ปัญหาการจัดการลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์มรดกที่ตกทอดแก่ทายาทโดยธรรม

ปิยะรัตน์ แก้วงาม

วิทยานิพนธ์เสนอต่อมหาวิทยาลัยรามคำแหง
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
นิติศาสตรมหาบัณฑิต
ปีการศึกษา 2561

ปัญหาการจัดการลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์มรดกที่ตกทอดแก่ทายาทโดยธรรม

ปิยะรัตน์ แก้วงาม

วิทยานิพนธ์เสนอต่อมหาวิทยาลัยรามคำแหง
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
นิติศาสตรมหาบัณฑิต
ปีการศึกษา 2561
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยรามคำแหง

PROBLEMS OF THE MANAGEMENT OF COPYRIGHT AS AN INHERITANCE FOR STATUTORY HEIRS

PIYARAT KAEWNGAM

A THESIS PRESENTED TO RAMKHAMHAENG UNIVERSITY
IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF LAWS
2018

COPYRIGHTED BY RAMKHAMHAENG UNIVERSITY

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์ ปัญหาการจัดการลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์มรดกที่ตกทอดแก่ทายาทโดยธรรม

ชื่อผู้เขียน นางสาวปิยะรัตน์ แก้วงาม

สาขาวิชา นิติศาสตร์

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

รองศาสตราจารย์ ดร. ปภาศรี บัวสวรรค์ ประธานกรรมการ

รองศาสตราจารย์ ดร. วิณัฏฐา แสงสุข

มหาวิทยาลัยรามคำแหงอนุมัติให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สืบพงษ์ ปราบใหญ่)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(อาจารย์ ดร. จุมพล ภิญโญสินวัฒน์)

.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. ปภาศรี บัวสวรรค์)

.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. สุมาลี วงษ์วิฑิต)

.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. วิณัฏฐา แสงสุข)

.....กรรมการ

(อาจารย์ ดร. วัชระ เนติวาณิชย์)

บทคัดย่อ

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์ ปัญหาการจัดการลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์มรดกที่ตกทอดแก่ทายาทโดยธรรม

ชื่อผู้เขียน นางสาวปิยะรัตน์ แก้วงาม

ชื่อปริญญา นิติศาสตรมหาบัณฑิต

ปีการศึกษา 2561

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

1. รองศาสตราจารย์ ดร. ปภาศรี บัวสวรรค์ ประธานกรรมการ
2. รองศาสตราจารย์ ดร. วิณัฏฐา แสงสุข

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาประวัติความเป็นมา แนวคิด ทฤษฎี หลักกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์มรดก การบริหารจัดการธรรมสิทธิที่เป็นมรดกตกทอดแก่ทายาทโดยธรรม ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 และศึกษาเกี่ยวกับองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ ประกอบกับศึกษาประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ว่าด้วยเรื่อง มรดก รวมถึงวิเคราะห์แนวทางแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการจัดการลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์มรดกที่ตกทอดแก่ทายาทโดยธรรม

ลิขสิทธิ์เป็นทรัพย์สินทางปัญญาประเภทหนึ่ง ที่มีความพิเศษแตกต่างจากทรัพย์สินทั่วไปที่มิใช่สังหาริมทรัพย์และอสังหาริมทรัพย์ เป็นสิทธิอย่างหนึ่งที่อาจใช้หาประโยชน์ได้ในเชิงพาณิชย์และอาจถือเอาได้ ครั้น เมื่อผู้สร้างสรรค์หรือเจ้าของงานลิขสิทธิ์ถึงแก่ความตาย พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 17 บัญญัติให้ลิขสิทธิ์นั้น สามารถตกทอดได้โดยทางมรดก แต่กลับมิได้บัญญัติให้ครอบคลุมถึงเรื่องวิธีการจัดการลิขสิทธิ์ที่ตกเป็นทรัพย์มรดกไว้ เป็นการเฉพาะหากภายหลังที่ผู้สร้างสรรค์หรือเจ้าของลิขสิทธิ์ถึงแก่ความตาย และต้องนำงานลิขสิทธิ์มาจัดการเพื่อแบ่งปันให้แก่ทายาท จึงทำให้เกิดปัญหาในการจัดการลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์มรดกที่ตกทอดแก่ทายาทโดยธรรมขึ้น

ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาการจัดการลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์มรดกที่ตกทอดแก่ทายาทโดยธรรมนั้น ยังมีประเด็นปัญหาในเรื่องการจัดการผลประโยชน์ที่ไม่ครอบคลุมถึงการบริหารจัดการสิทธิโดยเฉพาะสิทธิในทางเศรษฐกิจ ตามมาตรา 15 และปัญหาการบริหารจัดการสิทธิที่เป็นธรรมสิทธิ ตามมาตรา 18 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 รวมถึงปัญหาการนำองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์เข้ามาดูแลจัดการผลประโยชน์ในงานลิขสิทธิ์ที่เป็นมรดกของทายาท

ผู้เขียนจึงขอเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาการจัดการลิขสิทธิ์ โดยให้นำหลักการจัดตั้งผู้จัดการมรดก ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาปรับใช้ รวมถึงให้ผู้จัดการมรดกทำหน้าที่เป็นตัวแทนในการดูแลจัดการผลงานลิขสิทธิ์ที่ตกทอดเป็นมรดก และควรให้องค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์เป็นผู้ดูแลค่าตอบแทนในผลงานลิขสิทธิ์ที่เกิดจากการใช้ลิขสิทธิ์โดยกระทำผ่านตัวแทน คือ ผู้จัดการมรดก รวมถึงการผลักดันร่างพระราชบัญญัติองค์กรบริหารการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์และสิทธินักแสดง และร่างพระราชบัญญัติจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์และสิทธินักแสดง โดยประธานคณะทำงานยกร่างกฎหมายของกรมทรัพย์สินทางปัญญาและโฆษกคณะกรรมาธิการวิสามัญของสภานิติบัญญัติแห่งชาติเป็นคณะกรรมการพิจารณาร่างกฎหมายฉบับดังกล่าวนี้ เพื่อให้เป็นกฎหมายที่สร้างความมั่นใจแก่ผู้สร้างสรรค์หรือเจ้าของลิขสิทธิ์ รวมถึงทายาท ผู้รับมรดกที่ต้องการนำเอางานลิขสิทธิ์ไปหาประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ ว่าจะได้รับค่าตอบแทนจากการใช้สิทธิอย่างเป็นธรรม โปร่งใส และตรวจสอบได้ภายใต้ความคุ้มครองของพระราชบัญญัติดังกล่าว

ABSTRACT

Thesis Title	Problems of the Management of Copyright as an Inheritance for Statutory Heirs
Students Name	Miss Piyarat Kaewngam
Degree Sought	Master of Laws
Academic Year	2018

Advisory Committee

1. Assoc. Prof. Dr. Prapasri Buasawan — Chairperson
2. Assoc. Prof. Dr. Winatta Saengsook

In this thesis, the researcher examines the historical background, concepts, theories, and legal principles concerning the management of copyright as an inheritance and the management of moral rights as an inheritance by statutory heirs in accordance with the Copyright Act, B.E. 2537 (1994). The researcher also studies organizations collecting copyright charges and the Civil and Commercial Code, Book 6 on inheritance. Furthermore, the researcher proffers guidelines for solving problems concerning the management of copyright as an inheritance for statutory heirs.

Copyright is a type of intellectual property that is special and different from general property, in that is neither movable nor immovable property. It is a type of right that may be used for commercial benefits and may be an assumed right. When the creator or the owner of a copyrighted work dies, the

Copyright Act, B.E. 2537 (1994), Section 17, prescribes that the copyright can be inherited as an inheritance. However, there is no provision that covers methods for managing copyrights as inheritance in a specific manner. After the creator or the owner of a copyrighted work dies, the copyrighted work is to be handled in such fashion that it can be shared among heirs. However, at this point, a problem arises regarding the management of copyright as inheritance for statutory heirs.

Findings show that the management of copyright as inheritance for statutory heirs still poses a problem regarding the management of benefits that does not cover the management of rights, especially economic rights in accordance with Section 15, as well as the problem of the management of moral rights in accordance with Section 18 of the Copyright Act, B.E. 2537 (1994). In addition, a problem is found regarding an organization with a purpose to collect copyright charges so as to take care of benefits accruing from the copyrighted work as an inheritance of heirs.

With these problems in view, the researcher proffers the following guidelines to solving problems in the management of copyright. In the view of the researcher, the principle of appointing an administrator of the estate in accordance with the Civil and Criminal Code should be adapted to the management of copyright. The administrator would function as a representative in supervising and managing copyrighted works as inheritance. The organization collecting copyright charges resulting from the use of

copyright should take care of the remuneration for copyrighted work through a representative of an administrator.

A Draft Act of An Organization Managing the Collection of Copyright Charges and the Rights of Performers should be mobilized, as well as a Draft Act of the Collection of Copyright Charges and the Rights of Performers. The Chairperson of the Working Committee to draft these laws should be from the Department of Intellectual Property and the spokesperson of the Extraordinary Committee of the National Legislative Assembly. These members of the committee for considering the draft law should inspire confidence in the creator or the copyright, as well as in the heirs who would like to use copyrighted work to reap commercial benefits. As such, the copyright owner and heirs would receive remuneration from the use of the rights in a just and transparent manner that can be verified as falling under the protection of such an Act.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี ก็ด้วยความอนุเคราะห์ของท่านอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ได้แก่ รองศาสตราจารย์ ดร. ปภาศรี บัวสวรรค์ และรองศาสตราจารย์ ดร. วิณัฏฐา แสงสุข ซึ่งกรุณาให้คำปรึกษาชี้แนะแนวทาง พร้อมทั้งแนะนำข้อมูล ตรวจสอบและแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ในการจัดทำตลอดทั้งคอยกระตุ้นและให้กำลังใจผู้เขียนเสมอมา จนกระทั่งวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เสร็จสมบูรณ์ ผู้เขียนจึงขอขอบพระคุณท่านอาจารย์ทั้งสองเป็นอย่างสูง

ขอขอบพระคุณ อาจารย์ ดร. จุมพล ภิญโญสินวัฒน์ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ซึ่งกรุณาให้คำปรึกษาผู้เขียน และแนะนำแนวทางการจัดทำ ตรวจสอบ และชี้แนะข้อบกพร่องของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ รวมถึง รองศาสตราจารย์ ดร. สุมาลี วงษ์วิฑิต และอาจารย์ ดร. วัชระ เนติวาณิชย์ ที่กรุณาเข้าร่วมเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ตลอดจนให้คำแนะนำ และเสนอแนะแนวทางแก้ไขวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จนเสร็จสมบูรณ์ด้วยดี

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธีรนิติ์ เทพสุเมธานนท์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สลิล สิรพิทูร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พรพรหม อินทรัมพรรย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ฐิติพร ลิ้มแหลมทอง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ภัทรวรรณ ทองใหญ่ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มณทิชา ภักดีคง ที่เป็นกำลังใจและให้แนะนำวิธีการเรียนที่เป็นประโยชน์เสมอมา จนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์

ขอขอบพระคุณมารดาและครอบครัวของผู้เขียน ขอบคุณนายดำรงพล ตั้งเจริญ ที่เป็นให้กำลังใจในการเรียนตลอดมา สุดท้ายนี้ ผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่า วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จะก่อให้เกิดคุณค่าและประโยชน์ทางวิชาการไม่มากก็น้อย หากแต่ผิดพลาดประการใด ผู้เขียนขออภัยมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ปิยะรัตน์ แก้วงาม

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย..... (4)

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ..... (6)

กิตติกรรมประกาศ..... (9)

บทที่

1 บทนำ..... 1

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา..... 1

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย..... 14

3. สมมติฐานของการศึกษาวิจัย..... 15

4. ขอบเขตของการศึกษาวิจัย..... 15

5. วิธีการดำเนินการศึกษาวิจัย..... 16

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษาวิจัย..... 16

2 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์
และการจัดการทรัพย์มรดก..... 17

1. แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา..... 18

1.1 ความหมายของทรัพย์สินทางปัญญา..... 18

1.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา..... 19

1.2.1 ทฤษฎีเสรีนิยม..... 19

1.2.2 ทฤษฎีคุ้มครองป้องกัน..... 19

1.3 ประเภทของทรัพย์สินทางปัญญา..... 20

2. ความเป็นมาของลิขสิทธิ์..... 24

2.1 ความเป็นมาของลิขสิทธิ์ในต่างประเทศ..... 25

2.2 ความเป็นมาของลิขสิทธิ์ของประเทศไทย..... 27

2.3 ความหมายของลิขสิทธิ์..... 29

บทที่ หน้า

2.4 เหตุผลในการให้ความคุ้มครองลิขสิทธิ์ 30
2.4.1 เหตุผลด้านความเป็นธรรมตามธรรมชาติ
(Principle of Natural Justice) 30
2.4.2 เหตุผลด้านเศรษฐกิจ (Economic Argument) 30
2.4.3 เหตุผลทางด้านวัฒนธรรม (Cultural Argument) 30
2.4.4 เหตุผลทางด้านสังคม (Social Argument) 31
2.4.5 เหตุผลทางชื่อเสียงและเกียรติคุณของประเทศชาติ 31
2.5 ทฤษฎีเกี่ยวกับการคุ้มครองลิขสิทธิ์ 31
2.5.1 ทฤษฎีเสรีนิยม 31
2.5.2 ทฤษฎีคุ้มครองป้องกัน 31
2.5.3 ทฤษฎีประโยชน์ตอบแทน 32
2.5.4 ทฤษฎีเหตุจูงใจ 32
2.6 หลักธรรมสิทธิ (Moral Rights)..... 33
2.6.1 ความหมายของธรรมสิทธิ 33
2.6.2 หลักการให้ความคุ้มครองธรรมสิทธิในต่างประเทศ..... 34
2.6.3 หลักการให้ความคุ้มครองธรรมสิทธิในกฎหมายไทย..... 35
3. ความเป็นมาเกี่ยวกับทรัพย์สิน 36
3.1 ความเป็นมาของกฎหมายทรัพย์สินในต่างประเทศ..... 37
3.1.1 ความเป็นมาของกฎหมายทรัพย์สินในระบบคอมมอนลอว์ 37
3.1.2 ความเป็นมาของกฎหมายทรัพย์สินในระบบซีวิลล์ลอว์..... 39
3.2 ความเป็นมาของกฎหมายทรัพย์สินในประเทศไทย 40
4. ความแตกต่างระหว่างทรัพย์สินทางปัญญากับทรัพย์สินโดยทั่วไป 45
4.1 เจตนารมณ์ของการคุ้มครอง 47
4.2 วัตถุแห่งสิทธิ..... 47
4.3 อายุการคุ้มครอง 48

บทที่ หน้า

4.4 หน้าที่ในการใช้สิทธิ 48
4.5 ความเปลืองเปล่าหมดไป 49
5. ความเป็นมาเกี่ยวกับการจัดการทรัพย์มรดกที่ตกทอดระหว่างทายาทโดยธรรม 49
5.1 ความเป็นมาและหลักทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการทรัพย์มรดกในต่างประเทศ 50
5.1.1 ความเป็นมาของกฎหมายมรดกในต่างประเทศ 50
5.1.2 ทฤษฎีกองทรัพย์สิน (Theory of Patrimony) 50
5.1.3 กองมรดก (Mass of The Estate) 52
5.2 ความเป็นมาเกี่ยวกับการจัดการทรัพย์มรดกตามกฎหมายไทย 52
5.3 ความหมายของกองมรดก 56
5.4 แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิเฉพาะ 57
5.5 แนวคิดการตั้งผู้จัดการมรดก 61
5.6 หลักการแบ่งมรดกที่เป็นทรัพย์สินแก่ทายาทโดยธรรม 64
6. แนวคิดการแปลงทรัพย์สินทางปัญญาเป็นทุน 67
6.1 แนวคิดการแปลงทรัพย์สินเป็นทุนในประเทศไทย 68
6.2 ความหมายของการแปลงทรัพย์สินเป็นทุน (Asset Capitalization) .. 69
6.3 หลักการสำคัญของกระบวนการแปลงทรัพย์สินเป็นทุน 70
6.4 แนวคิดการแปลงทรัพย์สินทางปัญญาให้เป็นทุน 70
7. หลักการประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญา 72
7.1 การประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญาเชิงปริมาณ 74
7.1.1 วิธีการประเมินมูลค่าพื้นฐาน 74
7.1.1.1 การประเมินราคาต้นทุน (Cost Approach) 74
7.1.1.2 การประเมินราคารายได้ (Income Approach) 76
7.1.1.3 การประเมินราคาตลาด (Market Approach) 77

บทที่ หน้า

7.1.2 การประเมินมูลค่าด้วยการประยุกต์ใช้วิธีพื้นฐาน..... 79

7.1.2.1 การประเมินค่าใช้สิทธิ (Royalties) 79

7.1.2.2 ประเมินมูลค่าจากการชำระทางบัญชี (Liquidation Value) 80

7.1.2.3 ประเมินมูลค่าจากแบรนด์สินค้า (The Brand Value Equation Methodology) 80

7.2 การประเมินทรัพย์สินทางปัญญาในเชิงคุณภาพ 81

8. แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรจัดเก็บค่าตอบแทนลิขสิทธิ์ 82

8.1 แนวคิดการบริหารการจัดเก็บค่าตอบแทนลิขสิทธิ์ 82

8.2 ลักษณะขององค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์สำหรับการทำซ้ำ..... 84

8.2.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา..... 84

8.2.2 ประเทศออสเตรเลีย 90

3 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์มรดกที่ตกทอดแก่ทายาทโดยธรรม..... 97

1. พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 97

1.1 นิยามของลิขสิทธิ์ 97

1.2 หลักเกณฑ์ของงานอันได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ 98

1.3 ระบบการได้มาซึ่งลิขสิทธิ์ 100

1.3.1 ระบบการได้มาซึ่งลิขสิทธิ์โดยผ่านพิธีการ 100

1.3.2 ระบบการได้มาซึ่งลิขสิทธิ์โดยอัตโนมัติ..... 101

1.4 การได้มาซึ่งลิขสิทธิ์..... 102

1.4.1โดยการสร้างสรรค์งานขึ้นใหม่..... 102

1.4.2 โดยการสร้างสรรค์ขึ้นในฐานะพนักงานหรือลูกจ้าง..... 103

1.4.3 โดยการสร้างสรรค์ขึ้นโดยการรับจ้างบุคคลอื่น 104

1.4.4 โดยการดัดแปลงงานอันมีลิขสิทธิ์ของผู้อื่นโดยได้รับอนุญาต 104

บทที่ หน้า

1.4.5 โดยการรวบรวมหรือประกอบเข้ากันซึ่งงานอันมีลิขสิทธิ์ของผู้อื่นโดยได้รับอนุญาต 104
1.4.6 โดยการจ้างหรือตามคำสั่งหรือในความควบคุมของหน่วยงานของรัฐหรือของท้องถิ่น 105
1.4.7 โดยการเป็นผู้รับโอนลิขสิทธิ์ 105
1.4.7.1 การรับโอนลิขสิทธิ์โดยทางนิติกรรม 105
1.4.7.2 การรับโอนลิขสิทธิ์โดยทางมรดก 106
1.5 สิทธิของเจ้าของลิขสิทธิ์ 107
1.5.1 สิทธิทางเศรษฐกิจ (Economic Rights) 107
1.5.2 ธรรมสิทธิ (Moral Rights) 107
1.6 ความแตกต่างระหว่างธรรมสิทธิและสิทธิทางเศรษฐกิจ 108
2. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยเรื่องทรัพย์ 109
2.1 ความหมายของทรัพย์และทรัพย์สิน 109
2.2 ลักษณะสำคัญของทรัพย์และทรัพย์สิน 110
2.3 ประเภทของทรัพย์สิน 111
3. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก 112
3.1 การตกทอดแห่งทรัพย์มรดก 112
3.2 ความหมายของมรดก 113
3.3 ประเภทของทายาท 114
3.3.1 ทายาทโดยธรรม 114
3.3.2 ทายาทผู้รับพินัยกรรม 114
3.4 ผู้มีสิทธิรับมรดกระหว่างทายาทโดยธรรมตามลำดับชั้น 115
3.5 หลักเกณฑ์ทั่วไปเกี่ยวกับการแบ่งมรดก 116
3.5.1 การแบ่งมรดกในกรณีที่เจ้ามรดกไม่มีคู่สมรสในขณะตาย 118
3.5.2 กรณีที่มีคู่สมรสอยู่ก่อนตาย 118

บทที่ หน้า
3.6 ผู้จัดการมรดก 119
3.6.1 การตั้งผู้จัดการมรดก 120
3.6.1.1 ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม 120
3.6.1.2 การตั้งผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล 120
3.6.2 สิทธิและหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้จัดการมรดก 122
4. การจัดการงานอันมีลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์มรดกตามกฎหมายต่างประเทศ . 123
4.1 กฎหมายมรดกในต่างประเทศ 123
4.1.1 ประเทศอังกฤษ 123
4.1.1.1 มรดกที่มีพินัยกรรม 124
4.1.1.2 มรดกที่ไม่มีพินัยกรรม 124
4.1.2 ประเทศฝรั่งเศส 127
4.1.2.1 การจัดการมรดกของประเทศฝรั่งเศส 128
4.1.2.2 ผู้จัดการมรดก 130
4.2 กฎหมายลิขสิทธิ์ในต่างประเทศ 131
4.2.1 กฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศอังกฤษ 131
4.2.2 กฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศฝรั่งเศส 134
5. ร่างพระราชบัญญัติองค์กรบริหารการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์
และสิทธินักแสดง พ.ศ. 137
6. ร่างพระราชบัญญัติการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์และสิทธินักแสดง พ.ศ. 144
4 วิเคราะห์ปัญหาการจัดการลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์มรดกที่ตกทอด
แก่ทายาทโดยธรรม 157
1. ปัญหาการจัดการลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์มรดก 157
2. ปัญหาการบริหารจัดการธรรมสิทธิที่เป็นมรดกตกทอดแก่ทายาทโดยธรรม 174
3. ปัญหาการนำองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์มาบริหารจัดการเกี่ยวกับสิทธิ
ในลิขสิทธิ์ของทายาท 182

บทที่ หน้า
5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ 192
1. บทสรุป 192
2. ข้อเสนอแนะ 208
บรรณานุกรม 211
ประวัติผู้เขียน 218

บทที่ 1
บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันผลงานทางด้านทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property) ได้ถูกสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้นในหลายรูปแบบ เนื่องจากมนุษย์รู้จักที่จะพัฒนาและต่อยอดทางความคิดและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ให้ทันกับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป และเบื้องหลังแห่งความสำเร็จของผลงานอันทรงคุณค่าเหล่านี้ ก็ล้วนแล้วแต่เกิดขึ้นจากภูมิปัญญาของผู้สร้างสรรค์ที่ได้คิดค้นและลงมือทำ จนเกิดเป็นผลงานที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่ตนเองและครอบครัว อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้แก่สาธารณชนหรือบุคคลอื่นสามารถนำผลงานอันทรงคุณค่าเหล่านี้ไปต่อยอดทางความคิด ด้วยการสร้างสรรค์ผลงานในรูปแบบใหม่ ๆ และทันสมัยยิ่งขึ้น ภายหลังที่ผลงานทรัพย์สินทางปัญญาดังกล่าวนั้นหมดอายุแห่งการคุ้มครองลง การต่อยอดทางความคิดเหล่านี้ จะช่วยเป็นตัวกระตุ้นให้เศรษฐกิจก้าวหน้าและพัฒนาไปอย่างต่อเนื่องแบบไม่มีจุดสิ้นสุด

ลิขสิทธิ์ (Copyright) เป็นทรัพย์สินทางปัญญาประเภทหนึ่งที่ผู้สร้างสรรค์เลือกที่จะสร้างสรรค์ผลงานในรูปแบบงานอันมีลิขสิทธิ์ เช่น งานวรรณกรรม งานศิลปกรรม งานดนตรีกรรม เป็นต้น โดยที่ผู้สร้างสรรค์มีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวที่จะกระทำการใด ๆ แก่งานอันมีลิขสิทธิ์ที่ผู้สร้างสรรค์ได้สร้างสรรค์ขึ้น[1] เช่น การทำซ้ำ ดัดแปลง เผยแพร่ต่อสาธารณชน ให้เช่าต้นฉบับหรือทำสำเนางาน และยังสามารถอนุญาตให้บุคคลอื่นใช้สิทธิได้ ตามมาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ซึ่งงานที่ได้รับความคุ้มครองนั้น ได้แก่ งานสร้างสรรค์ประเภทวรรณกรรม นาฏกรรม ศิลปกรรม ดนตรีกรรม โสตทัศนวัสดุ ภาพยนตร์ สิ่งบันทึกเสียง งานแพร่เสียงแพร่ภาพ หรือ

---

[1]พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537, มาตรา 4.

งานอื่นใด ในแผนกวรรณคดี แผนกวิทยาศาสตร์ หรือแผนกศิลปะของผู้สร้างสรรค์ไม่ว่างานดังกล่าว จะแสดงออกโดยวิธีหรือรูปแบบอย่างใด แต่การคุ้มครองลิขสิทธิ์ดังกล่าวนี้จะไม่คลุมถึงความคิด ขั้นตอน กรรมวิธี ระบบ วิธีใช้หรือทำงาน แนวความคิด หลักการ การค้นพบ ทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ รวมถึงคณิตศาสตร์[1] เนื่องจากหลักเกณฑ์การได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ต้องมีการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Originality) ต้องใช้ความรู้ความสามารถ ความชำนาญ และความอุตสาหะพยายาม ตลอดจนวิจารณญาณของตนเองมิได้ไปคัดลอกผลงานผู้อื่นมาเป็นผลงานของตนเอง และงานดังกล่าวต้องแสดงออกซึ่งความคิด (Expression of Idea) ที่สามารถสื่อไปยังผู้อื่นได้โดยปรากฏเป็นรูปร่างที่สามารถจับต้องสัมผัสหรือมองเห็นได้ อีกทั้ง ต้องเป็นงานที่กฎหมายรับรอง คือต้องเป็นงานที่กฎหมายลิขสิทธิ์ได้กำหนดให้ความคุ้มครองลิขสิทธิ์ไว้นั่นเอง[2]

การให้ความคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์นี้ เป็นการให้สิทธิเด็ดขาดหรือสิทธิแต่เพียงผู้เดียว (Exclusive Rights) แก่ผู้สร้างสรรค์ โดยที่ผู้สร้างสรรค์สามารถนำงานที่ตนได้สร้างสรรค์ไปหาประโยชน์สำหรับตนเองโดยการทำซ้ำ การให้เช่า การทำสำเนางาน หรืออนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิอย่างใดก็ได้[3] สิ่งที่กฎหมายได้ให้การรับรอง และคุ้มครองนี้ จึงเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดสิทธิในทางเศรษฐกิจ (Economic Rights) ขึ้น โดยที่ผู้สร้างสรรค์มีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวที่สามารถกระทำต่องานอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ โดยชอบธรรมภายใต้ขอบเขตของกฎหมายที่ได้ให้การรับรองและคุ้มครอง เพื่อให้ผู้สร้างสรรค์หรือเจ้าของงานอันมีลิขสิทธิ์ได้รับประโยชน์ในงานที่ตนได้สร้างสรรค์อย่างเต็มที่ และสามารถเรียกร้องผลตอบแทนสิ่งที่ตนได้ลงทุนลงแรงไปกลับคืนมา อีกทั้ง ในต่างประเทศได้มีการนำเอาระบบการบริหารการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์มาเป็น

---

[1]พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537, มาตรา 6.

[2]อรพรรณ พนัสพัฒนา, **คำอธิบายกฎหมายลิขสิทธิ์ (ฉบับปรับปรุงใหม่)**, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2557), หน้า 26.

[3]ไชยยศ เหมะรัชตะ, **คำอธิบายกฎหมายลิขสิทธิ์**, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2549), หน้า 122.

มาตรการหนึ่ง เพื่อช่วยให้มีการคุ้มครองสิทธิในการทำซ้ำงานแก่เจ้าของลิขสิทธิ์ อีกทางหนึ่ง โดยเจ้าของแต่ละรายสามารถรวมตัวกันในนามเจ้าของลิขสิทธิ์ และตั้งเป็นองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ โดยองค์กรดังกล่าวมีหน้าที่เป็นตัวแทนเจ้าของผลงานลิขสิทธิ์ นักประพันธ์ สำนักพิมพ์ เพื่อจัดเก็บค่าตอบแทนลิขสิทธิ์ และรายงานการจัดเก็บค่าตอบแทนลิขสิทธิ์ด้วยความโปร่งใสให้แก่รัฐบาล พร้อมทั้งตรวจสอบการทำซ้ำงานลิขสิทธิ์ทั้งในสถาบันการศึกษาและสถานที่ต่าง ๆ เพื่อป้องกันการละเมิดลิขสิทธิ์ โดยผู้ที่จะทำซ้ำงานต้องไปขออนุญาตกับองค์กรจัดเก็บค่าตอบแทนลิขสิทธิ์และชำระค่าตอบแทนให้แก่เจ้าของลิขสิทธิ์ผ่านองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์นี้ ซึ่งองค์กรเหล่านี้เกิดขึ้นภายใต้ความตกลง Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works 1971 หรือ อนุสัญญากรุงเบอร์น โดยกำหนดให้ประเทศภาคีสมาชิก จะต้องให้ความคุ้มครองงานลิขสิทธิ์แก่งานของตน และประเทศภาคีสมาชิกอื่นโดยอัตโนมัติ และปราศจากแบบพิธี ซึ่งแต่ละประเทศภาคีที่เป็นสมาชิกต้องรับหลักการดังกล่าวเพื่อบัญญัติออกมาเป็นกฎหมายภายใน และกำหนดหลักการดังกล่าวมาเป็นมาตรฐานขั้นต่ำในการคุ้มครองงานลิขสิทธิ์ของในประเทศตน[1] รวมถึงประเทศไทยด้วยนั่นเอง

นอกจากนี้ พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ยังมุ่งคุ้มครองธรรมสิทธิ (Moral Rights) ให้ควบคู่ไปกับสิทธิในทางเศรษฐกิจ (Economic Rights) เพื่อเป็นการป้องกันมิให้ผู้ที่รับโอนงานหรือบุคคลอื่นใด บิดเบือน ตัดทอน ดัดแปลงหรือทำโดยประการอื่นใดแก่งานนั้น จนเกิดความเสียหายต่อชื่อเสียง หรือเกียรติคุณของผู้สร้างสรรค์ และเมื่อผู้สร้างสรรค์หรือเจ้าของงานอันมีลิขสิทธิ์ถึงแก่ความตายแล้ว ทายาทของผู้สร้างสรรค์ก็มีสิทธิที่ฟ้องร้องบังคับตามสิทธิดังกล่าวได้ ตลอดอายุแห่งการคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์ เว้นแต่จะได้ตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่น โดยการทำเป็นลายลักษณ์อักษร[2] อีกทั้ง

---

[1]หัทญา อัศวนิเวศน์, “การบริหารการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ในการทำซ้ำงานวรรณกรรมบนสื่อดิจิทัล,” **วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์** 5, 1 (มกราคม-มิถุนายน 2559): 244-245.

[2]พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537, มาตรา 18.

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 17 ยังได้บัญญัติหลักเกณฑ์ให้ลิขสิทธิ์นั้นสามารถโอนให้แก่กันได้ โดยสามารถกระทำได้ 2 วิธี คือ

1. การโอนลิขสิทธิ์โดยทางนิติกรรม คือ ต้องทำเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้โอนและผู้รับโอนเป็นสำคัญ และหากมิได้กำหนดระยะเวลาไว้ ให้ถือว่า มีกำหนดระยะเวลาสิบปี

2. การโอนโดยทางมรดก คือ เมื่อภายหลังที่ผู้สร้างสรรค์หรือเจ้าของลิขสิทธิ์ถึงแก่ความตาย ลิขสิทธิ์ดังกล่าวจะตกสู่ทายาทโดยธรรมหรือทายาทผู้รับพินัยกรรม ในกรณีที่ผู้สร้างสรรค์หรือเจ้าของลิขสิทธิ์ได้ทำพินัยกรรมไว้ การทำพินัยกรรมดังกล่าวจะต้องทำให้ถูกต้องตามแบบที่กฎหมายกำหนด ถึงจะเกิดผลสมบูรณ์ตามกฎหมาย แต่ในทางกลับกัน ถ้าผู้สร้างสรรค์หรือเจ้าของลิขสิทธิ์มิได้ทำพินัยกรรมไว้ ลิขสิทธิ์ดังกล่าวนี้จะตกสู่กองมรดก[1] เพื่อนำมาจัดการแบ่งปันให้แก่ทายาทให้ได้ส่วนแบ่งที่เท่า ๆ กันต่อไป

ในเรื่องของการตกทอดแห่งมรดกนั้น ได้ถูกบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มาตรา 1599 โดยมีหลักเกณฑ์ว่า เมื่อบุคคลใดตาย มรดกของบุคคลนั้นย่อมตกทอดแก่ทายาท โดยทายาทที่มีสิทธิรับมรดกของผู้ตายนั้น มีอยู่ 2 ประเภท คือ ทายาทผู้รับพินัยกรรม และทายาทโดยธรรม ซึ่งทายาทผู้รับพินัยกรรมเป็นบุคคลที่เจ้ามรดกได้ทำพินัยกรรมไว้โดยระบุให้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินอันใดอันหนึ่งหรือทั้งหมดของเจ้ามรดก อย่างไรก็ตาม ในบางครั้งทายาทผู้รับพินัยกรรมอาจจะเป็นบุคคลที่มีความสัมพันธ์ทางสายเลือดหรือเป็นเครือญาติของเจ้ามรดก เช่น บิดาถึงแก่ความตายได้ทำพินัยกรรมยกที่ดิน 10 แปลงให้แก่บุตรของตน โดยบุตรนั้นมีความสัมพันธ์ทางสายเลือด จึงเป็นผู้รับพินัยกรรม และมีสิทธิได้รับมรดกในฐานะทายาทโดยธรรมในส่วนแบ่งของทรัพย์สินอื่นนอกเหนือจากทรัพย์สินที่เจ้ามรดกได้ทำพินัยกรรมมอบให้ด้วย[2]

---

[1]จิรศักดิ์ รอดจันทร์, **ลิขสิทธิ์** (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญชน, 2555), หน้า 71.

[2]พินัย ณ นคร, **คำอธิบายกฎหมายลักษณะมรดก**, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญชน, 2556), หน้า 64.

ส่วนทายาทอีกประเภทหนึ่ง คือ ทายาทโดยธรรม มีสิทธิรับมรดกทั้งสิ้น 6 ลำดับ คือ ผู้สืบสันดาน บิดามารดา พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน พี่น้องร่วมบิดาหรือมารดาเดียวกัน ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา แต่ก็มิได้หมายความว่า บุคคลทุกคนที่มีความสัมพันธ์ทางสายเลือดเหล่านี้ จะมีสิทธิที่ได้รับมรดกของเจ้ามรดกไปเสียหมดทุกคน ตราบใดที่มีทายาทในลำดับแรก ๆ ยังมีชีวิตอยู่หรือมีผู้รับมรดกแทนที่ยังไม่ขาดสาย ทายาทลำดับถัดลงไปจะไม่มีสิทธิในมรดกของเจ้ามรดกเลย และทายาทโดยธรรมในลำดับเดียวกันก็สามารถมีสิทธิรับส่วนแบ่งที่เท่าเทียมกัน[1] ซึ่งในวิทยานิพนธ์เล่มนี้จะทำการศึกษาในกรณีของทายาทโดยธรรมเท่านั้น

ตัวอย่างเช่น นาย ก. เจ้ามรดก เป็นบุตรคนโตของ นายดำ กับ นางแดง นาย ก. มีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน คือ นาย ข. ต่อมานาย ก. ได้จดทะเบียนสมรสโดยชอบด้วยกฎหมายกับนางเขียว และมีบุตรด้วยกัน 2 คน ซึ่งในเวลาต่อมา นาย ก. ได้ถึงแก่ความตายด้วยโรคหัวใจล้มเหลว นาย ก. มิได้ทำพินัยกรรมยกทรัพย์มรดกไว้ให้แก่ทายาทผู้ใด ทรัพย์สินทุกชนิด รวมทั้งสิทธิหน้าที่ของนาย ก. ทั้งหมดจึงตกสู่ทายาทโดยธรรมทันที เพื่อนำมาจัดการแบ่งปันให้แก่ทายาทผู้มีสิทธิรับมรดกอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งทายาทโดยธรรมผู้มีสิทธิรับมรดก คือ ลำดับที่ 1 ผู้สืบสันดาน นั่นคือ บุตรทั้งสองคน ลำดับที่ 2 คือ บิดา และมารดาโดยได้รับส่วนแบ่งเสมือนหนึ่งเป็นทายาทชั้นบุตร และสุดท้าย คือ คู่สมรสที่ชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งเป็นผู้มีสิทธิรับมรดกในฐานะทายาทโดยธรรมของเจ้ามรดกเช่นเดียวกัน ส่วนพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน คือ นาย ข. จะไม่มีสิทธิรับมรดกดังกล่าวของ นาย ก. เลย เนื่องจากทายาทลำดับก่อนหน้ายังคงมีชีวิตอยู่หรือมีผู้รับมรดกแทนที่ยังไม่ขาดสาย ทายาทผู้ที่อยู่ในลำดับถัดลงไปจะไม่มีสิทธิในกองมรดกของผู้ตาย เป็นต้น[2]

มรดกของเจ้ามรดก ได้แก่ ทรัพย์สินทุกชนิด รวมทั้งสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดต่าง ๆ ของผู้ตาย เว้นแต่ตามกฎหมายหรือว่าโดยสภาพแล้ว เป็นการเฉพาะตัวของ

---

[1]ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1630 ประกอบ มาตรา 1633.

[2]เรื่องเดียวกัน, มาตรา 1630.

ผู้ตายโดยแท้[1] ซึ่งคำว่า ทรัพย์สินทุกชนิด หมายถึง “ทรัพย์” ในมาตรา 137 คือ วัตถุมีรูปร่าง ได้แก่ สิ่งที่มองเห็นได้ด้วยตา จับต้องสัมผัสได้ เช่น ปากกา โต๊ะ เก้าอี้ เป็นต้น และ “ทรัพย์สิน” ในมาตรา 138 ที่มีความหมายรวมทั้งทรัพย์ และวัตถุที่ไม่มีรูปร่าง ซึ่งอาจมีราคาและถือเอาได้ ไม่ว่าจะเป็นสังหาริมทรัพย์หรืออสังหาริมทรัพย์ เช่น ที่ดิน บ้าน เงินสด เป็นต้น[2]

ส่วน “สิทธิ” หมายถึง ประโยชน์ที่กฎหมายรับรองว่า มีอยู่ และเป็นประโยชน์ที่กฎหมายคุ้มครองมิให้มีการละเมิดสิทธิ รวมทั้งบังคับให้เป็นไปตามสิทธินั้น ๆ ซึ่งสิทธินี้ ก็เป็นทรัพย์สินอย่างหนึ่งอาจมีราคาและถือเอาได้ เป็นได้ทั้งบุคคลสิทธิ และทรัพยสิทธิ เช่น กรรมสิทธิ์ สิทธิตามสัญญาซื้อขาย ภาระจำยอม เป็นต้น[3]

หน้าที่และความรับผิดของเจ้ามรดกซึ่งไม่เพียงแต่เป็นสิ่งที่จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ทายาทเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงภาระหน้าที่ความรับผิดต่าง ๆ ที่เจ้ามรดกได้ก่อขึ้น ก็ย่อมตกทอดเป็นมรดกไปสู่ยังทายาทด้วยเช่นเดียวกัน แต่ทายาทไม่จำต้องรับผิดเกินกว่ามรดกที่ตกทอดแก่ตนเอง รวมทั้งเจ้าหนี้ก็จะได้รับชำระหนี้จากทรัพย์สินในมรดกเท่านั้น[4] เว้นแต่ตามกฎหมายหรือว่าโดยสภาพแล้วเป็นการเฉพาะตัวของผู้ตายที่ไม่ต้องตกทอดเป็นมรดก

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันทรัพย์สินหรือสิทธิในธุรกิจที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจสูงอาจจะเป็นข้อมูลคอมพิวเตอร์ ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร เครื่องหมายทางการค้า ความลับ

---

[1]ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1600.

[2]มานิตย์ จุมปา, **คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยทรัพย์**, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556), หน้า 3.

[3]กรีติ กาญจนรินทร์, **คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดก**, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2554), หน้า 11.

[4]เฉลิมชัย เกษมสันต์, **คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก**, พิมพ์ครั้งที่ 8 (กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2556), หน้า 35.

ทางการค้า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เป็นสิ่งที่ไม่มีรูปร่างไม่มีตัวตน มองไม่เห็นจับต้องไม่ได้ เป็นคุณสมบัติที่ไม่มีสภาพอยู่ตามธรรมชาติ แต่มีสถานภาพทางกฎหมาย เป็นสิ่งที่กฎหมายให้ความคุ้มครอง และมอบอำนาจหรือสิทธิให้แก่ผู้ที่ได้สร้างสรรค์ผลงานจากความคิดสติปัญญาผ่านลงบนวัตถุ จนเกิดเป็นผลงานที่เรียกว่า ทรัพย์สินทางปัญญา และกฎหมายยังให้สิทธิดังกล่าวนี้ สามารถตกทอดเป็นมรดกไปสู่ทายาทได้[1] ทั้งนี้ ศาสตราจารย์จิตติ ติงศภัทิย์ ได้วินิจฉัยไว้ในคำพิพากษาฎีกาที่ 3324-3325/2526 ว่า ค่านิยมในยี่ห้อ (Good Will) สามารถตกทอดเป็นมรดกได้ และได้บันทึกไว้ท้ายคำพิพากษาฎีกาว่า ค่านิยมกับยี่ห้อการค้าไม่เหมือนกัน ยี่ห้อการค้า คือ เครื่องหมายการค้าในปัจจุบัน[2]

ด้วยเหตุนี้ เมื่อพิจารณาถึงการตกทอดเป็นมรดกของลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์สิน-ทางปัญญาแล้ว จะพบว่า นอกจากตัวผลงานอันมีลิขสิทธิ์แล้ว สิทธิที่เกิดขึ้นจากตัวผลงานนั้นก็สามารถตกทอดเป็นมรดกไปยังทายาทด้วยเช่นเดียวกัน การจะนำสิทธิในผลงานอันมีลิขสิทธิ์มาแบ่งปันกันเพื่อให้ทายาทได้ส่วนที่เท่า ๆ กัน เช่นเดียวกับการจัดการมรดกที่เป็นทรัพย์สินทั่วไปนั้น เป็นเรื่องที่ทำได้ยากในรายละเอียดของการจัดการ ประกอบกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ว่าด้วยเรื่อง มรดก ก็มิได้บัญญัติหลักเกณฑ์การจัดการมรดกที่เป็นลิขสิทธิ์ไว้เป็นการเฉพาะ หรือแม้แต่เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 17 ก็มิได้บัญญัติให้เห็นถึงหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการลิขสิทธิ์ภายหลังที่ตกทอดเป็นมรดกไว้เป็นการเฉพาะเช่นเดียวกัน ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาจากงานลิขสิทธิ์ที่กฎหมายคุ้มครองนั้นมีหลายประเภท เช่น งานวรรณกรรม งานนาฏกรรม งานดนตรีกรรม โสตทัศนวัสดุ ภาพยนตร์ สิ่งบันทึกเสียง เป็นต้น ซึ่งแต่ละประเภท ล้วนแล้วแต่มีมูลค่าในตัวเองที่แตกต่างกัน หรือแม้แต่ผลงานประเภทเดียวกัน จากผู้สร้างสรรค์คนเดียวกัน ก็ยังมีมูลค่าที่แตกต่างกันด้วย เช่น ผลงานดนตรีกรรมของผู้แต่ง ก. โดย ก. แต่งเพลง 10 เพลง แต่มูลค่าของเพลงที่ประพันธ์ขึ้นแตกต่างกัน มูลค่ากับชื่อเสียงความนิยม ความแพร่หลายของบทเพลง ซึ่งหากเพลงที่ ก.

---

[1]พินัย ณ นคร, เรื่องเดิม, หน้า 38.

[2]เฉลิมชัย เกษมสันต์, เรื่องเดิม, หน้า 73.

ประพันธ์ เพลงใดได้รับความนิยมมาก มูลค่าของเพลงนั้นก็ย่อมมีมากกว่าเพลงอื่น ๆ ที่ ก. แต่ง ซึ่งต่อมาหาก ก. ตาย และ ก. มิได้ทำพินัยกรรมยกผลงานเพลงเหล่านั้นให้แก่ผู้ใดไว้ ผลงานของ ก. ย่อมเป็นมรดกตกทอดไปยังทายาทโดยผลของกฎหมายลิขสิทธิ์ มาตรา 17 แต่ด้วยความแตกต่างของมูลค่าในผลงาน ทำให้เกิดปัญหาว่า การจัดการทรัพย์สินทางปัญญาอันเป็นมรดกดังกล่าวนั้น จะจัดการกันอย่างไร เพราะกฎหมายลิขสิทธิ์มิได้กำหนดไว้เป็นการเฉพาะ หากต้องนำบทบัญญัติทั่วไปว่าด้วยการจัดการมรดกในลักษณะของทายาทโดยธรรม ตามมาตรา 1629 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาปรับใช้จะสามารถทำได้หรือไม่ และจากกรณีตัวอย่างของ ก. หาก ก. มีบุตร 4 คน มีบิดา มารดา และภริยา การแบ่งมรดกตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ต้องนำผลงานลิขสิทธิ์มาจัดการแบ่งส่วนเท่ากัน เช่น ผลงาน 10 เพลง ทายาทมี 7 คน และแบ่งส่วนเท่า ๆ กัน คือ 7 ส่วน อันเป็นการพิจารณาแบ่งทรัพย์สินซึ่งเป็นไปตามความหมายของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แต่เนื่องจาก ลิขสิทธิ์เป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่มีความแตกต่างจากทรัพย์สินทั่วไป เพราะเป็นสิ่งที่ไม่สามารถแบ่งแยกหรือจัดการให้เป็นสัดส่วนที่เท่ากันได้ ประกอบกับมูลค่าของผลงานก็มีความแตกต่างกัน การจะเอาผลงานลิขสิทธิ์มาจัดการเพื่อแบ่งปันมรดกโดยใช้วิธีการตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งได้กำหนดและพิจารณาตามทรัพย์สินโดยทั่วไป รวมถึงสิทธิในงานลิขสิทธิ์ดังกล่าวนั้น สามารถทำได้หรือไม่ อีกทั้ง เรื่องของธรรมสิทธิ (Moral Rights) ที่ตกทอดไปพร้อมกับผลงานลิขสิทธิ์ ทายาทจะบริหารจัดการสิทธิกันอย่างไร เนื่องจากกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศไทยมิได้บัญญัติไว้ในรายละเอียดแห่งการจัดการที่ชัดเจน ซึ่งแตกต่างจากกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศอังกฤษและกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศฝรั่งเศสที่ได้บัญญัติถึงบุคคลที่มีอำนาจในการดูแลและบริหารจัดการธรรมสิทธิอย่างชัดเจน จึงก่อให้เกิดปัญหาในการจัดการลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์มรดกที่ตกทอดแก่ทายาทโดยธรรม ที่เป็นปัญหาอันมีรายละเอียดดังนี้

1.1 ปัญหาการจัดการลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์มรดก

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1599 เมื่อบุคคลใดตาย มรดกของบุคคลนั้นย่อมตกทอดแก่ทายาท ผู้มีสิทธิรับมรดก ซึ่งมรดกในที่นี้นั่น หมายถึง

ทรัพย์สินทุกชนิดของผู้ตาย รวมทั้งสิทธิ หน้าที่และความรับผิดต่าง ๆ ของผู้ตาย โดยต้องนำสิ่งดังกล่าวมาแบ่งปันให้แก่ทายาทผู้สิทธิรับมรดกในส่วนที่เท่ากัน เว้นแต่เป็นเรื่องของกฎหมายโดยแท้ หมายถึง สิทธิและหน้าที่ซึ่งกฎหมายบัญญัติให้เป็นการเฉพาะตัว เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 537 เป็นเรื่องของการเช่าทรัพย์ โดยปกติสัญญาเช่าทรัพย์ เป็นสัญญาที่ผู้ให้เช่าเล็งเห็นถึงคุณสมบัติของผู้เช่าว่า สมควรให้เช่าหรือไม่ ดังนั้น สิทธิการเช่าจึงเป็นการเฉพาะตัว ไม่อาจโอนกันได้ตามกฎหมายลักษณะมรดก เว้นแต่จะได้กำหนดไว้เป็นอย่างอื่น เช่น ให้เช่าช่วงได้หรือโอนสิทธิได้ ดังนั้น เมื่อผู้เช่าตาย ทายาทของผู้เช่าไม่มีสิทธิบังคับให้ผู้ให้เช่ายอมให้ทายาทของผู้เช่า เช่าทรัพย์นั้นแทน ผู้เช่าเดิมต่อไปได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 383/2540) หรือโดยสภาพแล้วเป็นการเฉพาะตัวของผู้ตายโดยแท้ เช่น เรื่องปริญญา เรื่องการเกณฑ์ทหาร เรื่องสิทธิในการลงสมัครรับเลือกตั้ง เป็นต้น ที่ไม่ตกทอดเป็นมรดก

ประกอบกับพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 17 ได้บัญญัติให้ลิขสิทธิ์นั้น สามารถโอนกันได้โดยทางมรดก เว้นแต่เป็นทางอื่นที่ไม่ใช่ทางมรดกต้องทำเป็นหนังสือพร้อมกับลงชื่อผู้โอนและผู้รับโอนเป็นสำคัญ เมื่อผู้สร้างสรรค์หรือเจ้าของลิขสิทธิ์ถึงแก่ความตายแล้ว มิได้มีการทำสัญญาหรือนิติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งไว้ลิขสิทธิ์นั้น ก็จะตกเป็นส่วนหนึ่งแห่งทรัพย์มรดกที่ต้องนำมาแบ่งปันแก่ทายาทโดยธรรมผู้มีสิทธิรับมรดกตามลำดับชั้นต่อไป เช่นเดียวกับการแบ่งมรดกที่เป็นทรัพย์สินทั่วไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แต่ด้วยลักษณะของลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์สิน-ทางปัญญา มีความพิเศษแตกต่างจากทรัพย์สินทั่วไป คือ เป็นสิ่งที่เกิดจากความคิดและปัญญาของมนุษย์ไม่มีรูปร่าง ไม่มีตัวตน เป็นสิทธิที่กฎหมายได้มอบความคุ้มครองที่เรียกว่า สิทธิเด็ดขาดให้แก่ผู้สร้างสรรค์หรือเจ้าของลิขสิทธิ์ โดยที่ผู้สร้างสรรค์หรือเจ้าของลิขสิทธิ์จะกระทำการใด ๆ แก่งานที่ตนเองได้สร้างสรรค์ขึ้นก็ได้ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เกิดกรณีปัญหาที่ต้องศึกษาเกี่ยวกับการจัดการลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์มรดกขึ้น

เมื่อพิจารณาในปัญหาการนำลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์สินทางปัญญามาแบ่งปันให้แก่ทายาทโดยธรรมซึ่งจะแบ่งปันกันอย่างไร จะแบ่งที่ผลงานหรือแบ่งที่สิทธิในผลงาน และในกรณีที่มีทายาทโดยธรรมในลำดับเดียวกันหลายคน จะแบ่งมรดกที่เป็นลิขสิทธิ์นี้กันอย่างไร จะนำหลักเกณฑ์การแบ่งมรดกที่เป็นทรัพย์สินทั่วไปตามประมวลกฎหมาย

แพ่งและพาณิชย์มาปรับใช้ได้หรือไม่ อีกทั้ง หากไม่สามารถจัดการแบ่งปันมรดกที่เป็นลิขสิทธิ์ได้ ทายาทโดยธรรมจะสามารถนำหลักการจัดตั้งผู้จัดการมรดกตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาปรับใช้ เพื่อลดเหตุขัดข้องที่ไม่สามารถแบ่งมรดกได้หรือไม่ เมื่อพิจารณา มาตรา 17 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 แล้วก็มิได้บัญญัติให้มีการจัดตั้งผู้จัดการมรดกเพื่อทำหน้าที่เป็นตัวแทนของเจ้ามรดกไว้ชัดเจน หรือจะนำวิธีการประเมินมูลค่ามาเป็นเครื่องช่วยในการจัดการลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์มรดก หรือจะใช้วิธีการให้องค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์เข้ามาดูแลบริหารจัดการมรดกที่เป็นลิขสิทธิ์ของทายาท เพื่อช่วยให้ทายาทได้รับส่วนแบ่งที่เท่าเทียมกัน

1.2 ปัญหาการบริหารจัดการธรรมสิทธิที่เป็นมรดกตกทอดแก่ทายาทโดยธรรม

เมื่อพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 15 ได้มอบสิทธิเด็ดขาดให้แก่ ผู้สร้างสรรค์ โดยที่ผู้สร้างสรรค์หรือเจ้าของงานอันมีลิขสิทธิ์จะกระทำการใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นการทำซ้ำ ดัดแปลง เผยแพร่ต่อสาธารณชน ให้ต้นเช่าฉบับหรือเช่าสำเนางานโปรแกรมคอมพิวเตอร์ฯ ให้ประโยชน์อันเกิดจากลิขสิทธิ์แก่ผู้อื่น หรืออนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิตามที่กล่าวมาข้างต้น สิ่งนี้เรียกว่า สิทธิในทางเศรษฐกิจ ซึ่งกฎหมายเป็นผู้มอบให้ผู้สร้างสรรค์เพื่อเป็นการตอบแทนที่ผู้สร้างสรรค์ได้ใช้ความวิริยะอุตสาหะสร้างสรรค์ผลงานอันทรงคุณค่าขึ้น อีกทั้ง พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ยังได้มอบธรรมสิทธิ หรือ Moral Rights เพื่อเป็นเครื่องมือไว้ค่อยปกป้องมิให้ผู้รับโอนงานอันมีลิขสิทธิ์หรือบุคคลอื่นใดบิดเบือน ตัดทอน ดัดแปลงหรือทำโดยประการอื่นใดแก่งานนั้น จนเกิดความเสียหายต่อชื่อเสียง หรือเกียรติคุณของผู้สร้างสรรค์ ไว้ในมาตรา 18 แห่งพระราชบัญญัตินี้ และเมื่อภายหลังที่ผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย กฎหมายลิขสิทธิ์ยังมอบสิทธิดังกล่าวให้แก่ทายาทของผู้สร้างสรรค์ โดยมีสิทธิที่จะฟ้องร้องบังคับตามสิทธิได้ตลอดอายุแห่งการคุ้มครองลิขสิทธิ์ เช่น นาย ก เป็นนักวาดภาพชื่อดัง มีทายาทสามคน คือ ดำ แดง เขียว ก่อนถึงแก่ความตาย นาย ก ได้จัดนิทรรศการภาพวาดขาวดำแห่งหนึ่ง เป็นภาพวาดเกี่ยวกับอารมณ์ความรู้สึกที่สะท้อนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในเมืองกรุง นาย ข ได้เห็นภาพดังกล่าว ก็เกิดความชอบ และได้ซื้อภาพวาดดังกล่าวกลับมาที่บ้าน ในราคา 100,000 บาท โดย นาย ข ได้นำภาพดังกล่าวมาทำการดัดแปลงตกแต่งให้เป็นสีสัน

ดูสดใส และสวยงามขึ้น และนำออกแสดงในงานภาพวาดโลกแห่งสีสัน จนโด่งดัง ภายหลังต่อมา นาย ก ได้ถึงแก่ความตายด้วยโรคหัวใจวายฉับพลัน โดยมิได้สั่งเสียเรื่องใด ๆ แก่ทายาทไว้ แต่ปรากฏว่า ภายหลังที่ นาย ก ตาย ทายาทของ นาย ก คือ บุตรทั้งสามคนได้ทราบว่า นาย ข ผู้ที่ซื้อภาพวาดขาวดำของบิดาตนไปนั้น ได้นำภาพวาดดังกล่าวไปทำการดัดแปลงสีของภาพ จากภาพขาวดำให้กลายเป็นภาพสีสันสดใสและนำออกแสดงในงานภาพวาดโลกแห่งสีสัน ทายาททั้งสามคนของ นาย ก เห็นว่า การกระทำดังกล่าวของ นาย ข เป็นการทำให้เจตนารมณ์ของภาพที่สะท้อนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในเมืองกรุง มันเสื่อมคุณค่าและทำให้เสื่อมเสียชื่อเสียงของ นาย ก คือ บิดาของตน ทายาททั้งสามจึงมีสิทธิฟ้องร้องให้ นาย ข หยุดการกระทำดังกล่าวได้ คือ ฟ้องร้องให้หยุดบิดเบือนเจตนารมณ์ของภาพวาดที่ผู้สร้างสรรค์ต้องการสื่อในเรื่องอารมณ์ความรู้สึกได้ตลอดอายุแห่งการคุ้มครองลิขสิทธิ์ เป็นต้น เว้นแต่ ก่อนที่ผู้สร้างสรรค์จะได้เสียชีวิตลงได้มีการทำสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษรว่า ให้นาย ข สามารถเปลี่ยนแปลงภาพวาดจากขาวดำให้เป็นสีสันได้ เช่นนี้ ทายาทจะไม่มีสิทธิในการฟ้องร้องตามสิทธิดังกล่าวนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม ธรรมสิทธิ หรือ Moral Rights นี้ถือเป็นสิทธิเด็ดขาดของผู้สร้างสรรค์ เป็นสิทธิเฉพาะตัวที่กฎหมายได้มอบให้แก่ผู้สร้างสรรค์ และภายหลังที่ผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย กฎหมายก็ยังมอบสิทธิให้แก่ทายาทของผู้สร้างสรรค์ โดยมีสิทธิที่จะฟ้องร้องบังคับตามสิทธิดังกล่าวนั้นได้ เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 แล้ว ปรากฏว่า มาตรา 18 ได้บัญญัติให้สิทธิแก่ทายาทของผู้สร้างสรรค์ในการมีสิทธิที่จะฟ้องร้องบังคับตามสิทธิดังกล่าวได้ตลอดอายุแห่งการคุ้มครองลิขสิทธิ์ แต่กลับมิได้บัญญัติให้เห็นถึงความชัดเจนในหลักการบริหารจัดการธรรมสิทธิ ภายหลังที่สิทธิดังกล่าวนี้ ตกทอดเป็นมรดก ว่า มีหลักการบริหารจัดการสิทธินี้อย่างไร ผู้ใดมีอำนาจในการบริหารจัดการสิทธินี้ ซึ่งแตกต่างจากกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศอังกฤษและกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศฝรั่งเศส ที่มีการบัญญัติเรื่องการบริหารจัดการธรรมสิทธิ หรือ Moral Rights นี้ไว้อย่างชัดเจน จึงทำให้เกิดปัญหาความไม่ชัดเจนในรายละเอียดของกฎหมายเกี่ยวกับการบริหารจัดการธรรมสิทธิที่เป็นมรดกตกทอดแก่ทายาทโดยธรรมขึ้น

1.3 ปัญหาการนำองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์มาบริหารจัดการเกี่ยวกับสิทธิในลิขสิทธิ์ของทายาท

จากปัญหาการบริหารจัดการสิทธิในลิขสิทธิ์ ที่เป็นมรดกตกทอดแก่ทายาทโดยธรรมนั่น แม้ว่าจะอยู่ภายใต้หลักกฎหมายทั่วไป อันได้แก่ ประมวลกฎหมายแพ่ง-และพาณิชย์ แต่ในขณะเดียวกัน ก็ยังสามารถให้ผู้จัดการมรดกเข้ามาดูแล และบริหารจัดการสิทธิในลิขสิทธิ์ดังกล่าวได้ ถึงแม้พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 จะมิได้บัญญัติไว้ชัดเจนก็ตาม แต่เนื่องจากการบริหารจัดการสิทธิในลิขสิทธิ์ดังกล่าว ยังคงเป็นปัญหาอยู่พอสมควร ทั้งในเรื่องของการบริหารจัดการในภาพรวมของงานลิขสิทธิ์แต่ละประเภท รวมถึงมูลค่าของงานลิขสิทธิ์ที่มีความแตกต่างกัน ดังนั้น หากการบริหารจัดการสิทธิในลิขสิทธิ์ดังกล่าวนี้ จะทำในรูปแบบขององค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ ซึ่งเป็นประเด็นปัญหาที่จะพิจารณาว่า จะให้องค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ของประเทศไทยที่มีอยู่ เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการได้หรือไม่ อีกทั้งจะกำหนดกฎหมายเฉพาะสำหรับองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ ในประเทศไทยในการจัดการลิขสิทธิ์ทั่วไป รวมถึงการจัดการลิขสิทธิ์ในส่วนที่เป็นมรดกตกทอดแก่ทายาทได้หรือไม่ ซึ่งในต่างประเทศ อาทิเช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศออสเตรเลีย ประเทศฝรั่งเศส หรือแม้แต่ในกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านอย่างเช่น มาเลเซียหรือสิงคโปร์ จะถูกกำหนดให้มีองค์กรกลางที่จัดตั้งขึ้นโดยกฎหมายเข้ามาทำหน้าที่จัดเก็บค่าลิขสิทธิ์เพียง 1 ถึง 2 องค์กร เท่านั้น มีหน้าที่เป็นตัวแทนเจ้าของผลงานลิขสิทธิ์ นักประพันธ์ สำนักพิมพ์ ในการจัดเก็บค่าตอบแทนลิขสิทธิ์และรายงานการจัดเก็บค่าตอบแทนลิขสิทธิ์ด้วยความโปร่งใสให้แก่รัฐบาล รวมถึงมีการวางกฎระเบียบ หลักเกณฑ์และขั้นตอนในการจัดเก็บ พร้อมทั้งตรวจสอบการทำซ้ำงานลิขสิทธิ์ทั้งในสถาบันการศึกษาและสถานที่ต่าง ๆ เพื่อป้องกันการละเมิดลิขสิทธิ์ โดยผู้ที่จะทำซ้ำงานได้ ต้องไปขออนุญาตกับองค์กรจัดเก็บค่าตอบแทนลิขสิทธิ์และชำระค่าตอบแทนให้แก่เจ้าของลิขสิทธิ์ ผ่านองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์นี้ ตลอดจนมีการกำหนดอัตราค่าตอบแทนในการใช้งานอันมีลิขสิทธิ์ที่ชัดเจนและเป็นมาตรฐานเดียวกัน[1]

---

[1]รุจิระ บุนนาค, **ปัญหาในการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์** [Online], available URL: http://www.marutbunnag.com, 2562 (เมษายน, 2).

สำหรับในประเทศไทยมีองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ที่ก่อตั้งขึ้นในนามภาคเอกชน คือ คณะกรรมการร่วมภาคเอกชน 3 สถาบัน (กกร.) ณ ปัจจุบัน ในปี พ.ศ. 2562 มีบริษัทที่แจ้งสิทธิการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ทั้งสิ้น 24 บริษัท[1] ส่วนใหญ่เป็นบริษัทจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ในงานดนตรีกรรมและงานสิ่งบันทึกเสียงแทบทั้งสิ้น อาทิเช่น บริษัทโฟโนไรทส์ (ไทยแลนด์)[2] บริษัทลิขสิทธิ์ดนตรี (ไทยแลนด์) จำกัด เป็นองค์กรของนักแต่งเพลงไทยองค์กรเดียวในประเทศไทยที่ได้เป็นสมาชิกของสมาพันธ์แห่งสมาคมผู้สร้างสรรค์ และนักแต่งเพลงระหว่างประเทศ (The International Confederation of Societies of Authors and Composers: CISAC)[3] เป็นต้น

ฉะนั้น จะเห็นได้ว่า ในประเทศไทยมีองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ แต่อยู่ในรูปแบบการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ในงานดนตรีกรรมและงานสิ่งบันทึกเสียงในนามภาคเอกชน มีการดำเนินการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์จากการใช้งานลิขสิทธิ์ของตนเอง แต่ยังไม่มีองค์กรกลางในการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ในงานประเภทอื่น เหมือนกับต่างประเทศที่รัฐบาลเป็นผู้ดูแล แต่ถึงอย่างไรก็ตาม เมื่อศึกษาถึงปัญหาแล้ว พบว่า ในปี พ.ศ. 2548 ได้มีการเสนอร่างพระราชบัญญัติองค์กรบริหารการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์และสิทธินักแสดง รวมถึงร่างพระราชบัญญัติจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์และสิทธินักแสดง โดยประธานคณะทำงานยกร่างกฎหมายของกรมทรัพย์สินทางปัญญาและโฆษกคณะกรรมาธิการวิสามัญของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ที่พิจารณาร่างกฎหมายนี้ จัดให้มีการรับฟังความเห็นและข้อเสนอแนะของทุกฝ่ายหลายครั้ง และมีตัวแทนบริษัทจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ ค่ายเพลง ครูเพลง ผู้ใช้งาน เข้าร่วมประชุมด้วยทุกครั้ง ร่างนี้ผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการกฤษฎีกา (คณะพิเศษ) ซึ่งได้มีการประชุมพิจารณาอย่างรอบคอบมากกว่า 30 ครั้ง

---

[1]กรมทรัพย์สินทางปัญญา, **รายชื่อบริษัทจัดเก็บ (ปี 2562)** [Online], available URL: http://www.ipthailand.go.th, 2562 (มีนาคม, 29).

[2]บริษัทโฟโนไรทส์ (ไทยแลนด์), **About Us** [Online], available URL: http://www.phonorights.com/about-us/, 2562 (มีนาคม, 28).

[3]บริษัท ลิขสิทธิ์ดนตรี (ไทยแลนด์) จำกัด, **ข้อมูลหน่วยงาน** [Online], available URL: http://www.mct.in.th/about.php?LanGuage=TH, 2562 (มีนาคม, 28).

สภานิติบัญญัติแห่งชาติได้พิจารณารับหลักการร่างกฎหมายฉบับดังกล่าว ในวาระแรก เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2550[1] แต่ภายหลังร่างพระราชบัญญัติทั้ง 2 ฉบับดังกล่าว ได้ตกไป ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ที่ผ่านมาประเทศไทยไม่มีองค์กรกลางในจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ในงานประเภทอื่น มีเพียงองค์กรกลางในการเรียกเก็บค่าลิขสิทธิ์ในงานดนตรีกรรมและงานสิ่งบันทึกเสียงที่ดูแลสิทธิประโยชน์ของผู้สร้างสรรค์ในนามภาคเอกชนเท่านั้น และไม่มีกฎหมายคุ้มครองการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ จึงทำให้เกิดปัญหาว่า หากนำองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์มาบริหารจัดการเกี่ยวกับสิทธิในงานลิขสิทธิ์ของทายาท จะบริหารจัดการสิทธิกันอย่างไร ในเมื่อประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองในเรื่องนี้ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทายาทของผู้สร้างสรรค์ที่จะได้รับค่าตอบแทนจากการใช้งานลิขสิทธิ์อย่างเป็นธรรม

จากปัญหาดังกล่าวนี้ พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ยังมิได้บัญญัติไว้ให้เห็นถึงความชัดเจนในวิธีการจัดการลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์มรดกที่ตกทอดแก่ทายาทโดยธรรม รวมถึงการบริหารจัดการธรรมสิทธิที่เป็นมรดกตกทอดแก่ทายาทไว้เป็นการเฉพาะ จึงเป็นประเด็นปัญหาที่ผู้เขียนเห็นสมควรทำการศึกษาและวิเคราะห์ เพื่อนำมาซึ่งแนวทางในการแก้ไขปัญหาและเป็นประโยชน์ในการศึกษาต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาความเป็นมา แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองลิขสิทธิ์และหลักการจัดการทรัพย์มรดกที่ตกทอดแก่ทายาทโดยธรรม

2.2 เพื่อศึกษาหลักเกณฑ์ทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการมรดกในทรัพย์สินทั่วไป และการจัดการลิขสิทธิ์ที่เป็นมรดกตกทอดแก่ทายาทโดยธรรมของประเทศไทยและต่างประเทศ

---

[1]กรมทรัพย์สินทางปัญญา, **กฎหมายจัดระเบียบการเก็บค่าลิขสิทธิ์: ใครได้ใครเสีย** [Online], available URL: http://www.ipthailand.go.th/, 2562 (เมษายน, 7).

2.3 เพื่อศึกษาปัญหากฎหมายที่เกี่ยวกับการจัดการลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์มรดกที่ตกทอดแก่ทายาทโดยธรรมของประเทศไทยและต่างประเทศ

2.4 เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาการจัดการลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์มรดกที่ตกทอดแก่ทายาทโดยธรรม

2.5 เพื่อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาอันนำไปสู่การจัดการลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์มรดกที่ตกทอดแก่ทายาทโดยธรรม

3. สมมติฐานของการศึกษาวิจัย

กรณีที่ลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์สินทางปัญญาประเภทหนึ่ง เป็นสิ่งที่ไม่มีรูปร่าง มีวัตถุแห่งสิทธิเป็นนามธรรม และได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย เมื่อได้ตกทอดเป็นทรัพย์มรดกทำให้ไม่สามารถนำบทบัญญัติเกี่ยวกับการจัดการมรดกตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้บังคับกับลิขสิทธิ์ได้อย่างสมบูรณ์ จึงควรบัญญัติวิธีการจัดการลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์มรดกนี้ให้ชัดเจน

4. ขอบเขตของการศึกษาวิจัย

วิทยานิพนธ์นี้มุ่งศึกษาเรื่องการรับโอนลิขสิทธิ์โดยทางมรดกตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 17 และศึกษาประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 1 ลักษณะ 3 ว่าด้วยเรื่องทรัพย์และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 4 ว่าด้วยเรื่องทรัพย์สิน อีกทั้ง ยังศึกษาประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยเรื่องมรดก รวมถึงศึกษากฎหมายลิขสิทธิ์ในต่างประเทศ นอกจากนั้นยังได้ศึกษาถึงปัญหาการจัดการลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์มรดกที่ตกทอดแก่ทายาทโดยธรรม ได้แก่ ปัญหาการจัดการลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์มรดก ปัญหาการบริหารจัดการธรรมสิทธิที่เป็นมรดกตกทอดแก่ทายาทโดยธรรมและปัญหาการนำองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์มาบริหารจัดการเกี่ยวกับสิทธิในลิขสิทธิ์ของทายาท อย่างไรก็ดี วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะไม่ทำการศึกษาเรื่องการรับโอนลิขสิทธิ์โดยทางนิติกรรม

5. วิธีการดำเนินการศึกษาวิจัย

วิทยานิพนธ์นี้ได้ศึกษาวิจัยในลักษณะเป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาจากตำราและเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น ตำราทางกฎหมายมรดก ตำรากฎหมายทรัพย์ ตำรากฎหมายลิขสิทธิ์ คำบรรยาย ข้อมูลที่ค้นคว้าและรวบรวมทางอินเตอร์เน็ต วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายดังกล่าว และกฎหมายทรัพย์สิน-ทางปัญญา โดยเฉพาะพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 หลักประมวลกฎหมายแพ่ง-และพาณิชย์ว่าด้วยเรื่องมรดก หลักกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยเรื่องทรัพย์และทรัพย์สิน แล้วนำมาเปรียบเทียบกับกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศอังกฤษ และกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศฝรั่งเศส เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อสรุปและแนวทางในการเสนอแนะการแก้ไขปัญหาโดยวิธีการเขียนแบบวิธีพรรณนา และวิเคราะห์ (Description and Analytical Method)

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษาวิจัย

6.1 ทำให้ทราบถึงความเป็นมา แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองลิขสิทธิ์และหลักการจัดการทรัพย์มรดกที่ตกทอดแก่ทายาทโดยธรรม

6.2 ทำให้ทราบถึงหลักเกณฑ์ทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการจัดการมรดกในทรัพย์สินทั่วไป และการจัดการลิขสิทธิ์ที่เป็นมรดกตกทอดแก่ทายาทโดยธรรมของประเทศไทยและต่างประเทศ

6.3 ทำให้ทราบถึงปัญหากฎหมายที่เกี่ยวกับการจัดการลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์มรดกที่ตกทอดแก่ทายาทโดยธรรมของประเทศไทยและต่างประเทศ

6.4 ทำให้ทราบถึงผลการศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาการจัดการลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์มรดกที่ตกทอดแก่ทายาทโดยธรรม

6.5 ทำให้ทราบถึงข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาการจัดการลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์มรดกที่ตกทอดแก่ทายาทโดยธรรม

บทที่ 2
แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์และการจัดการทรัพย์มรดก

ลิขสิทธิ์เป็นทรัพย์สินทางปัญญาประเภทหนึ่งที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้น จากความรู้ความสามารถทางสติปัญญาของบุคคลที่สร้างสรรค์ผลงานออกมาในรูปแบบที่สามารถจับต้องสัมผัสได้ เช่น งานวรรณกรรม งานดนตรีกรรม งานศิลปกรรม เป็นต้น บุคคลเหล่านี้จึงได้ชื่อว่าเป็นผู้สร้างสรรค์ที่มีสิทธิโดยชอบธรรมแต่เพียงผู้เดียวในงานที่ตนได้สร้างสรรค์และเมื่อผู้สร้างสรรค์ได้ถึงแก่ความตายงานอันมีลิขสิทธิ์นี้ยอมตกทอดสู่ทายาท และทายาทจะมีสิทธิในผลงานอันมีลิขสิทธิ์นี้ต่อไปอีกห้าสิบปีนับแต่ผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย โดยทายาทจะมีสิทธิเช่นเดียวกับผู้สร้างสรรค์ คือ มีสิทธิที่จะทำซ้ำ ดัดแปลง เผยแพร่ต่อสาธารณชน ให้เช่าต้นฉบับหรือสำเนางานโปรแกรมคอมพิวเตอร์ โสตทัศนวัสดุ สิ่งบันทึกเสียง หรืออนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิอย่างใดก็ได้ และอีกประการหนึ่งทายาทผู้รับมรดกนี้ยังมีสิทธิหวงห้ามผู้อื่นมิให้บิดเบือน ดัดแปลง ตัดทอน ผลงานอันมีลิขสิทธิ์นี้ เพื่อมิให้เป็นการเสื่อมเสียเกียรติคุณหรือชื่อเสียงของผู้สร้างสรรค์ โดยเปรียบเสมือนเป็นตัวแทนของผู้สร้างสรรค์ที่ค่อยปกป้องคุณค่าของผลงานที่ตนได้สร้างสรรค์ไว้นั้นเอง

บทนี้ จึงเป็นการศึกษาถึงประวัติความเป็นมาของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา กฎหมายลิขสิทธิ์ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการคุ้มครองกฎหมายลิขสิทธิ์ ประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับกฎหมายลักษณะทรัพย์ ทรัพย์สิน และประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับกฎหมายมรดก แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับกฎหมายมรดก รวมถึงศึกษาหลักการประเมินมูลค่าด้านทรัพย์สินทางปัญญา รวมไปถึงศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับองค์กรจัดเก็บค่าตอบแทนในงานลิขสิทธิ์

1. แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา

ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นผลที่เกิดขึ้นจากความคิดสร้างสรรค์ เกิดจากสติปัญญาความนึกคิดของมนุษย์ และสิ่งสร้างสรรค์นั้นเป็นสิ่งที่นำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้าทางวัฒนธรรม ทางด้านอุตสาหกรรมและสังคม เมื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเริ่มเข้ามามีบทบาทต่อผู้สร้างสรรค์ จึงมีความจำเป็นต้องให้ความคุ้มครองตอบแทนแก่ผู้สร้างสรรค์ให้ได้รับประโยชน์จากการคิดค้นสิ่งนั้น โดยมอบสิทธิแต่เพียงผู้เดียว (Exclusive Rights) ให้แก่ ผู้สร้างสรรค์ อย่างไรก็ตาม สิทธิแต่เพียงผู้เดียวนี้อาจถูกจำกัดไว้เพื่อประโยชน์บางประการหรือเพื่อประโยชน์ของสาธารณชน เช่น ให้สิทธิแก่ผู้อื่นในการค้นคว้าวิจัยอ้างอิงงานที่ได้จากการสร้างสรรค์ขึ้นตามสมควร เพื่อเป็นการไม่ก่อให้เกิดการผูกขาดโดยไม่ชอบธรรม อีกทั้ง การให้ความคุ้มครองแก่ทรัพย์สินทางปัญญายังถูกกำหนดด้วยเรื่องอายุการคุ้มครอง เมื่อสิ้นอายุการคุ้มครองตามที่กฎหมายได้กำหนดไว้ ผลงานที่มีคุณค่าเหล่านี้จะกลายเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ประชาชนทั่วไปสามารถนำเอางานที่มีคุณค่าเหล่านี้ไปใช้หรือไปต่อยอดทางความคิดเพื่อให้เกิดผลงานใหม่ ๆ ได้[1]

1.1 ความหมายของทรัพย์สินทางปัญญา

ทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property) หมายความถึง สิทธิที่เกิดขึ้นจากผลิตผลทางความคิดมากกว่าจะหมายถึง ตัวผลิตผลที่ได้รับการสร้างสรรค์[2] ด้วยเหตุนี้ ทรัพย์สินทางปัญญาจึงหมายถึง ผลงานสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นจากการลงทุนและลงแรงคิดค้นของมนุษย์ ซึ่งก่อให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจการค้าและอุตสาหกรรมขึ้น อย่างไรก็ตาม ความหมายในทางกฎหมายแล้ว ทรัพย์สินทางปัญญา หมายถึง “สิทธิตามกฎหมายอันเกี่ยวกับผลงานสร้างสรรค์อันเกิดจากความคิดหรือสติปัญญาของมนุษย์”[3]

---

[1]อรพรรณ พนัสพัฒนา, เรื่องเดิม, หน้า 1.

[2]ไชยยศ เหมะรัชตะ, **ลักษณะของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา**, พิมพ์ครั้งที่ 9 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2555), หน้า 7.

[3]จิรศักดิ์ รอดจันทร์, เรื่องเดิม, หน้า 17.

สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาเป็นรูปแบบหนึ่งที่สามารถดำเนินการใด ๆ อันเป็นการทำประโยชน์ได้ในทางเศรษฐกิจ เช่นเดียวกับทรัพย์สินทั่วไป คือ อาจมีการโอนสิทธิหรืออนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิ ตลอดจนสิทธิต่าง ๆ เพื่อเป็นการหาประโยชน์แก่ตนเอง เช่น การทำซ้ำ ดัดแปลง การนำงานออกแสดงหรือเผยแพร่ต่อสาธารณชน เป็นต้น ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับบทบัญญัติของกฎหมายอันเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาแต่ละประเภทที่กำหนดหลักเกณฑ์และขอบเขตแห่งสิทธิไว้

1.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา

สำหรับทฤษฎีเกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองทรัพย์ทางปัญญานั้น จะเห็นได้ว่า มีหลายทฤษฎีซึ่งแต่ละทฤษฎี ก็จะมีความคิดที่แตกต่างกันออกไป ได้แก่

1.2.1 ทฤษฎีเสรีนิยม มีนักกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาได้ให้แนวคิดในเชิงเสรีนิยมนี้ไว้ว่า “ทรัพย์สินทางปัญญาเกิดขึ้นจากความนึกคิด สติปัญญาของมนุษย์ โดยความคิดของผู้สร้างสรรค์ที่ก่อให้เกิดความคิดริเริ่มในการสร้างสรรค์งานนั้น ไม่น่าจะเกิดขึ้นเป็นเอกเทศ เพราะเหตุที่มีนักกฎหมายบางท่านมีความเห็นเกี่ยวกับแนวคิดนี้ว่า ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นผลผลิตที่เกิดจากความคิดริเริ่มของสังคม และแนวคิดนี้ให้ถือว่า เป็นทรัพย์สินของมวลมนุษยชาติ และควรตกเป็นสมบัติสาธารณะ ซึ่งบุคคลอื่นสามารถนำไปใช้ได้โดยเสรี”

1.2.2 ทฤษฎีคุ้มครองป้องกัน เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นจากความคิดในการสร้างสรรค์งานทางด้านทรัพย์สินทางปัญญา เมื่อมีการก่อให้เกิดงานที่แสดงออกมาซึ่งความคิดแล้ว ถือว่า เป็นสิทธิประเภทหนึ่งอันอาจถือได้ว่า มีวัตถุแห่งสิทธิเป็นสิ่งที่ไม่มีรูปร่าง และสิทธิดังกล่าวเป็นทรัพย์ ที่เจ้าของสิทธิควรได้รับความคุ้มครองเช่นเดียวกับสิทธิในทางแพ่งโดยทั่ว ๆ ไป[1]

---

[1]ปริญญา ศรีเกตุ, **แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการให้ความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา** [Online], available URL: http://www.1stopmusic.com/history.html, 2560 (สิงหาคม, 26).

1.3 ประเภทของทรัพย์สินทางปัญญา

โดยปกติแล้วเมื่อพิจารณาการจัดประเภทของทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกได้บัญญัติไว้ภายใต้บทบัญญัติมาตรา 2 ข้อ 8 อนุสัญญาว่าด้วยการก่อตั้งองค์กรทรัพย์สินทางปัญญาโลก (The Convention Establishing the World Intellectual Property Organization, Article 2 (viii)) ซึ่งได้ลงนามโดยประเทศสมาชิกที่กรุงสต๊อคโฮมเมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม ค.ศ. 1967 ได้ให้ความหมายของทรัพย์สินทางปัญญาไว้ว่า ทรัพย์สินทางปัญญา หมายความรวมถึง สิทธิที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรม ศิลปกรรมและงานวิทยาศาสตร์ การแสดงของศิลปิน สิ่งบันทึกเสียง และงานแพร่ภาพแพร่เสียง การค้นพบทางวิทยาศาสตร์ ป้องกันการแข่งขันการการค้าที่ไม่เป็นธรรมและสิทธิอื่น ๆ ที่เกิดจากภูมิปัญญาในทางด้านอุตสาหกรรมหรือศิลปกรรมและสามารถแบ่งทรัพย์สินทางปัญญาออกเป็น 2 ประเภท คือ ได้แก่ ทรัพย์สินทางปัญญาทางอุตสาหกรรม (Industrial Property) และทรัพย์สิน-ทางปัญญาอันเกี่ยวกับลิขสิทธิ์ (Copyright) และสิทธิข้างเคียง (Neighboring Right)[1]

ประเภทที่ 1 ทรัพย์สินทางปัญญาทางอุตสาหกรรม (Industrial Property) หมายถึง ความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ที่เกี่ยวกับสินค้าอุตสาหกรรม ความคิดสร้างสรรค์เหล่านี้อาจเป็นความคิดในการประดิษฐ์คิดค้นต่าง ๆ ซึ่งอาจจะเป็นกระบวนการหรือเทคนิคในการผลิตที่ได้มีการปรับปรุงหรือคิดค้นขึ้นใหม่ หรือการออกแบบผลิตภัณฑ์ทางอุตสาหกรรมที่เป็นองค์ประกอบ เป็นรูปร่างของตัวผลิตภัณฑ์ นอกจากนี้ยังรวมถึงเครื่องหมายการค้าหรือยี่ห้อ ชื่อและถิ่นที่อยู่ทางการค้า อีกทั้งยัง

---

[1]World Intellectual Property Organization, **WIPO Intellectual Property Handbook: Policy, Law and Use Traditional Knowledge Folklore** [Online], available URL: http://www.wipo.int/treaties/en/text.jsp?file_id=283854, 2560 (สิงหาคม, 26).

รวมถึงแหล่งกำเนิดและการป้องกันการแข่งขันทางการค้าที่ไม่เป็นธรรม ทรัพย์สินทาง-ปัญญาทางอุตสาหกรรมจึงสามารถแบ่งออกได้ดังนี้[1] ได้แก่

1.3.1 สิทธิบัตร (Patens) คือ หนังสือที่รัฐออกให้ เพื่อคุ้มครองการประดิษฐ์หรือการออกแบบผลิตภัณฑ์ ที่มีลักษณะตามที่กฎหมายกำหนด ได้แก่ สิทธิในการประดิษฐ์ การออกแบบผลิตภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์อรรถประโยชน์ การออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม เป็นต้น ผู้ทรงสิทธิบัตรมีสิทธิเด็ดขาดหรือสิทธิแต่เพียงผู้เดียวในการแสวงหาประโยชน์จากสิ่งที่ได้ประดิษฐ์ขึ้น ตามระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด[2]

อนุสิทธิบัตร (Petty Patens) เกี่ยวข้องกับสิทธิในการประดิษฐ์ที่ไม่ถึงขั้นที่จะได้รับสิทธิบัตรแต่มีความใหม่และประยุกต์ใช้ได้ในทางอุตสาหกรรม

การออกแบบผลิตภัณฑ์ (Product Design) ความคิดสร้างสรรค์เกี่ยวกับรูปร่างลักษณะภายนอกของผลิตภัณฑ์ที่แตกต่างไปจากเดิม เช่น การออกรองเท้าแนวใหม่โดยการเลียนแบบเท้าของสัตว์ เป็นต้น ต้องเป็นการออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่เพื่ออุตสาหกรรมหรือหัตถกรรม คือ เป็นการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ยังไม่มีใช้แพร่หลายในประเทศหรือยังไม่ได้เปิดเผยสาระสำคัญหรือรายละเอียดในเอกสารหรือสิ่งพิมพ์ก่อนวันขอรับสิทธิบัตรหรือไม่คล้ายกับแบบผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่แล้ว[3]

1.3.2 เครื่องหมายการค้า (Trade Marks) เครื่องหมายหรือสัญลักษณ์หรือตราที่ใช้กับสินค้าหรือบริการ ซึ่งเครื่องหมายที่ให้ความคุ้มครองตาม พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2534 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2543 มี 4 ประเภท ดังต่อไปนี้

---

[1]กรมทรัพย์สินทางปัญญา, **ความรู้เบื้องต้นด้านทรัพย์สินทางปัญญา (Introduction to Intellectual Property)** [Online], available URL: http://www.ipthailand.go.th, 2560 (สิงหาคม, 28).

[2]จักรกฤษณ์ ควรพจน์, **กฎหมายสิทธิบัตร**, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2556), หน้า 10.

[3]กรมทรัพย์สินทางปัญญา, **การออกแบบผลิตภัณฑ์ (Product Design)** [Online], available URL: http://www.ipthailand.go.th/, 2560 (กันยายน, 1).

1) เครื่องหมายการค้า (Trade Mark) คือ เครื่องหมายที่ใช้เป็นเครื่องหมายเกี่ยวข้องกับสินค้า เพื่อแสดงว่า สินค้าที่ใช้เครื่องหมายนั้นแตกต่างกับสินค้าที่ใช้เครื่องหมายการค้าของบุคคลอื่น เช่น บรีส มาม่า กระทิงแดง เป็นต้น

2) เครื่องหมายบริการ (Service Mark) คือ เครื่องหมายที่ใช้เป็นที่หมายหรือเกี่ยวข้องกับบริการ เพื่อแสดงว่า บริการที่ใช้เครื่องหมายนั้นแตกต่างกับบริการที่ใช้เครื่องหมาย บริการของบุคคลอื่น เช่น เครื่องหมายของสายการบิน ธนาคาร โรงแรม เป็นต้น

3) เครื่องหมายรับรอง (Certification Mark) คือ เครื่องหมายที่เจ้าของเครื่องหมายรับรองใช้เป็นที่หมายหรือเกี่ยวข้องกับสินค้าและบริการของบุคคลอื่น เพื่อเป็นการรับรองคุณภาพของสินค้า หรือบริการนั้น เช่น เชลล์ชวนชิม แม่ช้อยนางรำ ฮาลาล (Halal) เป็นต้น

4) เครื่องหมายร่วม (Collective Mark) คือ เครื่องหมายการค้าหรือเครื่องหมายบริการที่ใช้โดยบริษัทหรือวิสาหกิจในกลุ่มเดียวกันหรือโดยสมาชิกของสมาคม กลุ่มบุคคลหรือองค์กรอื่นใดของรัฐหรือเอกชน เช่น ตราช้างของบริษัทปูนซีเมนต์ไทย จำกัด เป็นต้น[1]

ในปัจจุบันพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2534 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2559 มีการแก้ไขใหม่หลายมาตรา โดยหนึ่งในนั้นก็ คือ มาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2543 ซึ่งยกเลิกบทนิยามคำว่า “เครื่องหมาย” และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน คือ “เครื่องหมาย” หมายความว่า ภาพถ่าย ภาพวาด ภาพประดิษฐ์ ตรา ชื่อ คำ ข้อความ ตัวหนังสือ ตัวเลข ลายมือชื่อ กลุ่มของสี รูปร่างหรือรูปทรงของวัตถุ เสียง หรือสิ่งเหล่านี้อย่างหนึ่งหรือหลายอย่างรวมกัน

---

[1]กรมทรัพย์สินทางปัญญา, **เครื่องหมายการค้า** [Online], available URL: http://www.ipthailand.go.th/, 2560 (กันยายน, 12).

1.3.3 ชื่อหรือสิ่งกำหนดทางการค้า (Trade Names) คือ ชื่อที่บุคคลใช้ดำเนินธุรกิจในกรณีที่มีการใช้ชื่อทางการค้ากับสินค้าหรือบริการใด ๆ ชื่อทางการค้านั้นจะทำหน้าที่เป็นเครื่องหมายการค้าหรือเครื่องหมายบริการด้วย

1.3.4 ความลับทางการค้า (Trade Secrets) คือ ข้อมูลการค้าซึ่งยังไม่รู้จักกันโดยทั่วไปหรือยังเข้าถึงไม่ได้ในหมู่บุคคล ซึ่งโดยปกติแล้วต้องเกี่ยวข้องกับข้อมูลดังกล่าว โดยเป็นข้อมูลที่นำไปใช้ประโยชน์ในทางการค้า เนื่องจากการเป็นความลับและเป็นข้อมูลที่เจ้าของหรือผู้มีหน้าที่ควบคุมความลับทางการค้าได้ใช้วิธีการที่เหมาะสมรักษาไว้เป็นความลับ ตามปกติแล้วความลับทางการค้าจะได้รับความคุ้มครองอยู่ตราบเท่าที่ยังเป็นความลับ เพราะฉะนั้นสิทธิของเจ้าของความลับทางการค้าจึงมีอยู่ตลอดไป หากความลับทางการค้านั้นยังไม่มีการเปิดเผย และความลับทางการค้าจะได้รับความคุ้มครองโดยไม่ต้องมีการจดทะเบียนแต่อย่างใด เจ้าของความลับทางการค้าสามารถเลือกที่จะแจ้งข้อมูลความลับทางการค้า คือ เจ้าของความลับทางการค้าอาจนำความลับทางการค้าของตนมาเป็นหลักประกันในการกู้ยืมเงินกับธนาคารได้[1]

1.3.5 สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indications) เกี่ยวข้องกับสิทธิในการใช้ชื่อสัญลักษณ์หรือสิ่งอื่นใดที่มีคุณภาพ ชื่อเสียงหรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว

1.3.6 แบบผังภูมิวงจรรวม (Integrated Circuit Layout-Designs) คือ แบบแผนผัง หรือภาพที่ทำขึ้นไม่ว่าจะปรากฏในรูปแบบใดหรือวิธีใด เพื่อให้เห็นถึงการจัดวางให้เป็นวงจรรวม หรือที่เรียกว่า Layout Design และตัวชุดหน้ากากหรือแผ่นบัง Mask Work ซึ่งเป็นตัวต้นแบบที่ใช้ในการสร้างให้เกิดแบบผังภูมิก็จัดว่า อยู่ในข่ายที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายนี้ เช่นกัน รูปแบบของการให้ความคุ้มครองแบบผังภูมิจะเหมือนกับการให้ความคุ้มครองทางด้านสิทธิบัตร คือ ใช้ระบบจดทะเบียนโดยการตรวจสอบ แต่เฉพาะความถูกต้องของเอกสาร และคุณสมบัติของผู้ขอรับความคุ้มครองโดยผู้ที่ประสงค์จะขอรับความคุ้มครองแบบผังภูมิจะต้องยื่นคำขอจดทะเบียน

---

[1]กรมทรัพย์สินทางปัญญา, **ความลับทางการค้า** [Online], available URL: http://www.ipthailand.go.th/, 2560 (กันยายน, 1).

ที่กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ หรืออาจจะยื่นขอที่สำนักงานพาณิชย์จังหวัดของแต่ละจังหวัดก็ได้[1]

ประเภทที่ 2 ทรัพย์สินทางปัญญาอันเกี่ยวกับลิขสิทธิ์ (Copyright) และสิทธิข้างเคียง (Neighboring Right)

ลิขสิทธิ์เป็นสิทธิที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์งานวรรณกรรม รวมถึงโปรแกรมคอมพิวเตอร์และงานฐานข้อมูล ศิลปกรรม นาฏกรรม และดนตรีกรรม โสตทัศนวัสดุ สิ่งบันทึกเสียง งานแพร่เสียงแพร่ภาพ

สิทธิข้างเคียงเป็นสิทธิที่เกิดขึ้นจากการนำเอางานสร้างสรรค์ของผู้อื่นมารวบรวมและสร้างขึ้น เช่น สิทธิของศิลปินนักแสดง[2] เป็นต้น

2. ความเป็นมาของลิขสิทธิ์

จุดเริ่มต้นของงานลิขสิทธิ์ได้ถูกเชื่อมโยงไว้ด้วยกันกับการเขียนงานวรรณกรรม ด้วยเหตุที่ต้นฉบับในสมัยก่อนนั้นได้ถูกเขียนขึ้นด้วยปากกาหรือดินสอ การสร้างสรรค์งานต่าง ๆ ต้องใช้ความวิริยะอุตสาหะค่อนข้างสูงในการคัดสำเนางาน จึงทำให้การขโมยงานหรือคัดลอกบทประพันธ์ในสมัยนั้นยังมีไม่มากนัก และต่อมาโลกได้เปลี่ยนแปลงไป เทคโนโลยีได้ก้าวเข้ามาในชีวิตของมนุษย์มากขึ้น Gutenberg ผู้ประดิษฐ์แท่นพิมพ์ดีดขึ้นเป็นคนแรก ทำให้สามารถเพิ่มจำนวนการพิมพ์ได้มากขึ้น จนสามารถสร้างสรรค์ผลงานลิขสิทธิ์ประเภทวรรณกรรมได้อย่างแพร่หลายมากขึ้น ด้วยเห็นนี้ จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่ก่อให้เกิดผลงานลิขสิทธิ์ในอีกหลายรูปแบบ

---

[1]กรมทรัพย์สินทางปัญญา, **แบบผังภูมิวงจรรวม** [Online], available URL: http://www.ipthailand.go.th/, 2560 (กันยายน, 7).

[2]จิรศักดิ์ รอดจันทร์, เรื่องเดิม, หน้า 19-20.

2.1 ความเป็นมาของลิขสิทธิ์ในต่างประเทศ

ความเป็นมาของลิขสิทธิ์ในต่างประเทศได้เริ่มต้นขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศอังกฤษที่ได้มีการนำเทคโนโลยีเครื่องพิมพ์เข้ามาใช้และมีบทบาทในการผลิตสิ่งพิมพ์ ทำให้ส่งผลกระทบอย่างมากกับผู้สร้างสรรค์หรือเจ้าของงานสร้างสรรค์ เพราะการตีพิมพ์สื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ บุคคลสามารถนำไปทำซ้ำและจำหน่ายได้จำนวนมาก จนอาจทำให้ผู้สร้างสรรค์เกิดความเสียหาย ซึ่งในช่วง ค.ศ. 1556-1640 The Star Chamber ซึ่งเป็นศาลพิเศษของประเทศอังกฤษได้ออกพระราชกฤษฎีกาและข้อบังคับเพื่อต้องการควบคุมการตีพิมพ์และจำหน่ายสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ โดยให้สิทธิผูกขาดการตีพิมพ์สิ่งเหล่านี้กับ Stationers' Company ซึ่งเป็นผู้ประกอบการด้านสื่อสิ่งพิมพ์และผู้จำหน่ายหนังสือที่ขายดีในกรุงลอนดอนในขณะนั้น หากบุคคลใดต้องการตีพิมพ์สื่อต่าง ๆ จะต้องนำผลงานมายื่นให้เจ้าหน้าที่บริษัทเพื่อตรวจสอบว่า ได้ดำเนินการถูกต้องก่อนการตีพิมพ์เพื่อเป็นการป้องกันการแข่งขันทางค้าที่ไม่เป็นธรรม โดยการทำระบบควบคุมตรวจสอบการตีพิมพ์ จำหน่ายหนังสือและสิ่งพิมพ์ ด้วยการจัดระบบจดทะเบียนเป็นสมาชิกกับบริษัท จึงกล่าวได้ว่า ประเทศอังกฤษขณะนั้นจะไม่มีหนังสือที่สามารถพิมพ์ได้โดยมิได้ทำการจดทะเบียนไว้ก่อนและเมื่อจดทะเบียนเป็นสมาชิกแล้ว จึงจะมีสิทธิที่จะตีสื่อสิ่งพิมพ์หรือหนังสือเหล่านั้นได้ตลอดไป[1] สิ่งเหล่านี้เป็นมาตรการอย่างหนึ่งที่พยายามดำเนินการเพื่อคุ้มครองลิขสิทธิ์ของผู้สร้างสรรค์ผลงานในยุคสมัยนั้น

ต่อมา จึงได้เกิดกฎหมายลิขสิทธิ์ฉบับแรกของประเทศอังกฤษ และถือเป็นฉบับแรกของโลก คือ The Statute of Queen Anne ค.ศ. 1709 กฎหมายฉบับนี้ได้ยอมรับสิทธิของผู้สร้างสรรค์และวางหลักเกณฑ์ในเรื่องลิขสิทธิ์ขึ้นครั้งแรก โดยให้สิทธิแต่เพียงผู้เดียวแก่ผู้สร้างสรรค์ในการพิมพ์สิ่งพิมพ์ 21 ปี และในการพิมพ์หนังสือ 14 ปี กฎหมายฉบับนี้ได้แพร่หลายไปยังนานาประเทศ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศต่าง ๆ ในเครือจักรภพอังกฤษ นอกจากนี้กฎหมายนี้ยังเป็นที่มาของระบบแองโกล-แซกซันหรือระบบสิทธิในการทำสำเนา ซึ่งระบบดังกล่าวถือว่า ลิขสิทธิ์เป็นสิทธิในทางนิเสธ

---

[1]จิรประภา มากลิ่น, **คำอธิบายกฎหมายลิขสิทธิ์** (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์-วิญญชน, 2558), หน้า 20-22.

กล่าวคือ เป็นสิทธิป้องกันไม่ให้ผู้อื่นทำซ้ำ หรือลอกเลียนงานของผู้สร้างสรรค์หรือเจ้าของลิขสิทธิ์ ระบบนี้จึงมุ่งเน้นที่สิทธิในทางเศรษฐกิจ คือ สิทธิในการทำซ้ำนั่นเอง[1]

กฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกามีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงศตวรรษที่ 19 มีการบัญญัติถึงสิทธิของผู้สร้างสรรค์เพิ่มขึ้นโดยครอบคลุมไปถึงสิทธิต่องานที่นำออกแสดงในที่สาธารณะ โดยหลักแล้วงานอันมีลิขสิทธิ์ที่ผู้สร้างสรรค์ในประเทศหนึ่งได้สร้างสรรค์งานขึ้นมา นอกจากจะสามารถใช้ประโยชน์ภายในประเทศของตนแล้ว ยังอาจถูกนำไปใช้ในประเทศอื่นได้อีก ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่ต้องคำนึงถึงการคุ้มครองลิขสิทธิ์ในกรณีเหล่านี้ด้วย กล่าวคือโดยทั่วไปเมื่อให้ความคุ้มครองลิขสิทธิ์แก่ผู้สร้างสรรค์ในประเทศอย่างไรแล้ว ย่อมต้องให้ความคุ้มครองแก่ผู้สร้างสรรค์ที่เป็นคนชาติอื่นด้วยเช่นเดียวกัน โดยอาศัยหลักปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ (National Treatment) ซึ่งมีข้อสังเกตว่า การทำสนธิสัญญาระหว่างประเทศหลายฉบับนั้น เป็นการคุ้มครองผู้สร้างสรรค์ที่มีความยุ่งยากซับซ้อนเป็นอย่างมาก ซึ่งภายหลังจึงได้พยายามจัดระบบกฎหมายลิขสิทธิ์ในระดับระหว่างประเทศเพื่อให้มีแนวทางที่สอดคล้องกันหรือไปในทิศทางเดียวกัน[2]

โดยในปี ค.ศ. 1886 จึงได้มีการจัดทำอนุสัญญากรุงเบอร์น เพื่อคุ้มครองงานวรรณกรรมและศิลปกรรม (Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Work: Berne Convention) ขึ้นมา ซึ่งเป็นเอกสารกฎหมายระหว่างประเทศฉบับที่ 2 ที่ให้ความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาเกี่ยวกับงานสุนทรียภาพ ประเภทงานวรรณกรรมและศิลปกรรม และในขณะนี้ก็มีหลายประเทศที่เข้ามาเป็นภาคีอนุสัญญากรุงเบอร์น เช่น ประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริการวมถึงประเทศไทยอีกด้วย แต่ถึงอย่างไรก็ตาม อนุสัญญาเบอร์นฉบับดังกล่าวนี้ ก็มิได้ให้ความคุ้มครองสุนทรีภาพในสาขาอื่น ๆ เลย เช่น สิทธิของนักแสดง สิทธิของผู้ผลิตสิ่งบันทึกเสียงหรือสิทธิของ

---

[1]อรพรรณ พนัสพัฒนา, เรื่องเดิม, หน้า 19.

[2]จักรกฤษณ์ ควรพจน์ และนันทน อินทนนท์, "แนวคิดและวิวัฒนาการของการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา," ใน **เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา**, หน่วยที่ 1 (นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2554), หน้า 34-36.

องค์กรแพร่เสียงแพร่ภาพ เป็นต้น เมื่ออนุสัญญากรุงเบอร์นมิได้ให้การคุ้มครองในงานประเภทนี้ไว้ อนุสัญญากรุงโรมว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของนักแสดง สิทธิของผู้ผลิตสิ่งบันทึกเสียงหรือสิทธิขององค์กรแพร่เสียงแพร่ภาพ (Rome Convention for the Protection of Performers, Producers of Phonograms and Broadcasting Organizations) จึงถูกจัดทำขึ้นเพื่อคุ้มครองในงานประเภทดังกล่าวนี้และถือเป็นการคุ้มครองลิขสิทธิ์ประเภทหนึ่งในฐานะสิทธิข้างเคียง[1]

2.2 กฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศไทย

กฎหมายลิขสิทธิ์ของไทยได้ปรากฏขึ้นครั้งแรกในประกาศหอพระสมุดวชิญาณ ร.ศ. 111 ซึ่งกำหนดห้ามมิให้ผู้ใดนำเรื่องราวต่าง ๆ ที่ลงพิมพ์ไว้ในหนังสือวชิรญาณวิเศษไปพิมพ์ซ้ำ นอกจากจะขออนุญาตต่อกรรมการสัมปาทิกสภา ต่อมาได้มีการให้ความคุ้มครองแก่ประชาชนที่เป็นผู้ประพันธ์โดยทั่วไป นอกจากผู้ประพันธ์เรื่องที่พิมพ์ในหนังสือวชิรญาณวิเศษ โดยมีการออกพระราชบัญญัติกรรมสิทธิ์ผู้แต่งหนังสือ ร.ศ. 120 ขึ้น ซึ่งต่อมามีการแก้ไขพระราชบัญญัตินี้อีกครั้งเมื่อ พ.ศ. 2457

หลังจากนั้นประเทศไทยเข้าเป็นภาคีในอนุสัญญาเบอร์นเมื่อ พ.ศ. 2474 จึงได้มีการพัฒนาพระราชบัญญัติผู้แต่งหนังสือ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2457 มาเป็นพระราชบัญญัติคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม พ.ศ. 2474 แต่กฎหมายฉบับนี้ให้ความคุ้มครองแก่งาน 2 ประเภท คือ วรรณกรรมและศิลปกรรมเท่านั้น

ในเวลาต่อมาบทบัญญัติต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับกฎหมายลิขสิทธิ์นั้นได้เกิดความล้าสมัย และให้การความคุ้มครองที่ไม่ทันต่อยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป โดยอัตราโทษที่กำหนดไว้แต่เดิมต่ำมากทำให้มีการละเมิดกฎหมายเสมอ จึงได้มีการปรับปรุงพระราชบัญญัติคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม พ.ศ. 2474 ขึ้นใหม่เป็นพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521

---

[1]ปวริศร เลิศธรรมเทวี, **ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา** (ฉบับแก้ไขปรับปรุง), พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญชน, 2561), หน้า 20-23.

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 ใช้บังคับต่อมา 16 ปี บทบัญญัติต่าง ๆ ก็ไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ทั้งภายในและภายนอกประเทศที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะการพัฒนาและการขยายตัวทางเศรษฐกิจ การค้า และอุตสาหกรรมของประเทศและระหว่างประเทศ จึงควรที่จะได้มีการปรับปรุงมาตรการคุ้มครองด้านลิขสิทธิ์ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงและเพื่อส่งเสริมให้มีการสร้างสรรค์งานด้านวรรณกรรมศิลปกรรม และงานด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องมากยิ่งขึ้น จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ขึ้น และกฎหมายลิขสิทธิ์ฉบับนี้จึงเป็นกฎหมายลิขสิทธิ์ที่ใช้มาจนถึงปัจจุบัน[1]

ในปัจจุบัน เมื่อพุทธศักราช 2558 ได้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2558 (ฉบับที่ 2) และ (ฉบับที่ 3) ซึ่งในฉบับที่ 2 ได้เพิ่มเติมในส่วนของคำนิยามความหมาย อาทิเช่น คำว่า “ข้อมูลการบริหารสิทธิ” หมายความว่า ข้อมูลที่บ่งชี้ถึงผู้สร้างสรรค์ งานสร้างสรรค์ นักแสดง การแสดง เจ้าของลิขสิทธิ์หรือระยะเวลาและเงื่อนไขการใช้งานอันมีลิขสิทธิ์ ตลอดจนตัวเลขหรือรหัสแทนข้อมูลดังกล่าว โดยข้อมูลเช่นว่านี้ ติดอยู่หรือปรากฏเกี่ยวข้องกับงานอันมีลิขสิทธิ์หรือสิ่งบันทึกการแสดง

เพิ่มเติม คำว่า “มาตรการทางเทคโนโลยี” หมายความว่า เทคโนโลยีที่ออกแบบมาเพื่อป้องกันการทำซ้ำหรือ ควบคุมการเข้าถึงงานอันมีลิขสิทธิ์หรือสิ่งบันทึกการแสดง โดยเทคโนโลยีเช่นว่านี้ ได้นำมาใช้กับงานอันมีลิขสิทธิ์หรือสิ่งบันทึกการแสดงนั้นอย่างมีประสิทธิภาพ

เพิ่มเติมคำว่า “การหลบเลี่ยงมาตรการทางเทคโนโลยี” หมายความว่า การกระทำด้วยประการใด ๆ ที่ทำให้มาตรการทางเทคโนโลยีไม่เกิดผล เป็นต้น[2] และยังแก้ไขในส่วนอื่น ๆ ให้เกิดความเหมาะสมกับคำนิยามความหมายที่ได้เพิ่มเติมขึ้น และส่วนพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2558 (ฉบับที่ 3) ได้แก้ไขในส่วนของ มาตรา 28/1 การทำซ้ำโดยการบันทึกเสียงหรือภาพหรือทั้งเสียงและภาพจากภาพยนตร์ อันมีลิขสิทธิ์

---

[1]อรพรรณ พนัสพัฒนา, เรื่องเดิม, หน้า 18-21.

[2]“พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2558 (ฉบับที่ 2),” **ราชกิจจานุเบกษา** เล่มที่ 132 ตอนที่ 6 ก (5 กุมภาพันธ์ 2558): 7.

ตามพระราชบัญญัตินี้ ในโรงภาพยนตร์ตามกฎหมายว่าด้วยภาพยนตร์และวีดีทัศน์ ไม่ว่าทั้งหมดหรือแต่บางส่วน โดยไม่ได้รับอนุญาตตามมาตรา 15(5) ในระหว่างการฉายในโรงภาพยนตร์ ให้ถือว่า เป็นการละเมิดลิขสิทธิ์และมิให้นำมาตรา 32 วรรคสอง (2) มาใช้บังคับ เป็นต้น[1] ซึ่งการแก้ไขพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ในฉบับต่าง ๆ นั้น เป็นการแก้ไขหรือเพิ่มในบางมาตราเท่านั้น เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพสังคมที่ก้าวสู่ยุคดิจิทัล

2.3 ความหมายของลิขสิทธิ์

คำว่า ลิขสิทธิ์ มาจากคำว่า สิทธิในการคัดลอก หรือ Right to Copy[2] หมายความว่า สิทธิแต่ผู้เดียวที่จะกระทำการใด ๆ ตามพระราชบัญญัตินี้ที่เกี่ยวกับงานที่ผู้สร้างสรรค์ได้ทำขึ้น ด้วยเหตุนี้ลิขสิทธิ์จึงหมายถึง สิทธิแต่เพียงผู้เดียว (Exclusive Right) ของผู้สร้างสรรค์งานที่จะกระทำการใด ๆ อันเกี่ยวกับงานสร้างสรรค์ตามที่กฎหมายลิขสิทธิ์ได้กำหนดไว้ เช่น ทำซ้ำหรือดัดแปลง เผยแพร่ต่อสาธารณชน และอนุญาตให้ผู้อื่นใช้ประโยชน์จากงานนั้น โดยการที่ต้องกำหนดกฎหมายลิขสิทธิ์ขึ้นมา ก็เพื่อคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์ จากการหาประโยชน์อันมิชอบของบุคคลอื่นหรือเป็นการป้องกันบุคคลอื่นนำเอางานอันมีลิขสิทธิ์ไปใช้หาประโยชน์โดยมิได้รับอนุญาต ทั้งนี้ เพื่อที่ผู้สร้างสรรค์งานจะได้รับประโยชน์ตอบแทนอย่างเต็มที่ จากการที่ตนต้องใช้สติปัญญา กำลังกาย กำลังทรัพย์ ทักษะและความวิริยะอุตสาหะตลอดจนระยะเวลาในการสร้างสรรค์งานในรูปแบบต่าง ๆ ขึ้นมา[3]

---

[1]"พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2558 (ฉบับที่ 3)," **ราชกิจจานุเบกษา** เล่มที่ 132 ตอนที่ 6 ก (5 กุมภาพันธ์ 2558): 14.

[2]สมหมาย จันทร์เรือง, **"ลิขสิทธิ์" ตำรากฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา**, (กรุงเทพมหานคร: เนติบัณฑิตยสภาในพระบรมราชูปถัมภ์, 2555), หน้า 58-59.

[3]ไชยยศ เหมะรัชตะ, เรื่องเดิม, หน้า 49.

2.4 เหตุผลในการให้ความคุ้มครองลิขสิทธิ์

เหตุผลในการคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์โดยทั่วไปนั่นเป็นเรื่องของการส่งเสริมให้ผู้สร้างสรรค์ริเริ่มสร้างสรรค์งานศิลปกรรมและวรรณกรรมมากขึ้น เพื่อให้สังคมส่วนรวมได้รับประโยชน์และเกิดความเป็นธรรม รวมถึงเป็นหลักประกันสำหรับผู้สร้างสรรค์ที่ใช้สติปัญญาความรู้ ความชำนาญในการสร้างสรรค์ผลงาน โดยที่ผู้อื่นไม่สามารถทำละเมิดได้ นอกจากนี้เจตนารมณ์ของการคุ้มครองผู้สร้างสรรค์โดยทั่วไปก็เพื่อความยุติธรรมแก่ผู้สร้างสรรค์ เพื่อสนับสนุนทางด้านเศรษฐกิจที่ผู้สร้างสรรค์ได้ลงทุนลงแรงไป และเพื่อส่งเสริมการเผยแพร่วิทยาการและวัฒนธรรมในอีกทางหนึ่งอีกด้วย[1]

เหตุผลในการคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์ ได้แก่

2.4.1 เหตุผลทางด้านความเป็นธรรมตามธรรมชาติ (Principle of Natural Justice) เนื่องจากผู้สร้างสรรค์เป็นผู้ที่ใช้สติปัญญา ความชำนาญและแรงงานในการสร้างสรรค์งาน จึงควรเป็นเจ้าของที่มีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวที่จะกระทำการใด ๆ เช่น กำหนดรูปแบบและสภาพ ตลอดจนเวลาของการใช้งาน โดยป้องกันมิให้ผู้อื่นมาใช้ประโยชน์จากงานของตนโดยมิได้รับอนุญาต และหากงานนั้นสามารถสร้างมูลค่าเป็นทรัพย์สินขึ้นมา ผู้สร้างสรรค์ก็ควรได้รับประโยชน์จากงานนั้นในรูปของค่าตอบแทนการใช้สิทธิด้วย

2.4.2 เหตุผลทางด้านเศรษฐกิจ (Economic Argument) การสร้างงานจำต้องลงทุนไม่ว่าในขณะสร้างงานหรือการนำงานออกเผยแพร่ต่อสาธารณชน ผู้ลงทุนย่อมคาดหวังผลกำไรจากการลงทุนดังกล่าว จึงจำเป็นต้องให้ความคุ้มครองแก่ผู้ลงทุน

2.4.3 เหตุผลทางด้านวัฒนธรรม (Cultural Argument) งานสร้างสรรค์จะกลายเป็นสมบัติทางวัฒนธรรมของชาติทั้งในแง่การสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมในรูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งแสดงให้เห็นถึง การเปลี่ยนแปลงในสังคม จึงเป็นประโยชน์แก่สาธารณะในการส่งเสริมวัฒนธรรมให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น ผู้สร้างสรรค์จึงควรได้รับการคุ้มครอง

---

[1]ปภาศรี บัวสวรรค์, **กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา 1** (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2553), หน้า 12.

2.4.4 เหตุผลทางด้านสังคม (Social Argument) การเผยแพร่งานต่อสาธารณชนทำให้เกิดความเชื่อมโยงและหล่อหลอมความรู้ของคนในสังคมทุกฐานะ เพศ อายุ และผิว การให้ความคุ้มครองแก่งานสร้างสรรค์จึงก่อให้เกิดความมั่นคงและเป็นปึกแผ่นของสังคม[1]

2.4.5 เหตุผลทางชื่อเสียงและเกียรติคุณของประเทศชาติ เมื่อปรากฏผลงานของผู้สร้างสรรค์ขึ้นในประเทศใด ย่อมแสดงถึงปรัชญาหรือคุณลักษณะของคนในชาตินั้น ทั้งนี้ เพื่อเป็นการทำให้มีการเผยแพร่ขนบธรรมเนียมประเพณีให้กระจายไปเป็นที่รู้จักกันทั่วโลก เป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงตัวตนหรือวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชนชาตินั้น ๆ[2]

2.5 ทฤษฎีเกี่ยวกับการคุ้มครองลิขสิทธิ์

2.5.1 ทฤษฎีเสรีนิยม มองว่า บรรดาสิ่งสร้างสรรค์จากความนึกคิดหรือภูมิปัญญาของมนุษย์ ควรให้สาธารณชนโดยทั่วไปได้ใช้ประโยชน์อย่างเสรี เพื่อเป็นการผลักดันและส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าทางวัฒนธรรมของประเทศให้เจริญก้าวหน้า เพราะเหตุที่ความคิดของมนุษย์ไม่ควรเป็นสิ่งสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นได้จากบุคคลอย่างแท้จริง ต้องอาศัยการได้รับแรงบันดาลใจจากความคิดของบรรพบุรุษไม่ว่า โดยตรงหรือโดยอ้อม หรืออาจกล่าวได้ว่า สิ่งสร้างสรรค์ของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ความจริงเป็นผลิตผลทางสังคม ดังนั้น ประโยชน์อันเกิดจากสิ่งสร้างสรรค์ดังกล่าวจึงสมควรตกเป็นของสังคมด้วย และให้สาธารณชนสามารถใช้ได้อย่างเสรี มิใช่สมบัติของผู้สร้างสรรค์หรือผู้ผลิตเพียงผู้เดียวเท่านั้น

2.5.2 ทฤษฎีคุ้มครองป้องกัน มีความเห็นว่า งานอันมีลิขสิทธิ์ควรได้รับความคุ้มครองป้องกันเช่นเดียวกับในทางแพ่งโดยทั่วไป และอ้างงานอันมีลิขสิทธิ์เป็นสิทธิที่ใช้ยันบุคคลทั่วไปอย่างหนึ่ง ซึ่งลักษณะพิเศษโดยมีเหตุผลสนับสนุน 2 ประการ คือ

---

[1]อรพรรณ พนัสพัฒนา, เรื่องเดิม, หน้า 18.

[2]ไชยยศ เหมะรัชตะ, เรื่องเดิม, หน้า 28.

ประการแรก เห็นว่า ชีวิตในส่วนจิตใจและสติปัญญาล้วนเป็นส่วนหนึ่งของสภาพของบุคคลเมื่อสภาพบุคคลได้รับความคุ้มครอง การแสดงออกทางความคิดอันเป็นรูปธรรม ก็เป็นส่วนหนึ่งแห่งสภาพบุคคลซึ่งน่าจะได้รับความคุ้มครองด้วย จากเหตุผลสนับสนุนนี้ทำให้งานอันลิขสิทธิ์มีความโน้มเอียงไปในทางที่เห็นว่า งานอันมีลิขสิทธิ์เป็นสิทธิในสภาพบุคคล

ประการที่สอง เห็นว่า สิ่งสร้างสรรค์ อันเป็นผลงานของบุคคลใดบุคคลหนึ่งย่อมตกเป็นของบุคคลนั้นแต่เพียงผู้เดียว ถ้าสิ่งนั้นมีคุณค่าทางเศรษฐกิจก็ย่อมเป็นกรรมสิทธิ์ของบุคคลนั้น หรืออย่างน้อยที่สุดก็สมควรได้รับการคุ้มครองเช่นเดียวกับกรรมสิทธิ์ของบุคคลนั้น ซึ่งจากเหตุผลนี้ เป็นที่มาของแนวความคิดที่ว่า ลิขสิทธิ์เป็นกรรมสิทธิ์และเป็นสิทธิในทรัพย์สินที่ไม่มีรูปร่าง[1]

2.5.3 ทฤษฎีประโยชน์ตอบแทน ให้เหตุผลว่า รัฐควรให้ประโยชน์ตอบแทนแก่ผู้สร้างสรรค์เพื่อตอบแทนการที่ผู้สร้างสรรค์ได้ใช้ความวิริยะอุตสาหะสร้างสรรค์ผลงานนั้นขึ้นให้สาธารณชนได้ศึกษาเรียนรู้ โดยงานอันมีลิขสิทธิ์เป็นประโยชน์ตอบแทนที่เหมาะสม เพราะสาธารณชนจะเป็นผู้กำหนดว่า ผู้สร้างสรรค์จะได้รับประโยชน์ตอบแทนเท่าใด กล่าวคือหากงานอันมีลิขสิทธิ์มีคุณประโยชน์มาก สาธารณชนย่อมให้ความสนใจงานนั้นมากเช่นกัน อันจะนำไปสู่ผลประโยชน์ของผู้สร้างสรรค์ซึ่งเป็นเจ้าของงานอันมีลิขสิทธิ์ในที่สุด

2.5.4 ทฤษฎีเหตุจูงใจ ให้เหตุผลว่า รัฐควรให้ความคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์ เพราะการให้ความคุ้มครองดังกล่าวจะเป็นการกระตุ้นให้เกิดการสร้างสรรค์ในระดับสูงสุดอันจะเป็นประโยชน์ต่อสาธารณชนมากที่สุด ซึ่งหากปราศจากการให้ความคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์แล้ว ผู้สร้างสรรค์ย่อมมีความกังวลว่า งานสร้างสรรค์ของตนจะถูกนำไปใช้โดยที่ตนไม่ได้ประโยชน์ตอบแทนใด ๆ และจะไม่สร้างสรรค์งานขึ้นมาในที่สุด[2]

---

[1]ไชยยศ เหมะรัชตะ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 29-32.

[2]อำนาจ เตยสุภา และชาญชัย อารีวิทยาเลิศ, **คำอธิบายกฎหมายลิขสิทธิ์**, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญชน, 2558), หน้า 16-17.

2.6 หลักธรรมสิทธิ (Moral Rights)

ปัจจุบันกฎหมายลิขสิทธิ์ทั่วโลกไม่ว่าจะเป็นกลุ่มซีวิลลอว์หรือคอมมอนลอว์ก็ตาม นอกจากจะกำหนดให้ผู้สร้างสรรค์ได้รับการคุ้มครองในสิทธิแบบเศรษฐกิจ หรือ Economic Rights แล้ว ยังให้ความคุ้มครองในธรรมสิทธิ หรือ Moral Rights อีกด้วย ซึ่งเป็นสิทธิที่ไม่ใช่ตัวเงินแต่เป็นสิทธิในการปกป้องงานของผู้สร้างสรรค์[1] เป็นสิทธิที่ให้ผู้สร้างสรรค์มีไว้เพื่อปกป้องการทำละเมิดของบุคคลอื่นที่ทำให้ผลงานที่สร้างสรรค์นั้นเกิดความเสียหายหรือเสื่อมคุณค่าลง

2.6.1 ความหมายของธรรมสิทธิ

คำว่า “สิทธิโดยธรรม” หรือ “ธรรมสิทธิ” (Moral Rights หรือในภาษาฝรั่งเศส เรียกว่า Droit Moral) มิได้นิยามความหมายที่ชัดเจนไว้ในพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 แต่เจตนารมณ์ของหลักกฎหมายเรื่องสิทธิโดยธรรมหรือธรรมสิทธิของผู้สร้างสรรค์สามารถพบได้ในมาตรา 18 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537[2]

ธรรมสิทธิ หมายถึง สิทธิของผู้สร้างสรรค์ในการที่จะปกป้องชื่อเสียงเกียรติคุณอันเนื่องมาจากงานที่ตนได้สร้างสรรค์ขึ้น โดยการปกป้องชื่อเสียงหรือเกียรติคุณของผู้สร้างสรรค์อาจมาจากการกระทำในลักษณะต่าง ๆ ของบุคคลอื่น เช่น การดัดแปลง การตัดทอนงานให้เสียรูป หรือการที่บุคคลอื่นใดแอบอ้างว่าเป็นผู้สร้างสรรค์งานทั้ง ๆ ที่บุคคลนั้นมิใช่เป็นผู้สร้างสรรค์ เป็นต้น

---

[1]ปัญญาพน เจริญพานิช, “ปัญหาการคุ้มครองธรรมสิทธิ์ในลิขสิทธิ์และสิทธิข้างเคียงตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537,” **วารสารกระบวนการยุติธรรม** 5, 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2555): 43-77.

[2]ภัทรพร จักรางกูร, และคนอื่น ๆ, **กฎหมายลิขสิทธิ์: ศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายลิขสิทธิ์ประเทศไทยกับประเทศออสเตรเลีย** [Online], available URL: http://www.library.coj.go.th/Openmedia/index?f=../file_upload/module/manage_digital_file/digital_file/b7652c18.pdf, 2560 (กันยายน, 7).

2.6.2 หลักการให้ความคุ้มครองธรรมสิทธิในต่างประเทศ

ธรรมสิทธิ (Moral Rights) ภายใต้กฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศต่าง ๆ ก็มิได้บัญญัติหรือกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองธรรมสิทธิไว้เป็นการเฉพาะแต่ได้ถูกบัญญัติหลักการให้ความคุ้มครองธรรมสิทธิไว้ในอนุสัญญากรุงเบอร์น ค.ศ. 1971 ที่กรุงปารีส เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2514 (ค.ศ. 1971) และแก้ไขเพิ่มเติมในวันที่ 28 กันยายน 2522 (ค.ศ. 1979) ในข้อ 6 ทวิ สิทธิในทางศีลธรรม (1) ผู้ประพันธ์สามารถอ้างสิทธิการเป็นผู้ประพันธ์เพื่อคัดค้านการแก้ไขบางอย่างหรือการกระทำอื่น ๆ ที่อาจเสื่อมเสียได้ . . . (2) ภายหลังการตายของผู้ประพันธ์ สิทธิที่กฎหมายได้มอบให้ในวรรคก่อนจะได้รับการดูแลจนกว่าสิทธิในทางเศรษฐกิจจะสิ้นอายุลงและบุคคลหรือสถาบันจะต้องได้รับอนุญาตให้ใช้สิทธิตามกฎหมายของประเทศที่คุ้มครองสิทธินั้น อย่างไรก็ตามประเทศต่าง ๆ ที่ได้ให้สัตยาบันหรืออนุวัติพระราชบัญญัตินี้ จะไม่ได้ให้ความคุ้มครองตามวรรคก่อนก็ได้ . . .[1] และข้อตกลง TRIPs ข้อ 9(1) ได้กำหนดให้ “สมาชิกจะต้องปฏิบัติตามข้อ 1 ถึง ข้อ 21 ของอนุสัญญากรุงเบอร์น ค.ศ. 1971 และภาคผนวกแนบท้าย อย่างไรก็ตาม สมาชิกจะไม่มีสิทธิหรือข้อผูกพันภายใต้ความตกลงนี้ ในเรื่องที่เกี่ยวกับสิทธิภายใต้ข้อ 6 ทวิ ของอนุสัญญา หรือเกี่ยวกับสิทธิที่เกิดจากอนุสัญญานั้น” หมายความว่า ภาคีสมาชิกที่อยู่ภายใต้ความตกลง TRIPs จะต้องถือปฏิบัติ ตามข้อ 1 ถึงข้อ 21 ของอนุสัญญากรุงเบอร์น ค.ศ. 1971 แต่ TRIPs ยังเปิดโอกาสให้สมาชิก TRIPs ไม่ต้องบัญญัติหรือกำหนดหลักเกณฑ์ว่าด้วยธรรมสิทธิไว้ในกฎหมายภายในของแต่ละประเทศตามข้อ 6 ทวิ ของอนุสัญญากรุงเบอร์น ค.ศ. 1971[2] แม้ว่าประเทศสมาชิกมีความผูกพันที่จะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์อื่น ๆ ในข้อ 1 ถึง ข้อ 21 อนุสัญญากรุงเบอร์น ค.ศ. 1971 ก็ตาม

ธรรมสิทธินี้ เป็นสิทธิในนามธรรมและไม่อาจถูกจำหน่ายจ่ายโอนโดยผลของการตกลงทางพาณิชย์หรือในทางเศรษฐกิจ จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อปกป้อง

---

[1]Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works, Article 6 bis.

[2]TRIPs, Article 9.

ชื่อเสียงเกียรติคุณของผู้สร้างสรรค์ ซึ่งมีลักษณะแตกต่างจากสิทธิในทางเศรษฐกิจที่มีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองสิทธิในผลประโยชน์ทางทรัพย์สินของบุคคลใดก็ตามที่เป็นเจ้าของงานอันมีลิขสิทธิ์ โดยเจ้าของลิขสิทธิ์อาจมิใช่ผู้สร้างสรรค์งานก็ได้ และความแตกต่างที่สำคัญระหว่างธรรมสิทธิกับสิทธิทางเศรษฐกิจในแง่ของผู้ที่สามารถอ้างสิทธิตามที่กฎหมายลิขสิทธิ์กำหนดไว้ คือ กฎหมายลิขสิทธิ์ของแต่ละประเทศบัญญัติไว้โดยชัดแจ้งให้คุ้มครองธรรมสิทธิของ “ผู้สร้างสรรค์” (The Author) โดยเฉพาะเท่านั้น ดังนั้น ถ้อยคำที่ปรากฏในมาตรา 18 ของพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ที่ว่า “ผู้สร้างสรรค์งานอันมีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัตินี้มีสิทธิที่ . . .” ในขณะที่การให้ความคุ้มครองสิทธิในทางเศรษฐกิจนั้น กฎหมายลิขสิทธิ์กำหนดให้ความคุ้มครองสิทธิของ “เจ้าของลิขสิทธิ์” (The Owner) ซึ่งอาจมิใช่ผู้สร้างสรรค์งานก็ได้ ดังที่ปรากฏอยู่ในมาตรา 15 ของพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ที่ว่า “. . . เจ้าของลิขสิทธิ์ย่อมมีสิทธิแต่ผู้เดียวดังต่อไปนี้ (1) ทำซ้ำหรือดัดแปลง . . .” ส่วนกรณีที่ลิขสิทธิ์ในงานสร้างสรรค์ตกเป็นของบุคคลอื่นที่มิใช่ผู้สร้างสรรค์นั้น เช่น กรณีงานสร้างสรรค์เป็นงานภายใต้สัญญาจ้างทำของ ผู้ว่าจ้างย่อมเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ตามที่กฎหมายลิขสิทธิ์ได้กำหนดไว้ และกรณีที่ผู้สร้างสรรค์งานได้โอนลิขสิทธิ์ให้แก่ผู้อื่น เป็นต้น

2.6.3 หลักการให้ความคุ้มครองธรรมสิทธิในกฎหมายไทย

หลักเกณฑ์ในการคุ้มครองเรื่องธรรมสิทธิตามกฎหมายไทย เริ่มขึ้นเมื่อมีการบัญญัติในพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 มาตรา 15 วรรคสี่ ด้วยเหตุผลที่ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีของอนุสัญญาเบอร์นฉบับแก้ไข ณ กรุงปารีส ค.ศ. 1971 ซึ่งได้มีบทบัญญัติคุ้มครองธรรมสิทธิไว้ด้วย พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 มาตรา 15 วรรคสี่ ก็ได้กำหนดหลักเกณฑ์อันเกี่ยวกับการคุ้มครองธรรมสิทธิไว้ค่อนข้างแคบ โดยบัญญัติไว้เพียงว่า “ในกรณีที่ได้มีการโอนลิขสิทธิ์ไปแล้วตามวรรคสอง ผู้สร้างสรรค์ยังมีสิทธิโดยเฉพาะที่จะห้ามมิให้ผู้รับโอนบิดเบือน ตัดทอน ดัดแปลง หรือกระทำโดยประการอื่นใดแก่งานนั้นจนเกิดความเสียหายต่อชื่อเสียง หรือเกียรติคุณของผู้สร้างสรรค์” ซึ่งในเวลาต่อมา ก็ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมหลักเกณฑ์ว่าด้วยเรื่องธรรมสิทธิไว้ในมาตรา 18 ของพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 “ผู้สร้างสรรค์งานอันมีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัตินี้มีสิทธิที่จะแสดงว่า ตนเป็นผู้สร้างสรรค์งานดังกล่าว และมีสิทธิที่

จะห้ามมิให้ผู้รับโอนลิขสิทธิ์หรือบุคคลอื่นใดบิดเบือน ตัดทอน ดัดแปลง หรือทำโดยประการอื่นใด แก่งานนั้น จนเกิดความเสียหายต่อชื่อเสียงหรือเกียรติคุณของผู้สร้างสรรค์ และเมื่อผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย ทายาทของผู้สร้างสรรค์มีสิทธิที่จะฟ้องร้องบังคับตามสิทธิดังกล่าวได้ตลอดอายุแห่งการคุ้มครองลิขสิทธิ์ ทั้งนี้เว้นแต่จะได้ตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่นเป็นลายลักษณ์อักษร” ซึ่งจะเห็นได้ว่า หลักเกณฑ์แห่งการคุ้มครองธรรมสิทธิของผู้สร้างสรรค์ตามกฎหมายลิขสิทธิ์ฉบับปัจจุบันนี้ มีขอบเขตของการคุ้มครองที่กว้างกว่าบทบัญญัติเดิมอย่างมาก โดยนอกจากจะได้กำหนดสิทธิในการแสดงตนเป็นผู้สร้างสรรค์งานแล้วยังมีสิทธิที่จะห้ามผู้รับโอนลิขสิทธิ์หรือบุคคลอื่นใดกระทำการต่าง ๆ จนเกิดความเสียต่อชื่อเสียงหรือเกียรติคุณของผู้สร้างสรรค์อีกด้วย และพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ฉบับปัจจุบันนี้ ก็ยังคงกำหนดให้ธรรมสิทธิดังกล่าวนี้ สามารถถ่ายทอดไปสู่ทายาทของผู้สร้างสรรค์ได้ตลอดอายุแห่งการคุ้มครองลิขสิทธิ์ ในกรณีที่ผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย เว้นแต่ จะได้มีการตกลงจำกัดการใช้ธรรมสิทธิไว้เป็นลายลักษณ์อักษร[1]

3. ความเป็นมาเกี่ยวกับทรัพย์สิน

ความเป็นมาของทรัพย์และทรัพย์สิน เริ่มเกิดขึ้นจากการที่มนุษย์รวมกันอยู่เป็นหมู่เป็นกลุ่มไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่ง ส่วนใหญ่จะใช้ถ้ำเป็นที่หลบร้อน หลบฝน มีพื้นดินและสิ่งของที่หามาเพื่อใช้ในการดำรงชีวิตเพื่อความอยู่รอดไปในแต่ละวัน ในสมัยนั้นมนุษย์ยังไม่รู้จักคำว่า หวงแหนหรือกีดกันทรัพย์สินสิ่งของที่ตนหามาได้ เนื่องจากมนุษย์ในยุคนั้นยังคงเร่ร่อนไปเรื่อย ๆ ไม่มีการตั้งรกรากเป็นหลักแหล่งเท่าใดหนัก ต่อมาในชนชาติโบราณเป็นชนชาติที่รู้จักกรรมสิทธิ์ มีการหยุดเร่ร่อนและปักหลักตั้งถิ่นฐานอยู่รวมกันมีการเพราะปลูก มีการแบ่งสันปันส่วนที่ดินกันเพื่อใช้ทำการเกษตร แต่ในสมัยนั้นที่ดินยังไม่ตกเป็นของบุคคลแต่ละคน แต่ตกเป็นของชาติร่วมกันและแบ่งปันกันในระหว่างครัวเรือนเป็นระยะสั้น ๆ เท่านั้น เช่น ในหมู่ชาวเคลท์ แม้จะหยุด

---

[1]ไชยยศ เหมะรัชตะ, เรื่องเดิม, หน้า 83-87.

เร่ร่อนและลงหลักปักถิ่นฐานแล้วมาเป็นเวลานาน แต่กฎหมายเก่าแก่ที่สุดของเวลส์สาขาหนึ่งของชาวเคลท์ ที่ได้ตราขึ้นก่อนอังกฤษเข้าครอบครองหลายศตวรรษ แสดงให้เห็นว่า มีการทำไร่ไถ่นาในแบบที่คนในหมู่หลายหมู่บ้านในท้องถิ่นเดียวกันทั้งหมดร่วมมือกันทำ แต่ที่ดินไม่ตกเป็นกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล ยังคงใช้ร่วมกันอยู่นั่นเอง[1] ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า เป็นการเริ่มต้นที่มนุษย์รู้จักคำว่า ทรัพย์สิน รู้จักหวงแหนสิ่งที่ตนหามาได้ รู้จักที่จะลงหลักปักฐานเพื่อขยายอาณาเขตเป็นที่อยู่อาศัยให้เผ่าพันธุ์ดำรงอยู่ต่อไป

3.1 ความเป็นมาของกฎหมายทรัพย์สินในต่างประเทศ

เนื่องจากกฎหมายลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์สินทางปัญญานั้น มีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากกฎหมายทรัพย์สินทั่วไป จึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาถึงเรื่องของกฎหมายทรัพย์สินเพื่อให้ทราบถึงความเป็นมาและหลักแนวคิดที่ชัดเจน

3.1.1 ความเป็นมาของกฎหมายทรัพย์สินในระบบคอมมอนลอว์

ระบบคอมมอนลอว์มีแนวความคิดและประวัติศาสตร์มาจากระบบกฎหมายอังกฤษ ซึ่งมีการส่งต่อและแพร่ขยายไปยังประเทศอื่น ๆ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ในเวลาต่อมาระบบคอมมอนลอว์มีการวิวัฒนาการด้วยตนเองโดยปราศจากการรับเนื้อหาและแนวคิดมาจากกฎหมายโรมันอันเป็นรากฐานของระบบ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์สำคัญในความเป็นมาของคอมมอนลอว์ คือ การพัฒนามาจากศักดินาการอาศัยที่ดินที่เกิดจากคดี และยึดถือเหตุผลที่ได้มาจากบรรทัดฐานคำพิพากษา โดยพัฒนาการของกฎหมายทรัพย์สินในระบบนี้ มีที่มาจากการตรากฎหมาย หรือการใช้การตีความกฎหมายโดยบรรดาศาลและฝ่ายนิติบัญญัติ ส่วนวิชาชีพทางกฎหมายก็ได้เข้ามามีบทบาทต่อการพัฒนาการกฎหมายทรัพย์สินเป็นอย่างมาก

กฎหมายศักดินา เป็นกฎหมายที่เกิดในสมัยที่ประเทศอังกฤษปกครองโดยใช้ระบอบขุนนางที่สามารถเป็นผู้ออกกฎหมายใช้บังคับในพื้นที่ซึ่งอยู่ในเขตอำนาจของตนได้ กฎหมายศักดินาเป็นรากฐานให้กับระบบคอมมอนลอว์ โดยผ่านวิธี

---

[1]ธีสุทธิ์ พันธ์ฤทธิ์, **คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 4 ทรัพย์สิน** (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2557), หน้า 2-3.

คิดและวิธีใช้กฎหมายที่อาศัยศัพท์และหลักกฎหมายอันมีพัฒนาการมาจากระบบศักดินา ตัวอย่าง เช่น หลักความคิดเกี่ยวกับ Tenure (สิทธิถือครอง) และ Estate (สิทธิในที่ดิน) ซึ่งหลักการทั้งสองนี้เป็นแนวความคิดมาจากระบบศักดินา

คำว่า Tenure (สิทธิถือครอง) หมายถึง การที่บุคคลถือครองสิทธิจากกษัตริย์หรือจากขุนนางเจ้าที่ดิน ในฐานะผู้มีอำนาจสูงสุดเหนือขุนนางเจ้าที่ดินซึ่ง แนวความคิดนี้มาจากครั้นพระเจ้าวิลเลียมที่ 1 ได้ทำสงครามยึดเกาะอังกฤษและประกาศว่า พระองค์เป็นเจ้าของแผ่นดินทั้งหมด ตามมาตรา 79(1) และมาตรา 132(1) ของพระราชบัญญัติการจดทะเบียนที่ดิน ค.ศ. 2002 ของอังกฤษ[1] ดังนั้น จึงทำให้แนว Tenure (สิทธิถือครอง) เป็นสิทธิที่ได้รับมอบหมายจากกษัตริย์ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในสมัยนั้น แต่ในปัจจุบันระบบคอมมอนลอว์กษัตริย์ทรงไว้สิทธิแต่เพียงในนามเท่านั้น

ส่วนคำว่า Estate (สิทธิในที่ดิน) นั้นมีแนวคิดที่แสดงถึงระยะเวลาเวลาจำกัดกับสิทธิในที่ดินซึ่งก็เกี่ยวข้องกับระบบศักดินา

จุดเด่นของระบบคอมมอนลอว์ คือ การดำรงอยู่ของ Duplex Ordo หรือกฎหมายสองประเภท คือ คอมมอนลอว์และเอควิตี้ ซึ่งผลของการดำรงอยู่เสมอของสองสิ่งนี้เป็นส่วนสำคัญของระบบกฎหมาย ซึ่งรวมถึงกฎหมายทรัพย์สิน กล่าวคือ บุคคลอาจได้มาซึ่งทรัพยสินจากกฎหมายประเภทใดประเภทหนึ่ง ตัวอย่างเช่น กรณีทรัสต์ เป็นกรณีที่เกิดจากกการผสมผสานกันระหว่างกฎหมายสองประเภท นั่นคือ คอมมอนลอว์กับเอควิตี้ บุคคลผู้จัดการกองทรัพย์สินหรือที่เรียกว่า ทรัสตี เป็นผู้มีสิทธิเหนือทรัพย์สินโดยเป็นไปตามคอมมอนลอว์ ในขณะที่กรณีผู้ได้รับประโยชน์ตามทรัสต์มีสิทธิในทรัพย์สินโดยว่ากันไปตามเอควิตี้ กล่าวโดยสรุป กฎเกณฑ์เกี่ยวกับสิทธิในทรัพยสินอาจมีที่มาจากกฎหมายสองประเภท คือ ที่มาจากคอมมอนลอว์ก็ได้หรือเอควิตี้ก็ได้

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า แนวความคิดและความเป็นมาของระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ได้เกิดจากระบบศักดินา และในหลักกฎหมายต่าง ๆ ในระบบคอมมอนลอว์มีบ่อเกิดจากคอมมอนลอว์และเอควิตี้นั่นเอง

---

[1]Land Registration Act 2002, Article 79 (1) and 132 (1).

3.1.2 ความเป็นมาของกฎหมายทรัพย์สินในระบบซีวิลลอว์

ระบบซีวิลลอว์มีที่มาจากกฎหมายโรมัน ซึ่งมีอิทธิพลต่อแนวความคิดในประเทศภาคพื้นยุโรป ซึ่งเรื่องที่กฎหมายโรมันมีอิทธิพลทางความคิดเป็นอย่างมาก คือ เรื่อง กฎหมายทรัพย์สิน โดยแนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิในทรัพย์เริ่มต้นจากการดำเนินคดีหรือที่เรียกว่า Actio ซึ่งการดำเนินคดีในสมัยนั้น สามารถแยกได้เป็น 2 ประเภท

1) Actio in Rem เป็นการฟ้องคดีที่เรียกร้องสิทธิกับบุคคลทั่วไปให้เข้าเป็นจำเลยรับผิด

2) Actio in Personam เป็นการฟ้องคดีที่เรียกร้องสิทธิที่มีต่อบางคนโดยเฉพาะเจาะจงให้เข้ามาเป็นจำเลยรับผิด

ซึ่งการดำเนินคดีที่ต่างกันดังกล่าวได้นำไปสู่การแบ่งสิทธิหรือ Ius ออกเป็น 2 ประเภท คือ ทรัพยสิทธิ กับ บุคคลสิทธิ นั่นเอง ซึ่งถือเป็นแนวความคิดที่โดดเด่นมากของกฎหมายระบบซีวิลลอว์ และแนวความคิดนี้ยังตกทอดมาถึงปัจจุบัน

ในสมัยโรมัน มีนักกฎหมายชื่อ ไกอุส ได้จัดทำ The Institutes หรือที่เรียกว่า Institutions ขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 2 และต่อมาในคริสต์ศตวรรษที่ 6 มีการประกาศเผยแพร่ Corpus Iuris Civils โดยพระเจ้าจัสติเนียน มีการจัดระบบระเบียบกฎหมายโรมันใหม่ ต่อมาก็ได้มีการจัดทำประมวลกฎหมายโดยแยกกฎหมายออกเป็น 3 หมวด คือ personae ซึ่งว่าด้วยเรื่องบุคคล Res ซึ่งว่าด้วยเรื่องทรัพย์ และ Actio ว่าด้วยเรื่องการใช้สิทธิหรือการฟ้องคดี ซึ่งถือได้ว่ากฎหมายโรมันได้ให้ความสำคัญต่อกฎหมายว่าด้วยทรัพย์เป็นอย่างมากโดยบัญญัติแยกเป็นหมวดหมู่ออกต่างหาก ในเวลาต่อมา Corpus Iuris Civils ของโรมันได้ส่งอิทธิพลมากต่อการพัฒนาระบบกฎหมายในสมัยใหม่ จนประเทศฝรั่งเศสเป็นประเทศแรกที่ประกาศใช้ Code Civil หรือที่เรียกว่าประมวลกฎหมายฝรั่งเศส ซึ่งใช้บังคับเมื่อ ค.ศ. 1804 ต่อมาก็เป็นประเทศเยอรมันก็ประกาศใช้ Bürgerliches Gesetzbuch หรือประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน ใน ค.ศ. 1900

การจัดทำประมวลกฎหมายในภาคพื้นยุโรปได้จัดเอาหมวดว่าด้วยทรัพย์เข้าไปบรรจุไว้ในประมวลกฎหมายแพ่ง และได้แสดงให้เห็นว่า ได้แยกเรื่องทรัพย์และหนี้ออกจากกันเป็นเอกเทศ กล่าวคือ การแบ่งแยกแนวคิดว่าด้วยเรื่องสิทธิในเรื่อง

ทางหนี้กับเรื่องทรัพย์พบว่า มีการจำแนกระหว่างบุคคลสิทธิ กับทรัพย์สิทธิ ซึ่งถือเป็นเรื่องพื้นฐาน อนึ่ง ทรัพยสิทธิที่มีความสำคัญที่สุด คือ กรรมสิทธิ์ ซึ่งบรรดาทรัพยสิทธิเกือบทั้งหมดต้องอาศัยหรือเกาะเกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่า กรรมสิทธิ์นี้ เช่น ทรัพยสิทธิจำพวกจำกัดตัดทอนกรรมสิทธิ์ ยกเว้นแต่เฉพาะการครอบครองซึ่งอาจไม่ต้องอาศัยหรือเกาะเกี่ยวก็ได้ เป็นต้น[1]

ปัจจุบันกฎหมายโรมันยังได้วางแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องทรัพย์สิน เช่น เรื่องการได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์โดยระยะเวลา การได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์โดยการเข้าถือครอง การได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ตามหลักส่วนควบ เป็นต้น ซึ่งถือเป็นบรรทัดฐานให้หลายประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ได้นำหลักมาบัญญัติไว้ในประเทศของตน รวมถึงประเทศไทยด้วยนั่นเอง

3.2 ความเป็นมาของกฎหมายทรัพย์สินในประเทศไทย

การจัดประมวลกฎหมายเริ่มดำเนินการในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จ-พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 กฎหมายนี้นับว่า เป็นผลผลิตแรกของการจัดทำประมวลกฎหมายของไทย และนับว่า เป็นประมวลกฎหมายฉบับแรกของไทย คือ กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 ต่อมาภายหลังได้มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมาย-แพ่งและพาณิชย์ ซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ฉบับที่ประกาศใช้และมีการใช้บังคับอย่างแท้จริง คือ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 และบรรพ 2 ฉบับปี พ.ศ. 2468 ก่อนการประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในปี พ.ศ. 2468 ซึ่งได้บัญญัติและจัดระบบกฎหมายทรัพย์สินไว้ด้วยนั้น ความเป็นมาของกฎหมายทรัพย์สินไทยอาจพิจารณาย้อนไปได้ตั้งแต่สมัยสุโขทัย เพื่อเป็นจุดเริ่มต้นทางประวัติศาสตร์กฎหมายทรัพย์สินของไทย หากถือว่าศิลาจารึกหลักที่ 1 หรือหลักศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชเป็นบันทึกประวัติศาสตร์ที่ทำขึ้นจริงเมื่อ พ.ศ. 1835

---

[1]อานนท์ มาเม้า, **กฎหมายทรัพยสิน: ความรู้พื้นฐานทางความคิดหลักทั่วไปและบทเบ็ดเสร็จทั่วไป**, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2560), หน้า 62-70.

โดยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช บันทึกนี้ถือเป็นบันทึกประวัติศาสตร์ที่เก่าแก่ที่สุดที่ปรากฏร่องรอยหลักฐานเกี่ยวกับความเป็นกฎหมายทรัพย์สินของไทย อย่างไรก็ตามหลักศิลาจารึกหลักที่ 1 นี้มีลักษณะเป็นบันทึกทางประวัติศาสตร์หรือเหตุการณ์ของผู้คนและสังคมสุโขทัย มิได้มีลักษณะเป็นตัวบทกฎหมายหรือบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นใช้บังคับในอาณาจักรสุโขทัยแต่ประการใด ถึงอย่างไรหลักศิลาจารึกก็ได้สะท้อนให้เห็นสภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของผู้คนในยุคนั้นโดยในประเด็นความเป็นกฎหมายทรัพย์สิน หลักศิลาจารึกนี้ในด้านที่ 1 บรรยายสภาพข้อเท็จจริงว่า ". . . เมื่อชั่วพ่อขุนรามคำแหง เมืองสุโขทัยนี้ดี ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว เจ้าเมืองบ่เอาจกอบในไพร่ลู่ทางเพื่อจูงวัวไปค้า ขี่ม้าไปขาย ใครจักใคร่ค้าช้างค้า ใครจักใคร่ค้าม้าค้า ใครจักใคร่ค้าเงินค้าทองค้า . . ." สภาพดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ในอาณาจักรสุโขทัย ซึ่งประชาชนมีสิทธิในทรัพย์สินที่จะแสวงหาหรือค้าขายจำหน่ายจ่ายโอนทรัพย์สินของตนได้อย่างอิสระเสรี

ในด้านของการแสวงหาที่ดินทำกิน หลักศิลาจารึกนี้ในด้านที่ 2 กล่าวว่า ". . . สร้างป่าหมากป่าพลูทั่วเมืองนี้ทุกแห่ง ป่าพร้าวก็หลายในเมืองนี้ ป่าลางก็หลายในเมืองนี้ หมากม่วงก็หลายในเมืองนี้ หมากขามก็หลายในเมืองนี้ ใครสร้างได้ไว้แก่มัน. . ." สะท้อนในระบบการได้มาซึ่งที่ดินในสมัยนั้น โดยบุคคลสามารถถือเอาที่ดินมาเป็นของตนโดยการเข้าทำการเกษตรกรรมได้ เป็นต้น[1]

ต่อมาในสมัยอยุธยา ทาสเป็นสังหาริมทรัพย์อย่างหนึ่งที่ปรากฏหลักฐานว่ามีอยู่จริงในสมัยอยุธยา และในสมัยนั้นได้วางกฎเกณฑ์เกี่ยวกับทาสไว้เป็นการเฉพาะโดยแยกออกมาเป็นกฎหมายอีกฉบับหนึ่งเรียกว่า พระไอยการทาส ส่วนอสังหาริมทรัพย์อย่างที่ดิน กฎหมายสมัยอยุธยาไม่ให้เสรีภาพแก่ราษฎรที่จะสามารถเข้าถือเอาที่ดินเป็น

---

[1]สำนักงานอุทยานการเรียนรู้ สังกัดสำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน), **กฎหมายและการยุติธรรมของไทยสมัยโบราณ** [Online], available URL: http://www.valuablebook2.tkpark.or.th/2015/13/document3.html, 2560 (กันยายน, 12).

เจ้าของได้เหมือนกับในสมัยสุโขทัย พระมหากษัตริย์เท่านั้นที่ทรงเป็นเจ้าของที่ดินเหนือพระราชอาณาจักรอยุธยา

อาณาจักรสยามในสมัยรัตนโกสินทร์ก่อนประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่ง-และพาณิชย์ ตั้งแต่ พ.ศ. 2325-2568 ซึ่งนับได้ว่า เป็นช่วงเวลายาวนานกว่าการมีประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน ในช่วงนั้นก่อนที่จะมีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นี้ ประเทศไทยได้ประกาศใช้กฎหมายตราสามดวง เป็นกฎหมายบ้านเมือง ซึ่งกฎหมายทรัพย์สินเรื่องต่าง ๆ ก็อยู่ในกฎหมายฉบับดังกล่าว

กฎหมายตราสามดวง คือ ประมวลกฎหมายในรัชกาลที่ 1 เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ปฐมกษัตริย์แห่งบรมราชจักรีวงศ์ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ชำระกฎหมายเก่าที่มีมาแต่โบราณแล้วรวบรวมเป็นประมวลกฎหมายขึ้นเมื่อจุลศักราช 1166 ตรงกับ พ.ศ. 2347 โปรดให้เรียกว่า “กฎหมายตราสาม-ดวง” ให้อาลักษณ์ชุบเส้นหมึกสามชุด แต่ละชุดประทับตรา 3 ดวง คือ ตราพระราชสีห์ (สำหรับตำแหน่งสมุหนายก) 1 ตราพระคชสีห์ (สำหรับตำแหน่งสมุหพระกลาโหม) 1 และตราบัวแก้ว (สำหรับตำแหน่งโกษาธิบดี หมายถึงพระคลัง ซึ่งดูแลรวมทั้งกิจการด้านต่างประเทศ)

เหตุผลที่ได้ทำให้มีการชำระสะสางกฎหมายในสมัยนั้นก็คือ ได้เกิดคดีที่อำแดงป้อม ฟ้องหย่านายบุญศรี ช่างเหล็กหลวง ทั้ง ๆ ที่ตนได้ทำชู้ กับ นายราชาอรรถ และศาลได้พิพากษาให้หย่าได้ ตามที่อำแดงป้อมฟ้อง โดยอาศัยการพิจารณาคดีตามบทกฎหมายที่มีความว่า “ชายหาผิดมิได้ หญิงขอหย่า ท่านว่าเป็นหญิงหย่าชาย หย่าได้” เมื่อผลของคดีเป็นเช่นนี้ นายบุญศรีจึงได้นำเรื่องขึ้นทูลเกล้าถวายฎีกา ต่อพระเจ้าแผ่นดิน พระองค์ทรงเห็นด้วยกับฎีกาว่า คำพิพากษาของศาลนั้น ขัดหลักความยุติธรรม ทรงสงสัยว่า การพิจารณาพิพากษาคดีจะถูกต้องตรงตามตัวฉบับกฎหมายหรือไม่ จึงมีพระบรมราชโองการ ให้เทียบกฎหมายทั้ง 3 ฉบับ คือ ฉบับที่ศาลใช้กับฉบับที่หอหลวงและที่ห้องเครื่อง แต่ก็ปรากฏข้อความที่ตรงกัน เมื่อเป็นดังนี้ จึงมีพระราชดำริว่า กฎหมายนั้นไม่เหมาะสมอาจมีความคลาดเคลื่อนจากการคัดลอก สมควรที่จะจัดให้มีการชำระสะสางกฎหมายใหม่ เหมือนการสังคายนาพระไตรปิฎกจากคดีอำแดงป้อมดังกล่าวข้างต้น ได้แสดงให้เห็นหลักกฎหมายสำคัญประการหนึ่งเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของ

กฎหมายที่ว่า แม้แต่พระมหากษัตริย์ก็ต้องให้ความสำคัญและปฏิบัติตามไม่มีพระราชอำนาจที่จะแก้ไข เปลี่ยนแปลงกฎหมาย ตามอำเภอใจ

ในคดีนี้แม้จะทรงเห็นว่า คำตัดสินนั้นไม่สอดคล้องกับความยุติธรรม อันอาจเนื่องมาจากการคัดลอกกฎหมายมาผิด ก็ชอบที่จะจัดให้มีการชำระสะสางกฎหมายให้กลับไปสู่ความถูกต้องเหมือนการสังคายนาพระไตรปิฎก ดังพระราชปรารภที่ว่า “ให้กรรมการชำระพระราชกำหนดบทพระไอยการ อันมีอยู่ในหอหลวงตั้งแต่พระธรรมศาสตร์ไปให้ถูกต้อง ตามบาลีและเนื้อความ มิให้ผิดเพี้ยนซ้ำกัน ได้จัดเป็นหมวด เป็นเหล่าเข้าไว้ แล้วทรงอุตสาหะทรงชำระดัดแปลง ซึ่งบทอันวิปลาดนั้นให้ชอบโดยยุติธรรมไว้[1]

อย่างไรก็ดี กฎหมายทรัพย์สินในช่วงที่ใช้เป็นกฎหมายตราสามดวง อาจกล่าวได้ว่า กฎหมายทรัพย์สินในช่วงนี้ไม่ได้มีการจัดระบบกฎหมายทรัพย์สินให้เป็นหมวดหมู่ออกมาโดยเฉพาะ จึงทำให้หลักกฎหมายทรัพย์สินนั้นยังคงกระจัดกระจายอยู่ในพระไอยการและกฎหมายอื่น ๆ หลายฉบับเป็นเรื่อง ๆ เช่น สิทธิของราษฎรผู้เป็นเจ้าของ ซึ่งจะได้สิ่งของของตนกลับคืนมาจากผู้ฉ้อโกง หรือทาสในฐานะวัตถุแห่งสิทธิในทรัพย์สินประการหนึ่งมีกฎเกณฑ์ต่าง ๆ อยู่ใน พระไอยการทาษ เป็นต้น

การใช้กฎหมายเก่าที่รับแนวคิดมาตั้งแต่สมัยอยุธยานั้น ในการจัดการเรื่องทรัพย์สินในประเทศไทยได้ดำเนินไปถึงช่วงที่ประเทศไทยนั้น ได้ทำสนธิสัญญาเกี่ยวกับการค้าและสิทธิสภาพนอกอาณาเขตกับประเทศตะวันตกซึ่งเริ่มจริงจังในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 โดยเซอร์จอน เบาว์ริ่ง ราชฑูตประเทศอังกฤษ ที่ทำสนธิสัญญาเบาว์ริ่ง กับประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. 2398 ซึ่งเหตุผลในการทำสนธิสัญญาในครั้งเกิดจากการไม่ยอมรับกฎหมายของไทย โดยในบันทึกได้ให้เหตุไว้ 4 ประการ

ประการแรก คือ ความไม่เป็นระบบระเบียบของกฎหมายสยาม

ประการที่สอง คือ ความโหดร้ายป่าเถื่อนในการลงโทษตามกฎหมายไทย

---

[1]วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, **กฎหมายตราสามดวง** [Online], available URL: https://www.th.wikipedia.org/wiki/กฎหมายตราสามดวง, 2560 (กันยายน, 12).

ประการที่สาม คือ การไม่มีหลักประกันเรื่องความเป็นธรรมและการทุจริตในศาล

ประการสุดท้าย คือ รัฐบาลอังกฤษไม่ยินยอมให้คนในบังคับอังกฤษขึ้นศาลไทยซึ่งใช้กฎหมายสยาม เพราะรัฐบาลอังกฤษไม่มีความรู้กฎหมายสยาม

ต่อมา ภายหลังจากที่ได้ทำสนธิสัญญาเบาว์ริง ทำให้ประเทศสยามต้องปรับตัวขนานใหญ่ สิ่งที่ต้องปรับเป็นสำคัญ คือ การปรับกฎหมายให้สอดคล้องกับสากล สามารถอำนวยความยุติธรรมไม่เป็นที่ครหา ดังนั้น การปฏิรูประบบกฎหมายจึงได้เริ่มต้นขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 โดยการปฏิรูปกฎหมายนี้ รวมถึงการจัดสร้างกฎหมายทรัพย์สินที่ดีขึ้นกว่าเดิม และสามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหาสนธิสัญญานอกอาณาเขตได้

ต่อมาประเทศไทยได้ตัดสินใจจัดทำประมวลกฎหมายขึ้น ในการณ์นี้กฎหมายทรัพย์สินของไทยได้เป็นประเด็นอยู่ในการจัดทำประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ด้วย และในที่สุด บรรพ 1 ซึ่งประกาศใช้ใน ฉบับปี พ.ศ. 2468 ก็ได้บรรจุเรื่องทรัพย์ไว้ในบรรพนั้น

ทรัพย์ ในบรรพ 1 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2468 ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่า โครงร่างของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยใช้โครงร่างประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน โดยลอกบทบัญญัติจากประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นเป็นหลัก แต่เพื่อมิให้เสียไมตรีในทางระหว่างประเทศ จึงได้มีการนำบทบัญญัติบางบทมาจากประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับปี พ.ศ. 2468 ได้ประกาศใช้บังคับบรรพ 1 และบรรพ 2 หลังจากนั้นกฎหมายทรัพย์สินในระบบกฎหมายไทยก็ได้จัดหมวดหมู่ขึ้นอีกครั้งอย่างเป็นระบบ โดยพระราชกฤษฎีกาให้ใช้บทบัญญัติ บรรพ 4 โดยประกาศเมื่อวันที่ 16 มีนาคม พ.ศ. 2473 และให้มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2475 เป็นต้นไป บรรพ 4 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ได้ประกาศใช้นั้นใช้ชื่อบรรพว่า “ทรัพย์สิน” ซึ่งเป็นเวลาถึง 7 ปี ถึงจะได้ใช้หลักกฎหมายทรัพย์สินหลังจากที่ประกาศใช้ บรรพ 1 เรื่องทรัพย์มาแล้วนั่นเอง

เมื่อเปรียบเทียบโครงสร้างระหว่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยในปัจจุบันกับประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันพบว่า มีความใกล้เคียงกันมาก เนื่องจากของไทยแบ่งเป็น 6 บรรพ และเยอรมันมี 5 บรรพ ในส่วนเรื่องของเอกสัญญาของเยอรมันจะไม่ได้บัญญัติแยกเฉพาะไว้ ในส่วนอื่นก็จะมีความคล้ายกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของบ้านเรา จึงถือได้ว่า เยอรมันเป็นต้นแบบหนึ่ง ในการจัดทำประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยเรา[1]

จากประวัติความเป็นมาของเรื่องกฎหมายทรัพย์สินนี้ จะเห็นได้ว่า คนไทยรู้จักกฎหมายทรัพย์สินมานานตั้งแต่บันทึกหลักศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ถึงแม้บันทึกดังกล่าวจะไม่ได้บ่งบอกถึงความชัดเจนของกฎหมายทรัพย์สินและยังไม่มีการจัดให้เป็นหมวดหมู่มากนัก แต่อย่างไรก็ตามประเทศไทยก็ได้มีการปรับปรุงระบบกฎหมายโดยจัดให้เป็นหมวดหมู่และให้ทันต่อยุคสมัยเลื่อยมาจนมาถึงปัจจุบัน

4. ความแตกต่างระหว่างทรัพย์สินทางปัญญากับทรัพย์สินโดยทั่วไป

ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นผลงานสร้างสรรค์ทางปัญญาของมนุษย์ ที่มีลักษณะบางประการที่คล้ายกับทรัพย์สินโดยทั่วไป เช่น ผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินทางปัญญาและเจ้าของทรัพย์สินโดยทั่วไปต่างก็มีสิทธิเด็ดขาดในการที่จะห้ามปรามหรือกีดกันบุคคลอื่นมิให้เข้ามาเกี่ยวข้องหรือใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินของตน โดยปราศจากอำนาจตามกฎหมาย และผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินทั้งสองประเภท ต่างก็มีสิทธิที่จำหน่ายจ่ายโอนทรัพย์สินของตนได้ แต่อย่างไรก็ตาม ทรัพย์สินทางปัญญาก็มีลักษณะบางประการที่แตกต่างไปจากทรัพย์สินทั่วไป ซึ่งมีมุมมองของนักกฎหมายหลายท่านที่ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับทรัพย์สินทั่วไปและทรัพย์สินทางปัญญาไว้หลายท่าน ดังนี้

ศาสตราจารย์บัญญัติ สุชีวะ ได้ให้ความเห็นว่า “เพื่อให้ได้ความหมายอันแท้จริงของคำว่า ทรัพย์สิน จำเป็นต้องอ่าน มาตรา 137 และมาตรา 138 ประกอบกัน กล่าวคือ คำว่า ทรัพย์ นอกจากจะหมายถึง วัตถุที่มีรูปร่างแล้ว ยังต้องเป็นวัตถุที่มีรูปร่าง

---

[1]อานนท์ มาเม้า, เรื่องเดิม, หน้า 81-101.

ซึ่งอาจมีราคาและถือเอาได้ ส่วนคำว่า ทรัพย์สิน นั้นหมายถึง วัตถุที่มีรูปร่างหรือไม่มีรูปร่าง ซึ่งอาจมีราคาและถือเอาได้ เหตุที่ต้องนำมาตรา 138 มาอ่านประกอบมาตรา 137 ด้วยเพราะเหตุว่า มาตรา 138 ได้ให้ความหมายของคำว่า ทรัพย์สิน ไว้ว่าต้องมีราคาและถือเอาได้ เมื่อทรัพย์ก็เป็นทรัพย์สินส่วนหนึ่ง เพราะฉะนั้น ทรัพย์จึงต้องเป็นวัตถุมีรูปร่างซึ่งอาจมีราคาได้และถือเอาได้เช่นเดียวกัน"[1]

รองศาสตราจารย์มานิตย์ จุมปา ได้ให้ความเห็นว่า "แม้ทรัพย์สินทางปัญญาจะเป็นทรัพย์สินประเภทหนึ่งแต่ทรัพย์สินทางปัญญาก็ไม่ใช่สังหาริมทรัพย์หรืออสังหาริมทรัพย์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพียงแต่ถือว่า ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นทรัพย์สินอย่างหนึ่ง แต่ด้วยเหตุที่ ทรัพย์สินทางปัญญามีลักษณะเฉพาะจึงมีกฎหมายเฉพาะเรื่องกำหนดไว้ ดังนั้น บางเรื่องจึงไม่อาจใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะทรัพย์ มาปรับใช้กับทรัพย์สินทางปัญญาได้โดยตรง"[2]

รองศาสตราจารย์ไชยยศ เหมะรัชตะ ผู้เขียนตำรากฎหมายลิขสิทธิ์ได้ให้ความเห็นว่า "ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการสร้างสรรค์จากจิตใจและปัญญาของมนุษย์ เป็นส่วนของการนำข้อมูลมาประกอบในการสร้างวัตถุที่มีรูปร่างโดยไม่จำกัดจำนวน โดยทรัพย์สินอันมีที่มาจากวัตถุเหล่านั้น ไม่ได้อยู่ในวัตถุที่สร้างขึ้นแต่อยู่ที่ข้อมูลหรือความคิดที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์ขึ้นมานั่นเอง"[3] เป็นต้น

สามารถสรุปความแตกต่างของทรัพย์สินทั้งสองประเภทได้ ดังนี้

---

[1]บัญญัติ สุชีวะ, **คำอธิบายกฎหมายลักษณะทรัพย์**, พิมพ์ครั้งที่ 10 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เนติบัณฑิตยสภา, 2550), หน้า 3-4.

[2]มานิตย์ จุมปา, **คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยทรัพย์สิน**, พิมพ์ครั้งที่ 8 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556), หน้า 21-22.

[3]ไชยยศ เหมะรัชตะ, เรื่องเดิม, หน้า 9.

4.1 เจตนารมณ์ของการคุ้มครอง

การคุ้มครองทรัพย์สินโดยทั่วไปเกิดขึ้นจากการที่รัฐมีหน้าที่ในทางศีลธรรมที่จะต้องคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของประชาชน แต่การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญานั้น มีเหตุผลทั้งในด้านศีลธรรมและในทางเศรษฐกิจรองรับ โดยในปัจจุบัน เหตุผลทางเศรษฐกิจของการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญานั่น ค่อนข้างจะให้ความสำคัญและเป็นที่ยอมรับมากกว่าทางศีลธรรม

4.2 วัตถุแห่งสิทธิ

ทรัพย์สิน (Property) คือ ทรัพย์ที่มีรูปร่าง และไม่มีรูปร่าง สามารถจับต้องได้และมีขอบเขตอยู่ที่ลักษณะทางกายภาพ ส่วนทรัพย์สินทางปัญญาเป็นสิทธิซึ่งไม่มีรูปร่าง เป็นสิ่งที่กฎหมายกำหนดสมมติขึ้นให้มีตัวตน วัตถุมีรูปร่างบางอย่างเป็นทรัพย์สินทางปัญญา แต่ไม่ได้หมายความว่า ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นวัตถุที่มีรูปร่าง หากแต่เป็นสิทธิบางประการที่มีอยู่เหนือตัววัตถุ เช่น หนังสือนิยายอันเป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ 1 เล่ม เป็นวัตถุมีรูปร่างที่มีลิขสิทธิ์คุ้มครองอยู่ ได้แก่ สิทธิที่จะทำซ้ำดัดแปลงหรือเผยแพร่ต่อสาธารณะชน ซึ่งเป็นคนละเรื่องกับกรรมสิทธิ์ หรือสิทธิครอบครองในหนังสือเล่มนี้[1] อาจกล่าวง่าย ๆ ว่า กรรมสิทธิ์เป็นสิทธิที่มีตัวทรัพย์เป็นวัตถุแห่งสิทธิ ดังนั้น กรรมสิทธิ์จึงมีได้เฉพาะในทรัพย์สินอันเป็นวัตถุที่มีรูปร่างเท่านั้น ทรัพย์สินทาง-ปัญญาที่ไม่มีรูปร่าง เช่น ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตรหรือเครื่องหมายการค้านั้น[2] มีวัตถุแห่งสิทธิเป็นอำนาจหวงกัน เป็นสิทธิตามกฎหมายที่แยกต่างหากจากสิ่งที่อยู่ภายใต้สิทธิ ดังนั้น แม้ว่า สิ่งที่อยู่ภายใต้สิทธิถูกทำลายหรือสูญหายไปก็ไม่มีผลกระทบต่อสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญานั้น

---

[1]อำนาจ เนตยสุภา และชาญชัย อารีวิทยาเลิศ, เรื่องเดิม, หน้า 14.

[2]วิกรณ์ รักษ์ปวงชน, **คำอธิบายกฎหมายว่าด้วยทรัพย์สิน (Property Law)** (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดีการพิมพ์, 2560), หน้า 144.

4.3 อายุการคุ้มครอง

ทรัพย์สินทั่วไปไม่มีกำหนดเวลาสิ้นสุด ผู้เป็นเจ้าของจะมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของตนตลอดไป จนกว่าจะสิ้นสภาพไป อย่างไรก็ดี กำหนดเวลาที่อาจทำให้เจ้าของสูญเสียกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของตนนั้น มีอยู่เพียงกรณีเดียว นั่นคือ การที่ทรัพย์สินนั้น ถูกบุคคลอื่นครอบครองปรปักษ์ แต่ในทางกลับกัน กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาทุกประเภท ได้กำหนดอายุการคุ้มครองเอาไว้ เช่น กฎหมายลิขสิทธิ์กำหนดให้อายุการคุ้มครองลิขสิทธิ์ไว้ 50 ปี หลังจากผู้สร้างสรรค์งานถึงแก่ความตาย หรือตามกฎหมายสิทธิบัตรมีอายุการคุ้มครอง 20 ปี เป็นต้น เหตุที่กฎหมายกำหนดอายุการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาไว้ ก็เนื่องจากการคุ้มครองมีลักษณะเป็นการให้สิทธิผูกขาดข้อมูลความรู้ ซึ่งการให้มีการผูกขาดตลอดไปจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมอย่างมาก การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญามีลักษณะเป็นการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างผู้ทรงสิทธิกับสังคม สิทธิผูกขาดที่สังคมนำไปแลกเปลี่ยนกับผู้ทรงสิทธินั้นไม่ควรมีกำหนดเวลาที่ยาวนานเกินไป ควรมีเวลาที่พอเหมาะสมเพียงพอที่จะจูงใจทำให้ผู้ทรงสิทธิยินยอมเปิดเผยข้อมูลความรู้ของตนเพื่อแลกเปลี่ยนกับสิทธิผูกขาดนั้น

4.4 หน้าที่ในการใช้สิทธิ

ถ้าเป็นทรัพย์สินโดยทั่วไปนั้น ผู้เป็นเจ้าของจะนำเอาทรัพย์สินของตนไปใช้ประโยชน์หรือไม่ก็ได้ กฎหมายลักษณะทรัพย์สินไม่ได้กำหนดหน้าที่เรื่องนี้เอาไว้ แต่ทรัพย์สินทางปัญญาบางประเภทได้กำหนดไว้อย่างชัดแจ้งว่า ผู้ทรงสิทธิจะต้องใช้สิทธิของตนตามวัตถุประสงค์ของการคุ้มครองหากผู้ทรงสิทธิไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ของตน รัฐก็อาจบังคับใช้สิทธิได้ เช่น กฎหมายสิทธิบัตร ผู้ทรงสิทธิไม่ทำการผลิตผลิตภัณฑ์สิทธิบัตรภายในประเทศ รัฐก็อาจใช้มาตรการบังคับใช้สิทธิเอากับสิทธิบัตรดังกล่าวได้[1] เป็นต้น

---

[1]จักรกฤษณ์ ควรพจน์ และนันทน อินทนนท์, เรื่องเดิม, หน้า 9-11.

4.5 ความเปลืองเปล่าหมดไป

ทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุมีรูปร่างย่อมมีการหมดสิ้นไปด้วยการใช้สอย โดยเฉพาะกรณีที่มีผู้ซึ่งมีความต้องการบริโภคทรัพย์สินนั้นหลายคน และแต่ละคนต่างบริโภคตามความต้องการของตน โดยปราศจากการจัดการที่ดี เช่น ผลไม้ในสวนผลไม้ย่อมหมดไปเมื่อมีการเปิดให้ทุกคนเข้ามาเก็บเพื่อบริโภคโดยไม่มีการวางกฎเกณฑ์ใด ๆ ไว้ ซึ่งการหมดไปของทรัพย์สินซึ่งเป็นที่ต้องการร่วมกันนี้เรียกว่า Tragedy of the Commons แต่ในทางกลับกัน ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตนและย่อมไม่เปลืองเปล่าหมดไปแม้จะถูกใช้มากเท่าใด เช่น งานอันมีลิขสิทธิ์ในหนังสือ 1 เรื่อง ย่อมไม่หมดไปไม่ว่าจะพิมพ์หนังสือออกมาเท่าใด ทรัพย์สินทางปัญญานั้นก็ยังคงมีอยู่ตลอดไปจนกว่าสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญานั้นจะสิ้นสุดลงตามที่กฎหมายกำหนด[1]

จากที่กล่าวจะเห็นได้ว่า ทรัพย์สินทั่วไปกับทรัพย์สินทางปัญญานั้นมีความแตกต่างกันด้วยลักษณะอยู่หลายประการ ไม่ว่าจะเป็นลักษณะทางกายภาพ อายุการคุ้มครอง ตัววัตถุแห่งสิทธิ ดังนั้น จึงได้บัญญัติกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาขึ้นมาเพื่อให้ความคุ้มครองไว้เป็นการเฉพาะ

5. ความเป็นมาเกี่ยวกับการจัดการทรัพย์มรดกที่ตกทอดระหว่างทายาทโดยธรรม

ความเป็นมาของการตกทอดมรดกและการจัดการมรดกนั้น มีมาแต่ช้านานนับแต่เริ่มการเกิดขึ้นของมนุษย์ ซึ่งในยุคแรกเป็นเรื่องที่ไม่มีระเบียบกฎเกณฑ์หากผู้ใดมีกำลังมากกว่าย่อมที่จะได้ทรัพย์สิ่งของต่าง ๆ ไปเมื่อเวลาผ่านไปเริ่มมีการพัฒนาการมีการอยู่ร่วมกันในสังคม เริ่มมีระบบแผนการตกทอดและการจัดการทรัพย์มรดกก็เริ่มมีการพัฒนาการขึ้นตามเหตุผลทั่วไป แต่อย่างใดทรัพย์มรดกก็มีไม่มากจึงไม่มีปัญหาในการจัดการ แต่เมื่อเริ่มเข้ายุคสมัยใหม่เริ่มอยู่เป็นสังคมที่ซับซ้อนมากขึ้น ระบบการจัดการมรดกจึงเริ่มเข้ามามีบทบาท และพัฒนาตามยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป

---

[1]อำนาจ เนตยสุภา และชาญชัย อารีวิทยาเลิศ, เรื่องเดิม, หน้า 15.

5.1 ความเป็นมาและหลักทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการทรัพย์มรดกในต่างประเทศ

ความเป็นมาของการตกทอดมรดกและการบริหารจัดการมรดกนั้น มีมาแต่ช้านานนับแต่เริ่มการมีมนุษย์ ซึ่งในยุคแรกอาจจะไม่มีกฎเกณฑ์ กฎระเบียบมากนัก หากใครมีกำลังมากก็มักจะได้ทรัพย์สิ่งต่าง ๆ ไปมากแต่เมื่อเริ่มเข้ายุคสมัยใหม่ความสัมพันธ์ทางสังคมก็มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ระบบการบริหารจัดการทรัพย์มรดกก็ต้องพัฒนาไปตามยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นหากต้องการทราบระบบการจัดการทรัพย์มรดกที่ชัดเจน จึงต้องศึกษาให้ลึกถึงที่มาและแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการมรดก

5.1.1 ความเป็นมาของกฎหมายมรดกในต่างประเทศ

ในยุคสมัยโรมันแนวคิดเกี่ยวกับการตกทอดมรดกได้เกิดขึ้นในสมัยโรมัน คือ Universal Succession เป็นหลักการตกทอดแห่งทรัพย์มรดก ซึ่งหมายความว่ามรดกนั้น จะตกทอดไปทั้งทรัพย์สิน หนี้สินตลอดทั้งสิทธิต่าง ๆ ไปยังทายาททันทีที่เจ้ามรดกตาย ซึ่งหลัก Universal Succession นี้เป็นหลักที่ใช้กันในระบบกฎหมาย Civil Law ซึ่งปัจจุบัน ประเทศฝรั่งเศส ประเทศเยอรมันได้นำหลักนี้มาใช้อย่างแพร่หลาย แต่บางประเทศก็มิได้ใช้หลักดังกล่าวนี้ อย่างเช่นประเทศอังกฤษที่ใช้ระบบกฎหมายแบบ Common Law โดยมรดกจะไม่ตกทอดไปยังทายาททันที แต่จะตกทอดไปยังผู้จัดการมรดกเสียก่อนแล้วต่อมาจึงตกไปสู่ทายาท[1] ซึ่งหลักการความแตกต่างในการตกทอดแห่งมรดกของระบบกฎหมายทั้งสองระบบนี้ จะได้กล่าวต่อไปในบทที่ 3 ในเรื่องกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์มรดกที่ตกทอดแก่ทายาทโดยธรรมต่อไป

5.1.2 ทฤษฎีกองทรัพย์สิน (Theory of Patrimony)

ทฤษฎีกองทรัพย์สินของบุคคลมีสาระสำคัญ คือ ตัวทรัพย์ และสิทธิตามกฎหมายเอกชนทุกประเภทที่อาจมีราคาเป็นเงินทองรวมทั้งหนี้สินของบุคคลนั้น ๆ มีค่ามีราคาเป็นรูปของตัวเงินทอง หากวิเคราะห์แยกกันเป็นรายชิ้น หรือตัวสิทธิเป็นราย

---

[1]ณัฐวุฒิ วังวงศ์, “ผู้มีส่วนได้เสียในการร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1713,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550), หน้า 3.

สิทธิก็อาจนับเป็นทรัพย์สินได้ ซึ่งทฤษฎีนี้ กองทรัพย์สินของบุคคลมีลักษณะที่สำคัญอยู่ 3 ประการ คือ

5.1.2.1 กองทรัพย์สินมีเฉพาะนิติสัมพันธ์ที่มีค่าเป็นรูปของเงินและทองเท่านั้น ดังนั้นตัวทรัพย์และสิทธิที่มีค่าเป็นเงินทองทุกประเภท จึงรวมอยู่ในกองทรัพย์สินทั้งสิ้น เช่น กรรมสิทธิ์ รวมทั้งสิทธิทั้งหลายอันเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร และสิทธิเรียกร้องที่เจ้าหนี้มีเหนือลูกหนี้มีค่าเป็นสินทรัพย์ของกองทรัพย์สิน

ส่วนสิทธิที่ไม่มีค่าเป็นราคาในรูปของตัวเงินและทองในตัวเอง เช่น สิทธิตามกฎหมายมหาชน สิทธิในบุคคลภาพ สิทธิในครอบครัว เช่น อำนาจปกครอง สิทธิเหล่านี้แม้บางครั้งจะก่อให้เกิดสิทธิในการได้มาซึ่งทรัพย์สินเงินทอง เช่น สิทธิในค่าอุปการะเลี้ยงดู ก็ไม่ใช่สิทธิในทรัพย์สิน เนื่องจากสภาพในตัวมันเองไม่มีราคาเป็นเงินเป็นทอง

5.1.2.2 กองทรัพย์สินมีลักษณะเป็นการทั่วไป และเป็นหนึ่งเดียว โดยผลของกฎหมาย กล่าวคือ นอกจากบุคคลจะมีสินทรัพย์แล้ว บุคคลย่อมมีหนี้สินด้วย ซึ่งจะต้องชดใช้จากสินทรัพย์ของตน ซึ่งผลในทางกฎหมายที่เกิดจากลักษณะของกองทรัพย์สิน มีดังนี้

1) เมื่อกองทรัพย์สินประกอบด้วยสินทรัพย์และหนี้สิน ซึ่งสองสิ่งนี้มีความเกี่ยวพันกัน โดยสินทรัพย์นั้นเป็นส่วนหนึ่งที่ต้องรับผิดชดใช้หนี้สิน สิทธิของเจ้าหนี้จึงมีอยู่เหนือสินทรัพย์ทั้งหมดของลูกหนี้ แต่ลูกหนี้ก็มีสิทธิใช้สอยทรัพย์สินใด ๆ จนกว่าจะถูกยึดหรืออายัด

2) ความเป็นมาทั่วไปแล้วเป็นอันหนึ่งอันเดียวก็ให้เกิดอีกประการ คือ ตัวทรัพย์และสิทธิอันเป็นส่วนประกอบของตัวทรัพย์สินอาจเปลี่ยนไป และมีสิ่งใหม่มาแทน สิ่งใหม่นั้นก็จะได้เข้ามาแทนที่สิ่งเดิมที่จำหน่ายไปในกองทรัพย์สิน ทำนองเดียวกับเรื่องช่วงทรัพย์

5.1.2.3 กองทรัพย์สินเกี่ยวกับสภาพบุคคลจนแยกกันไม่ออก กองทรัพย์สินเป็นส่วนหนึ่งของสภาพบุคคล เช่นเดียวกับสิทธิในส่วนครอบครัว แต่กองทรัพย์สินเป็นสิทธิทางด้านเศรษฐกิจของบุคคล

1) บุคคลเท่านั้นที่มีกองทรัพย์สินได้และจะมีกองทรัพย์สินโดยไม่มีบุคคลไม่ได้

2) บุคคลธรรมดา รวมทั้งนิติบุคคล ต้องมีกองทรัพย์สินอยู่เสมอ แม้ในบางครั้งอาจมีหนี้สินมากกว่าทรัพย์สิน

3) กองทรัพย์สินมีอยู่ตั้งแต่มีสภาพบุคคล และมีไปจนกว่าสภาพบุคคลจะสิ้นไป ดังนั้นบุคคลจึงไม่อาจโอนกองทรัพย์สินของตนในระหว่างที่มีชีวิตให้กับบุคคลอื่น แต่บุคคลอาจโอนทรัพย์สินหรือสิทธิโดยเฉพาะเจาะบางชนิดให้กับบุคคลอื่นได้ แต่หลักดังกล่าวนี้มีข้อยกเว้น คือว่า ถ้าบุคคลตายกองทรัพย์สินของเข้าก็จะโอนไปยังทายาท ซึ่งในกฎหมายโรมันถือว่า ทายาทกลับกลายเป็นบุคคลของผู้ตายแทน

4) บุคคลมีทรัพย์สินเพียงกองเดียวที่ไม่อาจจะแบ่งแยกได้ [1]

5.1.3 กองมรดก (Mass of The Estate)

เมื่อบุคคลใดตายโดยปกติแล้วกองทรัพย์สินนั้นก็จะกลายเป็นมรดกตกทอดแก่ทายาทต่อไป กองมรดกกับกองทรัพย์สินจึงเป็นทฤษฎีกฎหมายที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและต่อเนื่องกันจนไม่สามารถแยกออกจากกันได้

5.2 ความเป็นมาเกี่ยวกับการจัดการทรัพย์มรดกตามกฎหมายไทย

กฎหมายมรดกของไทยมีที่มาจากจารีตประเพณี ประกอบด้วยความรู้สึกนึกคิดของผู้ใหญ่ในสังคมไทยที่จะสะสมทรัพย์สมบัติไว้ให้แก่ลูกหลาน โดยกลัวว่าลูกหลานจะลำบากในอนาคต จึงได้ถือปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบันกฎหมายมรดกเริ่มปรากฏขึ้นในสมัยสุโขทัย ตามหลักศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ที่จารึกขึ้นในช่วง พ.ศ. 1826 ถึง พ.ศ. 1835 ซึ่งมีข้อความว่า “ไพร่ฟ้าหน้าใส ลูกเจ้าลูกขุน ผู้ใดแล้ล้มตายหายกว่า” “เหย้าเรือนพ่อเชื้อเสื้อคำมัน ช้างขอลูกเมียเยียข้าว ไพร่ฟ้าข้าไทย ป่าหมากป่าพลูพ่อเชื้อมัน ไว้แก่ลูกมันสิ้น” จากหลักฐานศิลาจารึก

---

[1]บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, **ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ว่าด้วยมรดก** (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2537), หน้า 15-20.

ของพ่อขุนรามคำแหงดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า กฎหมายมรดกเริ่มมีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ซึ่งเกิดจากธรรมเนียมจารีตประเพณีให้ลูกหลานรับทรัพย์สินของผู้ตายไว้เป็นมรดกได้สืบมา ข้อความดังกล่าว จึงเป็นการรับรองธรรมเนียมจารีตประเพณีแห่งสิทธิรับมรดกของผู้ตายโดยไม่มีเงื่อนไข ส่วนการสืบสิทธิในการรับมรดกตลอดจนการควบคุมการแบ่งจะเป็นเช่นไร ไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่ชัด ทั้งในสมัยสุโขทัยและสมัยอยุธยาตอนต้น นอกจากนั้นในเรื่องที่ดินมีกฎหมายในสมัยกรุงศรีอยุธยาให้เป็นมรดกตกทอดแก่บุตรหลานของผู้ตายปรากฏตามกฎหมายลักษณะเบ็ดเสร็จบทที่ 44 เมื่อ พ.ศ. 1903 ในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 ว่า “หัวป่าแลที่มีเจ้าของสืบส้างแลผู้นั้นตายได้แก่ลูกหลาน”

ต่อมาในสมัยกรุงศรีอยุธยาได้มีการประกาศใช้กฎหมายลักษณะมรดกใน พ.ศ. 2155 ในสมัยพระเอกาทศรถการปกครองและจารีตประเพณีในสมัยกรุงศรีอยุธยาได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก เนื่องจากมีระบบศักดินาหรือมีการกำหนดฐานะของบุคคลในสังคมออกเป็นชั้น ๆ ไม่เท่าเทียมกัน ผู้ที่เป็นขุนนางมีศักดินาสูงตั้งแต่ 400 ไร่ขึ้นไป หากรับราชการและได้รับพระราชทานทรัพย์สินจากพระมหากษัตริย์เมื่อทำความดีความชอบ เช่น ได้รับพระราชทานทรัพย์สินจากพระมหากษัตริย์เมื่อทำความดีความชอบ เช่น ได้รับพระราชทานช้าง ม้า วัว ควาย เครื่องศาสตราวุธ เครื่องพัทยาถือเป็นของหลวง ถ้าถึงแก่ความตายให้ส่งคืนท้องพระคลัง และถ้ายังมีทรัพย์สินอื่น ๆ นอกจากของหลวงเหลืออยู่อีกก็ให้แบ่งมรดกออกเป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 แบ่งให้บิดามารดา (ถ้าฝ่ายใดตายให้ฝ่ายที่มีชีวิตอยู่ได้ส่วนแบ่งครึ่งหนึ่ง)

ส่วนที่ 2 แบ่งให้คู่สมรส แต่ในกรณีที่ชายมีภริยาหลายคนให้ภริยาหลวงได้มากกว่าอนุภริยา (ถ้าไม่มีคู่สมรสให้ตกเป็นของแผ่นดิน) แต่มีเงื่อนไขว่า ต้องรักษาไข้และปลงศพ

ส่วนที่ 3 แบ่งให้ญาติ ซึ่งได้แก่ลูกหลาน เหลนลื่น พี่น้อง ปู่ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อาของผู้ตาย ได้รับส่วนแบ่งเท่า ๆ กัน

ส่วนแบ่งของบุตรก็ได้รับไม่เท่ากัน ถ้าบุตรได้รักษาไข้และปลงศพจึงมีสิทธิได้รับมรดกให้แบ่งประเภทของบุตรตามประเภทภริยา คือ บุตรที่เกิดจากภริยาหลวงจะได้ส่วนแบ่งมากกว่าบุตรที่เกิดจากอนุภริยา และนอกจากนั้นยังมีการแบ่งทรัพย์มรดก

ให้แก่ทายาทในชั้นหลาน เหลน และลื่ออีกด้วย กฎหมายลักษณะมรดกในสมัยกรุงศรีอยุธยามีความแตกต่างกับกฎหมายมรดกในสมัยสุโขทัยหลายประการ กล่าวคือ กฎหมายมรดกในสมัยกรุงศรีอยุธยาได้กำหนดส่วนแบ่งแก่ญาติของผู้ตายให้ได้รับมรดกหมดทุกคน และได้กำหนดเงื่อนไขที่สำคัญ คือ ทายาทต้องรักษาพยาบาลเจ้ามรดกในเวลาที่เจ็บไข้ได้ป่วยใกล้ตายรวมทั้งเผาศพผู้ตายด้วยจึงจะมีสิทธิรับมรดก

ต่อมา ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ได้นำเอาหลัก “ญาติสนิทตัดญาติห่าง” มาใช้ มีผลทำให้มีการจัดอันดับความสำคัญของญาติทางสายโลหิต กล่าวคือ ถ้าเจ้ามรดกมีญาติที่มีความสัมพันธ์ทางสายโลหิตหรืออยู่ในครอบครองเดียวกันและยังมีชีวิตอยู่ ญาติที่มีความสัมพันธ์ห่างออกไป เช่น พี่ น้อง ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา ไม่มีสิทธิได้รับมรดก ทั้งนี้ เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ได้ทรงตราพระราชบัญญัติเพิ่มเติมลักษณะมรดก รศ. 121 ว่า ถ้ามีผู้ตายมีบุตร การแบ่งมรดกภาคญาติให้แบ่งแก่บุตรเท่านั้น ถ้าบุตรคนใดตายก่อนเจ้ามรดก แต่มีบุตรสืบสายโลหิตอยู่ คือ หลานผู้ตายมีสิทธิรับมรดกแทนที่บิดามารดาที่ตายไปแล้ว และถ้าผู้ตายมีผู้สืบสันดานสืบสายโลหิตเป็นผู้มีสิทธิรับมรดกแล้วญาติอื่น ๆ ที่ไม่ได้สืบสายโลหิตจะไม่มีสิทธิรับมรดกเลย[1] และต่อมาก็มีการแก้ไขเพิ่มเติมเล็กน้อยอีกหลายครั้ง แนวคิดในการจัดการทรัพย์มรดกแต่เดิมนั้น เมื่อเจ้ามรดกถึงแก่ความตายจะต้องรวบรวมทรัพย์สินของเจ้ามรดกเข้ามาไว้ในกองมรดกเสียก่อน หน้าที่รวบรวมและจัดแบ่งปันทรัพย์มรดกของผู้ตายนั้น แต่เดิมกฎหมายกำหนดให้สมุหมรฎกเป็นผู้ดำเนินการทำบัญชีทรัพย์และจัดแบ่งทรัพย์มรดกในกรณีที่เจ้ามรดกไม่ได้ทำพินัยกรรม กฎหมายได้กำหนดให้ทรัพย์มรดกได้แก่เครือญาติ โดยต้องแบ่งมรดกออกเป็น 4 ภาค คือ ภาคหลวง 1 ภาคบิดามารดา 1 ภาคญาติรวมทั้งบุตร 1 ภาคภริยา 1 สำหรับภาคหลวงนั้นเป็นเรื่องการคืนเครื่องราชอิสริยยศ เฉพาะแต่เจ้ามรดกที่ได้รับราชการได้ถึงแก่ความตายจึงจะมีการแบ่งทรัพย์มรดกออกเป็นภาคหลวงอีกหนึ่งภาค ทรัพย์สินเหล่านี้เป็นทรัพย์สินที่พระเจ้าอยู่หัวพระราชทานแก่ข้าราชการที่มีบรรดาศักดิ์ ต่อมาผู้ที่ต้องจัดการทรัพย์มรดก คือ สามีหรือ

---

[1]พรชัย สุนทรพันธ์, **คำอธิบายกฎหมายลักษณะมรดก** (กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2546), หน้า 1-3.

ภรรยาของเจ้ามรดกผู้ตาย ผู้จัดการมรดกมีอำนาจเรียกทรัพย์มรดกมารวมไว้ทั้งมีอำนาจฟ้องหรือถูกฟ้องเกี่ยวด้วยทรัพย์มรดกได้ ผู้จัดการมรดกมีอำนาจที่จะโอนและลงชื่อตนเองลงในโฉนดได้ หรือผู้จัดการมรดกมีอำนาจที่จะโอนชื่อตรงไปยังผู้ที่ได้รับมรดกก็ได้ อย่างไรก็ตาม กรรมสิทธิ์ในทรัพย์มรดกจะโอนไปเป็นของผู้จัดการมรดก เพียงเพื่อจัดการทรัพย์มรดกเท่านั้น

ในเรื่องมรดกของผู้ตาย เป็นประเพณีมาตั้งแต่โบราณกาลของมนุษย์ไม่ว่าชาติใดภาษาใด ย่อมมีความคิดถึงและห่วงใย ความเป็นไปของบุตรหลานผู้สืบวงศ์ตระกูล ดังปรากฏในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงในสมัยสุโขทัยมาจนใช้กฎหมายลักษณะมรดกในสมัยกรุงศรีอยุธยา และต่อมาก็ถูกบรรจุเข้าไว้ในกฎหมายตราสามดวงในส่วนที่เรียกว่า พระอัยการลักษณะมรดก และใช้มาเรื่อยจนกระทั่งมีการจัดทำประมวลกฎหมายขึ้น ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 โปรดเกล้าให้จัดหาผู้ทรงคุณวุฒิทั้งในกฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศ ตั้งเป็นกรรมการร่างเมื่อ พ.ศ. 2466 โดยมีเสด็จในกรมหลวงราชบุรีเป็นประธาน ในการจัดทำประมวลกฎหมายในครั้งนั้นมีการทยอยประกาศใช้ทั้งกฎหมายอาญาและกฎหมายแพ่งในทางอาญา มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมาย เมื่อ พ.ศ. 2451 เรียกชื่อว่า “กฎหมายลักษณะอาญา” ส่วนในทางแพ่ง โปรดเกล้าให้ออกประกาศประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 และบรรพ 2 และบรรพ 3 ในปี พ.ศ. 2466 โดยขั้นแรกกำหนดให้ใช้ในวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2467 อันเป็นบทบัญญัติที่ว่า ด้วยหลักทั่วไป บุคคล หนี้ และเอกสัญญา ต่อมาประกาศใช้บรรพ 4 ว่าด้วยทรัพย์สิน เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2475 หลังจากนั้นเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้วจึงจัดทำประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว และบรรพ 6 ว่าด้วยมรดกไปตามลำดับ

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ว่าด้วยมรดก ประกอบไปด้วยหลักเกณฑ์ที่สำคัญ 6 ลักษณะ คือ บทเบ็ดเสร็จทั่วไป สิทธิโดยธรรมในการรับมรดก พินัยกรรม วิธีจัดการและการแบ่งปันทรัพย์มรดก มรดกที่ไม่มีผู้รับ และอายุความ และได้มีกฎหมายยกเว้นให้ใช้กฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวมรดก เรียกว่า “พระราชบัญญัติว่าด้วยการใช้กฎหมายอิสลาม ในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล พ.ศ. 2487” โดยที่อิสลามศาสนิกชนเป็นทั้งโจทก์ จำเลย หรือเป็นผู้เสนอคำขอ

ในคดีไม่มีข้อพิพาท ซึ่งการพิจารณาคดีในศาลชั้นต้น จึงต้องมีคะโต๊ะยุติธรรมนั่งพิจารณา และได้ทรงโปรดเกล้าประกาศให้ใช้บังคับเป็นกฎหมายตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2478 และใช้บังคับมาจนตราบเท่าทุกวันนี้ โดยมีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม เมื่อ พ.ศ. 2495 ประกาศในราชกิจจานุเบกษาลงวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2495[1]

5.3 ความหมายของกองมรดก

ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ใช้คำว่า “มรดก” “กองมรดก” “ทรัพย์มรดก” “หนี้มรดก” ซึ่งในหลายแห่งล้วนใช้แตกต่างกัน รองศาสตราจารย์ ดร. บวรศักดิ์ อุวรรณโณ มุ่งศึกษาเฉพาะสิ่งที่รวมกันเข้าเป็น “กองมรดก” ซึ่งประกอบไปด้วยส่วนที่เป็น “ทรัพย์สิน” และ “หนี้” เมื่อวิเคราะห์จากบทบัญญัติในมาตรา 1599 บัญญัติว่า เมื่อบุคคลใดตาย มรดกของบุคคลนั้นตกทอดแก่ทายาท จะเห็นได้ว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ถือหลักทฤษฎีมรดกที่สำคัญประการหนึ่ง คือ ทฤษฎีที่ว่า มรดกของผู้ตายทั้งหมด รวมทั้งสิทธิและหน้าที่และความรับผิดตกทอดไปทั้งกองยังทายาท ซึ่งเป็นหลักสำคัญที่ใช้อยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส และประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน ซึ่งถือว่า มรดกของผู้ตายทั้งหมดไม่ว่าทรัพย์สิน สิทธิหรือหน้าที่ย่อมตกทอดเป็น “กองแบ่งแยกไม่ได้ไปยังทายาท” เหตุนี้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จึงใช้คำว่า “กองมรดก” โดยยึดแนวทางตามหลักประมวลกฎหมายแพ่งของเยอรมันและฝรั่งเศสนั้นเอง[2]

รองศาสตราจารย์พรชัย สุนทรพันธ์ กล่าวว่า “มรดก ” นั่นเราต้องศึกษาความหมายของคำว่า มรดก ให้ชัดเจนก่อน เนื่องจากจะต้องนำความรู้ในนี้เรื่องไปปรับใช้ว่า ทรัพย์สิน สิทธิ หน้าที่และความรับผิดชอบต่าง ๆ ของผู้ตายเป็นทรัพย์ในกองมรดกนั่นหรือไม่ ถ้าหากเป็นมรดก จึงจะต้องนำบทกฎหมายมรดกไปใช้บังคับได้ แต่ถ้าหากมิใช่เป็นเรื่องมรดกก็จะนำบทกฎหมายมาบังคับใช้ไม่ได้ เช่น คำพิพากษาฎีกาที่

---

[1]อาจารี มีอินทร์เกิด มีสิทธิ์, **คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ว่าด้วยมรดก** (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2557), หน้า 31-34.

[2]บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, เรื่องเดิม, หน้า 18-20.

132/2507 ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า เงินทุนสงเคราะห์เพื่อช่วยเหลืองานศพและอุปการะบุตรของผู้ตายโดยเฉพาะซึ่งองค์กรช่วยเหลือเพื่อครู (ช.พ.ค.) จะจ่ายให้แก่สมาชิกเมื่อถึงแก่ความตาย จึงมิใช่กองมรดกของผู้ตาย ผู้ตายจึงไม่มีอำนาจแสดงเจตนาโดยพินัยกรรมสั่งเสียเงินนั้นได้ เป็นต้น

5.4 แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิเฉพาะ

สิทธิหน้าที่และความรับผิดแม้เป็นของผู้ตายขณะมีชีวิตถ้าเป็นการเฉพาะตัวของผู้ตายแล้ว ก็ไม่ตกเป็นมรดกตามบทบัญญัติมาตรา 1600 ตอนท้าย มีอยู่ 2 กรณี คือ

5.4.1 สิทธิที่เป็นการเฉพาะตัวโดยสภาพ

คำว่า เป็นการเฉพาะตัวโดยสภาพนั้น หมายความถึงสิทธิหน้าที่ซึ่งโดยสภาพผู้ตายจะเป็นผู้ใช้หรือสามารถกระทำได้เฉพาะด้วยตนเอง จะโอนไปให้ผู้อื่นไม่ได้ ส่วนใหญ่ได้แก่สิทธิหรือหน้าที่ที่เกี่ยวกับเนื้อตัว ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ความรู้สึกหรือคุณสมบัติเฉพาะตัวไม่เกี่ยวกับประโยชน์ในทรัพย์สิน เช่น ก. ถูกเกณฑ์เข้ารับราชการทหาร แล้วตายลงในระหว่างรับราชการยังไม่ครบกำหนดหน้าที่ในการที่จะต้องรับราชการต่อไปจนครบกำหนดเป็นหน้าที่เฉพาะตัวของ ก. จะโอนไปให้บุคคลอื่นปฏิบัติแทนไม่ได้ จึงไม่เป็นมรดกหรือเป็นกรณีของการเช่าทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 544 ทรัพย์สินซึ่งเช่านั้นผู้เช่าจะให้เช่าช่วงหรือโอนสิทธิของตนอันมีในทรัพย์สินนั้น ไม่ว่า ทั้งหมดหรือแต่บางส่วนให้แก่บุคคลภายนอกนั้น ไม่อาจทำได้ เว้นแต่จะได้ตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่น ในสัญญาเช่า

คำพิพากษาฎีกาที่ 383/2540 การเช่าทรัพย์สินนั้นปกติฝ่ายผู้ให้เช่าย่อมเพ่งเล็งถึงคุณสมบัติของผู้เช่าว่าจะสมควรได้รับความไว้วางใจในการใช้ทรัพย์สินที่เช่าและในการดูแลทรัพย์สินที่เช่าหรือไม่ ฉะนั้นสิทธิของผู้เช่าจึงมีสภาพเป็นการเฉพาะตัว เมื่อผู้เช่าตายสัญญาเช่าเป็นอันระงับไปไม่ตกทอดไปถึงทายาทที่สัญญาเช่าข้อ 4 ระบุว่าในระหว่างสัญญาเช่ายังไม่ครบกำหนดอายุสัญญาผู้เช่า มีสิทธิที่จะโอนการเช่าให้แก่ผู้อื่นได้ แต่ต้องจ่ายค่าตอบแทนเป็นเงินให้แก่ผู้ให้เช่านั้น เป็นข้อตกลงเกี่ยวกับการโอนการเช่าในระหว่างที่ผู้ให้เช่าและผู้เช่ายังมีชีวิตอยู่ ซึ่งอาจทำได้ตามประมวลกฎหมาย-

แพ่งและพาณิชย์ มาตรา 544 และเป็นเพียงบุคคลสิทธิผูกพันเฉพาะคู่สัญญาหาได้ตกทอดมายังจำเลยแต่อย่างใดไม่ เป็นต้น

5.4.2 สิทธิและหน้าที่เป็นการเฉพาะตัวตามกฎหมาย

หมายถึง สิทธิหรือหน้าที่ซึ่งมีกฎหมายบัญญัติให้เป็นการเฉพาะตัว และเมื่อมีกฎหมายบัญญัติเช่นนั้นแล้ว ก็ย่อมจะไม่เป็นมรดกไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงสิทธิหรือหน้าที่นั้นเป็นการเฉพาะตัวตามสภาพหรือไม่ ถ้อยคำที่กฎหมายบัญญัติให้สิทธิหรือหน้าที่เป็นการเฉพาะตัวนั้นมีอยู่หลายอย่างด้วยกัน[1] เช่น

5.4.2.1 สิทธิอาศัย

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1404 บัญญัติว่า “สิทธิอาศัยนั้นจะโอนกันไม่ได้แม้โดยทางมรดก” เนื่องจากสิทธิอาศัยนั้น เป็นสิทธิเฉพาะตัวที่ผู้อาศัยได้อาศัยในโรงเรือนของผู้ให้อาศัย การให้สิทธิอาศัยจึงมักเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมา ผู้ทรงสิทธิอาศัยจึงไม่อาจโอนสิทธิอาศัยไปให้ผู้อื่น มาเป็นผู้มีสิทธิอาศัยแทนตนได้ หากผู้อาศัยไม่ต้องการอาศัยต่อไปแล้วย่อมแสดงเจตนาขอเลิกสิทธิอาศัยได้ และส่งมอบโรงเรือนคืนให้แก่ผู้ให้สิทธิอาศัยนั้นไป และในทำนองเดียวกันการเขียนพินัยกรรมยกสิทธิอาศัยให้แก่ผู้รับพินัยกรรมก็ไม่สามารถโอนได้ เนื่องจากมาตรา 1404 ห้ามไว้ชัดเจน เมื่อผู้อาศัยตายลงสิทธิอาศัยก็ต้องกลับคืนสู่ผู้ให้อาศัยทันที[2]

5.4.2.2 สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน

เพื่อความเสียหายบางประการ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและ-พาณิชย์ มาตรา 446 “ในกรณีทำให้เขาเสียหายแก่ร่างกายหรืออนามัยก็ดี ในกรณีทำให้เขาเสียเสรีภาพก็ดี ผู้ต้องเสียหายจะเรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนเพื่อความที่เสียหายอย่างอื่นอันมิใช่ตัวเงินด้วยอีกก็ได้ สิทธิเรียกร้องอันนี้ไม่สามารถโอนกันได้และไม่ตก

---

[1]เพรียบ หุตางกูร, **คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก**, พิมพ์ครั้งที่ 12 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2555), หน้า 30-31.

[2]ศรีราชา เจริญพาณิช, **คำอธิบายกฎหมายว่าด้วยทรัพย์สิน**, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญชน, 2553), หน้า 329.

สืบไปถึงทายาท เว้นแต่ สิทธินั้นจะได้รับสภาพกันไว้โดยสัญญาหรือได้เริ่มฟ้องคดีตามสิทธินั้นแล้ว. . .”

คำพิพากษาฎีกาที่ 578/2538 ค่าเสียหายอย่างที่มิใช่ตัวเงิน เช่น ความพิการต้องทนทุกข์ทรมาน

คำพิพากษาฎีกาที่ 247/2538 ค่าขาดความสุขสำราญเพราะร่างกายพิการทำให้สังคมรังเกียจอับอายขายหน้า ไม่ได้เล่นกีฬา เป็นค่าเสียหายเกี่ยวกับความสุขทางด้านจิตใจ

5.4.2.3 สัญญาจ้างแรงงาน

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 584 ถ้าจ้างแรงงานรายใดมีสาระสำคัญอยู่ที่ตัวบุคคล ผู้เป็นนายจ้าง ท่านว่าสัญญาจ้างเช่นนั้นย่อมระงับไปด้วยมรณะแห่งนายจ้าง ซึ่งมีสาระสำคัญอยู่ที่ตัวบุคคลผู้เป็นนายจ้างระงับไปด้วยความตายของนายจ้าง

5.4.2.4 สัญญาจ้างทำของ

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 606 บัญญัติว่า ถ้าสาระสำคัญแห่งสัญญาอยู่ที่ความรู้ความสามารถ ของตัวผู้รับจ้างและผู้รับจ้างตายก็ดี หรือตกเป็นผู้ไม่สามารถทำการ ที่รับจ้างนั้นต่อไปได้ด้วยมิใช่เพราะความผิดของตนก็ดี ท่านว่าสัญญา นั้นย่อมเป็นอันสิ้นลง. . . ซึ่งสัญญาจ้างทำของนี้มีสาระสำคัญแห่งสัญญาอยู่ที่ความรู้ความสามารถหรือความเชี่ยวชาญของผู้รับจ้าง เมื่อผู้รับจ้างตายลง สัญญานั้นถือเป็นอันระงับสิ้นไป

5.4.2.5 ห้างหุ้นส่วนสามัญ

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1055 บัญญัติว่า ห้างหุ้นส่วนสามัญย่อมเลิกกันด้วยเหตุดั่งกล่าวต่อไปนี้

(5) เมื่อผู้เป็นหุ้นส่วนคนใดคนหนึ่งตาย หรือล้มละลาย หรือตกเป็นผู้ไร้ความสามารถ

คำพิพากษาฎีกาที่ 191/2501 การเป็นหุ้นส่วนกันนั้น เป็นเรื่องเฉพาะตัวของผู้เป็นหุ้นส่วนนั้น ๆ เอง ห้างหุ้นส่วนย่อมเลิกกัน เมื่อผู้เป็นหุ้นส่วนคนใดคนหนึ่งตาย ผู้รับมรดกก็ดีหรือผู้จัดการมรดกของผู้เป็นหุ้นส่วนที่ตายจะยืนยันถือสิทธิ์

โดยลำพัง เข้าไปเป็นหุ้นส่วนแทนที่ผู้ตายต่อไปนั้นไม่ได้ และนัยที่ตรงข้าม ผู้เป็นหุ้นส่วนอื่น จะฟ้องขอให้บังคับให้ผู้รับมรดกหรือผู้จัดการมรดกเช่นว่านั้น เข้ามาเป็นหุ้นส่วนแทนที่ผู้ตายต่อไปก็ไม่ได้ โจทก์ฟ้องขอให้ตั้งผู้ชำระบัญชีของห้างหุ้นส่วน ผู้จัดการมรดกและผู้รับมรดกจะต้องเข้ามาแทนที่ของหุ้นส่วนผู้ตาย เพื่อการชำระบัญชี หลักกฎหมายในเรื่องการที่ต้องเข้ามาแทนที่ เพื่อการชำระบัญชีเป็นคนละเรื่องกับการเข้ามาเป็นหุ้นส่วนแทนที่ผู้ตาย โจทก์เป็นหุ้นส่วนกับผู้ตายจำเลยซึ่งเป็นผู้รับมรดกและผู้จัดการมรดกของผู้ตายปฏิเสธไม่ยอมคิดบัญชี โจทก์ย่อมมีสิทธิฟ้องจำเลยได้

5.4.2.6 สิทธิในการดำเนินคดีของคู่ความ

สิทธิในการร้องทุกข์และถอนคำร้องทุกข์ ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติสิทธิในการร้องทุกข์และถอนคำร้องทุกข์ คือ ผู้เสียหายโดยตรงกับผู้มีอำนาจจัดการแทน สิทธิในการร้องทุกข์และถอนคำร้องทุกข์จึงถือเป็นสิทธิเฉพาะตัวของบุคคลที่จะร้องทุกข์หรือถอนคำร้องทุกข์ หรือมอบอำนาจให้ร้องทุกข์แทนก็ได้ บุคคลอื่นไม่อาจมีสิทธิหรือสืบทอดสิทธิหรือรับมรดกแห่งสิทธินี้ได้ ในกรณีที่เป็นความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน ทายาทของผู้เสียหายรับสิทธิหรือมรดกแห่งสิทธิในการถอนคำร้องทุกข์ได้

5.4.2.7 สิทธิฟ้องคดีอาญาถือเป็นสิทธิเฉพาะตัว

เนื่องจากสิทธิในการฟ้องคดีอาญาเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการขอให้ศาลลงโทษบุคคลในทางอาญา วัตถุประสงค์ของการฟ้องคดีอาญาจึงไม่เกี่ยวกับทรัพย์สิน ผู้เสียหายจะประสงค์ให้ผู้กระทำผิดได้รับหรือไม่ ย่อมแล้วแต่อารมณ์หรือความพอใจเฉพาะตัวของผู้เสียหาย ผู้อื่นไม่อาจรู้สึกแทนได้ และไม่มีมูลค่าคิดเป็นเงินได้ สิทธิฟ้องคดีอาญาจึงเป็นสิทธิเฉพาะตัวของผู้เสียหายไม่ตกทอดไปยังทายาท

คำพิพากษาฎีกาที่ 2219/2521 ทายาทหรือผู้จัดการมรดกจะฟ้องคดีอาญาฐานปลอมเอกสาร ยักยอกฉ้อโกงทรัพย์ของผู้ตายที่ความผิดเกิดก่อนตายไม่ได้ เพราะสิทธิฟ้องคดีอาญาไม่ตกทอดมายังทายาท

ส่วนการร้องทุกข์ในคดีส่วนตัวนั้นเป็นขั้นตอนของการที่จะให้มีการฟ้องคดีดังกล่าว เพราะคดีประเภทนี้พนักงานเจ้าหน้าที่จะทำการสอบสวนดำเนินคดีเอากับผู้กระทำผิดได้ต่อเมื่อผู้เสียหายได้ร้องทุกข์แล้วเท่านั้น ความประสงค์

ของการร้องทุกข์จึงเป็นอย่างเดียวกันกับการฟ้องคดีอาญา คือ ผู้เสียหายต้องการให้ผู้กระทำความผิดได้นับการลงโทษ ดังนั้นการร้องทุกข์จึงเป็นสิทธิเฉพาะตัวของผู้เสียหาย โดยไม่จำกัดว่า จะมีทรัพย์สินเข้ามาเกี่ยวข้องหรือไม่ก็ตาม สิทธิดังกล่าวก็ไม่ตกทอดไปยังทายาท

ในทางกลับกันการถอนคำร้องทุกข์ ผู้ถอนคำร้องทุกข์ไม่ต้องการให้ผู้กระทำผิดได้รับการลงโทษ ดังนั้นการถอนคำร้องทุกข์จึงไม่เป็นสิทธิเฉพาะตัว แต่การถอนคำร้องทุกข์เป็นสิทธิที่เกี่ยวกับทรัพย์สิน

อนึ่ง ในกรณีที่ผู้เสียหายถูกทำร้ายถึงตายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 5 (2) นั้น สำหรับความผิดฐานทำให้ถึงแก่ความตาย เมื่อความตายเกิดขึ้นแล้วผู้ตายย่อมไม่มีสิทธิฟ้องในความผิดนั้นด้วยตนเองได้ เหตุที่จะให้ตัวแทนที่ตั้งไว้ก่อนตายจัดการแทนนั้น เมื่อตัวการตายสัญญาตัวแทนก็ต้องระงับสิ้นไป ตามมาตรา 826 และ 829 ในกรณีเช่นนี้ผู้มีสิทธิโดยตรงในการจัดการก็คือ เจ้าพนักงานผู้รักษาการให้เป็นไปตามกฎหมายของบ้านเมืองที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 5(2) บัญญัติให้อำนาจในการจัดการแทนซึ่งเป็นข้อยกเว้นที่กฎหมายบัญญัติไว้เป็นพิเศษ[1] นั่นเอง

5.5 แนวคิดการตั้งผู้จัดการมรดก

แนวคิดในเรื่องผู้จัดการมรดกได้อิทธิพลมาจากแนวคิดทางตะวันตก ก่อนมีประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ซึ่งมีตัวอย่างโดยสังเขป

5.5.1 แนวคิดทางตำรา พบว่า ตำรากฎหมายหลายเล่มได้ผสมผสานกฎหมายลักษณะมรดกตามกฎหมายตราสามดวงกับแนวคิดของกฎหมายต่างประเทศ โดยเฉพาะเรื่องการจัดการมรดก ซึ่งมีการนำเอาหลักกฎหมายเรื่องผู้จัดการมรดกตามแนวทางกฎหมายอังกฤษมาอธิบายประกอบด้วย เช่น ตำราของอำมาตย์เอก พระยารามบัญฑิตสิทธิเศรณี ซึ่งได้อธิบายถึงผู้จัดการมรดกไว้ 3 ประเภท คือ ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม (Executor) ผู้จัดการมรดกโดยไม่มีพินัยกรรม (Administrator) และผู้จัดการมรดกโดย

---

[1]เพรียบ หุตางกูร, เรื่องเดิม, หน้า 32-33.

พลการตนเอง (Executor de son Tort) รวมถึงได้อธิบายเรื่อง การแต่งตั้งผู้จัดการมรดก อำนาจหน้าที่ การถอดถอนอำนาจหน้าที่ และความรับผิดของผู้จัดการมรดก ตามแนวทางกฎหมายอังกฤษ

5.5.2 แนวคิดทางกฎหมาย จากการศึกษาปรากฏว่า ได้มีการออกกฎเสนาบดีกระทรวงเกษตราธิการ พ.ศ. 2459 ว่าด้วยเรื่องแก้ชื่อในโฉนดแผนที่โดยได้รับมรดกฉบับที่ 7 โดยกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ผู้เป็นเสนาบดีกระทรวงเกษตราธิการในสมัยนั้น โดยแก้ให้เป็นชื่อของผู้รับมรดก ตามกฎเสนาบดีนี้ได้กำหนดขั้นตอนวิธีต่างไว้ โดยแยกเป็นมรดกที่มีพินัยกรรมกับมรดกที่ไม่มีพินัยกรรม ทั้งนี้กฎเสนาบดีกระทรวงเกษตราธิการฉบับนี้ได้ยอมรับผู้จัดการมรดกตามแนวทางของกฎหมายอังกฤษ โดยกำหนดหน้าที่ให้ผู้จัดการมรดกในการโอนทะเบียนใส่ชื่อผู้จัดการในโฉนดสำหรับผู้ตายที่มีที่ดินเป็นมรดก และมีโฉนดสำหรับที่ดินนั้น

5.5.3 แนวคิดทางศาล ได้มีคำพิพากษาของศาลหลายฉบับยอมให้มีการตั้งผู้จัดการมรดกได้ แม้ว่าในสมัยนั้นกฎหมายเรื่องผู้จัดการมรดกจะยังไม่มีก็ตาม แต่ศาลก็ยอมรับเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 480/ร.ศ. 123 ระหว่าง แหวว โจทก์ และอำแดงเทศ จำเลย ถ้าผู้ตายเป็นลูกหนี้ และผู้จัดการมรดกหรือภรรยาสามีของผู้ตายญาติคนใดที่อยู่ในฐานะตัวแทนของผู้ตายได้รับรองต่อเจ้าหนี้จะใช้หนี้แล้ว เจ้าหนี้จะฟ้องผู้รับรองได้ ถึงแม้ผู้ตายจะได้มาเกิน 1 ปี เป็นต้น

จากการรับแนวคิดต่าง ๆ ในเรื่องการตั้งผู้จัดการมรดกจากต่างประเทศเพื่อเข้ามาในประเทศไทยนั้น ในตอนต้นประเทศอังกฤษได้มีอิทธิพลต่อระบบกฎหมายของไทยเป็นอย่างมาก ซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ได้มีการยกร่างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2475 โดยบัญญัติส่วนของผู้จัดการมรดก จัดเป็นหมวดหนึ่งในลักษณะและวิธีการในลักษณะมรดกและวิธีการในการจัดการแบ่งปันทรัพย์มรดก แต่เรียกหมวดนี้ว่า ผู้จัดการมรดกซึ่งผู้ตายและศาลตั้งตามต้นร่างฯ ภาษาอังกฤษ เรียกหมวดนี้ว่า “Chapter I Executors and Administrators” โดยชื่อนี้ มีความแตกต่างกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 6 ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน คือ หมวด 1 ผู้จัดการมรดก หรือ Chapter I Administrator an Estate

ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ได้แบ่งผู้จัดการมรดกออกเป็น 2 ประเภท

1) ผู้จัดการมรดกที่ผู้ตายตั้ง (Executors) ผู้ทำพินัยกรรมจะตั้งบุคคลคนเดียวหรือหลายคนให้เป็นผู้จัดการมรดกก็ได้ หรืออาจระบุบุคคลใดให้เป็นผู้จัดการมรดกก็ได้ ถ้าผู้จัดการมรดกที่ได้ตั้งขึ้นหรือผู้ซึ่งระบุให้ตั้งไม่สามารถหรือไม่เต็มใจที่จะกระทำภายในบังคับแห่งพินัยกรรม ถ้าหากว่ามีผู้จัดการที่ยังชีวิตอยู่หรือจะกระทำการต่อไปจะเป็นคนเดียวหรือหลายคนก็ตาม ผู้จัดการมรดกเช่นว่านี้จะตั้งผู้จัดการมรดกขึ้นคนหนึ่งก็ได้ หรืออาจร้องขอให้ศาลตั้งก็ได้ และกฎหมายมีบัญญัติห้ามไม่ให้บุคคลใดเป็นผู้จัดการมรดกโดยมิได้รับความยินยอมโดยตรงหรือโดยปริยายของบุคคลนั้น

2) ผู้จัดการมรดกที่ศาลตั้ง (Administrators) ถ้าผู้ตายไม่ได้ทำพินัยกรรมไว้หรือทำพินัยกรรมไว้แต่ไม่ได้ตั้งผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมไว้ หรือพินัยกรรมไม่สมบูรณ์ หากผู้มีส่วนได้เสียคนใดคนหนึ่งร้องขอกฎหมายให้บุคคลดังต่อไปนี้เป็นผู้จัดการมรดก เว้นแต่ศาลจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น ได้แก่

(1) คู่สมรสที่ยังมีชีวิตอยู่ หากคู่สมรสได้ถึงแก่ความตายแล้ว

(2) ให้ญาติสนิทที่สุดตามลำดับเป็นผู้จัดการมรดก

ผู้จัดการมรดกตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในปัจจุบัน หากเจ้ามรดกมีทรัพย์สินไม่มากนัก และหากทายาทมีหลายคนและสามารถตกลงกันได้ก็อาจแบ่งทรัพย์สินและหนี้สินได้ แต่สำหรับเจ้ามรดกที่มีทรัพย์สินจำนวนมากอาจจะเกิดปัญหาในการแบ่งทรัพย์สินมรดกให้ลงตัว อีกทั้งเจ้าหนี้ก็อาจเกิดความกังวลในการติดตามชำระหนี้ได้ ซึ่งก็ต้องมีการจัดการมรดกให้เกิดความเรียบร้อย

ซึ่งการจัดการมรดกให้เกิดความเรียบร้อยตามกฎหมายสามารถพิจารณาได้ 2 ประการ คือ

ก. ทายาทร่วมกันจัดการเอง ซึ่งเป็นกรณีที่ทายาทร่วมกันจัดการเองและไม่ได้ตั้งผู้จัดการมรดก ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1745 บัญญัติว่า ถ้ามีทายาทหลายคนทายาทเหล่านั้นมีสิทธิและหน้าที่เกี่ยวกับทรัพย์มรดกร่วมกันจนกว่าจะได้แบ่งมรดกกันเสร็จแล้วให้ใช้มาตรา 1356 ถึงมาตรา 1366 แห่งประมวลกฎหมายนี้บังคับ เพียงเท่าที่ไม่ขัดกับบทบัญญัติแห่งบรรพนี้ มาตรานี้ให้นำหลักเรื่องเจ้าของร่วมมา

ใช้บังคับโดยอนุโลมเท่าที่ไม่ขัดกับบทบัญญัติในบรรพ 6 ซึ่งแสดงให้เห็นว่า กฎหมายไม่ต้องการให้นำสิทธิและหน้าที่ของผู้จัดการที่มาจากการแต่งตั้งตามมาตรา 1711 ถึง มาตรา 1733 มาใช้บังคับกับกรณีที่ทายาทจัดการมรดกเอง

ข. ผู้จัดการมรดกเป็นบุคคลที่ตั้งขึ้นตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ตามมาตรา 1711 ถึง 1713 ซึ่งต้องจัดการไปตามที่กำหนดไว้ในพินัยกรรมหรือตามที่บัญญัติไว้ในลักษณะ 4 แห่งบรรพ 6 เช่น ต้องหาตัวทายาทเพื่อรวบรวมทรัพย์สินตลอดจนการติดตามทวงหนี้ที่เจ้ามรดกเป็นเจ้าหนี้ ทำบัญชีทรัพย์มรดกและบัญชีการจัดการมรดก และการแบ่งปันทรัพย์มรดกให้แก่ทายาท เป็นต้น[1]

5.6 หลักการแบ่งมรดกที่เป็นทรัพย์สินแก่ทายาทโดยธรรม

โดยหลักทั่วไปในการแบ่งมรดกระหว่างทายาทโดยธรรมนั้นต้องพิจารณาก่อนว่า ผู้ตายได้ทำพินัยกรรมไว้หรือไม่ ถ้าไม่ได้ทำพินัยกรรมไว้ หรือทำไว้แต่ไม่มีผลบังคับต้องเป็นทรัพย์มรดกให้แก่ทายาทโดยธรรม โดยประมวลกฎหมายแพ่งและ-พาณิชย์ มาตรา 1629 ได้บัญญัติไว้ว่า ทายาทผู้สิทธิรับมรดกมี 6 ลำดับ คือ ผู้สืบสันดาน บิดา มารดา พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน พี่น้องร่วมบิดาหรือมารดาเดียวกัน ปู่ ย่า ตายาย ลุงป้า น้าอา เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตาม มิได้หมายความว่า บุคคลทุกคนที่มีความสัมพันธ์ทางสายเลือดเหล่านี้มีสิทธิที่จะได้รับมรดกของเจ้ามรดกไปเสียหมดทุกคน ตราบใดที่มีทายาทซึ่งยังมีชีวิตอยู่ หรือมีผู้รับมรดกแทนที่ยังไม่ขาดสาย ตามลำดับที่ระบุไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1629 ทายาทลำดับถัดลงไปไม่มีสิทธิในทรัพย์มรดกของผู้ตายเลย แต่ความในวรรคก่อนนี้ไม่ให้ใช้บังคับในกรณีเฉพาะที่มีผู้สืบสันดานคนใด ยังมีชีวิตอยู่หรือมีผู้รับมรดกแทนที่กันแล้วแต่กรณีและมีบิดามารดายังมีชีวิตอยู่ ในกรณีเช่นนั้นให้บิดามารดาได้ส่วนแบ่งเสมือนหนึ่งว่า เป็นทายาทชั้นบุตร[2] และในกรณีที่มีทายาทในลำดับเดียวกันหลายคน ทายาทเหล่านั้นชอบที่จะได้รับส่วน

---

[1]ณัฐวุฒิ วังวงศ์, เรื่องเดิม, หน้า 21-25.

[2]ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1630.

แบ่งของมรดกในจำนวนเท่า ๆ กัน[1] และหากกรณีเจ้ามรดกตายในขณะที่มีคู่สมรสอยู่ ต้องดำเนินการแบ่งทรัพย์สินระหว่างผู้ตายกับคู่สมรสที่ยังมีชีวิตอยู่ก่อน โดยวิธีการและหลักเกณฑ์เดียวกับการหย่าโดยยินยอม ทั้งนี้ การคิดส่วนแบ่งให้มีผลตั้งแต่การสมรสได้สิ้นไป ส่วนทรัพย์สินของผู้ตายที่มีอยู่ย่อมเป็นทรัพย์มรดกที่จะแบ่งให้แก่ทายาทผู้มีสิทธิรับมรดกต่อไป

เมื่อเจ้ามรดกตายทรัพย์มรดกย่อมตกแก่ทายาททันที กฎหมายจึงกำหนดบทสันนิษฐานในการแบ่งมรดกว่า กรณีถ้ามีทายาทหลายคน ทายาทเหล่านั้นมีสิทธิและหน้าที่เกี่ยวกับมรดกร่วมกันจนกว่าจะแบ่งเสร็จ โดยการที่มาตรา 1745 บัญญัติในเรื่องกรรมสิทธิ์รวมมาใช้บังคับแก่กรณีที่ยังแบ่งมรดกกันยังไม่เสร็จ มิได้หมายความว่าทายาททุกคนเป็นเจ้าของร่วมกันในกองมรดก ตามบทบัญญัติว่าด้วยกรรมสิทธิ์รวมทุกอย่าง เพราะมาตรา 1745 วางข้อจำกัดในเรื่องกรรมสิทธิ์รวมมาใช้บังคับว่า นำไปใช้เท่าที่ไม่ขัดกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 เช่น ทายาทคนใดไม่ฟ้องขอแบ่งมรดกเสียภายในอายุความมรดก ทายาทคนนั้นอาจสูญเสียสิทธิในการเป็นเจ้าของ ซึ่งในกรณีที่เป็นเจ้าของร่วมกันตามปกตินั้น เจ้าของร่วมจะฟ้องขอแบ่งเมื่อใดก็ได้ จะสูญเสียสิทธิในทรัพย์ก็ต่อเมื่อถูกบุคคลภายนอกครอบครองปรปักษ์เป็นต้น[2]

คำว่า กรรมสิทธิ์รวม หมายถึง สิทธิในฐานะเจ้าของรวม อาจเป็นกรณีที่เจ้ามรดกได้ทำพินัยกรรมยกทรัพย์มรดกให้แก่ทายาทหลายคน โดยมิได้กำหนดไว้ชัดแจ้งว่าทายาทคนใดมีสิทธิในทรัพย์สินใดเป็นส่วนสัด หรือกรณีเจ้ามรดกมิได้ทำพินัยกรรมเมื่อตายลง ทรัพย์มรดกย่อมตกทอดได้แก่ทายาทโดยธรรม เช่น แดงเจ้ามรดกตายลง มิได้ทำพินัยกรรมไว้ โดยแดงเจ้ามรดกมีที่ดิน 10 ไร่ มีบุตร 3 คน มีฐานะเป็นทายาทโดยธรรม จึงมีกรรมสิทธิ์ร่วมกันในที่ดิน 10 ไร่นั้น

คำพิพากษาฎีกาที่ 7058/2554 ทายาทคนหนึ่งครอบครองทรัพย์มรดกแต่ผู้เดียวตั้งแต่เจ้ามรดกตายไม่มีบทกฎหมายสนับสนุนว่า ทายาทคนนั้นครอบครองทรัพย์มรดกแทนทายาทอื่น ป.พ.พ. มาตรา 1745 มีความหมายว่า ให้นำบทบัญญัติในหมวดว่า

---

[1]เรื่องเดียวกัน, มาตรา 1633.

[2]บวรศักดิ์ อุวรรณโน, เรื่องเดิม, หน้า 567-569.

ด้วยกรรมสิทธิรวม มาตรา 1356 ถึง 1366 มาใช้บังคับเท่าที่ไม่ขัดกับบทบัญญัติบรรพ 6 เมื่อพิจารณาประกอบมาตรา 1599 ย่อมเห็นได้ว่า กรณีมีทายาทหลายคนเมื่อเจ้ามรดกตาย ทรัพย์สินของเจ้ามรดกย่อมตกแก่ทายาทเป็นเจ้าของร่วมกันไม่ใช่เป็นทรัพย์ไม่มีเจ้าของ แต่ยังไม่เป็นเจ้าของร่วมกันตามบทบัญญัติว่าด้วยกรรมสิทธิ์รวมทุกอย่างและยังต้องตกอยู่ภายใต้บังคับบทบัญญัติในบรรพ 6 ด้วย เช่น ทายาทที่ไม่ได้ร่วมครอบครองทรัพย์มรดกร่วมกับทายาทอื่นไม่ฟ้องขอแบ่งมรดกภายในอายุความก็อาจสูญเสียสิทธิในการเป็นทายาทหรือทายาทสละมรดกโดยถูกต้องตามแบบการสละมรดกหรือทายาทตกลงแบ่งปันทรัพย์มรดก ซึ่งแตกต่างกับการเป็นเจ้าของรวมตามบทบัญญัติว่าด้วยกรรมสิทธิ์รวมที่ต้องเสียสิทธิ เมื่อเจ้าของร่วมคนอื่นแย่งการครอบครองหรือเจ้าของรวมสละความเป็นเจ้าของหรือตกลงแบ่งกรรมสิทธิ์รวม ดังนั้น ทายาทคนหนึ่งครอบครองทรัพย์มรดกแต่ผู้เดียวจึงไม่ถือว่า เป็นการครอบครองทรัพย์มรดกแทนทายาทอื่น

คำพิพากษาฎีกาที่ 6219/2559 เมื่อ จ. และ น. ถึงแก่ความตายแล้วทายาทยังไม่ได้แบ่งปันทรัพย์มรดกกัน ที่ดินพิพาทเป็นทรัพย์มรดกของ จ. และ น. ดังนั้น ส. ย่อมมีชื่อถือกรรมสิทธิ์ในที่ดินพิพาทแทนทายาททุกคน เมื่อจำเลยที่ 1 เป็นผู้จัดการมรดกของ ส. จึงอยู่ในฐานะเป็นตัวแทนของทายาททุกคนของ จ. และ น. เช่นเดียวกับ ส. จำเลยที่ 1 ยังเป็นผู้จัดการมรดกของ น. ร่วมกับ ธ. และเป็นผู้จัดการมรดกของ จ. ร่วมกับ ก. จำเลยที่ 1 จึงอยู่ในฐานะตัวแทนของทายาททุกคนในการจัดการทรัพย์มรดกของ จ. และ น. มีสิทธิและหน้าที่ที่จะทำการอันจำเป็นเพื่อจัดการมรดกโดยทั่วไป หรือเพื่อแบ่งปันทรัพย์มรดก และต้องรับผิดต่อทายาทในฐานะตัวแทน ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1719 และ 1720 โดยทายาทแต่ละคนไม่จำต้องตั้งตัวแทนอีก การที่จำเลยที่ 1 และ ธ. ในฐานะผู้จัดการมรดกของ น. ได้จัดการประชุมทายาทของ น. ถึงเจ็ดครั้ง และเสนอให้ทายาททุกคนประมูลซื้อที่ดินพิพาทก่อน แต่ไม่มีทายาทคนใดเสนอราคา จากนั้นทายาทลงคะแนนด้วยเสียงข้างมากของผู้มีสิทธิได้รับมรดกให้ขายที่ดินพิพาทเพื่อนำเงินไปชำระหนี้กองมรดกของ น. แล้วนำเงินส่วนที่เหลือมาแบ่งปันระหว่างทายาท จากนั้นจำเลยที่ 1 ให้ ธ. และบริษัท ซ. เป็นผู้ดำเนินการจัดการประมูลที่ดินพิพาท แต่เมื่อได้ราคาต่ำเกินควรก็ดำเนินการจัดหาผู้เสนอซื้อรายใหม่ ต่อมาจำเลยที่ 2 เสนอซื้อในราคาที่สูงขึ้น และในการประชุมครั้งที่ 7 ทายาทผู้มีสิทธิได้รับมรดกเกินกว่ากึ่งหนึ่งลงคะแนนเสียงข้างมากให้

ขายที่ดินพิพาทในราคาดังกล่าว คงมีแต่เพียงโจทก์ที่ 1 คัดค้าน ซึ่งในวันเดียวกันทายาทผู้มีสิทธิได้รับมรดกของ จ. ก็ให้ความยินยอมขายที่ดินพิพาทในส่วนที่เป็นมรดกของ จ. ไปพร้อมกับมรดกของ น. ด้วย กรณีดังกล่าว จึงเป็นการที่เจ้าของรวมจัดการอันเป็นสาระสำคัญโดยตกลงกันด้วยคะแนนข้างมากแห่งเจ้าของรวม และคะแนนข้างมากนั้นมีส่วนไม่ต่ำกว่าครึ่งหนึ่งแห่งค่าทรัพย์มรดกแล้ว ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1745 ประกอบมาตรา 1358 วรรคสาม และจำเลยที่ 1 กับ ธ. ในฐานะผู้จัดการมรดกของ น. ได้จัดการตามที่จำเป็นเพื่อมิให้เกิดความเสียหายแก่กองมรดกของ น. และทายาททุกคนตามหน้าที่อันควรแล้ว แม้จำเลยที่ 1 และ ธ. จะยังไม่ได้รับอนุญาตจากศาลให้ขายที่ดินพิพาทในส่วนมรดกของ น. ตามเงื่อนไขในคำสั่งศาลแพ่งกรุงเทพใต้ แต่จำเลยที่ 1 และ ธ. ก็ยื่น คำร้องขออนุญาตขายที่ดินทรัพย์ถึงสามครั้ง และยังยื่นคำร้องขอให้ศาลมีคำสั่งยกเลิกการห้ามทำนิติกรรมในทรัพย์สินกองมรดกของ น. ซึ่งศาลมีคำสั่งว่า ผู้จัดการมรดกมีอำนาจตามกฎหมายในการแบ่งปันทรัพย์มรดก และปรากฏว่ากองมรดกของ จ. และ น. มีหนี้ที่ต้องชำระเป็นจำนวนมากและต้องรับภาระชำระค่าดอกเบี้ยไม่น้อยกว่าปีละ 66,000,000 บาท หากไม่รีบดำเนินการขายที่ดินพิพาทย่อมเกิดความเสียหายแก่กองมรดกที่จะต้องรับภาระหนี้เพิ่มขึ้น ถือได้ว่า จำเลยที่ 1 ได้ปฏิบัติตามคำสั่งศาลและทำหน้าที่ผู้จัดการมรดกเพื่อแบ่งปันทรัพย์มรดกโดยชอบแล้ว เมื่อที่ดินพิพาทมีชื่อ ส. เป็นผู้มีชื่อในทะเบียน จำเลยที่ 1 ในฐานะผู้จัดการมรดกของ ส. จึงมีสิทธิและหน้าที่ในการจัดการเกี่ยวกับที่ดินพิพาทและมีอำนาจจดทะเบียนโอนขายที่ดินพิพาทให้แก่จำเลยที่ 2

6. แนวคิดการแปลงทรัพย์สินทางปัญญาเป็นทุน

แนวคิดการแปลงทรัพย์สินเป็นทุน มาจากหนังสือชื่อ The Mystery of Capital เขียนโดย นายเฮอร์นานโด เดอ โซโต (Hernando de Soto) นักเศรษฐศาสตร์ชาวเปรู เป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญในการผลักดันแนวความคิดสมัยใหม่ เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของประชาชนในประเทศเปรู โดยสาเหตุความยากจนนั้น เกิดจากประชาชนไม่อาจเข้าถึงระบบกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่กฎหมายรองรับได้ เหมือนการมีแต่ทุนที่ตายแล้ว (Dead

Capital) คือ การเป็นเจ้าของทรัพย์สินจำนวนมาก แต่มิได้มีกรรมสิทธิ์ที่ถูกต้องตามกฎหมาย ทรัพย์สินเหล่านี้จึงเปรียบเสมือนเป็น “ทุนที่ตายแล้ว” นั่นเอง และไม่สามารถนำไปใช้ในกระบวนการผลิตอื่นได้อย่างเต็มที่ วิธีที่สำคัญ คือ การดึงทรัพย์สินที่อยู่นอกกฎหมาย (Extralegal Property) มาเป็นทรัพย์สินที่ถูกต้องตามกฎหมายนั่น เฮอร์นันโด ผสมผสานแนวคิดทางด้านเศรษฐศาสตร์ สังคม และการเมืองได้อย่างลงตัว ทำให้ระบบเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศเปรู พัฒนาและก้าวไปสู่อีกมิติหนึ่งที่ทันสมัยไม่น้อยหน้าไปกว่าประเทศที่พัฒนาแล้ว[1]

6.1 แนวคิดการแปลงทรัพย์สินเป็นทุนในประเทศไทย

จุดเริ่มต้นของการแปลงทรัพย์สินเป็นทุนจึงได้เริ่มเกิดขึ้นหลังจากการมาเยือนเมืองไทยของนายเฮอร์นันโด เดอ โซโต เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2545 รัฐบาลได้กำหนดนโยบายการแปลงทรัพย์สินเป็นทุน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นประโยชน์แก่ประชาชนผู้ยากจน ผู้ประกอบการรายย่อยเพื่อให้มีโอกาสเข้าถึงแหล่งเงินทุน โดยใช้ทรัพย์สินที่ครอบครองหรือได้รับอนุญาตให้ใช้จากหน่วยงานของรัฐตามกฎหมายมาเป็นหลักประกันการกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินเพื่อนำไปลงทุน โดยประสานความร่วมมือกับสถาบันการเงินทั้งของรัฐและเอกชน เพื่อพิจารณาจัดหาเงินทุนเฉพาะที่จะก่อให้เกิดกระบวนการสร้างงาน สร้างรายได้ กระตุ้นให้เกิดผู้ประกอบการรายใหม่ ทำให้เกิดความมั่นคงแก่ระบบเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ

โดยนโยบายการแปลงทรัพย์สินเป็นทุนของรัฐบาลเป็นได้ไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ คือ ได้มีการจัดตั้งสำนักงานบริหารการแปลงทรัพย์สินเป็นทุน ตามประกาศในพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสำนักงานบริหารการแปลงทรัพย์สินเป็นทุน (องค์การมหาชน) และระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยนโยบาย การแปลงทรัพย์สินเป็นทุน พ.ศ. 2546 การดำเนินงานตามนโยบายการแปลง

---

[1]อมรรัตน์ เจือจาน, “การแปลงสินทรัพย์เป็นทุน: ศึกษาโครงสร้างของนิติสัมพันธ์และผลทางกฎหมายของการแปลงสินทรัพย์ประเภทที่สาธารณะเป็นทุน,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550), หน้า 7-8.

ทรัพย์สินเป็นทุนได้มีการกำหนดแผนงานและขั้นตอนต่าง ๆ ไว้ ระหว่างหน่วยงานของรัฐ และสถาบันการเงินในรูปของข้อตกลงภายในกรอบระยะเวลาดำเนินงาน 5 ปี พ.ศ. 2547- 2551 ซึ่งสำนักงานบริหารการแปลงทรัพย์สินเป็นทุน จะต้องสร้างความเข้าใจกับผู้ประกอบการ และผู้ต้องการเข้าถึงแหล่งทุนได้ทราบถึงความตั้งใจของรัฐบาลที่จะจัดหาทุนในระบบ เพื่อการพัฒนาและเพิ่มผลผลิตทางเศรษฐกิจ ตลอดจนได้ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการพัฒนาศักยภาพในการใช้เงินทุน[1]

6.2 ความหมายของการแปลงทรัพย์สินเป็นทุน (Asset Capitalization)

การแปลงสินทรัพย์เป็นทุน คือ การบริหารจัดการทรัพย์สินของรัฐและเอกชนเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดหรือมีมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจอันเป็นการสร้างโอกาสให้แก่ประชาชนได้เข้าถึงแหล่งเงินทุน โดยมีการออกเอกสารสิทธิหรือหนังสือรับรองสิทธิเหนือทรัพย์สินหรือกิจการนั้นแบบมีเงื่อนไข มาใช้เป็นหลักประกันในการชำระหนี้จากการกู้ยืมเงินหรือขอสินเชื่อจากธนาคารและสถาบันการเงินอื่น ที่เข้าร่วมโครงการแปลงสินทรัพย์เป็นทุน เพื่อก่อให้เกิดกระบวนการสร้างงาน สร้างรายได้ รวมถึงกระตุ้นให้เกิดการสร้างผู้ประกอบการใหม่ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย ทั้งนี้ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายหลักในการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประเทศ[2]

สำนักงานบริหารการแปลงทรัพย์สินเป็นทุน (องค์การมหาชน) ได้ให้คำจำกัดความการแปลงทรัพย์สินเป็นทุน หมายถึง การบริหารจัดการทรัพย์สินของรัฐและเอกชน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดหรือมีมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ อันจะเป็นการสร้างโอกาสแก่ประชาชนให้เข้าถึงแหล่งเงินทุนในระบบ สามารถนำทรัพย์สินดังกล่าวมาแปลงให้เป็นทุน เพื่อก่อให้เกิดกระบวนการสร้างงาน สร้างรายได้ รวมทั้งกระตุ้นให้เกิด

---

[1]สมพร ปานยินดี, **การแปลงทรัพย์สินเป็นทุน กับการพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ของไทย** [Online], available URL: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:gfMNYzjHo4kJ:thaifranchisedownload.com/dl/5n12.doc+&cd=1&hl=th&ct=clnk&gl=th, 2560 (เมษายน, 12).

[2]อมรรัตน์ เจือจาน, เรื่องเดิม, หน้า 37.

การสร้างผู้ประกอบการรายใหม่ ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายหลักในการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประเทศ

6.3 หลักการสำคัญของกระบวนการแปลงทรัพย์สินเป็นทุน

6.3.1 การจัดระบบเอกสารแสดงสิทธิ ให้เป็นที่ยอมรับของสถาบันการเงิน และเป็นเอกสารสำคัญที่ใช้ประกอบการพิจารณาอนุมัติสินเชื่อโดยเอกสารแสดงสิทธิต้องมีความชัดเจนและสามารถเปลี่ยนแปลงผู้ครอบครองสิทธิได้แบบมีเงื่อนไข (Conditional Right on Legal Document) โดยรัฐสามารถกำกับและควบคุมการโอนสิทธิ (Transferable) ได้

6.3.2 การประเมินราคาทรัพย์สิน จะต้องพัฒนาระบบกลไกและบุคลากรที่ทำหน้าที่ประเมินราคาและมูลค่าของทรัพย์สินประเภทต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับมูลค่าทางการตลาด (Market Value) และมูลค่าทางเศรษฐกิจ (Economic Value)

6.3.3 การสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ทรัพย์สิน ซึ่งผู้ถือครองทรัพย์สินหรือใช้ประโยชน์จากเอกสารแสดงสิทธิ และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องจะมีบทบาทสำคัญในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ทรัพย์สิน โดยการทำแผนงานโครงการกิจกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะทรัพย์สินที่เป็นที่ดิน และทรัพย์สินทางปัญญา[1]

6.4 แนวคิดการแปลงทรัพย์สินทางปัญญาให้เป็นทุน

รัฐบาลมียุทธศาสตร์ในการส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลาง และขนาดย่อม เพื่อยกระดับขีดความสามารถเชิงการแข่งขันของประเทศ ด้วยการสนับสนุนผู้ประกอบการ SMEs ที่มีศักยภาพดำเนินธุรกิจ (High Potential) สนับสนุนการดำเนินงานด้านบริหารจัดการ ด้านการเงิน ด้านการตลาด ด้านระบบบัญชี และอื่น ๆ รวมถึงการจดทะเบียนสิทธิบัตร ทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property) เพื่อให้สามารถพัฒนาตนเอง จนสามารถเข้าระดมเงินทุน (Equity Financing) ในตลาด

---

[1]สมพร ปานยินดี, เรื่องเดิม.

หลักทรัพย์แห่งประเทศไทยหรือตลาดหลักทรัพย์ใหม่ (MAI) อีกทั้งเป็นการพัฒนาตลาดทุน (Capital Market) ของประเทศให้เกิดความเข้มแข็งและเป็นกำลังสำคัญต่อการพัฒนาระบบการเงินของประเทศต่อไป ดังนั้นทรัพย์สินทางปัญญาจึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งของผู้ประกอบการที่จะใช้เป็นหลักทรัพย์ค้ำประกัน ในการขอรับการช่วยเหลือทางด้านการเงิน จากสถาบันการเงิน ทรัพย์สินทางปัญญาจึงสามารถนำมาเข้าในโครงการแปลงทรัพย์สินทางปัญญาเป็นทุน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

6.4.1 กลุ่มลิขสิทธิ์ ได้แก่

1) ลิขสิทธิ์ หมายถึง งานสร้างสรรค์ในสาขาวรรณกรรม ศิลปกรรม ดนตรี หรือผลงานทางวิทยาศาสตร์

2) ลิขสิทธิ์ข้างเคียง

3) โปรแกรมคอมพิวเตอร์

4) ฐานข้อมูล

6.4.2 กลุ่มทรัพย์สินทางอุตสาหกรรม หมายถึง ความคิดสร้างสรรค์ทำให้เกิดสินค้าอุตสาหกรรมนำมาใช้ประโยชน์ได้ ได้แก่

1) สิทธิบัตร หมายถึงหนังสือสำคัญที่รัฐบาลออกให้เพื่อคุ้มครองการประดิษฐ์ การออกแบบผลิตภัณฑ์ หรืออนุสิทธิบัตร

2) แบบผังภูมิของวงจรรวม

3) เครื่องหมายการค้า

4) ความลับทางการค้า

5) ชื่อทางการค้า

6) สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

7) ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ทั้งนี้ เนื่องจากทรัพย์สินทางปัญญาเป็นเรื่องใหม่ในระบบการเงินของประเทศไทย การประเมินมูลค่ายังทำได้ค่อนข้างยากและต้องใช้เวลา รวมถึงมูลค่าของทรัพย์สินทางปัญญามีปัจจัยอย่างอื่นเป็นองค์ประกอบในการกำหนดมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญาอยู่ด้วย สถาบันการเงินกำหนดให้ใช้ทรัพย์สินทางปัญญาใน 3 ประเภท คือ สิทธิบัตรหรืออนุสิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า และลิขสิทธิ์ เป็นต้นแบบ

(Prototype) ของการนำทรัพย์สินทางปัญญามาแปลงเป็นทุน เพื่อการดำเนินการในนโยบายการแปลงทรัพย์สินเป็นทุนบรรลุเป้าหมาย[1]

7. หลักการประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญา

การประเมินมูลค่าของสิ่งใด ๆ ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงและไม่หยุดนิ่งหรือคงที่ โดยการเปลี่ยนแปลงนี้จะลดลงหรือเพิ่มขึ้นก็ได้ ตามแรงผลักดันของสภาพเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ เช่น ความผุพัง ภัยธรรมชาติ ความต้องการ สถานการณ์ตลาด วัฒนธรรม ล้วนแล้วแต่มีผลกระทบต่อมูลค่าของทรัพย์สินแทบทั้งสิ้น[2]

การประเมินมูลค่า หรือ Valuation คือ การดำเนินการ ประมาณการหรือการกำหนดจำนวนเงินหรือมูลค่าของบางสิ่งโดยอาศัยผู้เชี่ยวชาญด้านการประมาณการเป็นพิเศษ เช่น การประเมินมูลค่าที่พบเห็นกันโดยทั่วไป คือ การประเมินมูลค่าในสังหาริมทรัพย์และอสังหาริมทรัพย์ ซึ่งเป็นการประเมินมูลค่าทั้งมูลค่าจำนวนเงิน คุณค่าหรือราคาโดยผู้เชี่ยวชาญพิจารณาไปถึงธรรมชาติของวัตถุที่ประเมินและการแปลงความหมายออกมาเป็นมูลค่า

การประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญา คือ การประเมินค่าของทรัพย์สินทาง-ปัญญาที่ครอบครอง เช่น เครื่องหมายการค้า ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร เป็นต้น ซึ่งอาจเป็นการประเมินค่าจากต้นทุนของการได้มา หรือประเมินจากผลประโยชน์และผลตอบแทนที่จะได้รับจากการครอบครองในอนาคต[3] แต่การประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญานั้นมีลักษณะเฉพาะ และพิเศษที่แตกต่างกันจากการประเมินมูลค่าทรัพย์สินประเภทอื่น

---

[1]สมพร ปานยินดี, เรื่องเดียวกัน.

[2]ไพโรจน์ ซึงศิลป์, **หลักการประเมินมูลค่าทรัพย์สิน แก้ไขเพิ่มเติม** (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศุธาศิน, 2538), หน้า 23, 28.

[3]กรมทรัพย์สินทางปัญญา, **คู่มือการประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญา** (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2560), หน้า 10-11.

คือ ทรัพย์สินทางปัญญานั้น มีมูลค่าแปรผันไปตามช่วงอายุของทรัพย์สินทางปัญญา โดยอาจเป็นช่วงอายุทางเศรษฐกิจ หรือช่วงอายุทางกฎหมายก็ได้ เมื่อหมดช่วงอายุก็ไม่อยู่ในสภาพที่จะหวงกันสิทธิแต่เพียงผู้เดียวได้ ทรัพย์สินทางปัญญาย่อมสิ้นค่าไปด้วย[1]

ในอดีตการประเมินมูลค่าราคาทรัพย์สินทางปัญญานั้นถือว่า เป็นเรื่องที่สามารถทำได้ยากอย่างมาก ด้วยเหตุผลที่ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตัว เป็นภูมิปัญญาของมนุษย์ เกิดจากมันสมองและความคิดของมนุษย์ การจะนำความคิดของมนุษย์มาประเมินเป็นมูลค่าค่อนข้างเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนเป็นอย่างมาก ว่า จะต้องทำการประเมินอย่างไร ใช้วิธีการใดเพื่อให้เกิดมูลค่าเป็นตัวเงิน ซึ่งในแต่ละหน่วยงานก็ได้นำวิธีการประเมินมูลค่าทรัพย์สินทั่วไปมาปรับใช้เพื่อประเมินมูลค่า เช่น เมื่อปี พ.ศ. 2556 คณะกรรมการบริหารสำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตรได้ออกระเบียบว่าด้วยประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญาไว้ใน ข้อ 7 ว่าด้วยการประเมินมูลค่าทรัพย์สิน-ทางปัญญา[2] โดยระเบียบดังกล่าวได้นำวิธีการประเมินมูลค่าทรัพย์สินที่จับต้องได้มาเทียบเคียงหรือแม้แต่ปัจจุบันกรมทรัพย์สินทางปัญญาก็พยายามหาหลักเกณฑ์หรือวิธีการประเมินมูลค่า โดยการให้สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย จัดทำรายผลการศึกษา เรื่องโครงการประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อให้ผู้ที่จะนำทรัพย์สิน-ทางปัญญาของตน มาที่กรมทรัพย์สินทางปัญญาสามารถประเมินทรัพย์สินทางปัญญาของตนนั้นเป็นมูลค่าในรูปตัวเงินได้

แนวทางในการประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญานั้น มีหลากหลายรูปแบบล้วนขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ ของการนำทรัพย์สินทางปัญญาไปใช้ประโยชน์ ทั้งนี้ แนวทางการประเมินมูลค่ามีทั้งการประเมินเชิงปริมาณ และการประเมินเชิงคุณภาพ โดยที่การประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญาเชิงปริมาณเป็นการประเมินค่าที่ออกมาเป็นตัวเงิน

---

[1]ศรตม์ ดิษฐปาน, “การประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อวัตถุประสงค์ทางภาษีเงินได้,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2555), หน้า 11-12.

[2]ระเบียบคณะกรรมการบริหารสำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตรว่าด้วยการประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญา พ.ศ. 2556.

และการประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญาเชิงคุณภาพเป็นการประเมินปัจจัยเบื้องต้นว่าทรัพย์สินทางปัญญาที่มีอยู่มีความคุ้มค่าพอที่จะนำไปสร้างรายได้หรือไม่ หรือนำไประดมทุนจากแหล่งเงินทุนอื่นได้หรือไม่

7.1 การประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญาเชิงปริมาณ

การประเมินมูลค่าในเชิงปริมาณของทรัพย์สินทางปัญญา มีหลักการประเมินหลากหลายโดยขึ้นอยู่กับสมมติฐานที่นำมาใช้ประเมิน แม้ว่าทรัพย์สินทาง-ปัญญาดังกล่าว จะมีลักษณะเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันก็ตาม แต่วิธีการที่ใช้ในการประเมินมูลค่าอาจแตกต่างกันได้ ทั้งนี้ แนวทางในการประเมินมูลค่าที่เป็นตัวเงินมีหลายวิธีการมาก ซึ่งพัฒนามาจากวิธีการประเมินมูลค่าพื้นฐาน เพื่อปรับใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ด้วยการเพิ่มเติมตัวแปรหรือปัจจัยที่เหมาะสมกับทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อให้สามารถสะท้อนมูลค่าที่แท้จริงของทรัพย์สินทางปัญญา ดังนั้นการประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญาเชิงปริมาณจึงประกอบไปด้วย 2 รูปแบบ คือ การประเมินมูลค่าแบบพื้นฐานและการประเมินมูลค่าด้วยการประยุกต์ใช้วิธีพื้นฐานโดยมีรายละเอียด ดังนี้

7.1.1 วิธีการประเมินมูลค่าพื้นฐาน

วิธีการประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญาพื้นฐาน เป็นวิธีการประเมินมูลค่าที่ได้ผลลัพธ์ ออกมาเป็นตัวเงินที่ชัดเจนว่าทรัพย์สินทางปัญญาที่ได้รับการประเมินนั้นมีมูลค่าเท่าใด ซึ่งมี 3 วิธีการ

7.1.1.1 การประเมินราคาต้นทุน (Cost Approach)

การประเมินมูลค่าจากต้นทุนของทรัพย์สินทางปัญญานั้นเป็นการคำนวณมูลค่าจากต้นทุนราคาในการสร้างทรัพย์สินทางปัญญาที่กำลังจะประเมินด้วยการคิดต้นทุนที่เป็นราคาปัจจุบัน (Reproduction Cost) หรือประมาณการต้นทุนที่จำเป็นต้องใช้ในการสร้างทรัพย์สินทางปัญญาที่สามารถทดแทนทรัพย์สินทางปัญญาที่กำลังประเมินได้ (Replacement Cost)

อนึ่ง การคำนวณมูลค่าด้วยวิธีดังกล่าว ต้องเอาต้นทุนในการได้มาซึ่งทรัพย์สินทางปัญญาตั้งแต่ต้นทุนในการวิจัยและพัฒนา รวมถึงต้นทุนจากค่าแรงค่าบุคลากร ค่าเครื่องจักรและอุปกรณ์ ต้นทุนการจัดทำต้นแบบสินค้าหรือบริการ ต้นทุน

การทดสอบและทดลอง ตลอดจนต้นทุนการดำเนินการทางกฎหมาย เช่น การออกใบอนุญาต เป็นต้น โดยต้องพิจารณาว่า หากสิ่งที่คิดค้นขึ้นมาได้นั้นต้องผ่านการทดลองหลายครั้ง หรือมีความล้มเหลวในการวิจัยหลายครั้งก็จะต้องนำต้นทุนทางด้านการเงินสำหรับเงินทุนที่ใช้ไปเหล่านั้นรวมเข้ามาเป็นต้นทุนของทรัพย์สินทางปัญญาด้วย

การประเมินมูลค่าทรัพย์สินตามหลักเกณฑ์การประเมินเพื่อกำหนดมูลค่าตลาดโดยวิธีคิดจากต้นทุนมีรูปแบบในการประเมินอยู่ 2 รูปแบบใหญ่ ๆ คือ

รูปแบบที่ 1 พิจารณาจากข้อเท็จจริงด้านต้นทุนที่ผ่านมา (Historical Cost Basis)

รูปแบบที่ 2 พิจารณาจากต้นทุนในการแทนที่หรือผลิตขึ้นใหม่ (Replacement or Reproduction Cost)

ความแตกต่างของรูปแบบการประเมินทั้ง 2 รูปแบบนี้ คือ การพิจารณาจากข้อเท็จจริงด้านต้นทุนที่ผ่านมามักใช้กับการประเมินมูลค่าทรัพย์สิน-ทางปัญญาตลอดอายุการใช้ประโยชน์ทั้งหมดและไม่ได้คำนึงถึงสภาพการขยายตัวหรือการหดตัวของมูลค่าอันเนื่องมาจากผลกระทบของประสิทธิภาพตลาด การแข่งขัน แต่สำหรับการพิจารณาจากต้นทุนในการแทนที่หรือผลิตขึ้นใหม่นั้น ต้องคำนึงถึงผลกระทบประกอบกับปัจจัยการขยายตัวหรือการหดตัวของมูลค่าอันเนื่องมาจากผลกระทบของประสิทธิภาพตลาดการแข่งขัน เพื่อให้ได้มาซึ่งต้นทุนที่ต้องใช้ในการแทนที่หรือสร้างทรัพย์สินทางปัญญาแบบเดียวกันกับทรัพย์สินทางปัญญาที่ถูกประเมินขึ้นมาใหม่

ทั้งนี้ การประเมินมูลค่าด้วยวิธีการคำนวณจากต้นทุนดังกล่าวมีขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

1) บันทึกข้อมูลค่าใช้จ่ายหรือต้นทุนของการพัฒนาทรัพย์สิน-ทางปัญญาทั้งหมดโดยละเอียด ซึ่งอาจมีการบันทึกเป็นรายชั่วโมงสำหรับต้นทุนแต่ละประเภท

2) คำนวณต้นทุนแต่ละประเภทที่ใช้ไปกับการพัฒนาทรัพย์สินทางปัญญาทั้งหมด

3) จะได้มูลค่าของทรัพย์สินทางปัญญา[1]

ในกรณีนี้อาจกล่าวได้ว่า การประเมินมูลค่าวิธีการคิดจากต้นทุน (Cost Approach) เป็นเพียงการประเมินมูลค่าโดยอาศัยข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับต้นทุนการได้มาซึ่งทรัพย์สินที่ถูกประเมิน การประเมินด้วยวิธีนี้จึงมีความเหมาะสมกับการประเมินทรัพย์สินทางปัญญาด้านเทคโนโลยีที่อยู่ในช่วงเริ่มต้น หรือเหมาะกับทรัพย์สินทางปัญญาที่ไม่มีตลาดซื้อขายหรือคำนวณผลประโยชน์ตอบแทนได้ยาก[2]

7.1.1.2 การประเมินราคารายได้ (Income Approach)

เป็นการประเมินมูลค่าของทรัพย์สินทางปัญญา โดยดูจากศักยภาพในการสร้างผลประโยชน์ ที่จะได้มาในอนาคต ตลอดระยะเวลาของการเป็นเจ้าของทรัพย์สินทางปัญญา และอัตราส่วนลดทางเศรษฐกิจ (Discount Rate) การคำนวณโดยวิธีนี้อยู่บนสมมุติฐานที่ว่า ทรัพย์สินทางปัญญาจะก่อให้เกิดรายได้มากกว่าเงินลงทุนทั้งหมด รวมถึงความเสี่ยงในการลงทุนด้วย การประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญาด้วยวิธีนี้ เป็นการประเมินที่ได้รับความนิยมที่สุดในวิธีการประเมินทั้งหมด ซึ่งผลประโยชน์ของทรัพย์สินทางปัญญาอาจจะสามารถประเมินได้จากการประเมินจากรายได้ที่จะเกิดขึ้นของทรัพย์สินทางปัญญา และประเมินจากศักยภาพของทรัพย์สินทางปัญญาที่ช่วยลดค่าใช้จ่ายในการใช้ทรัพย์สินทางปัญญานั้น ๆ

การประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญาจากรายได้โดยทั่วไปจะคิดคำนวณได้ 2 วิธี คือ

1) การประมาณค่าจากเงินลงทุนโดยตรง (Direct Capitalization Approach) เป็นวิธี การประมาณค่าโดยการคำนวณจากรายได้สุทธิของทรัพย์สินทางปัญญาที่ประเมินโดยพิจารณาเป็นอัตราร้อยละของผลตอบแทน (Capitalization Rate) ที่คาดว่า จะได้รับจากทรัพย์สินทางปัญญาในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

---

[1]สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, **รายงานผลการศึกษา: โครงการประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญา** (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2560), หน้า 17-18.

[2]ศรตม์ ดิษฐปาน, เรื่องเดิม, หน้า 43-45.

หรือตลอดอายุการสร้างรายได้ของทรัพย์สินทางปัญญานั้น ๆ การคำนวณโดยวิธีนี้จะเหมาะกับทรัพย์สินทางปัญญาที่มีรายได้สม่ำเสมอหรือมีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก รายได้สุทธิที่นำมาคำนวณจะต้องเป็นรายได้ที่เกิดจากรายรับที่ค่อนข้างคงที่หักด้วยค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน ค่าเสื่อมราคา ค่าดอกเบี้ยหรือภาษีที่เกิดขึ้นจริง อัตราผลตอบแทนรวม ที่ใช้ในการประเมินมูลค่าควรจะเป็นอัตราผลตอบแทนที่พิจารณาความเสี่ยงที่เกี่ยวข้องร่วมด้วย โดยอาจจะหาค่าอ้างอิงจากการสำรวจค่าความเสี่ยงของทรัพย์สินทางปัญญาประเภทเดียวกัน หรือหาจากข้อมูลตลาด การประมาณค่าจากเงินลงทุน จึงไม่เหมาะกับการประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญาที่มีรายได้ไม่แน่นอนและมีระยะเวลาในการสร้างรายได้สั้น อย่างเช่นการประเมินทรัพย์สินทางปัญญา ประเภทลิขสิทธิ์ซอฟต์แวร์ สิทธิบัตร อนุสิทธิบัตร ทั้งนี้เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีอาจทำให้รายได้สุทธิเปลี่ยนแปลงไป

2) การประมาณค่าจากมูลค่าปัจจุบันของกระแสเงินสด (Discount Cash Flow: DCF) เป็นวิธีการประเมินมูลค่าของทรัพย์สินทางปัญญาที่ได้รับความนิยมมากกว่าวิธีการประมาณค่าจากเงินลงทุนโดยตรง หลักการคิดประมาณค่าจากมูลค่าปัจจุบันของกระแสเงินสดจะคำนวณจากรายได้กระแสเงินสดสุทธิรายปีและแปลงเป็นมูลค่าปัจจุบัน ด้วยอัตราส่วนลดทางเศรษฐกิจซึ่งผลรวมทั้งหมดของมูลค่าปัจจุบันของรายได้ที่ จะถือเป็นมูลค่าของทรัพย์สินทางปัญญานั้น[1]

7.1.1.3 การประเมินราคาตลาด (Market Approach)

การประเมินมูลค่าทรัพย์สินตามหลักเกณฑ์การประเมินเพื่อกำหนดมูลค่าตลาดโดยวิธีเปรียบเทียบ ราคาตลาด(Market Approach) ผู้ประเมินต้องปฏิบัติ ดังนี้

---

[1]มนวรรัตน์ ผ่องไพบูลย์ และพงศ์ทิพย์ อรุณวัฒนาพร, **แนวทางและหลักเกณฑ์การประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญาด้านซอฟต์แวร์: โครงการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญาด้านซอฟต์แวร์** (กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน-ส่งเสริมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์แห่งชาติ (องค์การมหาชน), 2557), หน้า 23-24.

1) ข้อมูลตลาดที่นำมาใช้วิเคราะห์เปรียบเทียบต้องคล้ายคลึงกับทรัพย์สินที่ประเมิน

2) แสดงข้อมูลที่เป็นสาระสำคัญของข้อมูลตลาดที่นำมาใช้วิเคราะห์เปรียบเทียบและแหล่งที่มาของข้อมูลดังกล่าวรวมถึงวันที่เกิดรายการซื้อขายหรือเสนอซื้อเสนอขายโดยระยะเวลาของข้อมูลตลาดที่ใช้อ้างอิงควรอยู่ในช่วงเวลาที่เหมาะสมไม่ควรยาวไกลจนเกินไป

3) ตรวจสอบข้อมูลตลาดที่ใช้ประกอบการวิเคราะห์ และประเมินว่า มีความเพียงพอเหมาะสม และน่าเชื่อถือที่จะนำมาใช้เปรียบเทียบกับทรัพย์สินที่ประเมิน เพื่อให้ได้มาซึ่งความเห็นต่อมูลค่าของทรัพย์สินที่ประเมิน กรณีที่ข้อมูลตลาดที่นำมาใช้ประกอบการวิเคราะห์เป็นข้อมูลเสนอซื้อเสนอขาย (Asking Price) ผู้ประเมินต้องวิเคราะห์หาราคาที่คาดว่า จะขายได้หรือราคาค่าเช่าที่เหมาะสม ก่อนที่จะนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับทรัพย์สินที่ประเมิน

4) แสดงการวิเคราะห์เปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลกระทบต่อมูลค่าทรัพย์สินระหว่างข้อมูลตลาด ที่นำมาใช้วิเคราะห์เปรียบเทียบกับทรัพย์สินที่ประเมิน และแสดงการวิเคราะห์กำหนดมูลค่าตลาดอย่างมีระบบชัดเจนและถูกต้องตามหลักการวิธีการวิเคราะห์ในเรื่องนั้น[1]

การประเมินทรัพย์ทางปัญญาโดยใช้การประเมินราคาตลาด (Market Approach) คือ การระบุค่าของทรัพย์สินทางปัญญาเป็นส่วนต่างระหว่างราคาที่เหมาะสม ของธุรกิจและมูลค่าของทรัพย์สินต่าง ๆ ของธุรกิจ ซึ่งผู้ประเมินต้องมีการประเมินมูลค่าของธุรกิจในประเภทเดียวกัน และหักลบมูลค่าของทรัพย์สินประเภทอื่นออกจนหมด จึงจะเหลือเพียงมูลค่าของทรัพย์สินทางปัญญาโดยสิ่งที่สำคัญในการใช้การประเมินราคาตลาด คือ ผู้ประเมินต้องแยกแยะทรัพย์สินประเภทต่าง ๆ และสามารถ

---

[1]สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์, **มาตรฐานและจรรยาบรรณวิชาชีพการประเมินมูลค่าทรัพย์สินในประเทศไทย** [Online], available URL: http://capital.sec.or.th/webapp/nrs/data/5907a5.pdf, 2560 (กันยายน, 23).

กำหนดมูลค่าของทรัพย์สินประเภทอื่นได้อย่างแม่นยำ จึงจะกำหนดมูลค่าของทรัพย์สินได้[1]

7.1.2 การประเมินมูลค่าด้วยการประยุกต์ใช้วิธีพื้นฐาน

การประเมินมูลค่าด้วยวิธีการอื่นนั้น เป็นการปรับปรุงกระบวนการประเมินให้มีความแม่นยำมากขึ้น โดยประยุกต์ใช้ข้อมูลหรือปัจจัยอื่นที่เป็นตัวแปรสำคัญสำหรับสะท้อนมูลค่าที่แท้จริงของทรัพย์สินทางปัญญา เช่น การประเมินค่าใช้สิทธิ (Royalties) ประเมินกำไรส่วนเกิน (Excess Profits or Notional Maximum Royalties Payable) ความแข็งแกร่งของแบรนด์ (Brand Strength) เป็นต้น

7.1.2.1 การประเมินค่าใช้สิทธิ (Royalties)

วิธีการนี้เป็นหนึ่งในแนวทางการประเมินมูลค่าจากรายได้ โดยพิจารณาจากค่าใช้สิทธิโดยหลักการของการประเมินด้วยวิธีนี้ คือ การคิดเสมือนว่าต้องจ่ายค่าใช้สิทธิเพื่อใช้ทรัพย์สินทางปัญญาที่ตนเองมีอยู่ เพื่อการประกอบธุรกิจเสมือนหนึ่งว่า เป็นการเช่าสิทธิจากผู้อื่น ซึ่งค่าสิทธิ หรือ Royalty ที่จะถูกใช้ในการคำนวณด้วยวิธีดังกล่าวจะได้มาจากการหาค่าเฉลี่ยจากธุรกรรมการเช่า สิทธิที่เปรียบเทียบได้ในอดีตที่เคยเกิดขึ้น แล้วนำมาปรับให้เหมาะสมกับทรัพย์สินทางปัญญาที่กำลังพิจารณาอยู่

ขั้นตอนในการคำนวณมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญาจากค่าสิทธิมีดังนี้

1) หาค่าเช่าสิทธิจากธุรกรรมการเช่าสิทธิที่เคยเกิดขึ้นจริงในอดีต โดยจะต้องพิจารณาจากการเช่าที่สามารถเทียบเคียงกันได้ เช่น เป็นทรัพย์สินทางปัญญาชนิดเดียวกันดำเนินธุรกิจประเภทเดียวกันหรือมีความคล้ายกัน เป็นต้น

2) ประเมินจากกระแสรายได้ในอนาคตที่คาดว่า จะได้รับไปตลอดระยะเวลาที่ทรัพย์สินทางปัญญาสามารถสร้างรายได้ส่วนเพิ่มให้แก่ผู้สร้างสรรค์

---

[1]เฉลิมชัย ก๊กเกียรติกุล, **วิธีการประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญา** [Online], available URL: http://www.chalermchai-nbtc.blogspot.com/2013/06/intangible-asset-present-value-future.html, 2560 (กันยายน, 23).

3) คำนวณค่าใช้สิทธิที่จะต้องจ่าย หากเป็นการเช่าสิทธิมา ซึ่งหมายถึง ค่าใช้สิทธิที่สามารถประหยัดไปได้จากการที่เป็นเจ้าของสิทธิเอง แล้วจึงนำไปหักลบกับภาษีที่ต้องจ่าย

4) คิดลดค่าใช้สิทธิที่คำนวณได้ เพื่อให้สะท้อนกับมูลค่าของเงินในปัจจุบันโดยใช้ต้นทุนทางการเงินของบริษัท เช่นเดียวกับวิธีประเมินด้วยรายได้

5) มูลค่าของทรัพย์สินทางปัญญาเท่ากับมูลค่าปัจจุบันของค่าสิทธิในแต่ละปีมารวมกัน เช่นเดียวกับวิธีประเมินด้วยรายได้

ทั้งนี้ วิธีการประเมินค่าสิทธิเหมาะสมกับการประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญาประเภท เครื่องหมายการค้า เครื่องหมายบริการและลิขสิทธิ์ อัตราค่าใช้สิทธิสำหรับลิขสิทธิ์มักจะใช้อัตราร้อยละ 25 ถึงอัตราร้อยละ 33.3 ของกำไรทั้งหมดก่อนหักภาษี ขณะที่อัตราค่าใช้สิทธิเครื่องหมายการค้าจะคิดในอัตราร้อยละ 10 ถึงร้อยละ 15 นอกจากนี้ การคิดมูลค่าของการใช้สิทธิสามารถคิดเป็นร้อยละของรายได้ก็ได้ ซึ่งจะมีการเก็บ ค่าใช้สิทธิที่ร้อยละ 3 ถึงร้อยละ 9 ของยอดขาย และไม่เกินร้อยละ 5 ของยอดขายในกรณีเครื่องหมายทางการค้า

7.1.2.2 ประเมินมูลค่าจากการชำระทางบัญชี (Liquidation Value) วิธีการประเมินลักษณะนี้ ส่วนใหญ่มักจะใช้เมื่อธุรกิจกำลังจะล้มละลาย จึงจำเป็นต้องมีการประเมินมูลค่าของทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อประโยชน์ในการดำเนินการเกี่ยวกับกระบวนการล้มละลาย ทั้งนี้ วิธีการนี้มีหลักการคล้ายกับการประเมินจากการเปรียบเทียบราคาตลาด แต่ราคาประเมินสำหรับการชำระทางบัญชีจะเป็นราคาที่ต่ำกว่าราคาตลาด เนื่องจากทรัพย์สินทางปัญญาอยู่ในสถานะที่รอการขายชำระหนี้หรือการขายทอดตลาดราคาประเมินจึงต่ำกว่าราคาตลาดประมาณร้อยละ 2 ถึงร้อยละ 20 ขึ้นอยู่กับการพิจารณาในชั้นศาล

7.1.2.3 ประเมินมูลค่าจากแบรนด์สินค้า (The Brand Value Equation Methodology) การประเมินมูลค่าจากแบรนด์สินค้านี้ เป็นการประเมินความแข็งแกร่งของแบรนด์สินค้า (Brand Strength) โดยมูลค่าที่ได้จะเป็นอัตราส่วนร้อยละของค่าใช้สิทธิ (Royalties Rate) ถ้าตราสินค้าใดมีความแข็งแกร่ง สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มและหากนำไปใช้กับสินค้าได้มาก ก็จะยิ่งทำให้มี Royalty Rate สูง ในทางกลับกันหากตราสินค้า

ใดสร้างมูลค่าเพิ่มได้น้อย จะทำให้มีค่า Royalty Rate ในอัตราที่ต่ำกว่า ทั้งนี้ การประเมินมูลค่าวิธีนี้มักนิยมใช้สำหรับการประเมินมูลค่าของเครื่องหมายการค้า โดยมีหลักการในการคำนวณจากสินทรัพย์ทั้งหมดภายใต้แบรนด์สินค้านั้น เป็นต้น

โดยสรุปแล้ว การประเมินมูลค่าของทรัพย์สินทางปัญญานั้น มิได้มีเพียงแต่การประเมินในเชิงปริมาณเท่านั้น หากแต่ยังมีวิธีการประเมินมูลค่าในเชิงคุณภาพซึ่ง คือ การวิเคราะห์ปัจจัยหรือ ตัวชี้วัดต่อมูลค่าของทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งได้กล่าวถึงในหัวข้อต่อไปนี้

7.2 การประเมินทรัพย์สินทางปัญญาในเชิงคุณภาพ

การประเมินเชิงคุณภาพเป็นการวิเคราะห์ปัจจัยที่จะมีผลกระทบต่อมูลค่าของทรัพย์สินทางปัญญา รวมทั้งช่วยในการวิเคราะห์ข้อดี ข้อด้อยตลอดจนศักยภาพของทรัพย์สินทางปัญญาโดยการประเมินเชิงคุณภาพจะเป็นการจัดอันดับหรือให้คะแนน “ตัวชี้วัด” เช่น ประโยชน์ที่จะได้รับจากทรัพย์สินทางปัญญา ตลาดรองรับความสามารถในการแข่งขัน เป็นต้น ทั้งนี้ การประเมินเชิงคุณภาพจะเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจประกอบการดำเนินการเท่านั้น ไม่ว่าจะเป็นการซื้อขายหรือการนำไปแปลงให้เป็นทุน หากแต่มิได้สะท้อนมูลค่าที่เป็นตัวเงินของทรัพย์สินทางปัญญา เช่นการประเมินในเชิงปริมาณ ซึ่งการประเมินทรัพย์สินทางปัญญาในลักษณะดังกล่าวจะเป็นการประเมินมูลค่าในรูปแบบของ “Checklist” (IPR Valuation Checklist) เท่านั้น

โดยมีขั้นตอนในการประเมินปัจจัย ดังต่อไปนี้

1) ประเมินว่าทรัพย์สินทางปัญญาสามารถตอบสนองต่อปัจจัยที่ต้องคำนึงถึงได้อย่างไร และเขียนอธิบายการประเมินลงในช่อง ‘ผลการประเมิน’

2) หากปัจจัยในข้อใดยังมีจุดอ่อนหรือข้อบกพร่องควรคิดแนวทางในการพัฒนาทรัพย์สินทางปัญญาให้สามารถตอบสนองต่อปัจจัยที่ต้องคำนึงถึงได้มากขึ้น และสามารถจดลงในช่องแนวทางในการพัฒนาเพื่อปรับปรุงในอนาคต

3) เมื่อพิจารณาปัจจัยแต่ละข้อแล้ว ควรทำการสรุปผลการประเมินว่าทรัพย์สินทางปัญญามีจุดแข็งด้านใดบ้าง และมีจุดอ่อนอย่างไร มีแนวทางจะพัฒนาต่อในอนาคตอย่างไรบ้าง[1]

โดยสรุปแล้ว หลักการประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญา จะเห็นได้ว่ามีหลักการและวิธีการในการประเมินทั้งแบบพื้นฐานการประเมินด้วยวิธีการอื่นโดยพิจารณาปัจจัยต่าง ๆ ร่วมพิจารณารวมทั้งการวิเคราะห์ปัจจัยแวดล้อมเพื่อให้ได้มูลค่าของทรัพย์สินทางปัญญาที่จะสามารถสะท้อนมูลค่าได้อย่างแท้จริง แต่อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติแล้วการประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญา มิได้อ้างอิงการประเมินมูลค่าเฉพาะวิธีการใดวิธีการหนึ่งเท่านั้น หากแต่มีการประยุกต์วิธีการประเมินมูลค่าที่หลากหลายเพื่อให้ได้มูลค่าของทรัพย์สินทางปัญญาที่แท้จริง

8. แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรจัดเก็บค่าตอบแทนลิขสิทธิ์

การคุ้มครองครองสิทธิในทางเศรษฐกิจของผู้สร้างสรรค์ กฎหมายลิขสิทธิ์ไม่อาจทำให้ผู้สร้างสรรค์ได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่ ในงานที่ตนสร้างสรรค์ จึงทำให้เกิดความจำเป็นต้องนำระบบการจัดเก็บค่าตอบแทนมาใช้ โดยการจัดตั้งองค์กรบริหารการจัดเก็บค่าตอบแทนขึ้น

8.1 แนวคิดการบริหารการจัดเก็บค่าตอบแทนลิขสิทธิ์

แนวคิดการบริหารการจัดเก็บค่าตอบแทนลิขสิทธิ์ เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2320 โดยครั้งแรกเป็นเพียงสมาคมบริหารสิทธิ ซึ่งก่อตั้งในประเทศฝรั่งเศส ชื่อสำนักงานดูแลเกี่ยวกับสิทธิในศิลปะการแสดง เพื่อเป็นการปกป้องการกระทำของเจ้าของโรงละครที่ไม่เคารพธรรมสิทธิและเคารพในสิทธิทางเศรษฐกิจของผู้สร้างสรรค์ ต่อมาจึงได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริหารมาเป็นสมาคมนักประพันธ์และผู้สร้างสรรค์นาฏกรรม

---

[1]สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, เรื่องเดิม, หน้า 18-40.

(La Société des Auteurs et Compositeurs Dramatiques: SACD) ซึ่งเป็นสมาคมแรกที่ดำเนินการบริหารสิทธิของผู้สร้างสรรค์

ต่อมา ในปี พ.ศ. 2390 การจัดเก็บค่าตอบแทนเริ่มมีรูปแบบที่ชัดเจนขึ้น เนื่องจากเกิดการฟ้องร้องระหว่างผู้ประพันธ์เนื้อร้อง นายเออร์เนสต์ บูแกสต์ และผู้ประพันธ์ทำนอง นายพอล ฮองรีออง นายวิคโตร ปาริโซ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มโฆษณาดนตรีกับเจ้าของร้านอาหาร ชื่อ L' Ambassadeurs à Café-Concerte เรื่องเกิดขึ้นเนื่องจากขณะที่พวกเขานั่งรับประทานอาหารในร้าน พบว่า ร้านอาหารได้นำดนตรีของเขามาเล่นแสดง โดยวงดนตรี Orchestra เพื่อให้ลูกค้าฟัง ในขณะที่เขาต้องจ่ายเงินค่าอาหารและไม่ได้รับเงินค่าตอบแทนจากการนำดนตรีกรรมของเข้าไปใช้ โดยในที่สุดศาลได้ตัดสินให้พวกเขาชนะ เจ้าของร้านอาหารต้องจ่ายค่าตอบแทนแก่พวกเขา

จากคำพิพากษาดังกล่าว จึงได้มีการจัดตั้งสมาคมบริหารสิทธิการนำดนตรีกรรมออกแสดงต่อสาธารณชนในประเทศฝรั่งเศสเป็นครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2539 ชื่อว่า La Société d' Auteurs et Compositeurs et Editeurs de Musique (SACEM) ต่อมาก็ได้มีการตั้งสมาคมในลักษณะแบบเดียวกันทั่วทั้งทวีปยุโรป สหรัฐอเมริกา และทวีปเอเชีย

จากแนวคิดดังกล่าว ก็ก่อให้เกิดแนวคิดในการจัดตั้งองค์กรบริหารการจัดเก็บค่าตอบแทนในงานหรือสิทธิอื่น เช่น สิทธิในการบันทึกเทป งานนาฏกรรม สิทธิในการแพร่ภาพแพร่เสียง และนอกจากนี้สมาคมยังได้ร่วมมือกันทำความตกลงระหว่างกัน เพื่อให้ความคุ้มครองซึ่งกันและกัน และแพร่หลายไประหว่างประเทศ ทำให้การบริหารการจัดเก็บค่าตอบแทนมีความเป็นสากลมากขึ้น[1] เช่น สมาพันธ์สมาคมผู้แต่งและนักแต่งเพลงระหว่างประเทศ (Confederation in Societies of Authors and Composers:

---

[1]มนัส มอบมั่น, "ปัญหาในทางกฎหมายเกี่ยวกับการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์และสิทธิของนักแสดงในงานสิ่งบันทึกเสียง," (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542), หน้า 69-72.

CISAC) เป็นองค์กรที่ปกป้องสิทธิและส่งเสริมผลประโยชน์ของผู้สร้างสรรค์ทั่วโลก[1] หรือองค์กรสมาชิกของสมาพันธ์สมาคมสิทธิ (The International Federation of Reproduction Rights Organization: IFRRO) เป็นองค์กรอิสระที่จัดตั้งขึ้นบนพื้นฐานของหลักการลิขสิทธิ์ระหว่างประเทศ ตามอนุสัญญากรุงเบอร์น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออำนวยความสะดวกในการจัดการร่วมกันของการทำสำเนาและสิทธิอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานที่มีลิขสิทธิ์ผ่านความร่วมมือขององค์กรสิทธิการทำซ้ำแห่งชาติหรือ IFRRO จะสนับสนุนการพัฒนาระบบการศึกษา และแลกเปลี่ยนข้อมูลความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในนามสมาชิกและวิธีการที่มีประสิทธิภาพสำหรับการถ่ายทอดสิทธิและค่าธรรมเนียมระหว่าง ผู้ถือสิทธิ และผู้ใช้งาน ซึ่งสอดคล้องกับหลักปฏิบัติของชาติ[2] ตัวอย่างเช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา มี Copyright Clearance Center (CCC) เป็นศูนย์กลางการให้บริการแก่ผู้สร้างสรรค์หรือเจ้าของลิขสิทธิ์ และประเทศออสเตรเลีย มี Copyright Agency Limited จะได้รับอนุญาตในการบริหารประโยชน์ที่อยู่ในงานอันมีลิขสิทธิ์ เป็นต้น

8.2 ลักษณะขององค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์สำหรับการทำซ้ำ

8.2.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา

Copyright Clearance Center (CCC) เป็นศูนย์กลางการให้บริการแก่ผู้สร้างสรรค์หรือเจ้าของลิขสิทธิ์ ทำหน้าที่เป็นตัวแทนในการจัดการลิขสิทธิ์ เพื่อให้ผู้สร้างสรรค์หรือเจ้าของลิขสิทธิ์ มีสถานที่ในการอนุญาตและจ่ายเงินค่าตอบแทนลิขสิทธิ์ โดย CCC ได้กำหนดรูปแบบของการอนุญาตและการบริหารจัดเก็บค่าตอบแทน

---

[1]CISAC, **What We Do** [Online], available URL: https://www.cisac.org/What-We-Do, 2562 (เมษายน, 1).

[2]IFRRO, **What is IFRRO** [Online], available URL: https:// www.ifrro.org, 2562 (เมษายน, 1).

ลิขสิทธิ์ เพื่อความสะดวกในการติดต่อ และจ่ายเงินค่าตอบแทนลิขสิทธิ์[1] ได้เริ่มมีการดำเนินการใน ค.ศ 1978 โดยเป็นศูนย์กลางระหว่างผู้สร้างสรรค์กับเจ้าของลิขสิทธิ์ เพื่อให้มีสถานที่ในการขออนุญาต และจ่ายค่าตอบแทนค่าลิขสิทธิ์โดยทาง CCC มีกำหนดรูปแบบของการให้อนุญาต และการบริการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ เพื่อความสะดวกในการติดต่อและการจ่ายเงินค่าตอบแทนค่าลิขสิทธิ์[2] ดังนี้

8.2.1.1 Annual Authorizations Service เป็นบริการให้อนุญาตในการทำซ้ำแก่องค์กรขนาดใหญ่ AAS เป็นกลไกหนึ่งที่จะทำให้เกิดความสะดวกและง่ายต่อการขออนุญาตและปฏิบัติตามกฎหมายลิขสิทธิ์ซึ่งผู้ที่มีความประสงค์จะขอใช้งานลิขสิทธิ์ตามบริการในรูปแบบนี้จะต้องจ่ายเงินค่าตอบแทนเป็นรายปีโดยคิดคำนวณจากสถิติผลรวมของค่าตอบแทนลิขสิทธิ์ที่เจ้าของลิขสิทธิ์แจ้งไว้และรวมถึงข้อมูลที่ได้รับจากการสำรวจสถิติของการถ่ายสำเนาของพนักงานของบริษัทหรือองค์กรที่เข้าทำสัญญาอนุญาตกับ AAS ซึ่งมีบริษัทหรือองค์กรมากกว่าพันองค์กรที่ขออนุญาต เพื่อการทำซ้ำกับ CCC อาทิเช่น บริษัททางด้านการบัญชีธุรกิจ การบินธุรกิจ กระทรวงกลาโหมของสหรัฐอเมริกา เป็นต้น

โดยอนุญาตนั้นจะครอบครองถึงงานวรรณกรรมประเภทต่าง ๆ เช่น หนังสือ ตำราหนังสือพิมพ์ นิตยสาร จดหมาย แจ้งข่าว มากกว่า 1.5 ล้านฉบับ สำนักพิมพ์ทั้งในและต่างประเทศกว่า 8,500 แห่ง CCC โดย AAS จะทำบัญชีชื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่อยู่ในความดูแลของ CCC และ AAS พร้อมทั้งอัตราค่าตอบแทนลิขสิทธิ์ของสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เพื่อให้ผู้รับอนุญาตทราบว่า งานที่ตนขอทำซ้ำหรือถ่ายทำสำเนาอยู่ในความดูแลและจะได้รับการคุ้มครองภายใต้การอนุญาตข้างต้นหรือไม่หากผู้ได้รับอนุญาตไปทำซ้ำกับงานที่มิได้อยู่ในความดูแลของ CCC ผู้ได้รับอนุญาตก็จะต้องสืบหาว่า เจ้าของงานที่ตนทำซ้ำนั้น คือ ใครและทำการอนุญาตหากกระทำไปโดยมิได้รับอนุญาตก็จะมีความผิดฐานละเมิด

---

[1]วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, **Copyright Clearance Center (CCC) [**Online], available URL: https://www.th.wikipedia.org/wiki/, 2562 (มีนาคม, 28).

ดังนั้น AAS จึงเป็นหนึ่งในบริการของ CCC และเป็นกลไกกลางที่อำนวยความสะดวกแก่ผู้ที่มีความประสงค์จะขออนุญาตใช้งานลิขสิทธิ์ได้มีข้อมูลในการติดต่อไม่ต้องเสียเวลา และค่าใช้จ่ายในการสืบค้นหาเจ้าของลิขสิทธิ์แต่ละคนในการทำซ้ำหรือถ่ายสำเนา หากผู้ที่ประสงค์จะขออนุญาตใช้งานโดยการทำซ้ำได้ทำสัญญากับ AAS ผู้ได้รับอนุญาตก็จะมีสิทธิ์ที่จะถ่ายสำเนาที่อยู่ในความดูแลของ CCC ได้โดยไม่จำกัดจำนวน แต่การทำสำเนาดังกล่าวจะต้องนำไปใช้ภายในองค์กรของผู้ได้รับอนุญาตเท่านั้น ซึ่งการทำสำเนางานดังกล่าวไม่จำเป็นที่จะต้องมีการจดจำนวนที่มีการทำซ้ำด้วย อนุสัญญาอนุญาตที่ทำกับ AAS จะให้การคุ้มครองมิให้ผู้ได้รับอนุญาตถูกฟ้องร้องในข้อหาละเมิดลิขสิทธิ์เจ้าของลิขสิทธิ์[1]

8.2.1.2 Academic Permission Service (APS)

APS คือ หนึ่งในบริการของ CCC ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางในการดำเนินการเกี่ยวข้องกับการอนุญาต และการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์เมื่อมีการผลิตเอกสารรายงานเกี่ยวกับการศึกษาโดย APS จะอนุญาตให้นำเอาลิขสิทธิ์ที่ผู้ขอมีความต้องการนำเอาไปทำซ้ำใช้ได้โดยทันทีซึ่งเป็นการให้อนุญาตไว้ล่วงหน้าซึ่งเจ้าของลิขสิทธิ์ให้อำนาจกับ CCC มีการตกลงและอนุญาตแก่ผู้มีความต้องการจะขอใช้งานลิขสิทธิ์ของตนเอาไปทำซ้ำหลังจากที่เอกสารรายงานที่เกี่ยวกับการศึกษาได้ผลิตขึ้น และได้มีการจัดจำหน่ายแล้ว และ CCC จะเป็นผู้จัดเก็บค่าตอบแทนลิขสิทธิ์ และจัดสรรเงินค่าตอบแทนดังกล่าวให้กับเจ้าของลิขสิทธิ์ต่อไป และนอกจากนี้ APS ยังได้มีการสร้างฐานข้อมูลเกี่ยวกับรายชื่อบทความตลอดจนเอกสารที่เกี่ยวกับการศึกษาของผู้สร้างสรรค์ที่เป็นสมาชิกของ CCC ในรูปแบบ CD-ROM ที่มีประสิทธิภาพในการจัดเก็บข้อมูลในปริมาณมากและง่ายต่อการสืบค้นข้อมูล CCC ยังสามารถเป็นศูนย์กลางในการประสานงานติดต่อกับเจ้าของงานอันมีลิขสิทธิ์ที่ยากต่อการติดต่อแก่อาจารย์หรือสำนักพิมพ์ที่มีความประสงค์จะขออนุญาตในการผลิตหรือทำสำเนาซึ่งงานที่เกี่ยวกับ

---

[1]วันชัย รักษ์สิริวรกุล, “การบริหารการจัดเก็บค่าตอบแทนลิขสิทธิ์ในการทำซ้ำงานวรรณกรรม,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540), หน้า 121-123.

เอกสารทางการศึกษาโดยผู้ที่มีความประสงค์จะใช้บริการของ CCC ผ่านทาง APS จะต้องจ่ายค่าบริการรายปีให้แก่ CCC เป็นจำนวน US $105 เป็นราคาใช้จ่ายของ CCC ในการอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ที่ขออนุญาตทางด้านข้อมูลของงาน และติดต่อประสานงานระหว่างผู้ขออนุญาตใช้งานกับเจ้าของลิขสิทธิ์โดยที่ผู้ขออนุญาตใช้งานจะต้องลงทะเบียนกับ CCC ซึ่งทาง CCC ได้ทำแบบฟอร์มของการลงทะเบียนที่มีความทันสมัยสะดวกรวดเร็วไม่ว่าผู้ที่ต้องการจะขออนุญาตไม่ว่า จะอยู่ที่ใดในโลกโดยทาง CCC ได้สร้างระบบการขออนุญาต และการลงทะเบียนผ่านทางคอมพิวเตอร์ระบบออนไลน์เพียงแต่ผู้ที่ต้องการจะติดต่อกับ CCC เข้าสู่ระบบออนไลน์ผ่านทางเครือข่ายอินเตอร์เน็ตแล้วกรอกข้อมูลผ่านทางคอมพิวเตอร์ตามกรอบที่คอมพิวเตอร์กำหนดไว้เท่านั้น

จากข้อจำกัดต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า แม้จะมีระบบการให้อนุญาตในการทำซ้ำซึ่งงานวรรณกรรมในกรณีนี้ คือ การทำสำเนาก็ตามแต่ก็ยังคงมีขอบเขตในการทำสำเนาไม่ใช่เป็นการใช้สิทธิเด็ดขาดในการทำซ้ำสำเนางานทั้งหมด หากมีการจ้างกระทำที่เกินกว่าที่ได้รับอนุญาตผู้ใช้ก็มีความผิดฐานละเมิดสิทธิ์ ในการทำซ้ำและในขณะเดียวกันเจ้าของลิขสิทธิ์ก็คงจะไม่ยอมให้มีการทำสำเนางานของตนได้ทั้งหมดเช่นกัน เนื่องจากจะมีผลกระทบต่อยอดในการจัดจำหน่ายงานต้นฉบับ ซึ่งการถ่ายเอกสารสำเนาจะกระทำได้ง่ายรวดเร็ว และมีราคาถูกกว่าการซื้อต้นฉบับงานจากเจ้าของลิขสิทธิ์ สัญญาดังกล่าวนี้จะมีอายุ 1 ปี และสัญญาจะถูกต่อโดยอัตโนมัติ แต่หากคู่สัญญาต้องการจะบอกเลิกสัญญา จะต้องมีหนังสือบอกกล่าวล่วงหน้าเป็นลายลักษณ์อักษรเป็นเวลา 90 วัน และในระหว่างที่สัญญายังมีผลใช้บังคับอยู่นั้นผู้ใช้จะต้องจดบันทึกและจดยอดการทำสำเนาให้แก่ CCC ครบทุกทุก 4 เดือน และ CCC มีสิทธิ์ที่จะเข้าตรวจสอบบันทึกยอดการทำสำเนา ซึ่งงานที่ได้รับอนุญาต ณ ที่ทำการของผู้ใช้ได้ทุกเวลาระหว่างเวลาทำการ โดยจะต้องมีการแจ้งเป็นหนังสือให้ผู้ขอใช้ทราบล่วงหน้าก่อนที่จะเข้าไปตรวจสอบเป็นเวลา 2 วัน หากผลการตรวจสอบปรากฏว่า ผู้ขอใช้แจ้งจำนวนการทำสำเนา และจ่ายเงินค่าตอบแทนลิขสิทธิ์ต่ำกว่าความเป็นจริง จะต้องจ่ายเงินค่าตอบแทนลิขสิทธิ์ดังกล่าวให้แก่ CCC ทันที รวมทั้งดอกเบี้ยร้อยละ 10% ต่อปีจากเงื่อนไขในสัญญา

การดำเนินงานของ CCC แม้จะมิได้ดำเนินการในทางการค้าหากำไร แต่ CCC ก็มีค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานอยู่บ้าง เช่น ค่าจ้างพนักงานของ CCC เป็นแผนกการให้อนุญาต แผนกจ่ายค่าตอบแทนค่าลิขสิทธิ์ นอกจากนี้ ยังมีรายจ่ายในส่วนของการจัดทำฐานข้อมูลของเจ้าของงานลิขสิทธิ์ ไม่ว่าจะอยู่ในสื่อคอมพิวเตอร์หรือในสื่องานอื่น ๆ ที่ CCC กำหนด ดังนั้น CCC จึงมีความจำเป็นที่จะต้องหาแหล่งเงินได้เพื่อนำเอามาเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินการซึ่ง CCC จะเก็บเงินจากผู้ใช้บริการเท่าที่จำเป็น ได้แก่ ค่าธรรมเนียมรายปี

กรณีที่มีการใช้บริการของ AAS ค่าบริการของ CCC หรือโดยมีการให้อนุญาตแล้ว ก่อนหน้านี้พร้อมทั้งแจ้งอัตราค่าตอบแทนลิขสิทธิ์ให้แก่ผู้ขอใช้ได้ทราบพร้อมทั้งแจ้งข้อจำกัดต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการอนุญาต เช่น ข้อจำกัดในเรื่องจำนวนที่จะให้ถ่ายเอกสารได้ ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) กรณีการทำสำเนาตำราเรียนข้อความในสิ่งตีพิมพ์บทกวีบทกลอนหรือบทความต่าง ๆ จะอนุญาตให้มีการถ่ายสำเนาได้ไม่เกิน 25 เปอร์เซ็นต์ของงานทั้งหมด

2) ผู้ขอใช้ไม่มีสิทธิ์ที่จะขายหรือแจกจ่ายซึ่งสำเนางานเกินกว่า 1 สถาบัน

3) สำเนางานที่จำหน่ายโดยผู้ขอใช้จะต้องแสดงว่าเป็นงานอันมีลิขสิทธิ์และจะต้องแสดงในสำเนาเอกสารว่าใครเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ที่ CCC เป็นผู้อนุญาต

4) งานต่าง ๆ ที่มีการทำซ้ำจะต้องมีการบันทึกลงอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์

5) ค่าธรรมเนียมรายปี 105.5 $

6) ค่าบริการซึ่งจะคำนวณจากรายการที่ขอทำซ้ำ 1 รายการในอัตราส่วนคำนวณ $.0075 จำนวนหน้าที่มีการทำซ้ำ

7) ค่าตอบแทนลิขสิทธิ์ที่จะต้องจ่ายให้แก่เจ้าของลิขสิทธิ์ไม่มีอัตราที่แน่นอนตายตัวเนื่องจากเจ้าของลิขสิทธิ์แต่ละลายเป็นผู้กำหนดค่าตอบแทนเองในอัตรา

ต่อหน้าจึงเป็นการยากที่จะระบุหรือประเมินค่าใช้จ่าย ส่วนใหญ่อัตราค่าตอบแทนจะมีอัตราในขั้นต่ำ 0.5 ดอลลาร์ต่อหน้าหรือมากกว่านั้น[1]

8.2.1.3 Transactional Reporting Service (TRS)

เป็นการให้บริการในการอนุญาตสำหรับหน่วยงานองค์กรหรือบุคคลที่ไม่เข้าข่ายในการให้บริการของ AAS APS โดย TRS จะเป็นตัวประสานในการขออนุญาตให้มีการทำซ้ำซึ่งมีรูปแบบในการดำเนินงานที่เหมือนกับหน่วยบริการอื่น ที่มีสัญญาอนุญาตเป็นเอกสารประกอบการอนุญาต เมื่อผู้ให้บริการเข้าทำสัญญากับ TRS ผู้ใช้บริการจะได้รับอำนาจในการทำสำเนางานทันทีจากสื่อสิ่งพิมพ์มากกว่า 1.75 ล้านฉบับ จากสำนักพิมพ์มากกว่า 9200 สำนักพิมพ์ทั่วโลก ผ่านทาง IFRRO หน้าที่ของ TRS จะเป็นผู้ที่จัดเก็บข้อมูลที่เกี่ยวกับการนำเอาสำเนาไม่ว่าจะเป็นชื่องานที่มีการทำนำเอามาทำสำเนา ซึ่งผู้สร้างสรรค์งาน CCCได้รวบรวมข้อมูลต่าง ๆ จากผู้ใช้บริการครบถ้วนก็จะทำการส่งข้อมูลดังกล่าวให้แก่ CCC เพื่อเป็นข้อมูลในการจัดเก็บค่าตอบแทน และจัดสรรเงินแก่เจ้าของลิขสิทธิ์ต่อไป โดยที่ผู้ใช้บริการไม่ต้องเสียเวลาในการหาตัวเจ้าของลิขสิทธิ์ ตลอดจนไม่ต้องจ่ายเงินค่าตอบแทนให้แก่เจ้าของลิขสิทธิ์โดยตรงด้วยตนเอง เมื่อผู้ใช้ได้รับอนุญาตจาก CCC ภายใต้การบริการของ TRS แล้วผู้ใช้มีสิทธิ์ในการทำซ้ำในสื่อสิ่งพิมพ์ที่ได้รับอนุญาต โดยที่ผู้ใช้เพียงแจ้งให้ CCC ทราบถึงชื่องานที่มีการนำเอาไปทำซ้ำ ตลอดจนจำนวนที่มีการนำเอาไปทำซ้ำเพื่อให้ CCC ได้คำนวณเงินค่าตอบแทนลิขสิทธิ์และเก็บเงินจากผู้ใช้ อีกทั้ง CCC ยังได้รวบรวมเป็นฐานข้อมูลทางคอมพิวเตอร์ที่เกี่ยวกับงานที่มีการทำซ้ำนอกจากนี้ยังมีข้อความกำกับการอนุญาตก่อนที่จะมีการนำเอาไปทำซ้ำ เพื่อป้องกันมิให้ผู้ใช้นำเอางานไปทำซ้ำก่อนได้รับอนุญาต

ถึงแม้การทำสำเนาในงานลิขสิทธิ์จะได้รับอนุญาตแต่ก็ไม่ได้หมายความว่า ผู้ใช้บริการจะสามารถนำเอาสำเนางานไปใช้ได้ทุกกรณี กล่าวคือ จะมีข้อยกเว้นว่า การนำเอาสำเนางานไปใช้นั้นจะต้องเป็นการใช้ส่วนตัวหรือใช้ภายในองค์กรเท่านั้น[2]

---

[1]วันชัย รักษ์สิริวรกุล, เรื่องเดียวกัน, หน้า 123-127.

[2]เรื่องเดียวกัน, หน้า 128.

ปัจจุบันลักษณะการดำเนินการคลอง CCC อันเป็นหัวใจสำคัญของทุกองค์กร และสถาบันการศึกษา คือ การมีข้อมูลจากการสำรวจความพึงพอใจผลิตภัณฑ์ และบริการที่เกิดจากนวัตกรรม และการเรียนรู้โดยมีหน้าที่ช่วยให้การใช้งานและการแบ่งปันข้อมูลของประชาชนง่ายและทำได้สะดวกทั่วโลก อีกทั้งช่วยปกป้องผลประโยชน์ของผู้สร้างสรรค์งานลิขสิทธิ์สำนักพิมพ์และเจ้าของลิขสิทธิ์อื่น ๆ

วิสัยทัศน์ในการดำเนินงานที่เกี่ยวกับความก้าวหน้าระดับนานาชาติเห็นได้ว่า ระบบการทำงานของ CCC คือ ขั้นตอนของการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์หรือค่าตอบแทนโดยการออกใบอนุญาตทั่วโลกเป็นการทำงานที่ออกมาให้เกิดประสิทธิภาพในการพัฒนาการทำงานของสมาพันธ์สมาคมสิทธิในการทำซ้ำระหว่างประเทศ IFRROโดย CCC เป็นส่วนช่วยการทำงานของสมาพันธ์สมาคมสิทธิ์ในการทำซ้ำระหว่างประเทศ IFRROในฐานะเป็นสมาชิกของสมาพันธ์สมาคมสิทธิ์ในการทำซ้ำระหว่างประเทศ

8.2.2 ประเทศออสเตรเลีย

Copyright Agency Limited จะได้รับอนุญาตในการบริหารประโยชน์ที่อยู่ในงานอันมีลิขสิทธิ์จากเจ้าของลิขสิทธิ์โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้อนุญาตแก่บุคคลที่มีความประสงค์จะขออนุญาต เพื่อการนำเอางานวรรณกรรมไปทำซ้ำ โดยทาง CAL จะมีคณะกรรมการดำเนินงานอันประกอบไปด้วยบุคคลต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1) กรรมการจำนวน 2 ท่าน ซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากสมาพันธ์สำนักพิมพ์แห่งออสเตรเลีย

2) กรรมการจำนวน 2 ท่าน ซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากสมาคมนักเขียนแห่งออสเตรเลีย

3) กรรมการจากสำนักพิมพ์ 1 ท่าน ซึ่งได้รับการคัดเลือกจากสำนักพิมพ์ที่เป็นสมาชิกของ CAL

4) กรรมการจากนักเขียนจำนวน 1 ท่าน ซึ่งได้รับการคัดเลือกจากนักเขียนที่เป็นสมาชิกของ CAL

5) กรรมการอิสระที่ได้รับการแต่งตั้งจากกรรมการท่านอื่น ๆ

โดยกรรมการจะทำหน้าที่บริหารงาน CAL ดังเช่นที่บริษัททั่วไปมีกรรมการในการกระทำการแทนโดยส่วนของการบริหารการจัดเก็บนั้นทาง CAL จะให้อนุญาตในการเอางานอันมีลิขสิทธิ์ของสมาชิกไปทำซ้ำแก่ผู้ที่ขออนุญาตเป็นราย ๆ ไป โดยผู้ที่ประสงค์จะขออนุญาตในการทำซ้ำจะต้องทำสัญญาอนุญาตกับ CAL ซึ่ง CAL ได้จัดแบ่งรูปแบบการอนุญาตรูปแบบดังต่อไปนี้

8.2.2.1 การอนุญาตสำหรับบริษัทจำกัด (Corporate Licence)

CAL ได้พัฒนารูปแบบของการให้อนุญาตในรูปแบบของสัญญาอนุญาตที่จัดทำขึ้นเพื่อบริษัทที่มีความต้องการจะขออนุญาตทำสำเนางานลิขสิทธิ์ที่ CAL เป็นผู้ดูแลผลประโยชน์ซึ่งสัญญาการอนุญาตดังกล่าวนี้จะเปิดโอกาสให้บริษัทที่เป็นผู้ได้รับอนุญาตมีอำนาจโดยชอบในการสำเนางานลิขสิทธิ์ให้แก่ กรรมการของบริษัท พนักงานตลอดจนลูกค้า โดย CAL จะอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ได้รับอนุญาตไม่ว่าจะเป็นข้อมูลรายชื่อหนังสือหรือวรรณกรรมที่อยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของ CAL โดย CAL จัดทำขึ้นในรูปแบบหนังสือรวบรวมชื่อที่อยู่ของเจ้าของลิขสิทธิ์และชื่อผลงานเพื่อให้ผู้ได้รับอนุญาตได้ทราบว่า งานวรรณกรรมที่บริษัทมีความต้องการจะขอถ่ายสำเนานั้นอยู่ในความดูแลของ CAL หรือไม่ แต่การทำสำเนาภายใต้การอนุญาตนี้บริษัทที่ได้รับอนุญาตไม่สามารถนำเอาสำเนางานออกจำหน่ายได้ ถ้าหากมีการฝ่าฝืนบริษัทก็จะมีความผิดฐานละเมิดลิขสิทธิ์เนื่องจากตนได้รับสิทธิในการทำซ้ำเพื่อใช้ภายในองค์กรหรือเพื่อประโยชน์ขององค์กรเท่านั้น

ในระหว่าง 3 ปีแรกของสัญญาอนุญาตค่าสิทธิ์หรือค่าตอบแทนจะถูกกำหนดและคำนวณจำนวนลูกจ้างของบริษัทและในกำหนดระยะเวลาสัญญา 3 ปี CAL จะมีการสำรวจพฤติกรรมในการทำสำเนาว่าจะมีปริมาณในการทำสำเนาประมาณเท่าใด โดยบริษัทที่เข้าทำสัญญาอนุญาตจะถูกจำแนกประเภทตามหลักทางสถิติผลจากการสำรวจจะเป็นข้อมูลที่สำคัญของ CAL ที่จะนำมาคำนวณค่าตอบแทนลิขสิทธิ์ในอัตราใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับความเป็นจริงให้มากที่สุด และอัตราค่าตอบแทนก็จะมีการปรับเปลี่ยนทุก ๆ 3 ปี ซึ่งอัตราค่าตอบแทนที่ได้จากการสำรวจนั้นเป็นอัตราที่สอดคล้องและถูกต้องตามความเป็นจริงอย่างมากโดยที่ผู้ขออนุญาตไม่ต้องกังวลว่า CAL จะกำหนดอัตราที่สูงกว่าความเป็นจริงเนื่องจากการสำรวจข้อมูลในแต่ละ

ครั้งแล้ว ไม่ได้ดำเนินการด้วยตนเอง แต่หากมีการว่าจ้างองค์กรอิสระที่มีความชำนาญด้านสถิติมาทำการสำรวจข้อมูล จึงมั่นใจได้ว่า ข้อมูลที่ CAL นำมาเป็นฐานในการคำนวณค่าตอบแทน และการจัดหาตัวเจ้าของลิขสิทธิ์ที่ควรจะได้รับจากการจัดสรรเงินค่าตอบแทนลิขสิทธิ์ที่เป็นข้อมูลที่ถูกต้องและสมบูรณ์ที่สุด[1]

8.2.2.2 การอนุญาตให้ทำซ้ำสำหรับองค์กรที่มิได้มุ่งค้ากำไร (Non Profit Associations)

CAL ได้จัดทำใบอนุญาตในการทำซ้ำในองค์กรสมาคมต่าง ๆ ที่มิได้มีวัตถุประสงค์ในการค้าหากำไร คือ การทำสำเนางานต้องเพื่อประโยชน์ของสมาคมเท่านั้น การอนุญาตมิได้ครอบคลุมถึงการทำสำเนา เพื่อนำไปใช้เป็นการส่วนตัวของสมาชิกหรือลูกจ้างของสมาคม และสมาคมก็ไม่มีสิทธิที่จะนำเอางานที่ได้รับจากการทำสำเนาไปจำหน่าย หากสมาคมมีความต้องการที่จะนำเอาไปจำหน่ายก็จะต้องมีการขออนุญาตต่างหาก เมื่อได้รับอนุญาตจากสมาคมจึงจะสามารถทำสำเนาบทความหนังสือพิมพ์และนิตยสารได้ โดยจำนวนไม่จำกัด และมีสิทธิที่จะทำสำเนางานตามจำนวนที่กำหนดในใบอนุญาตนี้กับวารสารและหนังสือ

ทั้งนี้ หากปรากฏว่า สมาคมไม่สามารถจัดหาต้นฉบับของงานทั้งสองได้ ก็จะสามารถที่จะสำเนาได้มากกว่าข้อจำกัดที่ได้กำหนดเอาไว้ในใบอนุญาตและการอนุญาตนี้จะมีอายุปีต่อปี เว้นแต่จะมีการเลิกสัญญาซึ่งจะต้องทำหนังสือล่วงหน้า 60 วัน สมาคมที่ได้รับอนุญาตจะต้องให้ความร่วมมือกับ CAL ในการสำรวจปริมาณที่มีการทำสำเนาเป็นเวลา 1 เดือน โดย CAL จะเป็นผู้กำหนดเดือนที่จะทำการสำรวจ ตามปีปฏิทินเป็นรายปีโดยในระหว่างเดือนที่มีการสำรวจนั้นสมาคมจะต้องเก็บบันทึกข้อมูลที่มีความถูกต้องของงานที่มีการนำไปทำสำเนาเพื่อ CAL จะได้นำข้อมูลนั้นไปคำนวณว่าในแต่ละปีนั้นสมาคมมีการทำสำเนางานจำนวนกี่หน้าและจากนั้น CAL ก็จะส่งใบเรียกเก็บเงินค่าธรรมเนียมการอนุญาต 50 US Dollar ต่อปีและค่าอากรแสตมป์อีก 2 US Dollar ต่อปีอีกทั้งยังมีค่าตอบแทนลิขสิทธิ์ตามจำนวนหน้าที่มีการสำเนาในแต่ละปีในอัตรา 4 Cent ต่อหน้า

---

[1]วันชัย รักษ์สิริวรกุล, เรื่องเดียวกัน, หน้า 110.

นอกจากนี้ สมาคมยังมีหน้าที่ที่จะต้องจัดทำคำเตือนไว้ที่เครื่องถ่ายเอกสารให้สมาชิกทุกท่านได้ทราบถึงข้อจำกัดในการทำสำเนาตาม Association Licence และจะต้องมีข้อความแสดงให้ผู้ใช้สำเนาได้ทราบว่า การทำสำเนาดังกล่าว ได้รับอนุญาตจาก Association Licence พร้อมทั้งใส่ชื่อเจ้าของงานและสำนักพิมพ์ในตำแหน่งที่เห็นได้ชัดเจนบนสำเนา เพื่อเป็นตัวเป็นการสร้างความมั่นใจให้กับสมาคมที่ได้รับอนุญาตว่า ตนทำสำเนางานอันมีลิขสิทธิ์ภายใต้ Association Licence ไม่ถูกฟ้องร้องหรือหากมีการถูกฟ้องร้อง CAL จะเป็นผู้จ่ายสินไหมทดแทนให้[1]

8.2.2.3 การอนุญาตให้ทำซ้ำสำหรับองค์กรที่เกี่ยวกับศาสนา (Religious Organization)

เป็นผู้ทำสัญญาอนุญาตในการทำซ้ำงาน ทำให้แก่องค์กรทางศาสนาในรูปแบบของสัญญาที่มีชื่อว่า Worship Licence เพื่อเปิดโอกาสให้คริสต์ศาสนิกชนมีอำนาจโดยชอบด้วยกฎหมายในการทำสำเนางานอันมีลิขสิทธิ์ คือ เมื่อองค์กรทางศาสนาไม่ว่า จะเป็นกลุ่มคริสต์ศาสนิกชนถือศาสนาเองได้เข้าทำสัญญากับ CAL แล้ว ก็จะมีสิทธิโดยชอบในการทำซ้ำซึ่งวรรณกรรมอันมีลิขสิทธิ์ที่ CAL เป็นผู้ดูแลผลประโยชน์ CAL จะดูแลว่ามีผลงานของใครบ้าง ซึ่งการทำสำเนาในแต่ละครั้งนั้นก็มีข้อจำกัดตามเงื่อนไขของ Worship Licence ดังต่อไปนี้

1) การทำสำเนานิตยสารที่ออกตามกำหนดเวลาจะทำได้ไม่เกิน 1 บทความ หากบทความดังต่อไปเกี่ยวกับอีกบทความหนึ่งก็อนุญาตให้มีการทำสำเนาได้มากกว่า 1 บทความ

2) การทำสำเนาหนังสือจะทำได้เพียง 10% หรือจำนวน 1 บทความของหนังสือเล่มนั้น ๆ

3) การทำสำเนางานจากการตีพิมพ์ที่มีการรวบรวมได้ไม่เกิน 10 เปอร์เซ็นต์ ของจำนวนทั้งหมดที่ไม่มีการแยกจัดพิมพ์หรือทำสำเนาได้ไม่เกิน 15 หน้าจากความยาวทั้งหมดของการรวบรวม

---

[1]วันชัย รักษ์สิริวรกุล, เรื่องเดียวกัน.

ซึ่งที่ผู้ได้รับอนุญาตจะต้องแจ้งข้อจำกัดข้างต้นก่อน เพื่อให้สมาชิกได้ทราบ โดยจัดทำเป็นคำเตือนติดไว้ข้างเครื่องถ่ายเอกสารและจำนวนสำเนางานที่มีการทำสำเนาในแต่ละครั้งนั้น จะต้องมีปริมาณจำนวนที่เพียงพอกับจำนวนสมาชิกของแต่ละองค์กรศาสนา โดยคิดเฉลี่ยตามสัปดาห์ หากคริสต์ศาสนิกชนจะประกอบศาสนกิจทุก ๆ สัปดาห์ จึงจำเป็นต้องเอาจำนวนของผู้เข้าร่วมศาสนกิจ ในแต่ละสัปดาห์มาคำนวณหาอัตราค่าเฉลี่ยของผู้เข้าร่วมศาสนกิจในแต่ละสัปดาห์ เว้นแต่ ในช่วงเทศกาลอิสเตอร์และคริสต์มาส จะมีศาสนิกชนเข้าร่วมประกอบพิธีจำนวนมาก CAL จึงเปิดโอกาสให้ผู้รับอนุญาตได้ทำสำเนางาน เพื่อแจกจ่ายผู้เข้าร่วมประกอบศาสนกิจได้มากกว่าจำนวนที่มีการทำสำเนาในแต่ละสัปดาห์ แต่ทั้งนี้ สำเนางานในส่วนที่ได้ทำมีมากกว่าจำนวนผู้เข้าร่วมประกอบศาสนกิจ จะต้องถูกทำลายภายใน 7 วัน การทำสำเนางานนี้ จะต้องทำเพื่อวัตถุประสงค์ในการศาสนาเท่านั้น และไม่ใช่เพื่อประโยชน์ในทางพาณิชย์โดยผู้ได้รับอนุญาตจะต้องไม่นำเอาสำเนางานไปจำหน่าย

นอกจากนี้ ทางผู้รับอนุญาตก็จะต้องใส่รายละเอียดของงานที่มีการทำสำเนาลงไป เช่น ชื่อเรื่องชื่อผู้แต่งและสำนักพิมพ์ของงานที่ที่นำเอามาทำสำเนา วันที่ที่ทำสำเนา และข้อความการทำสำเนาครั้งนี้ได้รับอนุญาตแล้วห้ามทำสำเนาซ้ำ

ในส่วนของค่าธรรมเนียมค่าตอบแทนลิขสิทธิ์ CAL ได้กำหนดให้องค์กรที่จะทำสัญญา Worship Licence ต้องชำระค่าธรรมเนียมการอนุญาตรายปีคิดคำนวณจากจำนวนแต่ละศาสนิกชนโดยเฉลี่ยต่อจำนวน 45.00 US Dollar[1]

8.2.2.4 การให้บริการอนุญาตในการทำซ้ำแบบด่วน (Copyright XPress)

CAL ได้ตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องของการติดต่อขออนุญาตเพื่อการทำซ้ำของผู้ใช้ซึ่งในบางครั้งต้องการความรวดเร็วในการขออนุญาตสร้าง CAL จึงให้บริการติดต่อเพื่ออนุญาตในการทำซ้ำงานอย่างด่วนที่เรียกว่า Copyright Xpress ซึ่ง ผู้ขออนุญาตจะได้รับการอนุญาตในการทำสำเนางานอย่างรวดเร็วสำหรับงานที่เจ้าของเป็นสมาชิกของ CAL การที่จะทำสำเนานั้นมิใช่งานลิขสิทธิ์ของสมาชิก CAL

[1]วันชัย รักษ์สิริวรกุล, เรื่องเดียวกัน, หน้า 115-117.

ผู้ขอบริการก็สามารถใช้บริการสืบค้นข้อมูลของเจ้าของงานได้โดยเสียค่าใช้จ่ายเพียงเล็กน้อยและ CAL ก็ติดติดต่อขออนุญาตให้แก่ผู้ขอใช้บริการซึ่งทางผู้ขออนุญาตสามารถจะติดต่อเจรจาเพื่อทำการอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์เองได้โดยตรงก็ได้โดย CAL จะมีที่อยู่และชื่อเจ้าของให้และเมื่อได้รับอนุญาตแล้วผู้ขอใช้บริการมีสิทธิจะทำสำเนางานลิขสิทธิ์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นหนังสือ ตำรา วารสาร หนังสือพิมพ์ นิตยสาร ซึ่งจำนวนที่จะสามารถทำสำเนาได้นั้นต้องขึ้นอยู่กับการกำหนดของเจ้าของลิขสิทธิ์แต่ละรายโดย CAL จะแจ้งให้ทราบเป็นกรณีไป ผู้ขออนุญาตจะต้องทำสัญญากับ CAL ซึ่งมีค่าใช้จ่ายดังนี้ คือ ค่าธรรมเนียมการอนุญาต โดยจะคิดคำนวณต่อหน้าเจ้าของลิขสิทธิ์จะเป็นผู้กำหนดอัตราค่าตอบแทนเองซึ่งจะไม่เท่ากัน

จากรูปแบบการให้บริการเกี่ยวกับการอนุญาตให้มีการทำซ้ำซึ่งวรรณกรรมดังกล่าวนั้น จะเห็นได้ว่า CAL พยายามที่จะอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ขออนุญาตมากที่สุด แต่ก็ยังคงมีข้อจำกัดที่ว่า การเก็บค่าตอบแทนลิขสิทธิ์นั้นจะเก็บสำหรับเจ้าของงานลิขสิทธิ์ที่เป็นชาวออสเตรเลียเท่านั้น ไม่สอดคล้องกับความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีของการติดต่อสื่อสารและสะดวกรวดเร็วก่อให้เกิดปัญหาการละเมิดลิขสิทธิ์ระหว่างประเทศได้ง่าย และเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว กล่าวคือ งานวรรณกรรมอันมีลิขสิทธิ์ของชาวออสเตรเลียอาจจะถูกนำเอาไปทำซ้ำหรือสำเนาในต่างประเทศโดยที่เจ้าตัวหรือเจ้าของลิขสิทธิ์เองไม่ทราบว่า งานของตนถูกละเมิดลิขสิทธิ์ CAL ได้ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวนี้ จึงได้มีข้อตกลงภายใต้สัญญาต่างตอบแทนกับองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ในการทำซ้ำในประเทศอื่น ๆ ด้วยภายใต้ข้อตกลงดังกล่าว CAL จะเป็นผู้จัดเก็บค่าตอบแทนลิขสิทธิ์ในการทำซ้ำให้แก่สำนักพิมพ์ตลอดจนนักแต่งหนังสือของประเทศอื่น ๆ เช่น สหรัฐอเมริกา แคนาดา นิวซีแลนด์ เยอรมัน ฝรั่งเศส สาธารณรัฐแอฟริกา สเปน สวิสเซอส์แลนด์ หากปรากฏว่างานวรรณกรรมของเจ้าของลิขสิทธิ์ในประเทศต่าง ๆ เหล่านี้ ถูกนำมาเอาทำสำเนาในออสเตรเลีย CAL ก็จะจัดสรรเงินค่าตอบแทนลิขสิทธิ์ที่จัดเก็บได้ให้ RROs ของแต่ละประเทศนำเอาไปจัดสรรให้แก่เจ้าของลิขสิทธิ์ต่อไปโดยมี IFRRO เป็นศูนย์กลางในการประสานงานให้กับ RROs ของแต่ละประเทศในการจัดเก็บค่าตอบแทนลิขสิทธิ์ในการทำซ้ำระหว่างกัน

นอกจากองค์กร CAL จะแล้วประเทศออสเตรเลียยังมีองค์กรจัดเก็บลิขสิทธิ์อย่างอื่นที่มีลักษณะเดียวกันกับ CAL คือ องค์กรจัดเก็บลิขสิทธิ์ในการจัดการสิทธิในงานดนตรีงานภาพยนตร์อีกทั้งยังมีองค์กรที่ทำหน้าที่เช่นเดียวกับ CAL ในประเทศอื่น ๆ โดยสามารถตกลงทำสัญญาร่วมกันในการอนุญาตให้ใช้สิทธิ และจัดเก็บค่าตอบแทนลิขสิทธิ์ซึ่งเป็นการทำงานที่ให้ความพอใจแก่ผู้ใช้สิทธิทั้งในประเทศออสเตรเลียและต่างประเทศ

จะเห็นได้ว่า องค์กรจัดเก็บและการจัดสรรค่าตอบแทนในการทำซ้ำงานวรรณกรรมของทั้ง 2 ประเทศ คือ ประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศออสเตรเลียมีการดำเนินการขององค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์สำหรับการทำซ้ำวรรณกรรมของทั้งสองประเทศได้มีการพัฒนารูปแบบองค์กรให้มีความทันสมัยต่อสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปโดยการนำเรื่องเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาช่วยในการดำเนินการเพื่อให้เกิดความสะดวกและรวดเร็วต่อการอนุญาตให้ใช้ลิขสิทธิ์ และจัดเก็บค่าแห่งสิทธิ[1] เพื่อให้ประโยชน์และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

[1]วันชัย รักษ์สิริวรกุล, เรื่องเดียวกัน.

บทที่ 3
กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์มรดก ที่ตกทอดแก่ทายาทโดยธรรม

บทนี้ เป็นการศึกษาถึงบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการลิขสิทธิ์ ประกอบกับศึกษาประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 และบรรพ 4 ว่าด้วยเรื่อง ทรัพย์และทรัพย์สิน และบรรพ 6 ว่าด้วยเรื่องมรดก และกฎหมายของต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์มรดกที่ตกทอดแก่ทายาทโดยธรรมซึ่งมีความแตกต่างจากทรัพย์สินทั่วไป

1. พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 รวมทั้ง 8 หมวด 78 มาตรา โดยแบ่งออกเป็นหมวดลิขสิทธิ์ สิทธิของนักแสดง การใช้ลิขสิทธิ์ในพฤติการณ์พิเศษ คณะกรรมการลิขสิทธิ์ ลิขสิทธิ์และสิทธิของนักแสดงระหว่างประเทศ คดีเกี่ยวกับลิขสิทธิ์ของนักแสดง พนักงานเจ้าหน้าที่บทกำหนดโทษและบทเฉพาะกาล

1.1 นิยามของลิขสิทธิ์

ลิขสิทธิ์เป็นสิทธิประเภทหนึ่งของทรัพย์สินทางปัญญา และเป็นสิทธิทางทรัพย์สินประเภทหนึ่ง ดังเช่นสิทธิอื่น ๆ ในทรัพย์สินทางปัญญาซึ่งมุ่งคุ้มครองผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของผู้สร้างสรรค์งานตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 4 ได้ให้นิยามความหมายของลิขสิทธิ์ไว้ว่า “ลิขสิทธิ์” หมายถึง สิทธิแต่เพียงผู้เดียวของผู้สร้างสรรค์ที่จะกระทำการใด ๆ ก็ได้เกี่ยวกับงานที่ตนได้สร้างสรรค์ขึ้น ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 นี้ เช่น สิทธิในการ

ทำซ้ำดัดแปลง เผยแพร่ต่อสาธารณชน สิทธิในการให้เช่าต้นฉบับ สำเนางานโปรแกรมคอมพิวเตอร์ โสตทัศนวัสดุ ภาพยนตร์ สิ่งบันทึกเสียง หรือสิทธิในการอนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิได้[1] เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ ลิขสิทธิ์จึงหมายถึง สิทธิแต่ผู้เดียว (Exclusive Right) ของผู้สร้างสรรค์งานที่จะกระทำการใด ๆ อันเกี่ยวกับงานสร้างสรรค์ตามที่กฎหมายลิขสิทธิ์ได้กำหนดไว้ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม เหตุที่ต้องกำหนดกฎหมายลิขสิทธิ์ขึ้น เพื่อสนองหน้าที่หลักในการคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์ จากการหาประโยชน์อันมิชอบโดยบุคคลอื่น ทั้งนี้เพื่อที่ผู้สร้างสรรค์งานจะได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่ จากการที่ตนได้ใช้สติปัญญากำลังแรงงาน ทักษะและความอุตสาหะตลอดจนระยะเวลาในการสร้างสรรค์ผลงานในรูปแบบต่าง ๆ ขึ้นมา[2] ลิขสิทธิ์เป็นงานทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวข้องกับงานสร้างสรรค์ประเภทวรรณกรรม นาฏกรรม ศิลปกรรม ดนตรีกรรม โสตทัศนวัสดุ ภาพยนตร์ สิ่งบันทึกเสียง งานแพร่เสียงแพร่ภาพ และงานอื่นใดในแผนกวรรณคดี แผนกวิทยาศาสตร์หรือแผนกศิลปะ[3] ซึ่งสิ่งสร้างสรรค์เหล่านี้ล้วนแล้วแต่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อมวลมนุษยชาติ กล่าวคือ ผลงานอันมีลิขสิทธิ์เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความรู้ความบันเทิง และคุณประโยชน์ในการใช้สอยในชีวิตประจำวัน ตลอดจนก่อให้เกิดความสุนทรียภาพทางอารมณ์และความงดงามแห่งชีวิต[4]

1.2 หลักเกณฑ์ของงานอันได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์

กฎหมายลิขสิทธิ์ได้กำหนดหลักเกณฑ์การได้รับความคุ้มครองไว้ในพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 6 ดังนี้

1.2.1 งานที่เกิดจากความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ด้วยตนเอง (Originality) งานที่จะได้รับลิขสิทธิ์ต้องเป็นงานที่เกิดขึ้นจากความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Originality)

---

[1]พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537, มาตรา 15.

[2]ไชยยศ เหมะรัชตะ, เรื่องเดิม, หน้า 48-49.

[3]พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537, มาตรา 6.

[4]จิรศักดิ์ รอดจันทร์, เรื่องเดิม, หน้า 35-38.

ของผู้สร้างสรรค์โดยตนเอง มิได้ลอกเลียนแบบมาจากงานอันมีลิขสิทธิ์ของผู้อื่นหรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งคืองานที่จะได้รับลิขสิทธิ์ต้องมาจากความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของตนเอง โดยไม่คำนึงว่าบ่อเกิดหรือแนวทางของความคิดได้มาจากแหล่งใด

1.2.2 ความคิดริเริ่ม (Originality) ในเรื่องลิขสิทธิ์ หมายถึง ความเชื่อมโยงอันเกิดขึ้นระหว่างความนึกคิดของผู้สร้างสรรค์กับงานซึ่งเกิดมาจากการลงมือทำของบุคคลนั้น เช่น จากการที่นักศึกษาศิลปะสิบคน ต่างคนต่างวาดภาพพระปรางค์วัดอรุณ นักศึกษาทั้งสิบคนต่างคนต่างมีลิขสิทธิ์ในภาพที่ตนวาด แม้ว่างานของทุกคนต่างคล้ายกันก็ตาม เพราะต่างคนก็ต่างก็ใช้ความรู้ความอุตสาหะของตนเองในการวาดภาพว่าจะให้เป็นลักษณะและรายละเอียดเช่นใด[1]

1.2.3 งานนั้นเกิดจากการแสดงออกซึ่งความคิด (Expression of Idea) ตามกฎหมายไทย ความคิดของผู้สร้างสรรค์ที่ยังไม่ได้แสดงออกมายังไม่ถือว่า เป็นงานที่ได้รับลิขสิทธิ์ เช่น นาย ก. คิดเค้าโครงบทละครขึ้นมาแต่ยังมิได้เขียนออกมาเป็นตัวหนังสือ ความคิดของ นาย ก. ยังไม่ถือว่าเป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ แต่ถ้าหาก นาย ก.ได้แสดงออกซึ่งความคิดในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง[2] และมิได้ลอกเลียนแบบงานของผู้ใด อีกทั้งไม่จำเป็นต้องถึงขนาดมีการบันทึกงานไว้อย่างถาวร แต่ต้องเป็นผลิตผลของความคิดสร้างสรรค์ซึ่งแสดงออก และสามารถรับรู้ได้จากภายนอกโดยประสาทสัมผัสทางใดทางหนึ่ง ก็ถือว่าเป็นงานที่จะได้รับลิขสิทธิ์หรือเป็นงานอันมีสิทธิ์ได้ เช่น ภาพวาดที่วาดออกมาให้เห็นแล้ว หนังสือที่เขียนออกมาให้อ่านได้แล้ว เป็นต้น

ศาสตราจารย์ไชยยศ เหมะรัชตะ กล่าวว่า การว่ากลอนสด ลำตัด เป็นการแสดงออกมาทันทีโดยทางวาจา มิได้เป็นการแสดงที่มีการคิดเตรียมการมาก่อน กรณีนี้จึงถือได้ว่า มีการแสดงออกมาแล้ว

กฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศอังกฤษได้คุ้มครองการแสดงออกซึ่งความคิดและการแสดงออกซึ่งความคิดนั้น แต่ต้องมีการบันทึกไว้ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง หรือกล่าวได้ว่า งานที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศอังกฤษนั้น

---

[1]ไชยยศ เหมะรัชตะ, เรื่องเดิม, หน้า 55.

[2]พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537, มาตรา 6.

ต้องบันทึกไว้ในลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใด เช่น งานวรรณกรรม นาฏกรรม หรือดนตรีกรรมจะยังไม่ได้รับลิขสิทธิ์ เว้นแต่งานนั้นจะได้รับการบันทึก[1]

1.2.4 งานนั้นได้ถูกกำหนดไว้ในกฎหมายลิขสิทธิ์ (Type of Work) หมายความว่า งานสร้างสรรค์นั้นจะต้องเป็นงานที่กฎหมายลิขสิทธิ์ได้กำหนดไว้ว่าจะให้ความคุ้มครอง และเป็นงานที่ไม่เสื่อมเสียศีลธรรม ดังเช่น ที่กฎหมายลิขสิทธิ์ของแต่ละประเทศต่างมีบทบัญญัติไว้ในมาตรา 6 วรรคแรก กำหนดประเภทของงานสร้างสรรค์อันมีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ไว้เป็นงานประเภทใหญ่ ๆ แบ่งได้ 8 ประเภท ได้แก่ งานวรรณกรรม นาฏกรรม ศิลปกรรม ดนตรีกรรม โสตทัศนวัสดุ ภาพยนตร์ สิ่งบันทึกเสียง งานแพร่เสียงแพร่ภาพ อย่างไรก็ตาม ความในตอนท้ายของมาตรา 6 วรรคแรก ซึ่งบัญญัติว่า “. . .หรืองานอื่นใดในแผนกวรรณคดี แผนกวิทยาศาสตร์ หรือแผนกศิลปะของผู้สร้างสรรค์ไม่ว่างานดังกล่าวจะแสดงออกโดยวิธีหรือรูปแบบอย่างใด” งานดังกล่าวนั้นกฎหมายก็ถือว่า เป็นงานอันมีลิขสิทธิ์และกฎหมายลิขสิทธิ์ก็ได้ให้ความคุ้มครองเช่นเดียวกัน

1.3 ระบบการได้มาซึ่งลิขสิทธิ์

ลิขสิทธิ์เป็นสิทธิประเภทหนึ่งซึ่งไม่สามารถจับต้องและสัมผัส อีกทั้งยังไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า แต่เป็นสิ่งที่เรียกว่า นามธรรมและเป็นอำนาจตามกฎหมายที่จะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งภายในขอบเขตและเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด ผู้เป็นเจ้าของลิขสิทธิ์หรือผู้สร้างสรรค์จะต้องมีวิธีการให้ได้มาซึ่งลิขสิทธิ์โดยต้องอยู่ภายในขอบเขตและเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด ซึ่งระบบการได้มาแห่งลิขสิทธิ์นั้นมีด้วยกัน 2 ระบบ คือ

1.3.1 ระบบการได้มาซึ่งลิขสิทธิ์โดยต้องผ่านพิธีการ (Formality Protection) ระบบนี้ เป็นระบบที่ต้องการความชัดเจนของพยานและเจตนารมณ์ของผู้สร้างสรรค์ที่ต้องการจะเป็นผู้มีลิขสิทธิ์ในงานสร้างสรรค์นั้นหรือไม่ กล่าวคือ การที่บุคคลจะมีลิขสิทธิ์ในงานที่ตนสร้างสรรค์หรือไม่นั้น จะต้องดำเนินการผ่านการรับรอง

---

[1]จิรศักดิ์ รอดจันทร์, เรื่องเดิม, หน้า 43.

ต่อส่วนราชการหรือสถาบันที่รัฐได้ตั้งขึ้นเพื่อการนี้โดยเฉพาะ หรือผ่านการปฏิบัติตามขั้นตอนของกฎหมาย ซึ่งถือเป็นพิธีการอย่างหนึ่ง โดยระบบนี้มีหลักเกณฑ์ของการได้มาซึ่งลิขสิทธิ์แบ่งย่อยออกเป็น 3 ประการดังนี้

1.3.1.1 การแสดงสัญลักษณ์สงวนลิขสิทธิ์ (Copyright Notice) คือ งานสร้างสรรค์ที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ บนสำเนางานทุกฉบับจะต้องมีคำหรือสัญลักษณ์ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ เช่น คำว่า มีกรรมสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ หรือในต่างประเทศใช้สัญลักษณ์ Copyright หรือ Cop, หรือเครื่องหมาย © เป็นต้น

1.3.1.2 การส่งมอบการเก็บรักษาไว้ (Deposit) หมายถึง การที่ผู้สร้างสรรค์บุคคลใดที่ต้องการจะมีลิขสิทธิ์ในงานของตน จะต้องนำสำเนางานนั้นไปมอบให้แก่ส่วนราชการหรือสถาบันที่รัฐได้ตั้งขึ้น เช่น หอสมุดแห่งชาติ หรือสำนักงานลิขสิทธิ์แห่งชาติ เป็นต้น

1.3.1.3 การจดทะเบียนลิขสิทธิ์ (Registration) คือ การที่ผู้สร้างสรรค์จะได้ลิขสิทธิ์ในงานสร้างสรรค์ของตนนั้นจะต้องผ่านการจดทะเบียนลิขสิทธิ์ต่อส่วนราชการหรือสถาบันที่รัฐได้จัดตั้งขึ้น เช่น กรมทรัพย์สินทางปัญญา เป็นต้น

1.3.2 ระบบการได้มาซึ่งลิขสิทธิ์โดยอัตโนมัติ (Automatic Protection) ระบบนี้เป็นการให้ความคุ้มครองแก่งานสร้างสรรค์โดยอัตโนมัติ ซึ่งไม่ต้องผ่านพิธีการแต่อย่างใด โดยกฎหมายลิขสิทธิ์จะไม่ได้กำหนดให้ผู้สร้างสรรค์ต้องปฏิบัติพิธีการอย่างหนึ่งอย่างใด เพื่อที่จะทำให้ตนได้มาซึ่งลิขสิทธิ์ในงานที่สร้างสรรค์ เพราะกฎหมายลิขสิทธิ์จะมีบทบัญญัติบางมาตราที่กำหนดเงื่อนไขการได้มาซึ่งลิขสิทธิ์ไว้ เป็นต้นว่าผู้สร้างสรรค์จะต้องมีสัญชาติของประเทศนั้น ๆ หรือได้มีการโฆษณาเป็นครั้งแรกในประเทศนั้น ๆ เป็นต้น[1]

[1]ไชยยศ เหมะรัชตะ, เรื่องเดิม, หน้า 73-74.

1.4 การได้มาซึ่งลิขสิทธิ์

บุคคลอาจได้มาซึ่งลิขสิทธิ์โดยวิธีหนึ่งวิธีใดตามที่กฎหมายลิขสิทธิ์ได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ ดังต่อไปนี้

1.4.1 โดยการสร้างสรรค์งานขึ้นใหม่

วิธีการได้มาซึ่งลิขสิทธิ์โดยการสร้างสรรค์งานขึ้นใหม่นี้ พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 8 กล่าวว่า ผู้สร้างสรรค์เป็นผู้มีลิขสิทธิ์ในงานที่ตนนั้นได้สร้างสรรค์ขึ้นภายใต้เงื่อนไข 2 ประการ คือ

1.4.1.1 ในกรณีที่ยังไม่ได้โฆษณางาน ผู้สร้างสรรค์ต้องมีสัญชาติไทยหรืออยู่ในประเทศไทย หรือเป็นผู้มีสัญชาติ หรืออยู่ในประเทศที่เป็นภาคีแห่งอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองลิขสิทธิ์นี้ ที่ประเทศไทยเป็นภาคีอยู่ตลอดเวลาหรือเป็นส่วนใหญ่ในการสร้างสรรค์งานนั้น หรือในกรณีที่ยังไม่ได้มีการโฆษณางาน เช่น นาย ก. เกิดในประเทศอินเดีย แต่มีบิดาเป็นคนสัญชาติไทย นาย ก. ย่อมได้สัญชาติไทยตามพระราชบัญญัติสัญชาติ มาตรา 7 เมื่อ นาย ก. เขียนงานชิ้นหนึ่งขึ้น ถึงแม้ว่า จะยังไม่ได้โฆษณางาน นาย ก. ก็มีลิขสิทธิ์ในงานเขียนชิ้นนั้นแล้ว ส่วนในกรณีที่อยู่ในราชอาณาจักรตลอดระยะเวลาหรือส่วนใหญ่ในการสร้างสรรค์งานนั้น หมายความว่า ขณะที่มีการสร้างสรรค์งานนั้นใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่ในราชอาณาจักร โดยไม่ต้องคำนึงว่าจะสร้างสรรค์ปริมาณงานได้มากเพียงใด ผู้มีสัญชาติของประเทศภาคีแห่งอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองลิขสิทธิ์ ซึ่งประเทศไทยเป็นภาคีอยู่ด้วย หรือผู้อยู่ในประเทศที่เป็นภาคีแห่งอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองลิขสิทธิ์ ซึ่งประเทศไทยเป็นภาคีอยู่ด้วย ก็ย่อมได้รับความคุ้มครองลิขสิทธิ์เช่นเดียวกัน[1]

1.4.1.2 ถ้ามีการโฆษณางานแล้ว การโฆษณางานนั้น ครั้งแรกได้กระทำขึ้นในประเทศไทย หรือประเทศที่เป็นภาคีแห่งอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองลิขสิทธิ์ที่ประเทศไทยเป็นภาคีอยู่ด้วยหรือการโฆษณาครั้งแรกนี้ ได้กระทำนอกประเทศไทยหรือประเทศอื่นที่ประเทศไทยไม่ได้เป็นภาคีอยู่ด้วย ภายในสามสิบวันนับแต่ได้มีการโฆษณาครั้งแรก หรือตามที่กำหนดไว้ใน (1)

---

[1]ไชยยศ เหมะรัชตะ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 82.

ในกรณีที่ได้มีการโฆษณางานแล้ว ถ้าได้โฆษณางานครั้งแรกในราชอาณาอาณาจักร โดยไม่คำนึงถึงว่า ผู้สร้างสรรค์จะเป็นคนสัญชาติไทยหรือไม่ เช่น นายหลิง หานตา เขียนงานชิ้นหนึ่งขึ้นจนเสร็จที่ประเทศสิงคโปร์ แล้วส่งงานชิ้นนั้นมาให้สำนักพิมพ์ที่กรุงเทพมหานครพิมพ์ และจำหน่ายงานชิ้นนี้ได้ลิขสิทธิ์ตามกฎหมายไทย หรือในกรณีที่มีการโฆษณาครั้งแรกนอกประเทศไทยหรือประเทศอื่นที่ไม่เป็นภาคีแห่งอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองลิขสิทธิ์ หากได้มีการโฆษณาดังกล่าวภายในสามสิบวัน ก็ย่อมได้รับความคุ้มครองลิขสิทธิ์เช่นเดียวกัน

ผู้สร้างสรรค์ต้องเป็นผู้มีสัญชาติไทย และในกรณีที่ผู้สร้างสรรค์เป็นนิติบุคคล นิติบุคคลนั้นต้องจัดขึ้นตามกฎหมายไทย[1]

ดังที่กล่าวมา ผู้สร้างสรรค์ คือ ผู้ทำหรือก่อให้เกิดงานสร้างสรรค์ขึ้น อันทำหรือก่อให้เกิดเป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ โดยความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ตามความมากน้อยของงาน จึงเห็นได้ว่าเจตนารมณ์ของกฎหมายลิขสิทธิ์นั้น มุ่งคุ้มครองงานที่เกิดจากความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ แม้งานดังกล่าวจะมีลักษณะที่คล้ายกัน หากมิได้ลอกเลียนแบบกันมาแล้ว ก็ย่อมได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์เช่นเดียวกัน

ส่วนคำว่า “โฆษณา” นั้น ปัจจุบัน พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 4 นิยามความหมายของคำว่า โฆษณา คือ การนำสำเนาจำลองของงานไม่ว่าในรูปหรือลักษณะอย่างใดที่ทำขึ้นโดยความยินยอมของผู้สร้างสรรค์ออกจำหน่ายและมีปรากฏต่อสาธารณชนเป็นจำนวนมากพอสมควรตามสภาพของงานนั้น ทั้งนี้ไม่ได้หมายความรวมถึง การแสดง นาฏกรรม ดนตรีกรรม การบรรยาย หรือการปาฐกถา เป็นต้น หรืออาจกล่าวได้ว่า คำว่า โฆษณานั้น คือ การเผยแพร่ต่อสาธารณชนอย่างหนึ่งนั้นเอง[2]

1.4.2 โดยการสร้างสรรค์ขึ้นในฐานะพนักงานหรือลูกจ้าง

กรณีตามมาตรา 9 นี้เป็นเรื่องของการจ้างแรงงาน เนื่องจากพิจารณาดูถ้อยคำในบทบัญญัติมีคำว่า “นายจ้าง” และ “ลูกจ้าง” ซึ่งตรงกับถ้อยคำในมาตรา 575

---

[1]พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537, มาตรา 8.

[2]เรื่องเดียวกัน, มาตรา 4.

อันเป็นนิยามศัพท์ของจ้างแรงงาน ซึ่งมาตรา 575 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติว่า “อันว่าจ้างแรงงานนั้น คือ สัญญาซึ่งบุคคลคนหนึ่ง เรียกว่าลูกจ้าง ตกลงจะทำงานให้แก่บุคคลคนหนึ่งเรียกว่า นายจ้าง และนายจ้างตกลงให้สินจ้างตลอดเวลาที่ทำงานให้” ส่วน “งานที่ได้สร้างสรรค์ขึ้นในฐานพนักงานหรือลูกจ้าง” นั้น หมายถึงงานที่สร้างสรรค์ขึ้นโดยความคิดริเริ่มของตนเองภายในสัญญาจ้างแรงงาน เพื่อกิจการของนายจ้าง และนายจ้างมีสิทธิที่จะนำงานที่เกิดขึ้นจากการสร้างสรรค์ของลูกจ้างไปใช้ได้ภายในขอบเขตวัตถุประสงค์แห่งการจ้างแรงงาน[1]

1.4.3 โดยการสร้างสรรค์ขึ้นโดยการรับจ้างบุคคลอื่น

กรณีตามมาตรา 10 นี้เป็นเรื่องของการจ้างทำของ ซึ่งมีหลักเกณฑ์บัญญัติอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 587 กำหนดหลักเกณฑ์ให้ผู้ว่าจ้างเป็นผู้มีลิขสิทธิ์ในงานที่ผู้สร้างสรรค์ได้ทำขึ้น เป็นข้อยกเว้นทั่วไปที่กำหนดไว้ในมาตรา 8 ซึ่งผู้สร้างสรรค์เป็นผู้มีลิขสิทธิ์ในงานที่ตนได้สร้างสรรค์ขึ้น เพราะเหตุที่ว่าเมื่อคู่สัญญา คือ ผู้สร้างสรรค์และผู้ว่าจ้างไม่ได้ทำสัญญาตกลงจะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งจนสำเร็จแก่ผู้ว่าจ้าง ผู้ว่าจ้างก็ควรจะได้รับผลสำเร็จของงานนั้น อันเป็นการสมเจตนาของคู่สัญญาแล้ว ทั้งนี้ เว้นแต่ผู้สร้างสรรค์และผู้ว่าจ้างจะได้ตกลงกันเป็นอย่างอื่น[2]

1.4.4 โดยการดัดแปลงงานอันมีลิขสิทธิ์ของผู้อื่นโดยได้รับอนุญาต

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 11 วางหลักว่า งานใดมีลักษณะเป็นการดัดแปลง อันมีลิขสิทธิ์ของผู้อื่น โดยได้รับอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์ให้ผู้ที่ได้ทำการดัดแปลงนั้น มีลิขสิทธิ์ในงานได้ทำการดัดแปลง แต่ทั้งนี้ต้องไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิของเจ้าของลิขสิทธิ์ที่มีอยู่ในงานของผู้สร้างสรรค์เดิมนั้น

1.4.5 โดยการรวบรวมหรือประกอบเข้ากันซึ่งงานอันมีลิขสิทธิ์ของผู้อื่นโดยได้รับอนุญาต

---

[1]ไชยยศ เหมะรัชตะ, เรื่องเดิม, หน้า 87.

[2]พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537, มาตรา 10.

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 12 วางหลักว่า งานที่มีลักษณะเป็นการนำเอางานอันมีลิขสิทธิ์ของผู้อื่น มารวบรวม หรือประกอบเข้ากันหรือนำเอาข้อมูลที่สามารถถ่ายทอดได้โดยเครื่องกลมาประกอบเข้ากัน ซึ่งได้รับอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์แล้ว และผู้ที่รวบรวมหรือประกอบเข้ากันนั้น มิได้คัดเลือกหรือจัดลำดับที่ไม่ได้มีลักษณะเป็นการลอกเลียนงานของผู้อื่น ให้ผู้ที่ได้ทำการรวบรวมหรือประกอบเข้ากันนั้นมีลิขสิทธิ์ในงานดังกล่าว

1.4.6 โดยการจ้างหรือตามคำสั่งหรือในความควบคุมของหน่วยงานของรัฐหรือของท้องถิ่น

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 14 วางหลักว่า กระทรวง ทบวง กรม หรือหน่วยงานอื่นใดของรัฐ หรือของท้องถิ่นย่อมมีลิขสิทธิ์ในสร้างสรรค์โดยการจ้างหรือการทำตามคำสั่ง เว้นแต่จะได้ตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่นเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น การที่อาจารย์มหาวิทยาลัย ได้เขียนหนังสือเล่มหนึ่ง และมีการทำสัญญาเป็นลายลักษณ์ระหว่างมหาวิทยาลัยกับอาจารย์ผู้เขียนหนังสือว่า รายได้จากการขายหนังสือในแต่ละเล่ม อาจารย์ผู้เขียนจะต้องมีส่วนได้รับผลประโยชน์ ร้อยละ 5% จากการขายหนังสือนั้น เป็นต้น

1.4.7 โดยการเป็นผู้รับโอนลิขสิทธิ์

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 17 ลิขสิทธิ์ย่อมโอนให้แก่กันได้[1] โดยวิธีการโอนลิขสิทธิ์นั้นสามารถรับโอนได้ 2 วิธี คือ

1.4.7.1 การรับโอนลิขสิทธิ์โดยทางนิติกรรม

ลิขสิทธิ์เป็นทรัพย์สินทางปัญญาประเภทหนึ่ง ที่สามารถโอนกันได้ การโอนลิขสิทธิ์ ตามมาตรา 17 ต่างกับการอนุญาตให้ใช้สิทธิตามมาตรา 15 คือ การโอนลิขสิทธิ์เป็นการทำให้สิทธิในความเป็นเจ้าของในงานอันมีลิขสิทธิ์นั้นหมดสิ้นไป อาจจะตลอดไปหรือชั่วระยะเวลาหนึ่งแล้วแต่ความประสงค์หรือความต้องการของผู้โอนและผู้รับโอน และต้องทำเป็นหนังสือลงลายมือชื่อ ผู้โอนและผู้รับโอนเป็นสำคัญ และหากมิได้กำหนดระยะเวลาไว้ ให้ถือว่า มีกำหนดระยะเวลาสิบปี แต่การอนุญาตให้

[1]พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537, มาตรา 17.

ผู้อื่นใช้สิทธิเป็นเพียงการให้ผู้อื่นมีสิทธิที่จะทำซ้ำหรือดัดแปลง นำออกเผยแพร่ต่อสาธารณชน ตามที่ตกลงกันไว้เท่านั้น เจ้าของลิขสิทธิ์ยังคงมีสิทธิอย่างเต็มที่เช่นเดิม เช่น ทมยันตีอนุญาตให้ค่ายละคร Work Point นำนิยายที่ตนแต่งขึ้นไปสร้างเป็นละครทีวีเท่านั้น และห้ามนำไปสร้างเป็นภาพยนตร์ เป็นต้น และผู้สร้างสรรค์ก็อาจอนุญาตให้ผู้อื่นทำซ้ำหรือดัดแปลง นำออกโฆษณาอีกได้ ทั้งนี้ ตามที่กำหนดไว้ในนิติกรรมสัญญา[1]

1.4.7.2 การรับโอนลิขสิทธิ์โดยทางมรดก

ในกรณีที่ผู้สร้างสรรค์หรือเจ้าของลิขสิทธิ์เป็นเจ้ามรดก ประสงค์จะโอนลิขสิทธิ์ให้ทายาทโดยทางพินัยกรรม ผู้สร้างสรรค์หรือเจ้าของลิขสิทธิ์ซึ่งเป็นผู้โอนต้องทำให้ถูกต้องตามแบบพินัยกรรมตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 เรื่องมรดก

อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่ผู้สร้างสรรค์หรือเจ้าของลิขสิทธิ์เป็นเจ้ามรดกและไม่ได้ทำพินัยกรรมไว้ มรดกซึ่งรวมถึงลิขสิทธิ์ในงานสร้างสรรค์ของเจ้ามรดกก็ต้องตกทอดไปสู่ทายาทโดยธรรมของเจ้ามรดกทันทีโดยผลของกฎหมาย ซึ่งมรดกดังกล่าว จะต้องถูกนำมาการจัดการโดยการแบ่งปันให้แก่ทายาทผู้มีสิทธิรับมรดกตามลำดับ ทั้งนี้ ไม่ต้องทำตามแบบหรือทำเป็นหนังสือแต่อย่างใด

มีข้อน่าสังเกตว่า ลิขสิทธิ์เป็นส่วนหนึ่งของทรัพย์สิน เป็นสิ่งที่ไม่มีรูปร่าง ซึ่งอาจมีราคาและถือเอาได้ ซึ่งสามารถใช้หาประโยชน์ได้ในเชิงพาณิชย์ เช่นเดียวกับทรัพย์สินทั่วไป แต่ก็เป็นทรัพย์สินที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากสังหาริมทรัพย์และอสังหาริมทรัพย์ ทำให้การได้มาซึ่งลิขสิทธิ์และความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ จึงต้องเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ ที่มีความเป็นกฎหมายเฉพาะใช้แก่การนี้เท่านั้น การได้มาซึ่งทรัพย์ตามกฎหมายอื่น เช่น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เรื่องการครอบครองปรปักษ์ จึงไม่สามารถนำมาใช้กับลิขสิทธิ์ได้[2]

---

[1]ไชยยศ เหมะรัชตะ, เรื่องเดิม, หน้า 116.

[2]อรพรรณ พนัสพัฒนา, เรื่องเดิม, หน้า 49.

1.5 สิทธิของเจ้าของลิขสิทธิ์

ลิขสิทธิ์มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากสิทธิทั่ว ๆ ไป คือ เป็นสิทธิพิเศษแต่เพียงผู้เดียว (Exclusive Rights) ที่จะกระทำการใด ๆ เกี่ยวกับงานที่ตนได้สร้างสรรค์ขึ้นก็ได้ เช่น ทำซ้ำ ดัดแปลง เผยแพร่ต่อสาธารณชน ให้เช่าต้นฉบับหรือสำเนางาน ให้ใช้ประโยชน์ในงานอันมีลิขสิทธิ์ หรืออนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิ[1] เป็นต้น

ลิขสิทธิ์นี้เป็นสิทธิที่มีลักษณะพิเศษจึงสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้ดังนี้

1.5.1 สิทธิทางเศรษฐกิจ (Economic Rights)

หมายถึง อำนาจอันชอบธรรมภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย ที่จะได้รับผลประโยชน์จากลิขสิทธิ์ เป็นผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในเชิงพาณิชย์จากการที่ได้ใช้ประโยชน์จากงานที่ผู้สร้างสรรค์ได้ทำขึ้น[2] เช่น การทำซ้ำผลงานภาพวาดที่ผู้สร้างสรรค์ได้ทำขึ้นแล้วนำไปจำหน่ายได้เงินทอง หรือดัดแปลงงานวรรณกรรมของผู้สร้างสรรค์แล้วนำไปขายหารายได้ เป็นต้น สิทธิในทางเศรษฐกิจได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติ-ลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 15 เจ้าของลิขสิทธิ์มีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวที่จะกระทำการอย่างใดก็ได้ เกี่ยวกับงานที่ตนได้สร้างสรรค์ขึ้น ดังนี้

1) ทำซ้ำหรือดัดแปลง

2) เผยแพร่ต่อสาธารณชน

3) ให้เช่าต้นฉบับหรือสำเนางานโปรแกรมคอมพิวเตอร์ โสตทัศนวัสดุ ภาพยนตร์ และสิ่งบันทึกเสียง

4) ให้ประโยชน์อันเกิดจากลิขสิทธิ์แก่ผู้สร้างสรรค์

5) อนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิ ตาม (1) (2) หรือ (3)

1.5.2 ธรรมสิทธิ (Moral Rights)

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มิได้บัญญัตินิยามความหมายของคำว่า ธรรมสิทธิ หรือ Moral Right ไว้เป็นการเฉพาะ เพียงแต่บัญญัติหลักเกณฑ์ไว้ว่า

---

[1]พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537, มาตรา 15.

[2]ไชยยศ เหมะรัชตะ, เรื่องเดิม, หน้า 123.

ผู้สร้างสรรค์งานอันมีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัตินี้ มีสิทธิที่จะแสดงว่า ตนเป็นผู้สร้างสรรค์งานดังกล่าว และมีสิทธิที่จะห้ามมิให้ผู้รับโอนลิขสิทธิ์หรือบุคคลอื่นใดบิดเบือน ตัดทอน ดัดแปลง หรือทำโดยประการอื่นใดแก่งานนั้น จนเกิดความเสียหายต่อชื่อเสียงหรือเกียรติคุณของผู้สร้างสรรค์ และเมื่อผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตายทายาทของผู้สร้างสรรค์มีสิทธิที่จะฟ้องร้องบังคับคดีดังกล่าวได้. . .[1] อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาตามเจตนารมณ์ของกฎหมายจะเห็นได้ว่า ธรรมสิทธิ หมายถึง สิทธิของผู้สร้างสรรค์ในการที่จะปกป้องเสียงเสียงหรือเกียรติคุณอันเนื่องมาจากงานที่ตนได้สร้างสรรค์[2] เช่น การแก้ไข ดัดแปลง ตัดทอนผลงานภาพยนตร์ในส่วนสำคัญของงานของผู้สร้างสรรค์ การกระทำดังกล่าวอาจมีผลผลกระทบต่อความภาคภูมิใจ หรือบันทอนต่อความรู้สึกของผู้สร้างสรรค์ อีกทั้งอาจจะทำให้เกิดความเสียหายต่อเจตนารมณ์หรือวัตถุประสงค์ที่ผู้สร้างสรรค์ได้ก่อให้เกิดงานอันมีลิขสิทธิ์ขึ้น ด้วยเหตุนี้ กฎหมายลิขสิทธิ์จึงได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการให้ความคุ้มครองธรรมสิทธิแก่ผู้สร้างสรรค์เพื่อให้ผู้สร้างสรรค์มีอิสระภาพทางความคิด ไม่ต้องกังวลว่า งานของตนอาจถูกบิดเบือนหรือดัดแปลงจนเสื่อมเสียชื่อเสียง หลังจากที่ได้นำงานนั้นออกเผยแพร่ต่อสาธารณชนแล้ว และสามารถสร้างชื่อเสียงให้สาธารณชนได้รับรู้ว่า ผลงานที่มีคุณค่านี้เป็นผลงานของตนเอง

1.6 ความแตกต่างระหว่างธรรมสิทธิและสิทธิทางเศรษฐกิจ

ธรรมสิทธิเป็นสิทธิประการหนึ่งของผู้สร้างสรรค์งานอันมีลิขสิทธิ์ ซึ่งมีความแตกต่างจากสิทธิทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก กล่าวคือ ธรรมสิทธิมุ่งปกป้องชื่อเสียง เกียรติคุณ ความรู้สึกทางจิตใจของผู้สร้างสรรค์และเป็นสิทธิที่ไม่สามารถจำหน่ายจ่ายโอนโดยผลทางพาณิชย์ได้แต่ประการใด ส่วนสิทธิทางเศรษฐกิจมุ่งปกป้องสิทธิในงานสร้างสรรค์อันมีลิขสิทธิ์ที่ก่อให้เกิดผลประโยชน์ในรูปตัวเงิน หรือก่อให้เกิดสิทธิในการหาประโยชน์ทางพาณิชย์ของเจ้าของลิขสิทธิ์ ดังเช่นมาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ใช้คำว่า “เจ้าของลิขสิทธิ์ย่อมมีสิทธิแต่เพียงผู้เดียว

---

[1]พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537, มาตรา 18.

[2]ไชยยศ เหมะรัชตะ, เรื่องเดิม, หน้า 157.

ดังต่อไปนี้. . . ” ทั้งนี้ เนื่องจากวัตถุประสงค์ของสิทธิทางเศรษฐกิจนี้มุ่งคุ้มครองสิทธิประโยชน์แก่ผู้ที่เป็นเจ้าของลิขสิทธิ์เป็นสำคัญ เพราะเจ้าของลิขสิทธิ์อาจมิใช่ผู้สร้างสรรค์งานก็ได้ เช่น งานอันมีลิขสิทธิ์ที่สร้างขึ้นภายใต้สัญญาจ้างหรือภายใต้คำสั่งของหน่วยงานรัฐ[1] ซึ่งผู้ว่าจ้าง เป็นผู้มีลิขสิทธิ์ในงานนั้นหรือเป็นเจ้าของงานลิขสิทธิ์ตามสัญญาจ้างนั่นเอง[2] เป็นต้น

2. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยเรื่องทรัพย์

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้บัญญัติเกี่ยวกับทรัพย์และทรัพย์สินไว้ซึ่งเป็นบททั่วไปไว้ในบรรพ 1 ลักษณะ 3 ซึ่งได้บัญญัติความหมายของทรัพย์ และทรัพย์สินไว้ และนอกจากนี้ยังได้บัญญัติถึงทรัพย์ที่มีรูปร่างและทรัพย์ชนิดต่าง ๆ การบัญญัติถึงสิทธิที่บุคคลพึงมีอยู่ในรูปของทรัพย์สิทธิแบบต่าง ๆ เช่น กรรมสิทธิ์ สิทธิครอบครอง ภาระจำยอม สิทธิอาศัย เป็นต้น

2.1 ความหมายของทรัพย์และทรัพย์สิน

การแบ่งประเภทของทรัพย์ทางทฤษฎีอาจแบ่งได้หลายวิธี เช่น กฎหมายโรมันแบ่งทรัพย์ออกเป็นทรัพย์มีรูปร่าง (Corporeal Property) กับทรัพย์ไม่มีรูปร่าง (Incorporeal Property) ส่วนกฎหมายอังกฤษมีการแบ่งทรัพย์ออกเป็นทรัพย์เคลื่อนที่ได้ (Movable Property) กับทรัพย์เคลื่อนที่ไม่ได้ (Immovable Property)

ทรัพย์ หมายความว่า วัตถุมีรูปร่าง[3]

ทรัพย์สิน หมายความรวมทั้งทรัพย์และวัตถุไม่มีรูปร่างซึ่งอาจมีราคาและอาจถือเอาได้[4]

---

[1]พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537, มาตรา 14.

[2]ไชยยศ เหมะรัชตะ, เรื่องเดิม, หน้า 158-159.

[3]ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 137.

[4]เรื่องเดียวกัน, มาตรา 138.

เพื่อให้ได้ความหมายที่แท้จริงและชัดเจนยิ่งขึ้น จึงต้องนำหลักประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 137 มาตรา 138 คำว่า “ทรัพย์” และคำว่า “ทรัพย์สิน” มาพิจารณาประกอบกัน คือ “ทรัพย์” นอกจากจะหมายถึง วัตถุมีรูปร่างแล้วยังต้องเป็นวัตถุที่มีรูปร่างซึ่งอาจมีราคาและอาจถือเอาได้ด้วย ส่วนคำว่า “ทรัพย์สิน” นั้น หมายถึง วัตถุมีรูปร่างซึ่งอาจมีราคาและถือเอาได้ ประการหนึ่ง และยังหมายถึง วัตถุไม่มีรูปร่างซึ่งอาจมีราคาและถือเอาได้อีกประการหนึ่งด้วย

การที่ต้องนำเอาทรัพย์สินมาประกอบกับทรัพย์ด้วยนั้นก็เพราะว่า ทรัพย์สินได้ให้ความหมายของคำว่า ทรัพย์สินไว้ว่า ต้องอาจมีราคาและอาจถือเอาได้ เมื่อทรัพย์ก็เป็นทรัพย์สินส่วนหนึ่ง ฉะนั้นทรัพย์สินจึงต้องเป็นวัตถุมีรูปร่าง ซึ่งอาจมีราคาและอาจถือเอาได้เช่นเดียวกัน[1]

2.2 ลักษณะสำคัญของทรัพย์และทรัพย์สิน

2.2.1 ทรัพย์ (Things) คือ วัตถุที่มีรูปร่าง ซึ่งได้แก่สิ่งที่มองเห็นได้ด้วยตา จับต้องสัมผัสได้ เช่น สมุด ปากกา โต๊ะ เก้าอี้ วัว ควาย เป็นต้น

ส่วนทรัพย์สิน (Property) คือ วัตถุที่มีรูปร่างหรือไม่มีรูปร่างก็ได้ ซึ่งอาจมีราคาและถือเอาได้[2]

2.2.2 วัตถุที่มีรูปร่างหรือไม่มีรูปร่างนั้น ต้องมีราคาได้และอาจถือเอาได้

ทรัพย์และทรัพย์สินจะต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ 2 ประการดังกล่าวแล้ว หากขาดหลักเกณฑ์ข้อหนึ่งข้อใดไป ก็จะเป็นทรัพย์หรือทรัพย์สินมิได้ สำหรับคำว่า “วัตถุมีรูปร่าง” หมายถึง สิ่งที่เห็นได้ด้วยตา จับต้องสัมผัสได้ นอกจากนั้นยังหมายความถึง วัตถุที่ประกอบด้วยรูปร่างในตัวเองโดยลำพัง มีตัวตน ส่วน กว้าง ยาว สูง ต่ำ หรือแม้จะเป็นเพียงอณูเล็ก ๆ ที่ไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่าก็ตาม หรือ

---

[1]บัญญัติ สุชีวะ, **คำอธิบายกฎหมายลักษณะทรัพย์**, พิมพ์ครั้งที่ 10 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เนติบัณฑิตยสภา, 2550), หน้า 4.

[2]มานิตย์ จุมปา, เรื่องเดิม, หน้า 15-16.

แม้แต่ เชื้อโรคที่มองไม่เห็นด้วยตาเปล่า แต่อาจมองเห็นได้ด้วยกล้องจุลทรรศน์ก็ถือว่ามีรูปร่างเช่นกัน

ส่วน คำว่า “วัตถุไม่มีรูปร่าง” หมายถึง สิ่งที่มองไม่เห็นจับต้องสัมผัสไม่ได้ ไม่มีส่วนสัด ไม่มีความเต็ม ไม่มีรูปร่าง ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่ไม่มีสภาพอยู่ตามธรรมชาติเลย แต่มีสถานภาพทางกฎหมายเท่านั้น และยังหมายความรวมถึงสิทธิต่าง ๆ อันเกี่ยวกับทรัพย์หรือทรัพย์สินที่กฎหมายรับรองไว้ด้วย เช่น กรรมสิทธิ์ สิทธิครอบครอง ภารจำยอม สิทธิอาศัย ฯ เป็นต้น[1]

คำว่า “ซึ่งอาจมีราคา” หมายความว่า สิ่งนั้น ๆ มีค่าอยู่ในตัวของมันเอง มิใช่หมายความว่า ราคาที่จะซื้อขายกันในท้องตลาด “ราคา” หมายถึง คุณค่าในตัวของสิ่งของนั้นเอง และคำว่า “ถือเอาได้” ตามความหมายในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 138 นั้น ไม่ได้หมายความถึง การหยิบจับถือเอาด้วยมือ ภาษาอังกฤษใช้คำว่า Appropriated หมายความถึง การถือสิทธิ เช่น ลิขสิทธิ์เป็นวัตถุไม่มีรูปร่าง ไม่อาจจับต้องสัมผัสได้ แต่ก็ยังเป็นวัตถุที่ถือสิทธิเอาได้ จึงเป็นทรัพย์สินตามกฎหมาย

คำว่า “อาจถือเอาได้” นั้นเพียงแต่ว่า อาจถือเอาได้เท่านั้นก็เพียงพอแล้ว แต่ในกรณีของสิทธิ เป็นวัตถุแห่งสิทธิไม่มีรูปร่างซึ่งจะเป็นทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้นั้น ต้องเป็นสิทธิที่มีกฎหมายรับรองเอาไว้ ถ้าไม่มีกฎหมายก่อตั้งรับรองไว้ไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อม สิทธินี้ย่อมมีไม่ได้ ก็ทำให้ไม่อาจถือเอาได้ สิทธินี้ก็ไม่อาจเป็นทรัพย์สินได้ด้วย

2.3 ประเภทของทรัพย์สิน

โดยทั่วไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ นอกจากทรัพย์นอกพาณิชย์ ได้แบ่งทรัพย์สินออกได้เป็น 2 ประเภท ที่มีความสำคัญคือ

2.3.1 อสังหาริมทรัพย์

อสังหาริมทรัพย์ หมายความว่า ที่ดินและทรัพย์อันติดอยู่กับที่ดินมีลักษณะเป็นการถาวรหรือประกอบเป็นอันเดียวกับที่ดินนั้น และหมายความรวมถึง

---

[1]บัญญัติ สุชีวะ, เรื่องเดิม, หน้า 7.

ทรัพยสิทธิอันเกี่ยวกับที่ดิน หรือทรัพย์อันติดอยู่กับที่ดินหรือประกอบเป็นอันเดียวกับที่ดินนั้นด้วย[1]

2.3.2 สังหาริมทรัพย์

สังหาริมทรัพย์ หมายความว่า ทรัพย์สินอื่นนอกจากการอสังหาริมทรัพย์และหมายความรวมถึงสิทธิอันเกี่ยวกับทรัพย์สินนั้นด้วย[2]

อาจกล่าวได้ว่า สังหาริมทรัพย์ ได้แก่ ทรัพย์ทั้งหลายอันอาจขนเคลื่อนจากที่แห่งหนึ่งไปยังอีกแห่งหนึ่งได้ ไม่ว่าจะเคลื่อนด้วยแรงเดินแห่งตัวทรัพย์นั้นเอง หรือเคลื่อนด้วยกำลังภายนอก อนึ่งคำว่า สังหาริมทรัพย์ท่านหมายความรวมทั้งกำลังแรงแห่งธรรมชาติอันอาจถือเอาได้และรวมถึงสิทธิทั้งหลายอันเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ด้วย

3. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ว่าด้วยมรดก เป็นกฎหมายที่ว่าด้วยการจัดระเบียบทรัพย์สิน เมื่อบุคคลถึงแก่ความตาย เพื่อให้ทรัพย์สินของผู้ตายตกเป็นของบุคคลที่มีความสัมพันธ์ทางสายเลือดกับผู้ตาย หรือที่ผู้ตายกำหนดไว้โดยพินัยกรรม หากไม่มีกฎหมายกำหนดกฎเกณฑ์ไว้ว่า ทรัพย์สินของผู้ตายตกเป็นของผู้ใด ก็จะเกิดปัญหาครอบครัวของผู้ตายหรือที่ผู้ตายประสงค์จะอุปการะ และอาจนำไปสู่การแย่งชิงทรัพย์มรดกกันตามอำเภอใจ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ว่าด้วยมรดก จึงได้บัญญัติหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการตกทอดแห่งทรัพย์มรดกเพื่อขจัดปัญหานี้

3.1 การตกทอดแห่งทรัพย์มรดก

ทรัพย์สินของบุคคลจะเป็นมรดกตกทอดไปยังทายาทได้ ก็ต่อเมื่อบุคคลถึงแก่ความตายแล้วเท่านั้น หากบุคคลยังไม่ตายก็ไม่มีสิ่งใดเป็น “มรดก” และยังไม่มี

---

[1]ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 139.

[2]เรื่องเดียวกัน, มาตรา 140.

“เจ้ามรดก” กล่าวคือ ความตายของบุคคลเป็นเงื่อนไขของการตกทอดแห่งทรัพย์มรดก ทั้งนี้ เป็นไปตามมาตรา 1599 แห่งประกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั่นเอง โดยบัญญัติมาตรานี้ไว้ ดังนี้ คือ เมื่อบุคคลใดตาย มรดกของผู้ตายย่อมตกทอดสู่ทายาท ทายาทอาจเสียไปซึ่งสิทธิในมรดกได้ แต่โดยบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่น

การตาย คือ การตายตามความเป็นจริงเป็นการตายตามธรรมชาติ เช่น ตายเพราะโรคภัย ตายเพราะความชรา หรือตายโดยผิดธรรมชาติ เช่น ตายโดยฆาตกรรม หรืออุบัติเหตุ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นกรณีที่เป็นการตายธรรมชาติหรือตายผิดธรรมชาติ ในทางการแพทย์นั้นเกณฑ์การพิเคราะห์ว่า บุคคลถึงแก่ความตายแล้วหรือไม่มิใช่การสิ้นลมหายใจของบุคคลแต่เป็นการที่ก้านสมองของบุคคลไม่ทำงานอีกต่อไป[1]

3.2 ความหมายของมรดก

มรดก คือ ทรัพย์สินทุกชนิด รวมทั้งสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดต่าง ๆ ของผู้ตาย เว้นแต่ ทรัพย์สิน สิทธิ หน้าที่และความรับผิดเหล่านี้ตามกฎหมายหรือว่าโดยสภาพแล้วเป็นการเฉพาะของผู้ตายโดยแท้ [2]

ทรัพย์สินทุกชนิดของผู้ตาย คือ ทรัพย์สินตามความหมายในมาตรา 137 ทรัพย์หมายความว่า วัตถุมีรูปร่าง ไม่ว่าจะเป็นที่ดิน บ้าน เสื้อผ้า เป็นต้น และมาตรา 138 ทรัพย์สินหมายความรวมทั้งทรัพย์และวัตถุมีรูปร่าง ซึ่งอาจมีราคาและถือเอาได้ หรือแม้แต่ของใช้ส่วนตัวก็เป็นทรัพย์สินอย่างหนึ่งของผู้ตาย ที่มีอยู่ในวันที่ตายหรือที่จะมีขึ้นในวันข้างหน้าภายหลังจากที่ตายแล้ว เช่น ทำสัญญาเช่าบ้านมีกำหนดสิบปี เช่าไปได้สองปีแล้วเกิดตายลง สิทธิที่จะเช่าบ้านนั้นต่อไปอีก 8 ปี ก็จะตกเป็นมรดก ในขณะเดียวกันหน้าที่หรือความรับผิดในการชำระค่าเช่าที่ค้างอยู่ก็ดี หรือที่จะชำระต่อไปในวันหน้าก็ดี ล้วนตกเป็นกองมรดกด้วยกันทั้งสิ้น

---

[1]พินัย ณ นคร, เรื่องเดิม, หน้า 29.

[2]พรชัย สุนทรพันธุ์, **คำอธิบายกฎหมายลักษณะมรดก**, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2551), หน้า 9.

อย่างไรก็ตาม บรรดาสิทธิ หน้าที่ หรือความรับผิด ที่ตามกฎหมายหรือโดยสภาพแล้วเป็นการเฉพาะตัวของผู้ตาย ย่อมตายตามตัวผู้ตายไปด้วยไม่ตกทอดไปถึงทายาท เช่น ตกลงรับจ้างวาดรูปภาพ แล้วเกิดตายเสียก่อนเช่นนี้ จะเห็นได้ว่าโดยสภาพแล้วเป็นเรื่องเฉพาะตัวโดยแท้ให้ทายาทต้องไปวาดภาพแทนผู้ตายย่อมไม่ได้ แต่ถ้าบังเอิญผู้ตายไปรับเงินค่าวาดภาพมาก่อนแล้ว ก็กลายเป็นหนี้ที่ทายาทจะต้องชดใช้คืนให้แก่ผู้จ้าง[1] เป็นต้น

3.3 ประเภทของทายาท

ตามกฎหมายแล้วถือว่า มรดกที่จะตกทอดไปยังทายาท เมื่อบุคคลถึงแก่ความตาย บุคคลที่ถือว่า มีสิทธิรับมรดกได้นั้น อาจเป็นได้ทั้งทายาทที่มีความสัมพันธ์ทางสายเลือดหรือทางเครือญาติกับผู้ตาย และทายาทที่อาจไม่มีความสัมพันธ์ทางสายเลือดหรือทางเครือญาติผู้ตายเลย ดังนั้น เราสามารถแบ่งทายาทผู้มีสิทธิรับมรดกได้ออกเป็น 2 ประเภท ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1603 คือ ทายาทโดยธรรมและทายาทผู้รับพินัยกรรม

3.3.1 ทายาทโดยธรรม คือ บุคคลที่มีความสัมพันธ์ทางสายเลือดหรือทางเครือญาติกับผู้ตาย เช่น บุตร หลาน บิดา มารดา พี่น้อง ปู่ ย่า ตา ยาย หรือ ลุงป้า น้า อา เป็นต้น เมื่อกฎหมายเรียกบุคคลนี้ว่า ทายาทโดยธรรม เราจึงมักเรียกสิทธิในการรับมรดกในฐานะทายาทโดยธรรมว่า “สิทธิโดยธรรม” มิได้หมายความว่า บุคคลทุกคนที่มีความสัมพันธ์ทางสายเลือดหรือทางเครือญาติกับผู้ตายมีฐานะเป็นทายาทโดยธรรมไปเสียหมด ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้กำหนดลำดับทายาทไว้เพียงหกลำดับเท่านั้น

3.3.2 ทายาทผู้รับพินัยกรรม คือ บุคคลที่ผู้ตายได้ทำพินัยกรรมไว้โดยระบุให้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินอันใดอันหนึ่งหรือแม้กระทั่งทรัพย์สินทั้งหมดของผู้ตาย ในบางกรณีทายาทผู้รับพินัยกรรมก็อาจจะเป็นเครือญาติหรือผู้มีความสัมพันธ์ทางสายเลือดของ

---

[1]มีชัย ฤชุพันธุ์, **กองมรดก** [Online], available URL: http://www.meechaithailand.com/, 2559 (พฤศจิกายน, 2).

ผู้ตาย โดยที่ผู้ตายได้ทำพินัยกรรมไว้ เช่น บิดาเจ้ามรดกก่อนตายได้ทำพินัยกรรมแบ่งมรดกให้กับลูก ๆ ของตนตามส่วนเท่า ๆ กัน เป็นต้น[1]

3.4 ผู้มีสิทธิรับมรดกระหว่างทายาทโดยธรรมตามลำดับชั้น

การแบ่งมรดกของทายาทโดยธรรมนั้นต้องตระหนักว่า เมื่อถึงแก่ความตายอาจมีญาติหลายคนด้วยกัน ดังนั้น เพื่อประโยชน์ในการรับมรดกของเจ้ามรดก ทายาทโดยธรรมในบางลำดับก็อาจมีหลายชั้น กฎหมายจึงได้วางหลักเกณฑ์ว่า ทายาทชั้นใดมีสิทธิได้รับมรดกของผู้ตายเพียงใด นอกจากนี้ กฎหมายยังได้กำหนดสิทธิและส่วนแบ่งของคู่สมรสของผู้ตายในอันที่จะได้รับมรดกของผู้ตายด้วย

กฎหมายมรดกแบ่งทายาทแห่งกองมรดกไว้สองแบบ คือ ทายาทโดยธรรม กับ ทายาทตามพินัยกรรม ซึ่งมีที่มาและข้อกำหนดรับมรดกแตกต่างกัน กรณีที่ผู้ตายหรือเจ้ามรดกมีเจตนาแตกต่างจากที่กฎหมายกำหนดไว้ ย่อมมีอำนาจแบ่งสัดส่วนในมรดกได้เองโดยพินัยกรรม หากเขามิได้ทำพินัยกรรม การแบ่งมรดกต้องเป็นไปตามกฎหมายมรดกเท่านั้น ทายาทประเภทแรก คือ ทายาทโดยธรรมซึ่งกฎหมายจัดลำดับชั้นไว้ โดยคำนึงถึงประเพณีทางสังคม และความเกี่ยวพันทางสายเลือดกับเจ้ามรดกเป็นหลัก ดังนี้

1) ผู้สืบสันดาน

2) บิดามารดา

3) พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน

4) พี่น้องร่วมบิดาหรือร่วมมารดาเดียวกัน

5) ปู่ ย่า ตา ยาย

6) ลุง ป้า น้า อา

นอกจากนั้นกฎหมายยังกำหนดให้คู่สมรสที่มีทะเบียนถูกต้อง ถือเป็นทายาทโดยธรรมเป็นกรณีพิเศษ เมื่อมีการแบ่งมรดกต้องจัดให้คู่สมรสอยู่ในลำดับเดียวกับผู้สืบสันดานด้วย[2]

---

[1]พินัย ณ นคร, เรื่องเดิม, หน้า 63-64.

[2]ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1629.

การแบ่งมรดกระหว่างทายาทโดยธรรมมีหลักโดยสังเขป คือ ถ้ามีทายาทลำดับต้นแล้ว พวกที่อยู่ถัดไปไม่มีสิทธิในทรัพย์มรดกเลย ตัวอย่างเช่น เจ้ามรดกมีลูกซึ่งถือเป็นทายาทลำดับที่ 1 คือ ผู้สืบสันดาน ย่อมทำให้พี่น้อง ปู่ย่า ลุงป้าน้าอา ของคนตายหมดสิทธิรับมรดกอย่างเด็ดขาด เป็นต้น แต่กฎหมายมีข้อยกเว้นเพื่อส่งเสริมความกตัญญูต่อบุพการีของเจ้ามรดก โดยกำหนดว่า ถ้ามีผู้สืบสันดานรับมรดกแล้ว ห้ามตัดสิทธิการแบ่งมรดกแก่บิดามารดา เจ้ามรดกซึ่งต้องมีชีวิตอยู่ในขณะแบ่งมรดกกันด้วย โดยให้ถือว่า มีส่วนแบ่งเท่ากับทายาทชั้นบุตร แม้ว่า ลำดับของบิดามารดาจะอยู่ที่สองก็ตาม แม้จะมีการจัดลำดับทายาทโดยธรรมแล้ว กฎหมายมรดกยังกำหนดสัดส่วนที่คู่สมรสพึงได้รับร่วมกับทายาทลำดับต่าง ๆ ด้วย เช่น เจ้ามรดกมีลูก ซึ่งเป็นทายาทลำดับที่ 1 คู่สมรสจะได้รับส่วนแบ่งเท่ากับพวกเขา ถ้ามีแต่ทายาทชั้นพี่น้อง หรือไม่มีลูก แต่มีพ่อแม่ซึ่งเป็นทายาทลำดับที่ 2 คู่สมรสจะได้รับมรดกครึ่งหนึ่ง เป็นต้น[1]

3.5 หลักเกณฑ์ทั่วไปเกี่ยวกับการแบ่งมรดก

ทายาทโดยธรรมตามกฎหมาย ได้แก่ ญาติ และคู่สมรส คือ สามีและภริยาของผู้ตาย

ญาติ กฎหมายได้จัดการลำดับญาติไว้แล้ว โดยให้ญาติสนิทที่สุดมีสิทธิได้รับมรดกเหนือกว่าญาติที่ห่างออกไป หากญาติที่สนิทที่สุดยังมีชีวิตอยู่ญาติที่สนิทน้อยลงไปจะไม่มีสิทธิได้รับมรดกเลย ตามหลักที่ว่า “ญาติสนิทพิชิตญาติห่าง” สำหรับลำดับญาตินั้น กฎหมายได้กำหนดไว้เรียงตามลำดับความสนิท ดังนี้

ลำดับที่ 1 ผู้สืบสันดาน ได้แก่ บุตรของผู้ตาย ซึ่งอาจจะได้แก่บุตรในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ดังต่อไปนี้ คือ

(1) บุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของเจ้ามรดก ได้แก่ บุตรประเภทใดประเภทหนึ่งต่อไปนี้

---

[1]วีกิพีเดีย, **ทายาทแห่งกองมรดก** [Online], available URL: http://th.wikipedia.org/, 2559 (พฤศจิกายน, 2).

ก. บุตรที่เกิดจากบิดา (ซึ่งเป็นเจ้ามรดก) กับมารดาซึ่งบิดามารดานั้นได้ จดทะเบียนสมรสกันถูกต้องตามกฎหมาย

ข. บุตรบุญธรรมของเจ้ามรดก กล่าวคือ เป็นบุคคลที่เจ้ามรดกได้จดทะเบียนรับเป็นบุตรบุญธรรม

ค. บุตรซึ่งบิดา (ซึ่งเป็นเจ้ามรดก) กับมารดาได้จดทะเบียนสมรสกันภายหลังจากที่บุตรได้เกิดแล้ว

(2) บุตรนอกกฎหมาย หมายถึง บุตรที่บิดา (ซึ่งเป็นเจ้ามรดก) ไม่ได้จดทะเบียนสมรสกับมารดา แต่มีพฤติการณ์ที่เปิดเผยบางอย่างของบิดาที่เป็นการรับรองว่า เด็กนั้นเป็นบุตรของตน เช่น อนุญาตให้เด็กใช้นามสกุลของตน หรือเป็นธุระพาบุตรไปฝากเข้าโรงเรียน หรือใครถามก็บอกว่าเป็นบุตรของตน เป็นต้น เพราะฉะนั้น ถ้ามีพฤติการณ์ดังเช่นว่านี้ เด็กนั้นก็มีสิทธิรับมรดกของบิดา (เจ้ามรดก) เหมือนกับบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายทุกประการ

ลำดับที่ 2 บิดามารดาของเจ้ามรดก ในกรณีของบิดา บิดานั้นจะต้องเป็นบิดาที่ชอบด้วยกฎหมายของเจ้ามรดก ถ้าเป็นบิดาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย (กล่าว คือ ไม่ได้จดทะเบียนสมรสกับมารดาของเจ้ามรดก) แม้ว่าจะได้มีพฤติการณ์รับรองบุตรนอกกฎหมายว่า เจ้ามรดกเป็นบุตรตน ดังกล่าวในข้อ ข. ก็ตามก็ไม่มีสิทธิได้รับมรดกของบุตรตน ส่วนมารดานั้นย่อมเป็นมารดาโดยชอบด้วยกฎหมายของเจ้ามรดกเสมอไม่ว่าจะจดทะเบียนสมรสกับบิดาของเจ้ามรดกหรือไม่ก็ตาม

ข้อสังเกต

(1) บิดามารดาบุญธรรม ไม่มีสิทธิรับมรดกของบุตรบุญธรรม

(2) ในกรณีที่บิดาหรือมารดาทำการสมรสใหม่ หลังจากขาดการสมรสแล้ว แม่เลี้ยง หรือพ่อเลี้ยงย่อมไม่มีสิทธิรับมรดกของลูกเลี้ยง

(3) ลูกเขยไม่มีสิทธิได้รับมรดกของพ่อตา หรือแม่ยาย และพ่อตาแม่ยายก็ไม่มีสิทธิรับมรดกของลูกเขยเช่นกัน

(4) ลูกสะใภ้ไม่มีสิทธิรับมรดกของแม่สามีหรือพ่อสามี และแม่สามีหรือพ่อสามีก็ไม่มีสิทธิรับมรดกของลูกเขยเช่นกัน

(5) ลูกสะใภ้ไม่มีสิทธิรับมรดกของแม่สามีหรือพ่อสามมี และแม่สามีหรือพ่อสามีก็ไม่มีสิทธิรับมรดกของลูกสะใภ้เช่นกัน

ลำดับที่ 3 พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกันกับเจ้ามรดก คือ พี่น้องเจ้ามรดกที่เกิดจากบิดามารเดียวกัน

ลำดับที่ 4 พี่น้องร่วมแต่บิดา หรือพี่น้องร่วมแต่มารดาของเจ้ามรดก (หรือที่เรียกลูกติดพ่อลูกติดแม่)

ลำดับที่ 5 ปู่ ย่า ตา ยาย ของเจ้ามรดก หมายถึง ปู่ ย่า ตา ยาย ของเจ้ามรดกโดยแท้จริง ไม่ใช่เป็นแต่เพียงนับถือว่าเป็นญาติ

ลำดับที่ 6 ลุง ป้า น้า อา ของเจ้ามรดก หมายถึง ลุง ป้า น้า อา ของเจ้ามรดกโดยแท้จริงไม่ใช่แต่เพียงเรียกว่า ลุง ป้า น้า อา

3.5.1 การแบ่งมรดกในกรณีที่เจ้ามรดกไม่มีคู่สมรสในขณะตาย

ในกรณีที่เจ้ามรดกไม่มีคู่สมรส เช่น แต่งงานโดยไม่ได้จดทะเบียนสมรส หรือคู่สมรสตายไปก่อน หรือจดทะเบียนหย่ากันแล้ว กรณีเช่นนี้ก็ต้องแบ่งมรดกกันในระหว่างญาติเท่านั้น

ในการพิจารณาว่า ทายาทประเภทญาติจะได้รับมรดกเพียงใด มีดังนี้ กฎหมายได้ให้ทายาทในลำดับที่ 1 กับลำดับที่ 2 ได้รับมรดกร่วมกันก่อน ถ้าไม่มีบุคคลทั้งสองลำดับ ทายาทในลำดับที่ 3 จึงจะได้รับมรดก เช่น เจ้ามรดกตาย ในขณะตายเจ้ามรดกไม่มีพ่อ ไม่มีแม่ ไม่มีลูก มีแต่พี่น้องร่วมพ่อแม่เดียวกัน และมีลุงอีก 1 คน ตามตัวอย่าง พี่น้องจึงไม่มีสิทธิได้รับมรดกเพียงลำดับเดียว ส่วนลุงไม่ได้ เพราะเป็นทายาทในลำดับที่ห่าง

3.5.2 กรณีที่มีคู่สมรสอยู่ก่อนตาย

คู่สมรสของเจ้ามรดกนี้ หมายถึง สามีหรือภรรยาของเจ้ามรดกที่ได้จดทะเบียนสมรสกันถูกต้องตามกฎหมายเท่านั้น ฉะนั้น หากเป็นคู่สมรสของเจ้ามรดกที่เป็นแต่เพียงอยู่กินกับเจ้ามรดกฉันสามีภรรยา แต่ไม่ได้จดทะเบียนสมรสกันให้ถูกต้องตามกฎหมาย คู่สมรสนั้นย่อมไม่มีสิทธิรับมรดกของเจ้ามรดกเลย แต่หากเจ้ามรดก

ต้องการให้คู่สมรสของตนที่ไม่ได้จดทะเบียนสมรสกันมีสิทธิได้รับมรดกของตน ก็จะต้องไปจดทะเบียนสมรสกันให้ถูกต้องหรือทำพินัยกรรมยกมรดกให้กับคู่สมรสนั้น

คู่สมรสของเจ้ามรดกที่ถูกต้องตามกฎหมายย่อมมีสิทธิรับมรดกของเจ้ามรดกร่วมกับทายาทประเภทญาติที่มีสิทธิรับมรดกของเจ้ามรดกทุกลำดับ เพียงแต่ว่าส่วนแบ่งคู่สมรสนั้น จะมากน้อยต่างกัน กล่าวคือ ถ้าเจ้ามรดกมีญาติในลำดับต้น ๆ คู่สมรสก็จะได้ส่วนแบ่งน้อย แต่ถ้าเจ้ามรดกมีญาติ ซึ่งเป็นทายาทโดยธรรมในลำดับท้าย ๆ คู่สมรสก็จะได้รับส่วนแบ่งมรดกมากขึ้นโดยกฎหมายได้ ว่างอัตราส่วนมากน้อยไว้แล้ว[1]

อย่างไรก็ตาม การแบ่งมรดกให้แก่ทายาทโดยธรรมในลำดับเดียวกันนั้น ถ้าหากมีหลายคนในลำดับหนึ่ง ๆ ตามที่ระบุไว้ในมาตรา 1629 นั้น ทายาทโดยธรรมผู้มีสิทธิรับมรดกทุกคนชอบที่จะได้รับส่วนแบ่งในส่วนที่เท่า ๆ กัน แต่ถ้าหากในลำดับหนึ่งมีทายาทโดยธรรมเพียงคน ทายาทโดยธรรมผู้นั้นมีสิทธิได้รับส่วนแบ่งทั้งหมด[2]

3.6 ผู้จัดการมรดก

โดยทั่วไปแล้วกฎหมายมรดกเมื่อเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย มรดกของเจ้ามรดกย่อมตกทอดแก่ทายาททันที ในกรณีที่เจ้ามรดกที่มีทรัพย์สินและหนี้สินที่มีจำนวนไม่มากนัก หากสามารถตกลงกันได้ก็จะสามารถแบ่งทรัพย์สินกันจนเรียบร้อยและไม่เกิดข้อขัดแย้งกัน แต่ในทางปฏิบัติถ้าหากเจ้ามรดกมีทรัพย์สินและหนี้สินจำนวนมาก และอาจเกิดปัญหาในการแบ่งปันมรดกกันระหว่างทายาท หรือการชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ก็ได้ หรือธนาคารไม่ยอมให้ทายาทถอนเงินฝากในบัญชีของผู้ตายนอกจากจะมีคำสั่งศาลตั้งผู้จัดการมรดกเสียก่อน จึงจะดำเนินการจัดการมรดกให้เรียบร้อยได้ ดังนั้นการร้องขอจัดตั้งผู้จัดการมรดก จึงเป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถลดเหตุขัดข้องในการจัดการทรัพย์มรดกที่ไม่ลงตัวได้

---

[1]วิกิพีเดีย, **การตายและมรดก** [Online], available URL: http://www.thailaws.com//, 2559 (พฤศจิกายน, 5).

[2]ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1633.

3.6.1 การตั้งผู้จัดการมรดก

มาตรา 1711 บัญญัติว่า ผู้จัดการมรดกนั้นรวมตลอดทั้งบุคคลที่ตั้งขึ้นโดยพินัยกรรมหรือโดยคำสั่งศาล

3.6.1.1 ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม

1) ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม[1]

(1) โดยผู้ทำพินัยกรรมเอง

(2) โดยบุคคลซึ่งระบุไว้ในพินัยกรรมให้เป็นผู้ตั้ง

เจ้ามรดกอาจแสดงเจตนาไว้ในพินัยกรรม เพื่อให้มีการตั้งผู้จัดการมรดก แต่ทั้งนี้ ผู้ถูกตั้งเป็นผู้จัดการมรดก ก็ไม่ถูกผูกมัดว่า ต้องปฏิบัติหน้าที่ หากไม่เต็มใจหรือไม่ยินยอมจะเป็นผู้จัดการมรดกแทนก็ได้ อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ผู้ทำพินัยกรรมได้ตั้งผู้จัดการมรดกเป็นที่เรียบร้อยแล้ว แต่ก็อาจมีผู้คัดค้านการเป็นผู้จัดการมรดกได้ หากมีเหตุแห่งการอ้าง เช่น พินัยกรรมถูกเพิกถอน พินัยกรรมปลอม เป็นต้น

3.6.1.2 การตั้งผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล

ทายาทหรือผู้มีส่วนได้เสียหรือพนักงานอัยการ สามารถร้องต่อศาล โดยขอให้ตั้งผู้จัดการมรดกก็ได้ หากเป็นกรณีดังต่อไปนี้

1) เมื่อเจ้ามรดกตาย ทายาทโดยธรรมหรือผู้รับพินัยกรรมได้สูญหายไป หรืออยู่นอกราชอาณาเขต หรือเป็นผู้เยาว์

2) เมื่อผู้จัดการมรดกหรือทายาทไม่สามารถ หรือไม่เต็มใจหรือยินยอมที่จะจัดการหรือมีเหตุขัดข้องในการจัดการหรือในการแบ่งปันมรดก

3) เมื่อข้อกำหนดในพินัยกรรมซึ่งตั้งผู้จัดการมรดกไว้ไม่มีผลใช้บังคับด้วยประการใด ๆ

การตั้งผู้จัดการมรดกนั้น ถ้ามีกำหนดพินัยกรรมก็ให้ศาลตั้งตามข้อกำหนดพินัยกรรม และถ้าไม่มีข้อกำหนดพินัยกรรม ก็ให้ศาลตั้งเพื่อประโยชน์แก่

---

[1]ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1712.

กองมรดกตามพฤติการณ์ และโดยคำนึงถึงเจตนาของเจ้ามรดก แล้วแต่ศาลจะเห็นสมควร[1]

การตั้งผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลนั้นมีหลักเกณฑ์ 3 ประการ

1) ผู้มีสิทธิร้องขอตั้งผู้จัดการมรดก คือ ทายาท ผู้มีส่วนได้เสีย และพนักงานอัยการ

ทายาท หมายความรวมทั้ง ทายาทโดยธรรมและทายาทผู้รับพินัยกรรม หากทายาทมีหลายคน ทายาทในลำดับต้นจะมีสิทธิรับมรดกและมีสิทธิขอตั้งผู้จัดการมรดก ส่วนในลำดับถัดลงมาจะไม่มีสิทธิรับมรดก และร้องขอผู้จัดการมรดก

ผู้มีส่วนได้เสีย หมายถึง บุคคลผู้มีส่วนได้เสียและส่วนเสียตามกฎหมายในกองมรดก คือ ผู้ที่มีผลประโยชน์เกี่ยวกับกองมรดกนั่นเอง

เจ้าหนี้กองมรดก ซึ่งมีคำพิพากษาศาลฎีกาวางแนวกำหนดเป็นเงื่อนไข 2 ประการ คือ หากกองมรดกมีทายาทหรือผู้จัดการมรดกอยู่แล้ว เช่นนี้เจ้าหนี้ถือว่า ไม่เป็นผู้มีส่วนได้เสีย (คำพิพากษาฎีกาที่ 1098/2523) แต่ถ้าไม่มีถ้าผู้จัดการมรดกหรือทายาท เหตุเช่นนี้เจ้าหนี้จะถือว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสีย ซึ่งเป็นเหตุแห่งการขอให้ตั้งผู้จัดการมรดกได้

2) การร้องให้ศาลตั้งผู้จัดการมรดก

(1) เมื่อเจ้ามรดกตาย ทายาทโดยธรรมหรือผู้รับพินัยกรรมได้สูญหายไป หรืออยู่นอกอาณาเขต หรือเป็นผู้เยาว์

(2) เมื่อผู้จัดการมรดกหรือทายาทไม่สามารถ (เป็นการไม่สามารถเพราะเหตุตามกฎหมาย เช่น วิกลจริต ไร้ความสามารถ คนล้มละลาย หรือป่วยเป็นอัมพาต เป็นต้น) ที่จะจัดการหรือมีเหตุขัดข้อง (เหตุขัดข้อง เช่น ผู้จัดการมรดกตายลาออก หรือทายาทไม่อาจปรองดองกันได้ เป็นต้น) ที่จะจัดการหรือแบ่งปันทรัพย์มรดกได้

---

[1]ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1713.

(3) เมื่อในข้อกำหนดพินัยกรรมซึ่งตั้งผู้จัดการมรดกไว้ไม่มีผลบังคับได้ด้วยประการใด ๆ เช่น พินัยกรรมตกเป็นโมฆะ เนื่องจากไม่ทำตามแบบที่กฎหมายกำหนด

ด้วยเหตุนี้ เหตุแห่งการร้องขอผู้จัดการมรดกจึงต้องมีเหตุตามข้อ (1) (2) หรือ (3) จึงจะสามารถขอให้ศาลตั้งผู้จัดการมรดกได้

3) อำนาจศาลในการตั้งผู้จัดการมรดก เมื่อมีคำร้องขอต้องแสดงเหตุให้ศาลเห็น โดยทำคำร้องยื่นศาลเป็นคดีไม่มีทุนทรัพย์ ซึ่งตามกฎหมายศาลจะดำเนินการประกาศในหนังสือพิมพ์และหน้าศาลเป็นเวลา 30 วัน และศาลจึงจะนัดไต่สวน หากไม่มีผู้ใดมาคัดค้านศาลก็จะดำเนินคดีไปอย่างคดีไม่มีข้อพิพาท และกรณีหากมีผู้คัดค้าน ผู้คัดค้านจะต้องเป็นทายาท ผู้มีส่วนได้เสียหรือพนักงานอัยการเช่นกัน[1]

3.6.2 สิทธิและหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้จัดการมรดก

อำนาจหน้าที่ของผู้จัดการมรดกนั้น หากเป็นกรณีที่ศาลแต่งตั้งอำนาจหน้าที่ของผู้นั้น จะเริ่มเมื่อวันที่ได้ฟังคำสั่งศาลหรือถือว่าได้ฟังคำสั่งศาลแล้ว แต่ถ้าหากเป็นกรณีผู้จัดการมรดกตามพินัยกรรมหรือเจ้ามรดกได้ตั้งไว้นั้น อาจไม่เต็มใจหรือไม่ต้องการรับเป็นผู้จัดการมรดกก็ได้ ตามเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้และการสอบถามของทายาทไปยังผู้จัดการมรดก[2]

ผู้จัดการมรดกเมื่อได้รับการแต่งตั้งแล้วจะมีหน้าที่สำคัญหลายประการซึ่งต้องกระทำภายในระยะเวลาที่กฎหมายหนด ซึ่งหากเพิกเฉยหรือละลายการทำหน้าที่จะเป็นการกระทำหน้าที่ผู้จัดการมรดก ซึ่งโดยทั่วไปหน้าที่ของผู้จัดการมรดกคือ เพื่อจัดการมรดกโดยทั่วไป หรือแบ่งปันทรัพย์มรดก[3] แต่หน้าที่ดังกล่าวก็ควรพิจารณาในรายละเอียดตามที่กฎหมายกำหนดหน้าที่ไว้ ดังนี้

1) หน้าที่สืบหาตัวผู้มีส่วนได้เสีย และแจ้งให้ทราบถึงข้อกำหนดพินัยกรรมภายในเวลาอันสมควร

---

[1]อาจารี มีอินทร์เกิด มีสิทธิ์, เรื่องเดิม, หน้า 236-239.

[2]เรื่องเดียวกัน, หน้า 242.

[3]ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1719.

2) หน้าที่จัดการศพ

3) หน้าที่จัดทำบัญชีทรัพย์มรดก

4) หน้าที่ทำบัญชีและจัดการแบ่งปันทรัพย์มรดก

4. การจัดการงานอันมีลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์มรดกตามกฎหมายต่างประเทศ

กฎหมายที่ใช้เพื่อประกอบการวินิจฉัยนั้น มีกฎหมายหลายฉบับ อาทิเช่น กฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศอังกฤษ กฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศฝรั่งเศส กฎหมายมรดกของอังกฤษ และกฎหมายมรดกของฝรั่งเศส เป็นต้น กฎหมายต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นหลักกฎหมายพื้นฐานในต่างประเทศ ซึ่งเป็นที่น่าสนใจสำหรับการนำมาปรับใช้กับเรื่องการจัดการลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์มรดกที่ตกทอดระหว่างทายาทโดยธรรม

4.1 กฎหมายมรดกในต่างประเทศ

ในยุคสมัยโรมัน แนวคิดเกี่ยวกับการตกทอดมรดก ได้เกิดขึ้นในสมัยโรมัน คือ Universal Succession เป็นหลักการตกทอดแห่งทรัพย์มรดก ซึ่งหมายความว่า มรดกนั้นจะตกทอดไปทั้งทรัพย์สิน หนี้สิน ตลอดทั้งสิทธิต่าง ๆ ไปยังทายาททันทีที่เจ้ามรดกตาย ซึ่งหลัก Universal Succession นี้เป็นหลักที่ใช้กันในระบบกฎหมาย Civil Law ซึ่งปัจจุบัน ประเทศฝรั่งเศส ประเทศเยอรมัน ได้นำหลักนี้มาใช้อย่างแพร่หลาย แต่บางประเทศก็มิได้ใช้หลักดังกล่าวนี้ อย่างเช่น ประเทศอังกฤษซึ่งใช้ระบบกฎหมายแบบ Common Law โดยมรดกจะไม่ตกทอดไปยังทายาททันที แต่จะตกทอดไปยังผู้จัดการมรดกเสียก่อนแล้วต่อมาจึงตกไปสู่ทายาท

4.1.1 ประเทศอังกฤษ

ประเทศอังกฤษถือเป็นต้นกำเนิดของระบบกฎหมาย Common Law ซึ่งเป็นระบบที่จะไม่มีการบัญญัติกฎหมายเป็นลายลักษณ์ การตัดสินพิจารณาคดีจะเป็นลักษณะจารีตประเพณี และแนวคำพิพากษาที่ถือปฏิบัติตามกันมา แต่ก็มิได้หมายความว่า จะมิได้บัญญัติกฎหมายเอาไว้เลย โดยเฉพาะหากเป็นเรื่องที่ยุ่งยาก หรือเป็นเรื่องที่ไม่พบเห็นในแนวจารีตประเพณีหรือคำพิพากษาศาลฎีกาอังกฤษก็จะ

บัญญัติกฎหมายออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น เรื่อง ผู้จัดการมรดก ที่บัญญัติเป็นกฎหมายชื่อ The Administration of Estates Act 1925 (AEA) และมีการแก้ไขเพิ่มเติมโดย Intestate s' Estates Act 1958 และ The AEA 1971

ในเรื่องของการตกทอดมรดกในประเทศอังกฤษ โดยประเทศอังกฤษถือว่า หลักทรัพย์สินของผู้ตายจะยังไม่โอนหรือตกทอดไปยังทายาททันที แต่จะตกทอดไปยังผู้จัดการมรดก ซึ่งเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์และจะดำเนินการจัดการมรดกตามขั้นตอน โดยผู้จัดการมรดกถือเป็นตัวแทนของเจ้ามรดก ที่คอยดำเนินการจัดการทรัพย์มรดกและแบ่งปันทรัพย์มรดกนั้นให้แก่ทายาทต่อไป

ประเทศอังกฤษแบ่งมรดกออกเป็น 2 แบบ

4.1.1.1 มรดกที่มีพินัยกรรม (Testate Succession) เกิดจากการที่เจ้ามรดกได้ถึงแก่ความตายและก่อนตายมีความประสงค์แสดงเจตนาเกี่ยวกับการตกทอดแห่งทรัพย์สินของตนไว้ ตามรูปแบบที่พินัยกรรมกำหนด ดังนั้น การแบ่งปันหรือจัดการทรัพย์มรดกจึงต้องปฏิบัติการแบบพินัยกรรม

4.1.1.2 มรดกที่ไม่มีพินัยกรรม (Intestate Succession) เป็นกรณีที่เจ้ามรดกไม่ได้ทำพินัยกรรมไว้ ได้มีกำหนดหลักเกณฑ์ในการแบ่งปันทรัพย์มรดก คือ บุตรเจ้ามรดกย่อมได้รับมรดกเสมอและคู่สมรสของเจ้ามรดกที่ยังมีชีวิตอยู่ก็มีสิทธิรับมรดกในลำดับต้น ซึ่งถือว่า บุคคลสองกลุ่มนี้มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดเจ้ามรดกมากที่สุด และกฎหมายได้กำหนดให้ญาติผู้มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดของเจ้ามรดกในลำดับถัดมามีสิทธิได้รับมรดกด้วย อีกทั้งหากไม่มีทายาทในลำดับนั้น ทายาทผู้มีความสัมพันธ์ในลำดับห่างออกมาอีกเป็นผู้มีสิทธิได้รับมรดก

ประเทศอังกฤษจะถือหลักการให้ผู้จัดการมรดกที่เรียกว่า ผู้แทนของผู้ตาย เป็นผู้จัดการทรัพย์มรดก ดังนั้น กองมรดกทุกกองจึงต้องมีผู้จัดการเสมอ แต่เดิมนั้นที่ดินนั้นจะตกทอดไปผู้รับพินัยกรรมโดยตรง ถ้าหากไม่มีพินัยกรรมที่ดินก็จะตกทอดแก่ทายาทตามกฎหมาย ส่วนทรัพย์สินอื่นจะตกทอดแก่ตัวแทนผู้ตาย และเป็นผู้จัดการ แต่ภายหลัง มี Land Transfer Act 1897 หลักเกณฑ์จึงเปลี่ยนแปลงโดยกำหนดให้อสังหาริมทรัพย์และสังหาริมทรัพย์ตกทอดแก่ผู้จัดการมรดกเสียก่อน จึงส่งผลให้กฎหมายอังกฤษปัจจุบัน การโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินจะมี 2 ขั้นตอน คือ

1) ทรัพย์สินของเจ้ามรดกจะตกทอดไปยังคนกลาง คือ ผู้จัดการมรดกเพื่อเป็นผู้จัดการแทนเจ้ามรดก

2) การโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินไปยังผู้มีสิทธิได้รับมรดก

ผู้จัดการมรดก (The Personal Representative) ในกฎหมายอังกฤษ ผู้จัดการมรดกมีหน้าที่ คือ

(1) เก็บรวบรวมและได้รับมรดกอันแท้จริง และในส่วนบุคคลของผู้ตายและดำเนินการตามกฎหมาย

(2) เมื่อมีความประสงค์ที่จะเป็นผู้แทนแล้วต้องทำให้คำสาบานตัวต่อศาล รวมถึงแสดงรายการทรัพย์สินทั้งหมดแห่งมรดกในศาลและจัดทำบัญชีการอสังหาริมทรัพย์ไปยังศาล

(3) เมื่อมีความประสงค์ที่จะเป็นผู้แทนแล้ว ผู้จัดการมรดกต้องเข้าแสดงการยอมรับหน้าที่ ต่อศาลสูงหรือศาลสูงมีคำสั่งให้ปฏิบัติ[1]

การชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้กองมรดก และการแบ่งปันทรัพย์มรดกให้แก่ผู้ที่มีสิทธิได้รับมรดกภายใต้พินัยกรรมหรือผู้มีสิทธิได้รับมรดกตามกฎหมาย และนอกจากนี้ หากกรณีที่เป็นประโยชน์ต่อกองมรดกผู้จัดการมรดกก็สามารถทำได้ เช่น ผู้จัดการสามารถจัดการทำให้การลงทุนหรือการซื้อหุ้นที่ยังไม่ถูกต้องให้ถูกต้องได้ เป็นต้น[2] ส่วนระยะเวลาผู้จัดการมรดกมีระยะเวลาในการจัดการเพียง 1 ปีที่ต้องจัดการมรดกให้เสร็จ เว้นแต่หากทำการจัดการไม่ทันก็สามารถขอขยายระยะเวลาได้ แต่หากล่าช้าเกินไป เพราะเหตุที่ผู้จัดการละเลยการปฏิบัติหน้าที่ เจ้าหนี้กองมรดกก็สามารถฟ้องร้องเป็นคดีต่อศาลได้

ผู้จัดการมรดกแบ่งได้ ดังนี้

1) ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม (Executors)

ผู้จัดการมรดกในประเทศอังกฤษจะมีชื่อเรียกที่แตกต่างกัน คือ ผู้จัดการมรดกที่เป็นผู้ชายจะเรียกว่า Executors แต่ถ้าผู้จัดการมรดกที่เป็นผู้หญิงจะเรียกว่า Executrix ซึ่งผู้เขียนจะขอกล่าวถึง ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมเพียงเล็กน้อย

---

[1]Administration of Estates Act 1925, Article 25.

เท่านั้น เนื่องจากประเด็นศึกษาจะเป็นประเด็นเกี่ยวการจัดการมรดกที่เป็นส่วนของทายาทโดยธรรมเท่านั้น

(1) ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมมีวิธีการแต่งตั้งอยู่ 3 วิธีคือ

ก. ผู้ทำพินัยกรรมแต่งตั้ง คือ ผู้ทำพินัยกรรมได้ระบุไว้ในพินัยกรรมว่าให้ใครเป็นผู้จัดการมรดก ไม่ว่าจะเป็นการระบุโดยต้องหรือโดยปริยายก็ตาม

ข. ผู้ทำพินัยกรรมได้ระบุไว้ในพินัยกรรมให้บุคคลใดเป็นผู้แต่งตั้งในภายหลังเมื่อเจ้ามรดกได้เสียชีวิตแล้ว

ค. ศาลมีอำนาจแต่งตั้งผู้จัดการมรดกได้บางกรณี เช่น กรณีที่ผู้เยาว์มีส่วนได้เสียในพินัยกรรม เมื่อผู้เยาว์หรือผู้พิทักษ์ร้องขอให้ศาลจัดตั้งผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม

(2) จำนวนและคุณสมบัติของผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม

จำนวนของผู้จัดการมรดกได้กำหนดไว้ในมาตรา 114 (1) แห่ง Supreme Court Act 1981 (Probate or Administration shall not be Granted by the High Court to More than Four Persons in Respect of the Same Part of the Estate of a Deceased Person)[1] คือ ศาลสูงให้มีผู้จัดการมรดก สูงสุดได้เพียง 4 คน สำหรับกองมรดกกองหนึ่ง ๆ แต่หากมีบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งไว้เกินจำนวน 4 คน ก็สามารถเข้ารับการพิสูจน์และได้รับการยอมรับได้หากคนใดคนหนึ่งใน 4 คนแรกปฏิเสธหรือไม่รับหน้าที่ผู้จัดการมรดกนั้น บุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้จัดการมรดกนั้น อาจจะเป็นผู้เยาว์ ผู้ที่มีความบกพร่องทางด้านร่างกาย หรือจิตใจบุคคลที่ล้มละลายหรือบุคคลที่เคยรับโทษทางอาญาก็สามารถเป็นผู้จัดการมรดกได้

2) ผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล (Administrators)

ผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล คือ เจ้ามรดกไม่ได้ตั้งผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมไว้ ก็ต้องมีการตั้งผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล ซึ่งการเรียกชื่อ

---

[1]Supreme Court Act 1981, Article 114 (1).

ผู้จัดการมรดก หากเป็นผู้ชายเรียกว่า Administrators หากเป็นหญิงเรียกว่า Administratrix อำนาจหน้าที่ก็มีลักษณะคล้ายคลึงกัน

วิธีการแต่งตั้งผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล มี 2 วิธี

(1) กรณีมีพินัยกรรมแต่ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมไม่ได้เข้ารับ Probate คือ การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐยืนยันว่า พินัยกรรมนั้นเป็นของจริง และยืนยันสิทธิของผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ในการจัดการมรดกได้ แม้ว่า จะได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมก็ต้องเข้ารับการพิสูจน์

(2) กรณีที่ผู้ตายไม่ได้ทำพินัยกรรมไว้ ผู้มีสิทธิร้องขอแต่งตั้งผู้จัดการมรดกของประเทศอังกฤษนั้น เมื่อเจ้ามรดกถึงแก่ความตายต้องมีการแต่งตั้งผู้จัดการมรดกเสมอ เพราะมรดกจะตกทอดแก่ผู้จัดการมรดกเสมอ ซึ่งผู้จัดการมรดกมีหน้าที่ต้องจัดการ ดังนั้น หากไม่ได้ทำพินัยกรรมหรือทำพินัยกรรมเอาไว้ แต่ไม่ได้พิสูจน์ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม ศาลก็จะทำการตั้งผู้จัดการมรดกโดยการร้องขอของผู้มีสิทธิในทรัพย์มรดก ตามลำดับก่อนหลังตามที่กฎหมายกำหนด ส่วนเจ้าหนี้ของกองมรดกกฎหมายของอังกฤษได้จัดลำดับสิทธิขอจัดการมรดกไว้ในลำดับสุดท้ายนั้นเอง[1]

4.1.2 ประเทศฝรั่งเศส

ตามประวัติศาสตร์กฎหมายต่างประเทศ ประมวลกฎหมายที่สำคัญของโลก คือ ประมวลกฎหมายนโปเลียน (Code Nepoleon) ซึ่งจัดทำขึ้นในปี ค.ศ. 1804 โดยประกาศใช้อย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 21 มีนาคม พ.ศ. 1804 เรียกว่า ประมวลกฎหมายแพ่งของฝรั่งเศส (Code Civilis Francia's) แบ่งเป็น 3 บรรพ บรรพแรก ว่าด้วยเรื่องบุคคล บรรพสองว่า ด้วยเรื่องทรัพย์และทรัพย์สิน บรรพสามว่าด้วยเรื่อง มรดก หนี้สัญญา ในคริสต์ศตวรรษที่ 14 ถึงคริสต์ศตวรรษที่ 17 กษัตริย์ฝรั่งเศสได้เคยตราพระราชกฤษฎีกาเกี่ยวกับกฎหมายในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งพระราชกฤษฎีกาเหล่านี้ เป็นที่มาของประมวลกฎหมายนโปเลียน แต่ทั้งนี้ ก่อนมีการประกาศใช้กฎหมายนโปเลียนในปี

---

[1]ณัฐวุฒิ วังวงศ์, "ผู้มีส่วนได้เสียในการร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1713," (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550), หน้า 40-51.

ค.ศ. 1804 ได้มีประมวลกฎหมายอื่นเกิดขึ้นแล้ว เช่น ประมวลกฎหมายจัสติเนียนของโรมัน อาจกล่าวได้ว่า ประมวลกฎหมายจัสติเนียนของโรมันเป็นแม่แบบที่นานาประเทศส่วนใหญ่ในภาคพื้นยุโรป ถือว่า เป็นอย่างในการจัดประมวลกฎหมายใช้ในประเทศของตน เช่น ฝรั่งเศส สวิสเซอร์แลนด์ อิตาลี เยอรมัน และแพร่หลายมาสู่เอเชีย ได้แก่ จีน ญี่ปุ่น ไทย เป็นต้น สำหรับประเทศไทยได้ยอมรับบทบัญญัติของ สวิสเซอร์แลนด์บางมาตรา แต่ส่วนใหญ่แล้วได้รับอิทธิพลมาจากกฎหมายฝรั่งเศส เยอรมันและญี่ปุ่น เป็นต้น[1]

4.1.2.1 การจัดการมรดกของประเทศฝรั่งเศส

ประเทศฝรั่งเศสใช้หลัก Universal Succession กล่าวคือ มรดกของผู้ตาย ได้แก่ สิทธิและหน้าที่ของผู้ตายย่อมตกทอดเข้ารวมกับสิทธิและหน้าที่ของทายาท แต่ทั้งนี้ สิทธิและหน้าที่ดังกล่าวนั้น ต้องเป็นสิทธิและหน้าที่ที่อาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ หรือที่เรียกว่า Patrimonial Right และเนื่องจาก ทรัพย์สินเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดังนั้น แนวคิดเกี่ยวกับการรับมรดกจึงมีลักษณะรวม คือ ทายาทต้องรับไปทั้งทรัพย์สิน สิทธิ และหนี้ไปทั้งทรัพย์มรดกและการตกทอดของทรัพย์มรดกย่อมตกทอดไปทันทีเมื่อเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย[2] แต่ทั้งนี้ กฎหมายก็ให้สิทธิแก่ผู้รับมรดกในการเลือก คือ

1) การยอมรับมรดกโดยปกติ ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือโดยปริยายที่แสดงให้เห็นว่า มีเจตนารับมรดก เช่น การเข้าจัดการทรัพย์มรดก

2) การยอมรับมรดกบางส่วนโดยมีเงื่อนไข ซึ่งกฎหมายได้กำหนดแบบพิธีไว้ว่าต้องแสดงเจตนาต่อเจ้าหน้าที่ที่ศาลแพ่งซึ่งมีอำนาจเหนือกองมรดกนั้น[3] และต้องแสดงบัญชีทรัพย์สินต่อเจ้าหน้าที่ภายในสามเดือน นับแต่เจ้ามรดกเสียชีวิตลง ซึ่งทายาทจะมีเวลา 40 วันในการเข้ารับมรดกส่วนที่ต้องการเข้ารับ

---

[1]อาจารี มีอินทร์เกิด มีสิทธิ์, เรื่องเดิม, หน้า 31-34.

[2]ณัฐวุฒิ วังวงศ์, เรื่องเดิม, หน้า 62.

[3]Code Civil, Article 793-794.

3) การปฏิเสธไม่รับมรดก เช่น คือ กรณีที่ทายาทอาจจะพิจารณาแล้วว่า กองมรดกมีหนี้สินมากกว่าจำนวนทรัพย์มรดก ทายาทผู้มีสิทธิรับมรดกจึงปฏิเสธการรับมรดกนี้โดยแจ้งต่อเจ้าหน้าของศาลแพ่งได้[1]

ทั้งนี้ หากไม่มีทายาทผู้ใดมาแสดงเจตนารับมรดก ผู้มีส่วนได้หรือพนักงานอัยการอาจขอคำสั่งศาลแต่งตั้งผู้ที่จะเข้ามาจัดการทรัพย์สินที่เป็นมรดกได้

ระบบการจัดการมรดกในประเทศฝรั่งเศส เป็นการจัดการมรดกที่ไม่มีพินัยกรรม อาจเป็นเพราะเนื่องด้วยประเทศฝรั่งเศสมีหลักเกณฑ์การจัดการมรดกที่ไม่มีพินัยกรรมนั้นมีมาตรฐานที่ดี เช่น การจัดลำดับทายาทผู้มีสิทธิรับมรดกนั้นกฎหมายได้จัดให้บุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเจ้ามรดกให้มีสิทธิได้รับมรดกก่อน อีกทั้ง ยังมีการแบ่งมรดกภาคบังคับไว้เพื่อป้องกันมิให้เจ้ามรดกทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินให้บุคคลอื่นโดยอิสระจนไม่คำนึงถึงครอบครัว

สำหรับมรดกที่จะแบ่งในระหว่างทายาทมีหลักเกณฑ์พิเศษว่ากองมรดกนอกจากจะประกอบด้วยทรัพย์สินที่เจ้ามรดกมีอยู่ในขณะตายแล้ว ยังหมายความรวมถึง ทรัพย์สินที่เจ้ามรดกโอนไปยังทายาทขณะที่มีชีวิตอยู่ด้วย ดังนั้นทรัพย์สินที่ทายาทได้รับจากเจ้ามรดกในขณะที่ยังคงมีชีวิตอยู่จึงต้องนำมารวมเป็นทรัพย์สินที่ต้องนำมาแบ่งปันเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันแก่ทายาท ซึ่งหลักเกณฑ์จะไม่ตัดสิทธิทายาท ผู้ได้รับมรดกมาก่อนนั้นที่จะแสดงให้ศาลเห็นถึงเจตนาของเจ้ามรดก ที่ต้องการให้ทายาทดังกล่าวนั้นได้รับมรดกมากกว่า และหลักเกณฑ์จะไม่นำไปใช้ในกรณีที่พินัยกรรมกำหนดการแบ่งทรัพย์มรดกไว้แล้ว ซึ่งถือว่า เป็นเจตนาของเจ้ามรดกตามพินัยกรรม

ในกฎหมายมรดกของประเทศฝรั่งเศส ทายาทนั้นสามารถสละมรดกได้ และจะมีผลทำให้ทายาทผู้สละมรดกนั้นพ้นอำนาจหน้าที่ที่จะต้องนำทรัพย์สินที่ได้ในขณะที่เจ้ามรดกมีชีวิตอยู่มารวมเป็นกองมรดกที่จะแบ่ง รวมทั้งพ้นจากความรับผิดในการจัดการทรัพย์มรดกและพ้นจากความรับผิดต่อบรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลายของเจ้ามรดกอีกด้วย

---

[1]Code Civil, Article 784.

4.1.2.2 ผู้จัดการมรดก

ในประมวลกฎหมายแพ่งของฝรั่งเศสนั้น ได้บัญญัติถึงหลักเกณฑ์เรื่องผู้จัดการมรดกไว้ในมาตรา 1025 ถึงมาตรา 1034 แห่ง Code Civil โดยแบ่งผู้จัดการมรดกออกเป็น 2 ประเภท คือ

1) ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม (Executeur Testamentair)

ผู้ทำพินัยกรรมสามารถระบุให้บุคคลคนเดียวหรือหลายคนปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้จัดการมรดกก็ได้ โดยอาจระบุไว้ในพินัยกรรม หรือทำเป็นเอกสารอย่างอื่น ที่แยกออกมาต่างหากจากพินัยกรรม แล้วลงลายมือชื่อผู้ทำพินัยกรรมไว้ การตั้งผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม ในกฎหมายฝรั่งเศสอนุญาตให้สามารถตั้งผู้จัดการมรดกได้หลายคน ซึ่งในแต่ละคนผู้ทำพินัยกรรมก็สามารถกำหนดหน้าที่ที่แตกต่างกันได้ โดยผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม มีหน้าที่ในการจัดการมรดกภายหลังที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย และหลังจากที่ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมได้เข้าแสดงการยอมรับในหน้าที่แล้ว ซึ่งอำนาจหน้าที่นี้เป็นเรื่องเฉพาะตัวจะไม่ต้องไปสู่ทายาทของผู้จัดการมรดก อีกทั้งหน้าที่ของผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม คือ การปฏิบัติตามคำสั่งที่ได้ระบุไว้ หากเป็นเรื่องของการตีความเจตนารมณ์ของเจ้ามรดกจะเป็นหน้าที่ของศาลเท่านั้น

2) ผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล (Admistrateur Judiciaire)

คำว่า Admistrateur Judiciaire เป็นคำที่อยู่ในกฎหมายวิธีพิจารณาความของฝรั่งเศส โดยมีความหมายว่า ผู้จัดการมรดกที่ศาลตั้งขึ้น ซึ่งผู้จัดการมรดกนี้มีหน้าที่จัดการผลประโยชน์ของบุคคลหรือนิติบุคคลที่ไม่สามารถดำเนินการในกิจการได้หรือไม่สามารถจัดการผลประโยชน์หรือมีความจำเป็นเร่งด่วนในการดำเนินการ ทั้งนี้การที่ผู้จัดการมรดกจะมีหน้าที่อย่างไรนั้นย่อมเป็นไปตามคำสั่งศาลนั้น

โดยสาเหตุต้องมีการแต่งตั้งผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลนั้น เกิดจากการที่ทายาทละเลยไม่จัดการมรดก หรือมีการโต้แย้งเรื่องผลประโยชน์ในมรดก ทายาทอื่นจึงร้องขอต่อศาล เพื่อให้มีการจัดตั้งผู้จัดการมรดก ในส่วนกรณีที่ยังไม่มีการจัดการเพื่อแบ่งปันมรดก หัวหน้าศาลชั้นต้นอาจกำหนดมาตรการที่จำเป็นเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันของทายาทก็ได้ แต่ถ้าหากเป็นกรณีที่ผู้มีสิทธิรับมรดกไม่สามารถ

ตกลงกัน ในเรื่องการจัดการเพื่อแบ่งปันทรัพย์มรดก ศาลสามารถบังคับให้มีการวางทรัพย์ที่ศาล หรืออนุญาตให้มีการแต่งตั้งบุคคลผู้รักษาทรัพย์ไว้ก็ได้ และนอกจากนี้ยังมีสาเหตุแห่งการร้องขอให้ศาลตั้งผู้จัดการมรดกอีก เช่น การที่ทายาทไม่ไว้วางใจกัน ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการจัดการหรือการแบ่งปันทรัพย์มรดก รวมถึงการที่มีทรัพย์มรดกจำนวนมากแต่ทายาทไม่สามารถตกลงกันได้ก็สามารถร้องขอต่อศาล เพื่อให้มีการจัดตั้งผู้จัดการมรดกก็ได้

โดยหลักแล้ว หน้าที่ของผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลนั้นจะมีหน้าที่เป็นไปตามที่ศาลกำหนดไว้ ซึ่งจะจำกัดเฉพาะอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับเรื่องการจัดการทรัพย์มรดกเท่านั้น ไม่มีอำนาจจัดการเกี่ยวกับการฟ้องคดีเรื่องทรัพย์มรดกไม่สามารถต่อสู้คดีเกี่ยวกับการยึดอสังหาริมทรัพย์ เป็นต้น[1]

4.2 กฎหมายลิขสิทธิ์ในต่างประเทศ

กฎหมายลิขสิทธิ์ที่จะทำการศึกษานั้น ได้แก่ ความตกลง TRIPs ซึ่งเป็นความตกลงระหว่างประเทศที่ทุกประเทศที่เป็นภาคีได้ถือปฏิบัติและอนุมานมาปรับใช้กับกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศตน กฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศอังกฤษ หรือ Copyright, Designs and Patents Act 1988 ซึ่งเป็นรากฐานของระบบกฎหมาย Common Law และกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศฝรั่งเศส หรือ Copyright Law of France ซึ่งเป็นรากฐานของระบบกฎหมาย Civil Law

4.2.1 กฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศอังกฤษ

Copyright, Designs and Patents Act 1988 หรือ CDPA เป็นกฎหมายลิขสิทธิ์ของอังกฤษที่มีการแก้ไขปรับปรุงและใช้มาถึงในปัจจุบัน โดยพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์นี้เป็นกฎหมายที่คุ้มครองงานลิขสิทธิ์ การออกแบบและสิทธิบัตร ประกาศใช้เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2531 โดยมุ่งเน้นเพื่อให้การสร้างสรรค์ได้รับความคุ้มครองโดยลิขสิทธิ์จะต้องอยู่ในประเภทงานใดงานหนึ่ง ดังต่อไปนี้ งานวรรณกรรม งานละคร งานดนตรี งานศิลป์ ภาพยนตร์ การบันทึกเสียง การออกอากาศและการ

[1]ณัฐวุฒิ วังวงศ์, เรื่องเดิม, หน้า 62-69.

จัดพิมพ์ต้นฉบับตีพิมพ์ เป็นต้น การแบ่งหมวดหมู่ของกฎหมายนั่น แบ่งออกเป็น หมวด 1-8 เป็นเรื่องเกี่ยวกับลิขสิทธิ์ หมวด 9 สิทธิในการออกแบบ และ หมวด 10-18 เป็นเรื่องของกฎหมายสิทธิบัตรและเครื่องหมายการค้า กฎหมายลิขสิทธิ์บัญญัติอยู่ใน หมวด 1-8 ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับลิขสิทธิ์ ซึ่งกฎหมายลิขสิทธิ์ของอังกฤษในหมวดที่ 1 เรื่องลิขสิทธิ์ ได้บัญญัตินิยามความหมายของคำว่าลิขสิทธิ์ไว้ในมาตรา 1 ลิขสิทธิ์และผลงานลิขสิทธิ์

(1) ลิขสิทธิ์ คือ สิทธิในทรัพย์สินซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในคำอธิบาย ดังต่อไปนี้

(a) งานวรรณกรรม, ละคร, ดนตรีหรือศิลปะต้นฉบับ

(b) การบันทึกเสียง, ภาพยนตร์หรือละครเวที, และ

(c) การจัดพิมพ์ภาพของฉบับตีพิมพ์

(2) ในส่วนนี้ งานลิขสิทธิ์ หมายถึงงานใด ๆ ที่มีอยู่ในส่วนนี้

(3) ลิขสิทธิ์ไม่มีอยู่ในผลงานเว้นแต่มีข้อกำหนดหรือคุณสมบัติตรงตามเหตุแห่งการคุ้มครองลิขสิทธิ์ (ดูมาตรา 153 และบทบัญญัติที่อ้างถึง)[1]

และส่วนที่นำมาประกอบการศึกษาและวิเคราะห์ คือ หมวด 5 เรื่อง Moral Right บทบัญญัติมาตรา 94 กล่าวว่า ธรรมสิทธินั้นไม่สามารถโอนให้แก่กันได้[2] และในมาตรา 95 การตกทอดแห่งธรรมสิทธิ ภายหลังผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย

(1) เมื่อผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย บุคคลผู้มีสิทธิได้รับสิทธิตามมาตรา 77 (สิทธิในการระบุชื่อเป็นผู้เขียนหรือผู้สร้างสรรค์) สิทธิตามมาตรา 80 (สิทธิในการคัดค้านเพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายต่องาน) สิทธิตามมาตรา 85 (สิทธิในความเป็นส่วนตัวของรูปถ่ายและภาพยนตร์)

(a) สิทธิดังกล่าวนั้นจะถูกถ่ายทอดไปยังบุคคลโดยผลแห่งพินัยกรรม

(b) ในกรณีที่ไม่ได้ทำพินัยกรรมไว้ ลิขสิทธิ์ดังกล่าวจะตกทอดเป็นมรดก เพื่อให้แก่ทายาทผู้มีสิทธิได้รับมรดก และ

---

[1]Copyright, Designs and Patents Act 1988, Article 1.

[2]Ibid., Article 94.

(c) ถ้าหรือไม่ได้ปฏิบัติตามกรณี (a) และ (b) ก็สามารถใช้สิทธิได้โดยการทำผ่านตัวแทน

(2) เมื่อลิขสิทธิ์เป็นส่วนหนึ่งของทรัพย์มรดก ที่ตกทอดไปยังทายาทก็จะต้องจำกัดสิทธิในการรับ ดังนี้

(a) ผู้รับโอนจะมีสิทธิรับได้ส่วนหนึ่งหรือมากกว่า แต่ไม่สามารถรับได้ทั้งหมดแห่งลิขสิทธิ์ที่ผู้สร้างสรรค์มี โดยกระทำหรืออนุญาตให้ใช้สิทธินั้นได้ หรือ

(b) การแบ่งปัน แต่ไม่ใช่ทั้งหมดของระยะเวลาที่คุ้มครองลิขสิทธิ์ ซึ่งสิทธิใด ๆ ให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งอนุมาตรา (1) คือ จะถูกแบ่งตามลำดับ

(3) เรื่องธรรมสิทธิโดยอาศัยอำนาจตามอนุมาตรา (1) (a) หรือ (b) สิทธินั้นสามารถใช้ได้มากกว่าหนึ่งคน

(a) ในกรณีที่ได้รับสิทธิตามมาตรา 77 คือ สิทธิที่เป็นผู้เขียนหรือผู้สร้างสรรค์

(b) เมื่อได้รับสิทธิตามมาตรา 80 มาตรา 85 สามารถใช้สิทธินั้นเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหายได้

(c) หากมีการสละสิทธิตามมาตรา 87 สิทธินั้นก็จะไม่กระทบสิทธิของผู้อื่น

(4) การยินยอมหรือการสละสิทธิ ตามอนุมาตรา (1) มีผลผูกพันธ์ต่อบุคคลนั้น

(5) หากมีการทำละเมิด ๆ เกี่ยวกับงานอันมีลิขสิทธิ์ ตามมาตรา 84 ผู้รับมรดกสามารถกระทำการแทนผู้สร้างสรรค์ได้

(6) ภายใต้อำนาจมาตรานี้ ค่าเสียหายใด ๆ ที่เกิดขึ้นจากการละเมิดของผู้รับโอน ซึ่งภายหลังที่ผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย จะตกทอดเป็นส่วนหนึ่งของทรัพย์มรดก[1]

---

[1]Copyright, Designs and Patents Act 1988, Article 95.

4.2.2 กฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศฝรั่งเศส

กฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศฝรั่งเศสได้รับการพัฒนาขึ้นในศตวรรษที่ 18 ซึ่งเป็นช่วงเวลาเดียวกันกับกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศอังกฤษ โดยกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศฝรั่งเศสถูกควบคุมโดย ส่วนที่ 1 คือ กฎหมายลิขสิทธิ์ของฝรั่งเศสถูกควบคุมโดย *Code de la Propriété Intellectuelle*[1] คือ ประมวลกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา

ประเทศฝรั่งเศส เป็นภาคีอนุสัญญาทวิภาคีระหว่างประเทศหลายฉบับ เช่น อนุสัญญาเบอร์นที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2429 เพื่อคุ้มครองงานวรรณกรรมและศิลปะอนุสัญญากรุงเจนีวาเกี่ยวกับสิทธิของผู้เขียน ในวันที่ 6 กันยายน ค.ศ. 1952 อนุสัญญากรุงโรมฉบับ วันที่ 26 ตุลาคม พ.ศ. 2504 เรื่อง การคุ้มครองผู้แสดงโปรดิวเซอร์ของแผ่นเสียงและองค์การกระจายเสียง และอนุสัญญาเจนีวา ฉบับวันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ. 2514 และข้อตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา (TRIPS) ข้อตกลงเกี่ยวกับการค้าระหว่างประเทศ เมื่อวันที่ 15 เมษายน พ.ศ. 2537[2] เป็นต้น

การให้ความคุ้มครองในกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศฝรั่งเศส จะเป็นการให้ความสำคัญกับเรื่องธรรมสิทธิ หรือ Moral Rights มากกว่า สิทธิในทางเศรษฐกิจ เนื่องจาก เพื่อความเป็นธรรมกับผู้สร้างสรรค์ ซึ่งเป็นผู้ที่ใช้ความรู้ความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงาน กฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศฝรั่งเศสจึงยอมรับในการสร้างสรรค์งานว่า เป็นเรื่องเฉพาะตัวของบุคคลอย่างแท้จริง ดังนั้น จึงให้ความคุ้มครองและคำนึงธรรมสิทธิ เพื่อความเป็นธรรมแก่ผู้สร้างสรรค์ผลงานมากกว่า[3]

ธรรมสิทธิ หรือ Moral Rights

---

[1]วีกิพีเดีย, **กฎหมายลิขสิทธิ์ฝรั่งเศส** [Online], available URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Copyright_law of_France, 2561 (กุมภาพันธ์, 23).

[2]RCP, **กฎหมายลิขสิทธิ์ฝรั่งเศส** [Online], available URL: https://www.rpc.co.uk/perspectives/ip/terralex-cross-border-copyright-guide-2018/france/, 2561 (กุมภาพันธ์, 23).

[3]จิรประภา มากลิ่น, เรื่องเดิม, หน้า 29.

ธรรมสิทธิมีอยู่เสมอและไม่สามารถโอนได้ ดังนั้น ผู้สร้างสรรค์ก็ไม่สามารถสละสิทธิได้ และสิทธินี้ยังคงมีอยู่ แม้งานดังกล่าวจะตกเป็นสาธารณะ

ผู้สร้างสรรค์มีสิทธิที่จะได้รับการเคารพในชื่อเสียงของเขา

สิทธินี้จะติดไปกับตัวบุคคล

สิทธินี้จะมันจะยังคงอยู่ตลอดไป ไม่สามารถเอาไปได้และสิทธินี้เมื่อภายหลังที่ผู้เขียนถึงแก่ความตาย ธรรมสิทธิก็จะตกเป็นมรดกไปสู่ทายาท

การดำเนินการอาจหารือกับผู้อื่นภายใต้บทบัญญัติของพินัยกรรม[1]

กฎหมายลิขสิทธิ์ของฝรั่งเศส มีหลักเกณฑ์การบริหารจัดการสิทธิในผลงานลิขสิทธิ์ ภายหลังที่ผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตายดังนี้

1) ผู้เขียนเท่านั้นที่มีสิทธิที่จะเปิดเผยงานของตน โดยจะต้องกำหนดวิธีการเปิดงานและกำหนดเงื่อนไขดังกล่าวภายใต้บังคับข้อบังคับของ Article L132-4

ภายหลังที่ผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย สิทธิในการที่จะเปิดเผยงานจะต้องเป็นหน้าที่ของผู้จัดการมรดกที่ผู้สร้างสรรค์ได้มอบหมายไว้ หากผู้สร้างสรรค์ไม่ได้กำหนดไว้เป็นอย่างอื่น สิทธิของผู้สร้างสรรค์นั้นจะถูกใช้ได้โดยลูกหลาน โดยคู่สมรสซึ่งไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดในการหย่าและยังไม่ได้สมรสใหม่ โดยทายาทในลำดับอื่นที่ไม่ใช่ลูกหลานที่สืบทอดกันมาทั้งหมดหรือบางส่วน หรือผู้ที่ได้รับมรดกอื่นที่เกิดจากทรัพย์ในอนาคต

สิทธินี้ยังใช้ได้แม้ภายหลังสิทธิเด็ดขาดแห่งการหาประโยชน์จะสิ้นอายุการคุ้มครองลงตาม Article L123-1[2]

ภายหลังที่ผู้เขียนตายสิทธิดังกล่าวก็จะตกทอดไปยังทายาทหลังจากนั้นอีก 70 ปี[3]

---

[1]Intellectual Property Code, Article L121-1.

[2]Ibid., Article L121-2.

[3]Ibid., Article L123-1 (Act No. 97-283 of 27 Mars 1997 art. 5 Official Journal of 28 Mars 1997 in force on 1 July 1995).

2) ในกรณีที่มีการละเมิดสิทธิของผู้เขียนอย่างชัดเจนหรือไม่ชัดเจน โดยสิทธินั้นได้เปิดเผยตัวแทนของผู้เขียนที่ถึงแก่ความตาย ตาม Article L121-2 ศาลชั้นต้นอาจสั่งให้มีมาตรการที่เหมาะสม ในกรณีเกิดข้อพิพาทระหว่างผู้แทนดังกล่าวขึ้น ถ้าไม่มีผู้สืบสันดาน ไม่มีทายาทหรือคู่สมรสที่มีสิทธิได้รับมรดกเรื่องดังกล่าว ศาลอาจส่งให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงด้านวัฒนธรรมเป็นผู้รับผิดชอบ[1]

3) สิทธิในความสมบูรณ์ของงาน ผู้เขียนมีสิทธิที่จะคัดค้านการบิดเบือนหรือการดัดแปลง ในผลงานของเขา (สิทธินี้ถูกนำไปใช้ในลักษณะที่ จำกัดสำหรับซอฟต์แวร์เนื่องจากผู้สร้างซอฟต์แวร์ไม่สามารถคัดค้านการดัดแปลงใด ๆ ในผลงานของตนได้เว้นเสียแต่ว่า เขาสามารถพิสูจน์ได้ว่า การปรับเปลี่ยนดังกล่าวจะเป็นอันตรายต่อเกียรติยศหรือชื่อเสียงของเขา)

4) Article L121-4 ผู้เขียนมีสิทธิพิจารณาทบทวนหรือถอนงานของตนออกจากการตีพิมพ์เผยแพร่ แม้จะมีการกำหนดสิทธิในการแสวงหาผลประโยชน์ของผู้อื่น หลังจากที่มีการตีพิมพ์เผยแพร่แล้วก็ตาม ผู้เขียนอาจมีเงื่อนไขในการชดเชยความเสียที่ไม่เป็นธรรมในการใช้สิทธิพิจารณาทบทวนหรือถอนนี้แก่ผู้รับโอน

หากผู้เขียนมีความประสงค์ให้งานของเขาถูกตีพิมพ์เผยแพร่เช่นเดิม หลังจากที่เขาได้ใช้สิทธิในการพิจารณาทบทวนและถอนแล้วนั้น ผู้เขียนต้องเสนอให้ผู้รับมอบใช้สิทธิในการแสวงหาประโยชน์ภาตใต้เงื่อนไขเดิม[2]

จะเห็นได้ว่า กฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศฝรั่งได้ให้ความสำคัญแก่เรื่อง ธรรมสิทธิ หรือ Moral Rights เป็นอย่างมาก ซึ่งในรายละเอียดของกฎหมายได้ให้ความคุ้มครองธรรมสิทธิ หรือ Moral Rights นี้ ยาวนานไปจนถึงแม้ผลงานลิขสิทธิ์จะตกเป็นสาธารณะสมบัติของแผ่นดินก็ตาม ทายาทก็ยังคงสามารถอ้างธรรมสิทธิ หรือ Moral Rights นี้ เพื่อปกป้องชื่อเสียงของผู้สร้างสรรค์ได้

---

[1]Intellectual Property Code, Article L121-3.

[2]Casalonga, **Copyright in France** [Online], available URL: hattp://www .casalonga.com/documentation/Copyright/copyright-in-france-230/Copright-in-France.html?lang=en,, 2561 (กุมภาพันธ์, 23).

5. ร่างพระราชบัญญัติองค์กรบริหารการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์
และสิทธินักแสดง พ.ศ. ....

พระราชบัญญัตินี้ มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งมาตรา 29 ประกอบกับมาตรา 50 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า "พระราชบัญญัติองค์กรบริหารการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์และสิทธินักแสดง พ.ศ. …."

มาตรา 2 พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดเก้าสิบวันนับแต่วันประกาศ ในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา 3 เป็นนิยามศัพท์ ในพระราชบัญญัตินี้

“องค์กรจัดเก็บ” หมายความว่า องค์กรซึ่ง ได้รับอนุญาตตามพระราชบัญญัตินี้ ให้ดำเนินการบริหารการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์และสิทธินักแสดง แทนผู้เป็นเจ้าของสิทธิ์ หรือผู้มีสิทธินั้นตามกฎหมายว่าด้วยลิขสิทธิ์

“ลิขสิทธิ์” หมายความว่า ลิขสิทธิ์ตามกฎหมายว่าด้วยลิขสิทธิ์

“สิทธินักแสดง” หมายความว่า สิทธิของนักแสดงตามกฎหมายว่าด้วยลิขสิทธิ์

“เจ้าของสิทธิ” หมายความว่า ผู้ซึ่งเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์หรือสิทธินักแสดง และรวมถึงผู้ซึ่งได้รับสิทธิดังกล่าวโดยชอบโดยการอนุญาตให้ใช้สิทธิหรือการโอนสิทธิด้วย

“ค่าตอบแทน” หมายความว่า ค่าตอบแทนสำหรับการใช้งานอันมีลิขสิทธิ์หรือสิทธินักแสดงของเจ้าของสิทธิ

“ใบอนุญาต” หมายความว่า หนังสือซึ่งออกให้แก่บุคคลหรือคณะบุคคลเพื่ออนุญาตให้ดำเนินการเป็นองค์กรจัดเก็บตามพระราชบัญญัตินี้

“คณะกรรมการ” หมายความว่า คณะกรรมการลิขสิทธิ์ตามกฎหมายว่าด้วยลิขสิทธิ์

“พนักงานเจ้าหน้าที่” หมายความว่า ผู้ซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งให้ปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้

“อธิบดี” หมายความว่า อธิบดีกรมทรัพย์สินทางปัญญาหรือผู้ซึ่งอธิบดีกรมทรัพย์สินทางปัญญามอบหมาย

“รัฐมนตรี” หมายความว่า รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 4 ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจแต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่ กับออกกฎกระทรวงกำหนดค่าธรรมเนียมไม่เกินอัตราตามบัญชีท้ายพระราชบัญญัตินี้ ลดหรือยกเว้นค่าธรรมเนียม และกำหนดการอื่น เพื่อปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้

กฎกระทรวงนั้น เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

หมวด 1 เป็นเรื่องของการขออนุญาตดำเนินการเป็นองค์กรจัดเก็บ

มาตรา 5 ภายใต้บังคับมาตรา 7 ผู้ประสงค์จะดำเนินการเป็นองค์กรจัดเก็บต้องได้รับอนุญาตจากอธิบดี

ผู้มีสิทธิยื่นคำขออนุญาตต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

(1) เป็นนิติบุคคลหรือคณะบุคคลที่มิได้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อแสวงหากำไรอย่างอื่นนอกจากค่าบริการเพื่อการบริหารการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์และสิทธินักแสดงแทนเจ้าของสิทธิ

(2) มีเจ้าของสิทธิเป็นสมาชิกโดยมอบหมายให้นิติบุคคลหรือคณะบุคคลนั้นบริหารการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์หรือสิทธินักแสดงแทนตน จำนวนไม่น้อยกว่าที่กำหนดในกฎกระทรวง ทั้งนี้ การมอบหมายดังกล่าวต้องมิใช่เป็นการมอบหมายให้กระทำแทนเป็นการเฉพาะคราว

(3) มีสถานะทางการเงินที่น่าเชื่อถือได้

(4) มีคุณสมบัติอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

การขออนุญาตและเอกสารและหลักฐานที่ต้องยื่นประกอบคำขออนุญาต ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 6 เมื่อได้รับคำขออนุญาตตามมาตรา 5 ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ตรวจสอบคำขอให้ถูกต้อง และทำรายงานการตรวจสอบเสนอต่ออธิบดี

ในกรณีที่คำขออนุญาตไม่เป็นไปตามมาตรา 5 ให้อธิบดีมีคำสั่งไม่อนุญาตและแจ้งให้ผู้ยื่นคำขอทราบเป็นหนังสือโดยไม่ชักช้า แต่ในกรณีที่คำขออนุญาตเป็นไปตามมาตรา 5 ให้อธิบดีพิจารณาเลือกผู้ขออนุญาตที่มีความเหมาะสมมากที่สุดเพื่อดำเนินการตามมาตรา 7

มาตรา 7 ในการอนุญาตให้ดำเนินการเป็นองค์กรจัดเก็บ ให้มีองค์กรจัดเก็บเพียงองค์กรเดียว สำหรับงานอันมีลิขสิทธิ์แต่ละประเภทหรือสำหรับสิทธินักแสดง ในการนี้ ให้อธิบดีพิจารณาสั่งอนุญาตให้ผู้ขอที่มีความเหมาะสมมากที่สุดดำเนินการเป็นองค์กรจัดเก็บสำหรับงานอันมีลิขสิทธิ์ประเภทนั้นหรือสำหรับสิทธินักแสดง และแจ้งคำสั่งให้ผู้ยื่นคำขอที่เกี่ยวข้องทราบ

ให้อธิบดีออกใบอนุญาตให้แก่ผู้ได้รับอนุญาตตามวรรคหนึ่งเมื่อผู้ได้รับอนุญาตได้ชำระค่าธรรมเนียมแล้ว และให้บันทึกการได้รับอนุญาตไว้ในทะเบียน

มาตรา 8 สิทธิและหน้าที่ขององค์กรจัดเก็บตามหมวด 2 พระราชบัญญัตินี้เริ่มตั้งแต่วันที่ออกใบอนุญาต ใบอนุญาตให้มีอายุห้าปีนับแต่วันที่ออกใบอนุญาต ในกรณีที่ใบอนุญาตสูญหายหรือชำรุดในสาระสำคัญ ให้องค์กรจัดเก็บขอรับใบแทนได้

ในกรณีที่องค์กรจัดเก็บประสงค์จะต่อใบอนุญาต ให้ยื่นคำขอต่ออายุใบอนุญาต ต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ภายในเก้าสิบวันก่อนวันที่ใบอนุญาตสิ้นอายุ เมื่อได้ยื่นคำขอต่ออายุใบอนุญาตแล้ว ให้องค์กรจัดเก็บยังมีสิทธิและหน้าที่ตามหมวด 2 พระราชบัญญัตินี้ อยู่จนกว่าอธิบดีจะมีคำสั่งไม่อนุญาต

การขอรับใบแทนและการขอต่ออายุใบอนุญาต ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 9 ในการพิจารณาคำขอ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่และอธิบดีมีอำนาจมีหนังสือสอบถามหรือเรียกผู้ขอมาให้ถ้อยคำหรือทำคำชี้แจงเป็นหนังสือหรือให้ส่งเอกสารหรือหลักฐานใดที่เกี่ยวข้อง หรือเชิญบุคคลใดมาให้ข้อเท็จจริง คำอธิบาย คำแนะนำหรือความเห็น เพื่อประกอบการพิจารณา

มาตรา 10 ผู้ขออนุญาตซึ่งมิได้รับอนุญาตให้ดำเนินการเป็นองค์กรจัดเก็บมีสิทธิอุทธรณ์ต่อคณะกรรมการได้ภายในเก้าสิบวัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำสั่ง ตามมาตรา 6 วรรคสอง หรือมาตรา 7 วรรคหนึ่ง แล้วแต่กรณี

การอุทธรณ์ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

เมื่อคณะกรรมการมีคำวินิจฉัยแล้ว ถ้าผู้อุทธรณ์ไม่เห็นด้วยกับคำวินิจฉัยของคณะกรรมการ ให้มีสิทธินำคดีไปสู่ศาลได้ภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำวินิจฉัยนั้น ถ้าไม่ดำเนินคดีภายในกำหนดเวลาดังกล่าว ให้ถือว่า คำวินิจฉัยของคณะกรรมการเป็นที่สุด

หมวด 2 เป็นเรื่องของสิทธิและหน้าที่ทั่วไปขององค์กรจัดเก็บ

มาตรา 11 องค์กรจัดเก็บมีสิทธิจัดเก็บค่าตอบแทนการใช้สิทธิในงานอันมีลิขสิทธิ์ หรือการใช้สิทธินักแสดงแทนเจ้าของสิทธิ ทั้งนี้ เฉพาะในส่วนของสิทธิในการเผยแพร่ต่อสาธารณชน ตามกฎหมายลิขสิทธิ์ (เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น)

ในกรณีงานวรรณกรรม ให้องค์กรจัดเก็บมีสิทธิจัดเก็บค่าตอบแทนการใช้สิทธิแทนเจ้าของสิทธิได้เฉพาะในส่วนของสิทธิทำซ้ำ หรือดัดแปลง ให้องค์กรจัดเก็บมีสิทธิทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิหรือสัญญาโอนสิทธิแทนเจ้าของสิทธิ เว้นแต่จะรู้ว่าขัดต่อความประสงค์ของเจ้าของสิทธิ

มาตรา 12 การจัดเก็บค่าตอบแทนการใช้สิทธิหรือการทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิหรือโอนสิทธิโดยองค์กรจัดเก็บตามมาตรา 11 มีผลผูกพันเจ้าของสิทธิ ไม่ว่าจะเป็นเจ้าของสิทธิที่เป็นสมาชิกองค์กรจัดเก็บหรือไม่ และผู้ใช้สิทธิหรือผู้รับโอนสิทธิไม่ต้องจ่ายค่าตอบแทนให้แก่เจ้าของสิทธิอีก

มาตรา 13 ในกรณีที่เจ้าของสิทธิไม่ประสงค์ให้องค์กรจัดเก็บดำเนินการจัดเก็บค่าตอบแทนการใช้สิทธิหรือทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิหรือสัญญาโอนสิทธิแทนเจ้าของสิทธิ ให้เจ้าของสิทธิแจ้งความประสงค์ดังกล่าวให้องค์กรจัดเก็บทราบหรือบอกกล่าวให้พนักงานเจ้าหน้าที่ทราบเพื่อแจ้งไปยังองค์กรจัดเก็บต่อไป ในกรณีนี้ องค์กรจัดเก็บไม่อาจใช้สิทธิตามมาตรา 11 แทนเจ้าของสิทธิรายนั้น

ความในวรรคหนึ่งไม่กระทบกระเทือนต่อการจัดเก็บค่าตอบแทนหรือการทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิหรือสัญญาโอนสิทธิที่องค์กรจัดเก็บได้กระทำไปก่อนได้รับแจ้ง

มาตรา 14 ในกรณีที่องค์กรจัดเก็บยังไม่ใช้สิทธิแทนเจ้าของสิทธิตามมาตรา 11 สิทธิขององค์กรจัดเก็บไม่เป็นการตัดสิทธิของเจ้าของสิทธิในการดำเนินการเอง ไม่ว่าจะมีการแจ้งตามมาตรา 11 หรือไม่

มาตรา 15 เมื่อได้จัดเก็บค่าตอบแทนจากผู้ใช้สิทธิแล้ว ให้จัดสรรค่าตอบแทนให้แก่บรรดาเจ้าของสิทธิอย่างเป็นธรรมโดยไม่ชักช้า ตามข้อบังคับเกี่ยวกับการบริหารการจัดเก็บค่าตอบแทนและอัตราค่าตอบแทนที่คณะกรรมการให้ความเห็นชอบตามหมวด 3

มาตรา 16 รายได้ขององค์กรจัดเก็บที่ได้มาจากค่าบริการในการจัดเก็บ ให้ได้รับยกเว้นภาษีตามประมวลรัษฎากร

หมวด 3 เป็นเรื่อง การบริหารองค์กรจัดเก็บ

มาตรา 17 ให้องค์กรจัดเก็บจัดทำข้อบังคับขององค์กร รวมทั้งข้อบังคับเกี่ยวกับการจัดการบริหารและผู้แทนในกิจการอันเกี่ยวกับบุคคลภายนอก

ในกรณีที่องค์กรจัดเก็บเป็นนิติบุคคลและมีข้อบังคับเกี่ยวกับการจัดการบริหารอยู่แล้วในขณะที่ได้รับใบอนุญาต ให้ดำเนินการแก้ไขข้อบังคับเพื่อให้กรรมการบริหารขององค์กรจัดเก็บมาจากสมาชิกในสัดส่วนที่เหมาะสมด้วย

มาตรา 18 ให้องค์กรจัดเก็บจัดทำทะเบียนสมาชิกและส่งสำเนาให้กรมทรัพย์สินทางปัญญาภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่ได้รับใบอนุญาต

ทะเบียนสมาชิกตามวรรคหนึ่งอย่างน้อยต้องมีรายการดังต่อไปนี้

(1) ชื่อ สัญชาติ และที่อยู่ของสมาชิก

(2) วันที่เข้าเป็นสมาชิก

(3) ชื่อ ประเภทของงานอันมีลิขสิทธิ์ของสมาชิก

(4) รายละเอียดผลงานของสมาชิก

ในกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงรายการในทะเบียนสมาชิกตามวรรคหนึ่ง ให้แจ้งการเปลี่ยนแปลงต่อกรมทรัพย์สินทางปัญญาภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่มีการเปลี่ยนแปลงนั้น

มาตรา 19 ให้องค์กรจัดเก็บจัดทำข้อบังคับเกี่ยวกับอัตราค่าตอบแทนที่จัดเก็บจากผู้ใช้สิทธิและที่จัดสรรให้เจ้าของสิทธิ เพื่อให้คณะกรรมการให้ความเห็นชอบ

ให้มีกองทุนบริหารการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์และสิทธินักแสดง เพื่อจ่ายเงินค่าสงเคราะห์ตามสมควรแก่สมาชิกที่ต้องอันตรายแก่กายหรือเสียชีวิต โดยรายละเอียดหลักเกณฑ์และวิธีการเบิกจ่ายเงินให้เป็นไปตามกฎกระทรวง

มาตรา 20 ในการจัดเก็บค่าตอบแทนจากผู้ใช้สิทธิและจัดสรรค่าตอบแทนให้แก่เจ้าของสิทธิ ให้คำนึงถึงพฤติการณ์ทั้งปวงรวมทั้งจำนวนครั้งที่ใช้งานหรือการแสดง ความนิยม ความเหมาะสม ความเป็นธรรม และความสำคัญทางวัฒนธรรมของงานหรือการแสดงในเวลาที่ใช้งานหรือการแสดงนั้น

หมวด 4 เป็นเรื่องการกำกับดูแลองค์กรจัดเก็บ

มาตรา 21 เพื่อประโยชน์ในการกำกับดูแลองค์กรจัดเก็บ ให้องค์กรจัดเก็บจัดมีหน้าที่ดังต่อไปนี้

(1) ทำและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับงานอันมีลิขสิทธิ์และสิทธินักแสดงที่จะมีหรือได้มีการจัดเก็บหรือดำเนินการตามมาตรา 11 และเปิดเผยข้อมูลดังกล่าวแก่ ผู้ร้องขอโดยให้เรียกเก็บค่าธรรมเนียมจากผู้ร้องขอได้

(2) จัดทำรายงานประจำปีแสดงผลการดำเนินการจัดเก็บค่าตอบแทนและการที่เกี่ยวข้อง เพื่อเผยแพร่ให้ประชาชนทราบและตรวจสอบได้ และส่งสำเนารายงานประจำปีต่อกรมทรัพย์สินทางปัญญาภายในสามสิบวัน นับแต่วันสิ้นปีบัญชีของทุกปี

(3) จัดทำงบดุล งบการเงิน และบัญชี และจัดให้ผู้สอบบัญชีตรวจสอบภายในเก้าสิบวัน นับแต่วันสิ้นปีบัญชีของทุกปี

มาตรา 22 ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ประเมินผลการดำเนินการขององค์กรจัดเก็บแล้วทำรายงานผลการสอบบัญชีเสนอต่ออธิบดีเพื่อพิจารณาดำเนินการตามมาตรา 23

มาตรา 23 ในกรณีที่ปรากฏจากรายงานของผู้สอบบัญชีหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ว่าองค์กรจัดเก็บกระทำการไม่ถูกต้องในการดำเนินกิจการจนทำให้เกิดความเสียหายหรือมีข้อบกพร่องเกี่ยวกับการเงินหรือการบัญชี ถ้าอธิบดีเห็นว่า การกระทำอันก่อให้เกิดความเสียหายหรือข้อบกพร่องนั้นอาจแก้ไขได้ อธิบดีอาจสั่งให้แก้ไขการกระทำหรือ

ข้อบกพร่องนั้นภายในระยะเวลาที่กำหนด หากองค์กรจัดเก็บไม่ดำเนินการแก้ไข ภายในระยะเวลาดังกล่าว อธิบดีอาจสั่งพักใช้หรือเพิกถอนใบอนุญาตได้ และแจ้งคำสั่งพร้อมด้วยเหตุผลให้องค์กรจัดเก็บทราบ

มาตรา 24 ในกรณีที่อธิบดีเห็นว่าองค์กรจัดเก็บมิได้ดำเนินการภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่ได้รับใบอนุญาต หรือหยุดกิจการติดต่อกันเป็นเวลาสองปี อธิบดีมีอำนาจสั่งเพิกถอนใบอนุญาตและแจ้งคำสั่งพร้อมด้วยเหตุผลให้องค์กรจัดเก็บนั้นทราบ

มาตรา 25 คำสั่งของอธิบดีตามมาตรา 23 หรือมาตรา 24 ที่สั่งพักใช้หรือเพิกถอนใบอนุญาต ให้องค์กรจัดเก็บอุทธรณ์ต่อคณะกรรมการได้ภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำสั่ง

การอุทธรณ์ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

เมื่อคณะกรรมการมีคำวินิจฉัยแล้ว ถ้าผู้อุทธรณ์ไม่เห็นด้วยกับคำวินิจฉัยของคณะกรรมการ ให้มีสิทธินำคดีไปสู่ศาลได้ภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำวินิจฉัยนั้น ถ้าไม่ดำเนินคดีภายในกำหนดเวลาดังกล่าว ให้ถือว่าคำวินิจฉัยของคณะกรรมการเป็นที่สุด

มาตรา 26 บุคคลใดอาจขอตรวจเอกสารเกี่ยวกับองค์กรจัดเก็บที่กรมทรัพย์สินทางปัญญาเก็บรักษาไว้ และอาจขอคัดสำเนาเอกสารดังกล่าวพร้อมคำรับรองสำเนาถูกต้องโดยเสียค่าธรรมเนียมได้

หมวด 5 เป็นเรื่องการระงับข้อพิพาท

มาตรา 27 ในกรณีที่มีข้อพิพาทเกี่ยวกับค่าตอบแทนระหว่างองค์กรจัดเก็บและผู้ใช้งานอันมีลิขสิทธิ์หรือสิทธินักแสดงที่องค์กรจัดเก็บดำเนินการจัดเก็บตามพระราชบัญญัตินี้และไม่สามารถตกลงกันได้ ให้เสนอข้อพิพาทนั้นให้คณะอนุญาโตตุลาการตามหมวดนี้เป็นผู้ชี้ขาด โดยยื่นคำขอต่อกรมทรัพย์สินทางปัญญา

มาตรา 28 คณะอนุญาโตตุลาการประกอบด้วยผู้ชี้ขาดคนหนึ่งซึ่งอธิบดีแต่งตั้งเป็นประธาน และผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายลิขสิทธิ์อีกสองคนซึ่งคู่กรณีทั้งสองฝ่ายแต่งตั้งฝ่ายละหนึ่งคน

หมวด 6 บทกำหนดโทษ

มาตรา 29 ผู้ใดดำเนินการเป็นองค์กรจัดเก็บโดยไม่ได้รับใบอนุญาตต้องระวางโทษจำไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสี่แสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 30 ผู้ใดฝ่าฝืนคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่ตามมาตรา 9 ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท

มาตรา 31 ผู้ดำเนินการเป็นองค์กรจัดเก็บผู้ใดดำเนินการจัดเก็บค่าตอบแทนหรือทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิหรือสัญญาโอนสิทธิแทนเจ้าของสิทธิโดยรู้ว่าเจ้าของสิทธิไม่ประสงค์จะให้องค์กรจัดเก็บนั้นดำเนินการแทนเจ้าของสิทธิ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินสองแสนบาท

มาตรา 32 ผู้ดำเนินการเป็นองค์กรจัดเก็บผู้ใดจัดเก็บค่าตอบแทนจากผู้ใช้สิทธิโดยไม่จัดสรรค่าตอบแทนให้แก่บรรดาเจ้าของสิทธิอย่างเป็นธรรม ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งล้านบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 33 ผู้ดำเนินการเป็นองค์กรจัดเก็บผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 17 มาตรา 18 มาตรา 19 หรือมาตรา 21 ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท

มาตรา 34 ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้เป็นนิติบุคคล กรรมการผู้จัดการ ผู้จัดการ หรือผู้แทนนิติบุคคลนั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้นด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้รู้เห็นหรือยินยอมในการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้น

6. ร่างพระราชบัญญัติการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ และสิทธินักแสดง พ.ศ. ....

โดยที่เป็นการสมควรให้มีกฎหมายว่าด้วยการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์และสิทธินักแสดง “พระราชบัญญัตินี้มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลซึ่งมาตรา 29 ประกอบกับมาตรา 35 มาตรา 48 และมาตรา 50 ของรัฐธรรมนูญ

แห่งราชอาณาจักรไทยบัญญัติให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย”

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์และสิทธิ นักแสดง พ.ศ. ....”

มาตรา 2 พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดเก้าสิบวัน นับแต่วันประกาศ ในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

ในหมวด 1 เป็นบททั่วไป

มาตรา 3 ในพระราชบัญญัตินี้

“องค์กรจัดเก็บ” หมายความว่า องค์กรที่ได้รับหนังสืออนุญาตให้ประกอบการจัดเก็บค่าตอบแทน จากการใช้งานลิขสิทธิ์ หรือสิทธินักแสดงตามพระราชบัญญัตินี้

“สมาชิก” หมายความว่า ผู้เป็นเจ้าของผลงานลิขสิทธิ์หรือนักแสดง

“ผู้บริหารองค์กร” หมายความว่า ผู้บริหารองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์และสิทธินักแสดง

“หนังสืออนุญาต” หมายความว่า หนังสืออนุญาตให้ประกอบการจัดเก็บค่าตอบแทน จากการใช้งานลิขสิทธิ์และสิทธินักแสดง

“คณะกรรมการ” หมายความว่า คณะกรรมการกำกับดูแลการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์และสิทธินักแสดง

“ข้อบังคับ” หมายความว่า ข้อกำหนดหรือข้อบังคับขององค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์และสิทธินักแสดง

“ค่าตอบแทน” หมายความว่า เงินและ/หรือทรัพย์สินที่ได้จากการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ และสิทธินักแสดง

“ค่าสิทธิ” หมายความว่า รายได้จากสิทธิประโยชน์ที่ได้แบ่งปันแก่เจ้าของลิขสิทธิ์หรือสิทธินักแสดง

“นายทะเบียน” หมายความว่า อธิบดีกรมทรัพย์สินทางปัญญาหรือผู้ซึ่งอธิบดีกรม ทรัพย์สินทางปัญญาแต่งตั้ง

“อธิบดี” หมายความว่า อธิบดีกรมทรัพย์สินทางปัญญา และให้หมายความรวมถึงผู้ซึ่งอธิบดี กรมทรัพย์สินทางปัญญามอบหมายด้วย

“รัฐมนตรี” หมายความว่า รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 4 ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจแต่งแต่งพนักงานเจ้าหน้าที่กับออกกฎกระทรวงกำหนดค่าธรรมเนียมไม่เกินอัตราตามบัญชีท้ายพระราชบัญญัตินี้ ลดหรือยกเลิกค่าธรรมเนียมและกำหนดกิจการอื่น เพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้

กฎกระทรวงนั้น เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

มาตรา 5 ห้ามมิให้ผู้ใดนอกจากองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์หรือสิทธินักแสดงที่ขอขึ้นทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้ หรือกฎหมายอื่น ใช้คำว่า “องค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์และ/หรือสิทธินักแสดง” เป็นชื่อหรือเป็นส่วนหนึ่งแห่งชื่อในธุรกิจ

มาตรา 6 ห้ามมิให้ผู้ใดนอกจากองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์หรือสิทธินักแสดงจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์หรือสิทธินักแสดงในสิทธิอย่างเดียวกันอันมีลักษณะซ้ำซ้อนกันมิได้

หมวด 2 การขึ้นทะเบียนองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์หรือสิทธินักแสดง

มาตรา 7 องค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์และสิทธินักแสดง ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามกฎหมายใด การจดทะเบียนนิติบุคคลให้เป็นไปตามกฎหมายนั้น

องค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์หรือสิทธินักแสดงเมื่อได้จดทะเบียนแล้วเป็นนิติบุคคลต่างหากจากผู้เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นหรือสมาชิกขององค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์หรือสิทธินักแสดง

มาตรา 8 ให้องค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์หรือสิทธินักแสดงมีวัตถุประสงค์กระทำการดังต่อไปนี้ได้

1) จัดให้ได้มารับโอนสิทธิหรือด้วยวิธีอื่นใดซึ่งสิทธิในการเผยแพร่ต่อสาธารณชนแก่งานลิขสิทธิ์หรือสิทธินักแสดง

2) อนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิในงานอันมีลิขสิทธิ์หรือสิทธินักแสดงในการเผยแพร่ต่อสาธารณชน เพื่อประโยชน์ของสมาชิก โดยไม่เลือกปฏิบัติ

3) ดำเนินการแบ่งค่าตอบแทนที่จัดเก็บได้ให้แก่มวลสมาชิกตามที่คณะกรรมการกำหนด

4) ให้ความช่วยเหลือแก่สมาชิกทางด้านคดีความที่ฟ้องหรือถูกฟ้องต่อศาลอันเนื่องมาจากการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์หรือสิทธินักแสดง

5) ดำเนินกิจการอย่างอื่นที่เกี่ยวข้องเพื่อให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์และสิทธินักแสดง

6) ในการดำเนินงานองค์กรจัดเก็บจะกำหนดข้อบังคับอย่างหนึ่งอย่างใดหรือไม่ก็ได้

7) ให้การสงเคราะห์ตามสมควรแก่สมาชิกที่ต้องอันตรายแก่กายหรือเสียชีวิตเกี่ยวกับอาชีพ

มาตรา 9 ผู้มีสิทธิขอขึ้นทะเบียนองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์หรือสิทธินักแสดงมีดังนี้

1) นิติบุคคลซึ่งมีสัญชาติไทย

2) นิติบุคคลซึ่งมิได้มีสัญชาติไทยแต่เป็นประเทศภาคีแห่งอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองลิขสิทธิ์หรืออนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองสิทธินักแสดงซึ่งประเทศไทยเป็นภาคีอยู่ด้วยและมีภูมิลำเนาหรือสถานที่ประกอบธุรกิจในประเทศไทยโดยได้รับอนุมัติจากรัฐมนตรี

3) ส่วนราชการหน่วยงานของรัฐรัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่นหรือองค์กรอื่นที่เป็นนิติบุคคล

มาตรา 10 การขอขึ้นทะเบียนองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์หรือสิทธินักแสดง และอัตราค่าธรรมเนียมให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 11 เมื่อได้รับคำขอขึ้นทะเบียน ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ตรวจสอบคำขอให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดในมาตรา 7 มาตรา 8 และมาตรา 9 และทำรายงานการตรวจสอบเสนอความเห็นต่ออธิบดี

ในการตรวจสอบคำขอตามวรรคหนึ่ง หากมีข้อสงสัยให้นายทะเบียนเรียกผู้ขอขึ้นทะเบียนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องมาให้ถ้อยคำชี้แจงหรือแสดงหลักฐาน ต่อนายทะเบียน

มาตรา 12 ในกรณีที่คำขอขึ้นทะเบียนไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดในมาตรา 7 มาตรา 8 และมาตรา 9 ให้อธิบดีมีคำสั่งยกคำขอขึ้นทะเบียนและให้มีหนังสือแจ้งคำสั่งพร้อมด้วยเหตุผลให้ผู้ขอขึ้นทะเบียนทราบโดยไม่ชักช้า

ผู้ขอขึ้นทะเบียนมีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งของอธิบดีต่อคณะกรรมการได้ภายในเก้าสิบวัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำสั่งนั้น การอุทธรณ์ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

เมื่อคณะกรรมการมีคำวินิจฉัยแล้ว ถ้าผู้ขอขึ้นทะเบียนไม่เห็นด้วยกับคำวินิจฉัยของคณะกรรมการ ให้ถือว่า คำวินิจฉัยของคณะกรรมการเป็นที่สุด

ในกรณีที่มีคำวินิจฉัยของคณะกรรมการอันเป็นที่สุดว่าคำขอขึ้นทะเบียนถูกต้องตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดในมาตรา 7 มาตรา 8 และมาตรา 9 ให้ดำเนินการต่อไปตามมาตรา 13

มาตรา 13 ในกรณีที่คำขอขึ้นทะเบียนเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดในมาตรา 7 มาตรา 8 และมาตรา 9 และอธิบดีเห็นควรให้ขึ้นทะเบียนโดยมีเงื่อนไขหรือไม่มีเงื่อนไข ให้อธิบดีมีคำสั่งประกาศโฆษณาการรับขึ้นทะเบียนตามวิธีการที่อธิบดีกำหนด

มาตรา 14 เมื่ออธิบดีขึ้นทะเบียนองค์กรจัดเก็บแล้ว ให้การคุ้มครององค์กรจัดเก็บมีผลตั้งแต่วันที่ออกหนังสืออนุญาต

ห้ามมิให้ออกหนังสืออนุญาตแก่องค์การจัดเก็บประเภทเดียวกัน ที่ได้รับอนุญาตแล้วตามวรรคหนึ่ง

มาตรา 15 องค์กรจัดเก็บจะขอต่ออายุหนังสืออนุญาตได้คราวละไม่เกิน 5 ปี โดยยื่นคำขอต่ออายุต่อนายทะเบียนภายใน 90 วัน ก่อนวันสิ้นอายุ 5 ปี เมื่อได้ยื่นคำขอแล้วให้ถือว่า องค์การจัดเก็บยังคงอยู่ในทะเบียน จนกว่านายทะเบียนจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น

การขอต่ออายุหนังสืออนุญาตให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการของประกาศคณะกรรมการกำหนด

หมวด 3 สิทธิและหน้าที่องค์กรจัดเก็บ

มาตรา 16 ให้มีคณะผู้บริหารองค์กรดำเนินการองค์กรจัดเก็บ ซึ่งที่ประชุมใหญ่เลือกตั้งจากสมาชิกผู้จัดตั้งองค์กรจัดเก็บเป็นผู้ดำเนินการ และเป็นผู้แทนในกิจการอันเกี่ยวกับบุคคลภายนอก

มาตรา 17 ภายใต้มาตรา 8 (3) การจัดสรรค่าสิทธิแก่สมาชิกเจ้าของลิขสิทธิ์หรือสิทธินักแสดง ให้จัดสรรตามข้อสัญญาเข้าเป็นสมาชิก ซึ่งคิดจากรายได้ภายหลังจากที่ได้หัก ค่าใช้จ่ายในการบริหารองค์กรจัดเก็บแล้ว ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงจำนวนครั้งที่ใช้งาน ความนิยมของผู้ใช้งาน ณ เวลานั้น ความเหมาะสม และความเป็นธรรม

มาตรา 18 การอนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิจะกำหนดเงื่อนไขอย่างใดอย่างหนึ่งหรือไม่ก็ได้ แต่เงื่อนไขในดังกล่าวจะกำหนดในลักษณะที่เป็นการจำกัดการแข่งขันโดยไม่เป็นธรรม หรือกำหนดเงื่อนไขในข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมมิได้

การอนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิเผยแพร่ต่อสาธารณชน ต้องทำเป็นหนังสือและลงลายมือชื่อของผู้แทนผู้บริหารองค์กร และผู้ได้รับอนุญาตให้ใช้สิทธิเป็นสำคัญ

ประเภทงานและอัตราค่าตอบแทนการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์หรือสิทธินักแสดงและหนังสืออนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิให้เป็นตามหลักเกณฑ์ และวิธีการของประกาศคณะกรรมการกำหนด

มาตรา 19 นอกจากสิทธิในการเผยแพร่ต่อสาธารณชน องค์กรจัดเก็บจะดำเนินการ หรือกระทำการเกี่ยวข้องกับสิทธิอื่นใดของเจ้าของลิขสิทธิ์หรือสิทธินักแสดงมิได้

มาตรา 20 ในการอนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิในการเผยแพร่ต่อสาธารณชน จะจำกัดหรืออนุญาตเฉพาะรายหนึ่งรายใดมิได้

การไม่อนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิในการเผยแพร่ต่อสาธารณชน โดยไม่มีเหตุผลอันสมควรจะกระทำมิได้ เว้นแต่ จะได้รับความยินยอมจากเจ้าของลิขสิทธิ์หรือสิทธินักแสดง แต่ทั้งนี้ ไม่ตัดสิทธิผู้ขออนุญาตใช้สิทธิ ที่จะยื่นคำขออนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิต่ออธิบดี

มาตรา 21 เมื่อได้รับคำขอตามมาตรา 20 ให้อธิบดีดำเนินการให้มีการตกลงกันระหว่างคู่กรณีในเรื่องเงื่อนไข การใช้ลิขสิทธิ์หรือสิทธินักแสดงและค่าตอบแทน ใน

กรณีที่ตกลงกันไม่ได้ให้อธิบดีเป็นผู้วินิจฉัยมีคำสั่งอนุญาตให้ใช้สิทธิ โดยคำนึงถึงความเป็นธรรมและอาจกำหนดเงื่อนไขใด ๆ ก็ได้

คำสั่งของอธิบดีตามวรรคหนึ่ง คู่กรณีอาจอุทธรณ์ต่อคณะกรรมการได้ภายใน 90 วันนับแต่วันที่ได้รับหนังสือแจ้งคำสั่งของอธิบดี คำวินิจฉัยของคณะกรรมการให้เป็นที่สุด

มาตรา 22 องค์กรจัดเก็บจะต้องดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ และเพื่อประโยชน์ของเจ้าของลิขสิทธิ์และสิทธินักแสดงเท่านั้น

หมวด 4 คณะกรรมการกำกับดูแลการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์และสิทธินักแสดง

มาตรา 23 ให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่ง เรียกว่า “คณะกรรมการกำกับดูแลการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ และสิทธินักแสดง” ประกอบด้วยปลัดกระทรวงพาณิชย์เป็นประธานกรรมการ และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งอีกไม่เกินสิบสองคน ในจำนวนนี้จะต้องแต่งตั้งจากผู้แทนขององค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ หรือสิทธินักแสดง และผู้แทนขององค์กรผู้ใช้งานลิขสิทธิ์หรือ สิทธินักแสดงเป็นจำนวนไม่น้อยกว่าหกคนเป็นกรรมการ

คณะกรรมการจะแต่งตั้งบุคคลใดเป็นเลขานุการ และผู้ช่วยเลขานุการก็ได้

มาตรา 24 กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ มีวาระอยู่ในตำแหน่งคราวละสองปี กรรมการซึ่งพ้นจากตำแหน่ง อาจได้รับแต่งตั้งได้อีก

ในกรณีที่กรรมการพ้นจากตำแหน่งก่อนวาระ หรือในกรณีที่คณะรัฐมนตรีแต่งตั้งกรรมการเพิ่มขึ้น ในระหว่างที่กรรมการ ซึ่งแต่งตั้งไว้แล้วมีวาระอยู่ในตำแหน่งให้ผู้ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งแทน หรือเป็นกรรมการเพิ่มขึ้นอยู่ในตำแหน่งเท่ากับวาระที่เหลืออยู่ของกรรมการ ซึ่งได้แต่งตั้งไว้แล้ว

มาตรา 25 กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิพ้นจากตำแหน่งก่อนวาระเมื่อ

(1) ตาย

(2) ลาออก

(3) คณะรัฐมนตรีให้ออก

(4) เป็นบุคคลล้มละลาย

(5) เป็นคนไร้ความสามารถ หรือเสมือนไร้ความสามารถ

(6) ได้รับคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่โทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ

มาตรา 26 การประชุมของคณะกรรมการ ต้องมีกรรมการมาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการทั้งหมดจึงเป็นองค์ประชุม ถ้าประธานกรรมการไม่มาหรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้กรรมการที่มาประชุม เลือกกรรมการคนหนึ่งเป็นประธานในที่ประชุม การวินิจฉัยชี้ขาดของที่ประชุมให้ถือเสียงข้างมาก

กรรมการคนหนึ่งให้มีเสียงหนึ่งในการลงคะแนน ถ้าคะแนนเสียงเท่ากันให้ประธานที่ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้นได้อีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด

มาตรา 27 คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่ดังนี้

(1) ให้คำแนะนำหรือคำปรึกษาแก่รัฐมนตรีในการออกกฎกระทรวงตามพระราชบัญญัตินี้

(2) วินิจฉัยอุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยของอธิบดีตามมาตรา 12 และมาตรา 21

(3) กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการขอต่ออายุหนังสืออนุญาตตามมาตรา 15

(4) กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับประเภทงานอันมีลิขสิทธิ์ อัตราค่าตอบแทน อัตราส่วนแบ่งค่าสิทธิ ตามมาตรา 18

(5) ออกคำสั่งระงับหรือหยุดดำเนินการชั่วคราว ตามมาตรา 30 หรือออกคำสั่งเลิกองค์กร ตามมาตรา 32

(6) พิจารณาเรื่องอื่น ๆ ตามที่รัฐมนตรีมอบหมาย

ให้คณะกรรมการมีอำนาจแต่งตั้งคณะอนุกรรมการ เพื่อพิจารณาหรือปฏิบัติการอย่างหนึ่งอย่างใดตาม ที่คณะกรรมการมอบหมายก็ได้ และให้นำมาตรา 26 มาใช้บังคับแก่การประชุมของคณะอนุกรรมการ โดยอนุโลม

ในการปฏิบัติหน้าที่ให้คณะกรรมการหรืออนุกรรมการมีอำนาจออกคำสั่งเป็นหนังสือเรียกบุคคลใดมาให้ถ้อยคำ หรือส่งเอกสารหรือหลักฐานใด ๆ มาเพื่อประกอบการพิจารณาได้ตามความจำเป็น

เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ คณะกรรมการมีอำนาจเข้าไปตรวจสอบสถานที่ทำการในเวลาทำการของสถานที่นั้น และยึดหรืออายัดเอกสารที่เป็นประโยชน์หรือสิ่งของ

ในการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการ ให้ผู้ซึ่งเกี่ยวข้องอำนวยความสะดวกตามสมควร

ในการปฏิบัติหน้าที่คณะกรรมการต้องแสดงบัตรประจำตัวต่อผู้ที่เกี่ยวข้อง บัตรประจำตัวให้เป็นไปตามแบบที่รัฐมนตรีกำหนด

หมวด 5 หลักปฏิบัติขององค์กรจัดเก็บ

มาตรา 28 ให้องค์กรจัดเก็บจัดทำทะเบียนสมาชิก ซึ่งอย่างน้อยต้องมีรายการดังต่อไปนี้

(1) ชื่อ ประเภทของงานอันมีลิขสิทธิ์ และที่ตั้งองค์กรจัดเก็บ

(2) ชื่อ สัญชาติ และที่อยู่ของสมาชิก

(3) วันที่เข้าเป็นสมาชิก

(4) รายละเอียดผลงานของสมาชิก

(5) หลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดเกี่ยวกับสมาชิก

ให้องค์กรจัดเก็บเก็บรักษาทะเบียนสมาชิกตามวรรคแรก ไว้ที่สำนักงานใหญ่ขององค์กรจัดเก็บ และให้ส่งสำเนาทะเบียนแก่กรมทรัพย์สินทางปัญญา ภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่จดทะเบียนจัดตั้งองค์กรจัดเก็บนั้น

การเปลี่ยนแปลงรายการในทะเบียนสมาชิก ตามวรรคสอง ให้แจ้งการเปลี่ยนแปลง ต่อกรมทรัพย์สินทางปัญญา ภายในเก้าสิบวัน นับแต่วันที่มีการเปลี่ยนแปลง

มาตรา 29 ให้จัดทำรายงานประจำปีแสดงผลการดำเนินการจัดเก็บค่าตอบแทนโดยติดประกาศไว้ ณ สำนักงานใหญ่ไม่น้อยกว่าสามสิบวัน ก่อนวันที่มีการจ่ายส่วนแบ่งค่าสิทธิแก่สมาชิก และให้ส่งสำเนารายงานประจำปีต่อกรมทรัพย์สินทางปัญญาภายในสามสิบวัน นับแต่วันที่มีการจ่ายส่วนแบ่งค่าสิทธิให้แก่สมาชิก ทั้งนี้ต้องไม่เกิน สิ้นเดือนมีนาคมของปีถัดไป

ให้องค์กรจัดเก็บเก็บรักษารายงานประจำปีทะเบียนสมาชิก ข้อกำหนด และข้อบังคับ เพื่อให้สมาชิกตรวจสอบได้

มาตรา 30 หากผู้บริการองค์กรกระทำการไม่ถูกต้องในการดำเนินกิจการของตน จนทำให้เกิดความเสียหายหรือมีข้อบกพร่องเกี่ยวกับการเงินหรือการบัญชีแก่องค์กรจัดเก็บของสมาชิก ให้สมาชิกขององค์กรจัดเก็บไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าได้เข้าชื่อกันทำหนังสือถึงอธิบดี เพื่อ พิจารณาและสั่งให้ดำเนินการแก้ไขข้อบกพร่องภายในระยะเวลาที่กำหนด

หากผู้บริหารองค์กรมิได้ดำเนินการแก้ไขข้อบกพร่องภายในระยะเวลาที่กำหนด ให้นายทะเบียนส่งรายงานการพิจารณาของอธิบดี ให้แก่คณะกรรมการออกคำสั่งให้ปฏิบัติดังต่อไปนี้

(1) ให้ระงับการปฏิบัติบางส่วนที่เป็นเหตุให้เกิดข้อบกพร่อง หรือความเสียหายต่อองค์กรจัดเก็บ หรือสมาชิก

(2) ให้หยุดดำเนินการชั่วคราวเพื่อปฏิบัติการแก้ไขข้อบกพร่องภายในระยะเวลาที่คณะกรรมการกำหนด

ให้คำสั่งของคณะกรรมการตามวรรคสองเป็นที่สุด

หมวด 6 การเลิกองค์กรจัดเก็บ

มาตรา 31 องค์กรจัดเก็บ ย่อมเลิกด้วยเหตุหนึ่งเหตุใดดังต่อไปนี้

(1) ถ้าในข้อบังคับขององค์กรจัดเก็บมีกำหนดกรณีอันใดเป็นเหตุที่จะเลิกกันเมื่อมีกรณีนั้น

(2) เมื่อองค์กรจัดเก็บล้มละลาย

(3) เมื่อคณะกรรมการมีคำสั่งเป็นหนังสือให้เลิกตามมาตรา 32

(4) ในกรณีที่องค์กรจัดเก็บมิได้ขอต่ออายุภายในกำหนดเวลาตามมาตรา 15

มาตรา 32 คณะกรรมการมีอำนาจสั่งเลิกองค์กรจัดเก็บได้เมื่อปรากฏว่า

(1) องค์กรจัดเก็บมิได้ดำเนินการภายในหนึ่งปี นับแต่วันที่ขึ้นทะเบียน หรือหยุดการติดต่อกันเป็นเวลาสองปี นับแต่วันที่หยุดกิจการ

(2) องค์กรจัดเก็บไม่อาจดำเนินการตามคำสั่งของคณะกรรมการภายในกำหนดจนก่อให้เกิด ความเสียหายแก่องค์กรจัดเก็บ หรือประโยชน์ของสมาชิกตามมาตรา 30

ห้ามมิให้ผู้บริหารองค์กร ผู้ถือหุ้น หรือผู้เป็นหุ้นส่วนอื่นใดในองค์กรจัดเก็บ ซึ่งถูกสั่งเลิกไปตามบทบัญญัติแห่งมาตรานี้ จะเข้าไปเกี่ยวข้องในฐานะดังกล่าวตามข้างต้นในองค์กรจัดเก็บอีกมิได้ เว้นแต่ สมาชิกผู้เป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ไม่มีฐานะดังกล่าว

คำสั่งของคณะกรรมการตามวรรคแรกให้เป็นที่สุด

มาตรา 33 เมื่อองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ หรือสิทธินักแสดงใด เลิกไปด้วยเหตุหนึ่งเหตุใดตามระบุไว้ในมาตรา 31 ให้จัดการชำระบัญชี ตามบทบัญญัติในหมวด 7 ว่าด้วยการชำระบัญชี

หมวด 7 การชำระบัญชี

มาตรา 34 การชำระบัญชีองค์กรจัดเก็บให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล

หมวด 8 กองทุนบริหารการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ และสิทธินักแสดง

มาตรา 35 ให้มีกองทุนบริหารการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ และสิทธินักแสดง เพื่อจ่ายเงินค่าการสงเคราะห์ตามสมควรแก่สมาชิกและครอบครัวที่ต้องอันตรายแก่ตายหรือเสียชีวิตเกี่ยวกับอาชีพ รวมทั้งเป็นค่าใช้จ่ายอย่างอื่นในการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการตามพระราชบัญญัตินี้ ตามระเบียบที่รัฐมนตรีกำหนด

กรมทรัพย์สินทางปัญญา มีอำนาจจัดสรรเงินกองทุนไม่เกินร้อยละ 20 จากดอกผลของกองทุน เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการส่งเสริมและพัฒนางานด้านบริหารการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ และสิทธินักแสดง

มาตรา 36 การรับเงิน การจ่ายเงิน และการจัดหาผลประโยชน์ของกองทุน ให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด ในความเห็นชอบของกระทรวงพาณิชย์

มาตรา 37 ภายใน 120 วัน นับแต่วันสิ้นปีปฏิทินให้กรมทรัพย์สินทางปัญญาเสนอรายงานการจ่ายเงินกองทุนในปีที่ล่วงมาแล้ว ต่อสำนักตรวจเงินแผ่นดิน เพื่อตรวจสอบรับรองและเสนอต่อคณะกรรมการ

การรับจ่ายเงินดังกล่าวให้คณะกรรมการเสนอต่อรัฐมนตรี เพื่อทราบและจัดให้มีการประกาศในราชกิจจานุเบกษา

หมวด 9 บทกำหนดโทษ

มาตรา 38 ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 5 และมาตรา 6 ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ หกเดือน ถึงสองปี หรือปรับหนึ่งแสนบาทถึงสี่แสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 39 ผู้ใดนำงานออกเผยแพร่ต่อสาธารณชนโดยไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์ให้ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ ต้องระวางโทษปรับตั้งแต่สองหมื่นบาท ถึง สองแสนบาทถ้วน

ถ้าการกระทำความผิดตามวรรค 1 เป็นการกระทำเพื่อการค้าต้องระวางโทษจำคุก ตั้งแต่ 6 เดือน ถึง 4 ปี หรือปรับตั้งแต่ หนึ่งแสนบาท ถึง แปดแสนบาทถ้วน หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 40 ผู้ใดรู้อยู่แล้วหรือมีเหตุอันควรรู้ว่างานใดได้ทำขึ้นโดยละเมิดลิขสิทธิ์ของผู้อื่น และนำออกเผยแพร่ต่อสาธารณชน ให้ถือว่าผู้นั้นกระทำการละเมิดลิขสิทธิ์ ต้องระวางโทษปรับตั้งแต่ หนึ่งหมื่นบาท ถึง หนึ่งแสนบาทถ้วน

ถ้าการกระทำความผิดตามวรรค 1 เป็นการกระทำเพื่อการค้าต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ 3 เดือน ถึง 2 ปี หรือปรับตั้งแต่ ห้าหมื่นบาท ถึง สี่แสนบาทถ้วน หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 41 ผู้ใดกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ และฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่ ให้ยุติการเผยแพร่ต่อสาธารณชน ต้องระวางโทษปรับตั้งแต่หนึ่งพันบาท ถึง ห้าพันบาทถ้วน ต่อวัน

มาตรา 42 ผู้ใดไม่มาให้ถ้อยคำหรือไม่ส่งเอกสารหรือหลักฐานใด ๆ ตามที่คณะกรรมการ หรือคณะอนุกรรมการ หรือนายทะเบียนสั่งตามมาตรา 11 หรือ

มาตรา 27 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามเดือน หรือปรับไม่เกินห้าหมื่นบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 43 ผู้ใดขัดขวางหรือไม่อำนวยความสะดวก หรือฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของคณะกรรมการ หรืออนุกรรมการ ซึ่งปฏิบัติหน้าที่หรือสั่งตามมาตรา 27 ต้องระวางโทษ จำ คุกไม่เกินสามเดือน หรือปรับไม่เกินห้าหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 44 ในกรณีที่นิติบุคคลกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ ให้ถือว่ากรรมการหรือผู้จัดการทุกคนของนิติบุคคลนั้น เป็นผู้ร่วมกระทำผิดกับนิติบุคคลนั้น เว้นแต่ จะพิสูจน์ได้ว่า การกระทำของนิติบุคคลนั้นได้กระทำโดยตนมิได้รู้เห็นหรือยินยอมด้วย

มาตรา 45 ค่าปรับที่ได้ชำระตามคำพิพากษา ให้จ่ายแก่องค์กรจัดเก็บงานประเภทเดียวกัน และกองทุนบริหารการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์และสิทธินักแสดงแห่งละจำนวนหนึ่งในสาม แต่ทั้งนี้ ไม่เป็นการกระทบกระเทือนถึงสิทธิขององค์กรจัดเก็บงานประเภทเดียวกันที่จะฟ้องเรียกค่าเสียหายในทางแพ่ง สำหรับส่วนที่เกินจำนวนเงินค่าปรับที่องค์กรจัดเก็บได้รับแล้วนั้น

อย่างไรก็ตาม ร่างพระราชบัญญัติทั้งสองฉบับนี้ เป็นร่างพระราชบัญญัติที่ประเทศไทยพยายามสร้างขึ้นมาเพื่อเป็นกฎหมายกลางที่ปกป้องและคุ้มครองผู้สร้างสรรค์หรือเจ้าของลิขสิทธิ์ เพื่อให้ผู้ที่ต้องการนำงานลิขสิทธิ์ที่ตนเองได้สร้างสรรค์ไป หาประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ และได้รับค่าตอบแทนจากงานที่ตนเองได้สร้างสรรค์ขึ้นอย่างธรรมและโปร่งใส ตรวจสอบได้

บทที่ 4
วิเคราะห์ปัญหาการจัดการลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์มรดก ที่ตกทอดแก่ทายาทโดยธรรม

เมื่อภายหลังที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตายและมิได้ทำนิติกรรมหรือพินัยกรรมใด ๆ เพื่อโอนทรัพย์สินให้แก่ทายาทผู้ใดไว้ ทรัพย์สินทุกชนิด รวมถึงสิทธิ หน้าที่และความผิดต่าง ๆ ของผู้ตายจะตกทอดเป็นมรดกที่ต้องนำมาจัดการเพื่อแบ่งปันให้แก่ทายาทโดยธรรม เว้นแต่ เป็นเรื่องที่กฎหมายหรือโดยสภาพแล้วเป็นเรื่องเฉพาะตัวของเจ้ามรดกที่ไม่ต้องตกทอดเป็นมรดกไปสู่ทายาท

การจัดการลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์สินทางปัญญาประเภทหนึ่ง ซึ่งมีความพิเศษแตกต่างจากทรัพย์สินทั่วไป หากต้องนำลิขสิทธิ์ที่ตกทอดเป็นมรดกมาแบ่งปันให้แก่ทายาทโดยธรรม เพื่อให้ได้ส่วนแบ่งที่เท่า ๆ กัน จึงก่อให้เกิดปัญหาว่า จะทำอย่างไรจะแบ่งกันที่ผลงาน หรือแบ่งที่สิทธิในผลงาน อีกทั้ง กรณีที่ไม่สามารถแบ่งปันกันได้จะสามารถนำหลักการจัดตั้งผู้จัดการมรดกมาปรับใช้ได้หรือไม่ และหากนำองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์เข้ามาดูแล จะบริหารจัดการสิทธิในผลงานอันมีลิขสิทธิ์กันอย่างไร ในเมื่อประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองในเรื่องดังกล่าว ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความสอดคล้องและมีความชัดเจนตามหลักกฎหมายที่บัญญัติไว้ ผู้เขียนจึงทำการศึกษาถึงปัญหา ดังต่อไปนี้

1. ปัญหาการจัดการลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์มรดก

เมื่อพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มิได้รองรับถึงเรื่องการจัดการลิขสิทธิ์ที่ตกทอดเป็นมรดกไว้เป็นการเฉพาะ เนื่องจากการจัดการลิขสิทธิ์ที่เป็นมรดกนั้นเป็นเรื่องที่จัดการได้ยากในรายละเอียด เพราะเหตุที่ลิขสิทธิ์เป็นสิ่งที่เกิดจากความคิด

สร้างสรรค์ของมนุษย์ ประกอบกับการใช้ความวิริยะอุตสาหะของผู้สร้างสรรค์ที่ได้ลงทุนลงแรงสร้างสรรค์ผลงานผ่านลงบนวัตถุที่มีรูปร่าง จนก่อให้เกิดผลงานอันทรงคุณค่า โดยที่ไม่ต้องนำไปจดเพื่อแจ้งสิทธิการเป็นเจ้าของ ผู้สร้างสรรค์ก็สามารถได้ลิขสิทธิ์โดยอัตโนมัติ ดังนั้น การนำลิขสิทธิ์มาจัดการเพื่อแบ่งปันให้แก่ทายาทโดยธรรม จึงเป็นเรื่องที่ต้องใช้ความละเอียดอ่อนในการจัดการเป็นอย่างมาก เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทายาทผู้มีสิทธิรับมรดกทุกคน

อย่างไรก็ตาม หากต้องนำลิขสิทธิ์ที่ตกทอดเป็นมรดกมาจัดการ เพื่อแบ่งปันแก่ทายาท ต้องวิเคราะห์ถึงลักษณะของทรัพย์และทรัพย์สินก่อนว่า มีความแตกต่างจากทรัพย์สินทางปัญญาหรือไม่ อย่างไร ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ตามมาตรา 137 บัญญัติว่า “ทรัพย์” หมายความถึง วัตถุมีรูปร่าง ได้แก่ สิ่งที่มองเห็นได้ด้วยตา จับต้องสัมผัสได้ เช่น ปากกา โต๊ะ เก้าอี้ เป็นต้น และมาตรา 138 “ทรัพย์สิน” ที่นิยามความหมายรวมทั้งทรัพย์และวัตถุที่ไม่มีรูปร่างซึ่งอาจมีราคาและถือเอาได้ เป็นสังหาริมทรัพย์ เช่น นาฬิกา ทีวี ตู้เย็น หรืออสังหาริมทรัพย์ เช่น ที่ดิน บ้าน เป็นต้น ผู้เขียนมีความเห็นว่าความหมายของทรัพย์สินมีความหมายกว้างกว่าทรัพย์ คือ เป็นได้ทั้งวัตถุมีรูปร่างและไม่มีรูปร่าง แต่อาจมีราคาและอาจถือเอาได้ ถึงแม้กฎหมายจะกล่าวถึงตัววัตถุที่มีรูปร่างหรือไม่มีรูปร่างก็ตาม ทรัพย์สิน ก็ไม่ได้หมายถึงตัววัตถุเพียงอย่างเดียว แต่ได้หมายความรวมถึงสิทธิทางกฎหมาย ที่เจ้าของใช้เพื่อกีดกันผู้อื่นไม่ให้เข้ามาเกี่ยวข้องกับสิ่งที่เป็นของตน เป็นสิทธิเด็ดขาดอย่างหนึ่งที่มีอยู่เหนือทรัพย์สินที่จะบังคับเอาแก่ทรัพย์สินได้โดยตรง เช่น สิทธิในอสังหาริมทรัพย์ สิทธิในสังหาริมทรัพย์ สิทธิในการครอบครองปรปักษ์ เป็นต้น

ส่วนทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property) คือ สิทธิที่เกิดขึ้นจากผลิตผลทางความคิด เกิดจากสติปัญญา ความนึกคิดของมนุษย์ และการสร้างสรรค์นั้น เป็นสิ่งที่นำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้าทางวัฒนธรรม ทางด้านอุตสาหกรรมและสังคม เมื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเริ่มเข้ามามีบทบาทต่อผู้สร้างสรรค์ จึงมีความจำเป็นต้องให้ความคุ้มครองตอบแทนแก่ผู้สร้างสรรค์ให้ได้รับประโยชน์จากการคิดค้นสิ่งนั้น โดยมอบสิทธิแต่เพียงผู้เดียว (Exclusive Rights) ให้แก่ผู้สร้างสรรค์ ถึงอย่างไรก็ตาม สิทธิแต่เพียงผู้เดียวนี้ อาจถูกจำกัดไว้เพื่อประโยชน์บางประการหรือเพื่อประโยชน์ของ

สาธารณชน เช่น ให้สิทธิแก่ผู้อื่นในการค้นคว้าวิจัย อ้างอิงงานที่ได้จากการสร้างสรรค์ขึ้นตามสมควร เพื่อเป็นการไม่ก่อให้เกิดการผูกขาดโดยไม่ชอบธรรม

ในคำพิพากษาฎีกาที่ 846/2534 ได้วินิจฉัยถึงลักษณะของทรัพย์สินทางปัญญาว่า ". . . ทรัพย์สินทางปัญญาจัดอยู่ในความหมายของทรัพย์สิน แต่เป็นทรัพย์สินที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากอสังหาริมทรัพย์และสังหาริมทรัพย์ การได้มาซึ่งลิขสิทธิ์จะได้มาโดยทางใดได้บ้าง เป็นเรื่องที่กฎหมายบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะ . . ." ประกอบกับมีมุมมองของนักกฎหมายหลายท่าน ที่ได้ชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างของทรัพย์สินทั่วไปกับทรัพย์สินทางปัญญา อาทิ รองศาสตราจารย์มานิตย์ จุมปา ได้ให้ความเห็นว่า "แม้ทรัพย์สินทางปัญญาจะเป็นทรัพย์สินประเภทหนึ่ง แต่ทรัพย์สินทางปัญญาก็ไม่ใช่สังหาริมทรัพย์หรืออสังหาริมทรัพย์ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพียงแต่ถือว่า ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นทรัพย์สินอย่างหนึ่ง แต่ด้วยเหตุที่ทรัพย์สินทางปัญญามีลักษณะเฉพาะ จึงมีกฎหมายเฉพาะเรื่องกำหนดไว้ ดังนั้น บางเรื่องจึงไม่อาจใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะทรัพย์มาปรับใช้กับทรัพย์สินทางปัญญาได้โดยตรง"

รองศาสตราจารย์ไชยยศ เหมะรัชตะ ผู้เขียนตำรากฎหมายลิขสิทธิ์ได้ให้ความเห็นว่า "ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการสร้างสรรค์จากจิตใจและปัญญาของมนุษย์ เป็นส่วนของการนำข้อมูลมาประกอบในการสร้างวัตถุที่มีรูปร่างโดยไม่จำกัดจำนวน ซึ่งทรัพย์สินอันมีที่มาจากวัตถุเหล่านั้น ไม่ได้อยู่ในวัตถุที่สร้างขึ้นแต่อยู่ที่ข้อมูลหรือความคิดที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์ขึ้นมานั่นเอง"

อาจารย์ชาญชัย อารีวิทยาเลิศ และอาจารย์อำนาจ เนตยสุภา นักกฎหมายสมัยใหม่ที่ให้ความเห็นถึงลักษณะความแตกต่างของทรัพย์สินทั่วไปกับทรัพย์สิน-ทางปัญญาว่า ทรัพย์สินเป็นวัตถุมีรูปร่างย่อมสามารถจับต้องได้และมีขอบเขตอยู่ที่ลักษณะทางกายภาพของทรัพย์สิน ส่วนทรัพย์สินทางปัญญาเป็นสิทธิซึ่งไม่มีรูปร่างเป็นสิ่งที่กฎหมายกำหนดสมมติขึ้นให้มีตัวตน วัตถุมีรูปร่างบางอย่าง เป็นทรัพย์สิน-ทางปัญญา แต่ไม่ได้หมายความว่า ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นวัตถุที่มีรูปร่าง หากแต่เป็นสิทธิบางประการที่มีอยู่เหนือตัววัตถุ เช่น หนังสือนิยายอันเป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ 1 เล่ม เป็นวัตถุมีรูปร่างที่มีลิขสิทธิ์คุ้มครองอยู่ โดยลิขสิทธิ์ในหนังสือเล่มดังกล่าว ได้แก่ สิทธิที่จะทำซ้ำดัดแปลงหรือเผยแพร่ต่อสาธารณชน ซึ่งเป็นคนละเรื่องกับกรรมสิทธิ์หรือ

สิทธิครอบครองในหนังสือเล่มนี้ หรืออาจกล่าวได้ว่า กรรมสิทธิ์จะผูกติดกับตัวทรัพย์สิน เมื่อใดก็ตาม ที่ทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุแห่งสิทธิ ได้สูญหาย ถูกทำลายหรือสลายสิ้นไป กรรมสิทธิ์ของเจ้าของในทรัพย์สินนั้น ก็ระงับสิ้นไปด้วย ซึ่งแตกต่างจากทรัพย์สินทางปัญญาที่แยกสิทธิทางกฎหมายออกจากสิ่งที่อยู่ภายใต้สิทธินั่น คือ ตัววัตถุหรือสิ่งที่จับต้องและมองเห็นได้ วัตถุแห่งสิทธิของทรัพย์สินทางปัญญา เป็นสิ่งไม่มีรูปร่าง เป็นอำนาจหวงกัน เป็นสิทธิตามกฎหมายที่แยกต่างหากจากสิ่งที่อยู่ภายใต้สิทธิ ดังนั้น แม้ว่า สิ่งที่อยู่ภายใต้สิทธิถูกทำลายหรือสูญหายไป ก็ไม่มีผลกระทบต่อสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญานั้น

เมื่อนำทรัพย์สินมาเปรียบเทียบกับลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์สินทางปัญญาแล้ว ผู้เขียนเห็นว่า ลิขสิทธิ์เป็นสิ่งที่ไม่มีรูปร่าง เป็นสิ่งที่เกิดจากความคิดของมนุษย์ที่สร้างสรรค์ผลงานออกมาโดยผ่านลงบนตัววัตถุ แต่อาจมีราคาและถือเอาได้ สามารถใช้ให้เกิดประโยชน์ เพื่อเพิ่มมูลค่าในเชิงพาณิชย์ได้ เช่นเดียวกับทรัพย์สินทั่วไป แต่ลิขสิทธิ์มีความพิเศษและเฉพาะที่แตกต่างออกไปจากทรัพย์สินทั่วไปตรงที่ว่า วัตถุแห่งสิทธิของลิขสิทธิ์นั้น คือ อำนาจหรือสิทธิที่กฎหมายได้มอบให้แก่เจ้าลิขสิทธิ์หรือผู้สร้างสรรค์ เป็นสิ่งที่ไม่สามารถมองเห็นได้หรือสัมผัสได้ ไม่มีตัวตน ไม่มีรูปร่าง หากแม้วัตถุจะเสื่อมสลายไป ก็ไม่ทำให้สิทธิของผู้สร้างสรรค์หรือสิทธิของเจ้าของลิขสิทธิ์เสื่อมสลายไปตามตัววัตถุนั้น ผู้สร้างสรรค์ยังคงสามารถสร้างสรรค์ผลงานขึ้นใหม่ได้ และไม่มีผลกระทบต่อสิทธิในงานลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์สินทางปัญญานั้น

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาบทบัญญัติประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1600 ว่าด้วยเรื่องมรดก ที่ให้ความหมายของคำว่า มรดก หมายถึง ทรัพย์สินทุกชนิดของผู้ตาย รวมทั้งสิทธิ หน้าที่และความรับผิดต่าง ๆ ของผู้ตาย เว้นแต่ตามกฎหมายหรือว่าโดยสภาพแล้วเป็นการเฉพาะตัวของผู้ตายโดยแท้ ซึ่งจะเห็นได้ว่า นิยามความหมายของคำว่า มรดก ในมาตรา 1600 ไม่ได้บัญญัติให้ชัดเจนถึงคำว่าทรัพย์สินทางปัญญาด้วย ประกอบกับการพิจารณานิยามความหมายในมาตรา 137 และมาตรา 138 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในเรื่องทรัพย์และทรัพย์สิน ก็มิได้บัญญัติหรือนิยามลักษณะความพิเศษของลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์สินทางปัญญานี้ไว้อย่างชัดเจนเช่นกัน แต่ในมาตรา 1600 ได้นิยามคำว่า สิทธิ คือ ประโยชน์ที่กฎหมายรับรองว่า

มีอยู่และเป็นประโยชน์ที่กฎหมายคุ้มครองมิให้มีการละเมิดสิทธิ รวมทั้งบังคับให้เป็นไปตามสิทธินั้น ๆ ซึ่งสิทธินี้ ก็เป็นทรัพย์สินอย่างหนึ่ง อาจมีราคาและถือเอาได้ ประกอบกับ มาตรา 17 วรรคสาม แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ก็ได้บัญญัติให้ลิขสิทธิ์สามารถตกทอดได้โดยทางมรดก ดังนั้น เมื่อลิขสิทธิ์เป็นสิทธิอย่างหนึ่งที่กฎหมายรับรองว่า มีอยู่และมิให้มีการละเมิดสิทธิได้ ประกอบกับอาจใช้หาประโยชน์ได้ในเชิงพาณิชย์และถือเอาได้ กฎหมายจึงบัญญัติให้ลิขสิทธิ์นี้ สามารถตกทอดเป็นมรดกไปสู่ทายาทได้เช่นเดียวกัน

จากความเห็นของนักกฎหมายหลายท่านข้างต้น จึงแสดงให้เห็นถึงความพิเศษและความเฉพาะของลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์สินทางปัญญาว่า มีความพิเศษแตกต่างจากทรัพย์สินทั่วไปอย่างไร อาจกล่าวได้ว่า ลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์สินทางปัญญานี้ ถึงแม้จะไม่ใช่สังหาริมทรัพย์และไม่ใช่อสังหาริมทรัพย์ แต่ก็เป็นสิทธิอย่างหนึ่งที่กฎหมายได้ให้ความคุ้มครองและมอบอำนาจให้แก่ผู้สร้างสรรค์หรือเจ้าของลิขสิทธิ์ ดังนั้น ลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์สินทางปัญญา จึงมีรูปแบบที่คล้ายกับทรัพย์สิน แต่ก็มีความพิเศษและเฉพาะที่แตกต่างจากทรัพย์สินทั่วไป ตรงที่ตัววัตถุแห่งสิทธิของลิขสิทธิ์เป็นอำนาจที่กฎหมายมอบให้ สิทธินี้เป็นนามธรรม ไม่ผูกติดไปกับตัววัตถุเหมือนกับสิทธิในทรัพย์สินทั่วไป แม้ตัววัตถุจะเสื่อมสลายไปสิทธินั้นก็ยังคงอยู่ ไม่เสื่อมสลายไปตามตัววัตถุนั้น และผู้สร้างสรรค์ยังมีสิทธิสร้างผลงานขึ้นใหม่ได้ และสิทธินี้อาจใช้หาประโยชน์ได้ในเชิงพาณิชย์และอาจถือเอาได้ จึงอยู่ภายใต้ความคุ้มครองของพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 นั่นเอง

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 17 ก็ได้บัญญัติให้ลิขสิทธิ์นั้นสามารถโอนได้ 2 ทาง คือ

1) โอนได้โดยทางนิติกรรม โดยทำเป็นเอกสารลงลายมือชื่อของทั้งผู้โอนและผู้รับโอนไว้เป็นหลักฐาน

2) การโอนโดยทางมรดก เมื่อภายหลังที่ผู้สร้างสรรค์หรือเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย ลิขสิทธิ์นั้นก็จะตกทอดเป็นส่วนหนึ่งของทรัพย์มรดกที่ต้องนำมาแบ่งปันแก่ทายาทตามลำดับเช่นเดียวกับทรัพย์สินทั่วไป

ด้วยเหตุนี้ เมื่อลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์สินทางปัญญา ได้ตกทอดเป็นมรดกภายหลังที่ผู้สร้างสรรค์หรือเจ้าของลิขสิทธิ์ถึงแก่ความตาย ลิขสิทธิ์นี้จึงต้องนำมาทำการจัดการเพื่อแบ่งปันแก่ทายาทตามลำดับ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1629 ประกอบกับมาตรา 1633 ต่อไป

เมื่อผู้เขียนได้ศึกษาถึงบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 17 พบว่า กฎหมายลิขสิทธิ์ได้บัญญัติเพียงให้ลิขสิทธิ์นั้น สามารถตกทอดได้โดยทางมรดก แต่กลับมิได้บัญญัติถึงวิธีการจัดการลิขสิทธิ์ภายหลังที่ตกทอดเป็นทรัพย์มรดกไว้ เนื่องจากลักษณะของลิขสิทธิ์ที่มีความพิเศษและเฉพาะ จึงทำให้การจัดการหรือการแบ่งปันลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์สินทางปัญญานั้น ทำได้ค่อนข้างยากในรายละเอียด เพราะด้วยลักษณะทางกายภาพของลิขสิทธิ์ เป็นสิ่งที่เกิดจากสติปัญญาของมนุษย์ที่ถูกถ่ายทอดความคิดผ่านลงบนตัววัตถุ ประกอบกับการใช้ความวิริยะอุตสาหะพยายามจนก่อให้เกิดผลงานที่กฎหมายลิขสิทธิ์ให้การคุ้มครอง ครั้นจะนำตัวผลงานมาทำการแบ่งปันตามหลักการจัดการมรดกที่เป็นทรัพย์สินทั่วไป โดยแบ่งเป็นชิ้น เป็นอัน หรือแบ่งในลักษณะที่เป็นสิทธิที่มีทรัพย์สินประกอบไปด้วย เช่น สังหาริมทรัพย์อสังหาริมทรัพย์ ก็คงจะแบ่งได้แต่เพียงตัววัตถุและเอกสารแสดงการครอบครองเท่านั้น แต่ไม่สามารถนำความคิดหรือภูมิปัญญาของมนุษย์ที่กฎหมายลิขสิทธิ์ให้ความคุ้มครองมาแบ่งแยกหรือจัดการได้ อีกทั้ง เมื่อศึกษาในส่วนของกฎหมายลิขสิทธิ์ในต่างประเทศ คือ กฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศอังกฤษและกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศฝรั่งเศส ก็มิได้บัญญัติถึงวิธีการแบ่งทรัพย์มรดกที่เป็นลิขสิทธิ์ไว้เป็นการเฉพาะเช่นเดียวกัน ว่าเมื่อภายหลังที่ผู้สร้างสรรค์หรือเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย ในกรณีที่มีทายาทหลายคน ทายาทคนใดมีสิทธินำงานลิขสิทธิ์ไปทำซ้ำ ดัดแปลง เผยแพร่ ให้เช่าต้นฉบับหรือสำเนางานหรืออนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิ สิทธิดังกล่าวนี้เรียกว่า สิทธิในทางเศรษฐกิจ หรือ Economic Rights ซึ่งแตกต่างจากสิทธิที่เรียกว่า ธรรมสิทธิ หรือ Moral Rights ที่กฎหมายทั้งสองประเทศได้บัญญัติไว้ชัดเจนถึงรายละเอียด เมื่อภายหลังที่ผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย บุคคลผู้ใดจะเป็นผู้มีหน้าที่ดูแลจัดการสิทธินี้ ซึ่งผู้เขียนจะได้ทำการวิเคราะห์ในรายละเอียดของประเด็นปัญหาต่อไป

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนมีความเห็นว่า ลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์สินทางปัญญา เป็นสิทธิที่กฎหมายมอบอำนาจให้แก่ผู้สร้างสรรค์ สิทธินี้จะไม่ผูกติดไปกับวัตถุที่ได้กระทำลง ถึงแม้จะมีการขาย การทำซ้ำ การดัดแปลง การให้เช่าสำเนางาน หรืออนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิ หรือทำให้เสียหายต่อผลงานอันมีลิขสิทธิ์ก็ตาม ผู้สร้างสรรค์หรือเจ้าของลิขสิทธิ์ก็ยังมีสิทธิที่จะสร้างสรรค์ผลงานขึ้นใหม่ได้ เช่น นาย ก เขียนนวนิยาย ชื่อ “เส้นทางแห่งรัก” ขึ้น และนำออกจำหน่าย ปรากฏว่า หนังสือนิวยายขายดี นาย ข เป็นนักเขียนนิยายเช่นกัน ได้เกิดความอิจฉาจึงซื้อหนังสือนวนิยายเรื่องดังกล่าวของนาย ก มา แล้วจุดไฟเผาทิ้ง การกระทำของ นาย ข ไม่ได้ทำให้สิทธิในผลงานอันมีลิขสิทธิ์ของ นาย ก หายไป นาย ก ยังคงจัดพิมพ์นวนิยายขึ้นมาใหม่ได้อีกครั้ง เป็นสิทธิคนละอย่างกับทรัพย์สินทั่วไป กล่าวคือ สิทธิในความหมายของทรัพย์สินทั่วไป คือ สิทธิทางกฎหมายที่เจ้าของใช้เพื่อกีดกันผู้อื่น ไม่ให้เข้ามาเกี่ยวข้องกับสิ่งที่เป็นของตน เป็นสิทธิเด็ดขาดอย่างหนึ่งที่มีอยู่เหนือทรัพย์สินที่จะบังคับเอาแก่ทรัพย์สินได้โดยตรง เช่น กรรมสิทธิ์ สิทธิในการอยู่อาศัย เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้ การจะนำลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์สินทางปัญญามาทำการจัดการหรือแบ่งปันให้แก่ทายาทโดยธรรมตามลำดับ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จึงไม่สามารถนำมาปรับใช้ได้เสียทั้งหมด หากแต่ปรับใช้ได้ในส่วนของทายาทผู้มีสิทธิได้รับตามลำดับก่อนหลังเท่านั้น ตามมาตรา 1629 คือ ผู้สืบสันดาน บิดามารดา พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน พี่น้องร่วมบิดาหรือมารดาเดียวกัน ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา แต่ก็มิได้หมายความว่า บุคคลทุกคนที่มีความสัมพันธ์ทางสายเลือดเหล่านี้ จะมีสิทธิที่ได้รับมรดกของเจ้ามรดกไปเสียหมดทุกคน ตราบใดที่มีทายาทในลำดับแรก ๆ ยังมีชีวิตอยู่ หรือมีผู้รับมรดกแทนที่ยังไม่ขาดสาย ทายาทลำดับถัดลงไปจะไม่มีสิทธิในมรดกของเจ้ามรดกเลย และการแบ่งลิขสิทธิ์นี้ ไม่สามารถแบ่งสิทธิในผลงานอันมีลิขสิทธิ์ให้ทายาทโดยธรรมเพื่อให้ได้ส่วนแบ่งที่เท่า ๆ กันได้ เนื่องจากสิทธิในผลงานอันมีลิขสิทธิ์ที่ตกทอดเป็นมรดกนั้น คือ สิทธิตามมาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 กล่าวคือ ในกรณีที่มีทายาทโดยธรรมเป็นผู้มีสิทธิรับมรดกในลำดับเดียวกันหลายคน ใครจะเป็นคนมีสิทธิในการทำซ้ำ ดัดแปลง สิทธิในการเผยแพร่ต่อสาธารณะชน สิทธิในการให้เช่าต้นฉบับหรือสำเนางาน รวมถึงการอนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิ อีกทั้งลิขสิทธิ์นั้น

มีหลายประเภท เช่น งานวรรณกรรม งานดนตรีกรรม งานศิลปะกรรม เป็นต้น และมูลค่าที่เกิดขึ้นจากผลงานลิขสิทธิ์ในแต่ละประเภทก็แตกต่างกัน หากต้องนำวิธีการจัดการโดยการนำลิขสิทธิ์มาแบ่งปันเพื่อให้ทายาทได้ส่วนแบ่งที่เท่า ๆ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1633 นั้น ไม่สามารถปรับใช้ได้ ต้องใช้วิธีการอื่นที่เหมาะสมต่อไป

เมื่อลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์สินทางปัญญา ไม่สามารถนำวิธีการจัดการมรดกโดยทั่วไป ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาปรับใช้กับการจัดการมรดกที่เป็นลิขสิทธิ์ได้ แต่เพื่อให้ทายาทมีสิทธิรับมรดกที่เป็นลิขสิทธิ์ของผู้สร้างสรรค์หรือเจ้าของลิขสิทธิ์ได้ การที่ไม่สามารถจัดการแบ่งปันมรดกให้แก่ทายาทได้นั้น จะถือเป็นเหตุขัดข้องที่สามารถนำหลักการจัดตั้งผู้จัดการมรดกตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาปรับใช้ได้โดยอนุโลม ถึงแม้พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มิได้บัญญัติในเรื่องนี้ไว้ชัดเจนก็ตาม ซึ่งการตั้งผู้จัดการมรดก ถือเป็นทางออกทางหนึ่งที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติขึ้น เพื่อรองรับเหตุขัดข้องในกรณีที่ทายาทเกิดความขัดแย้งและไม่สามารถตกลงเรื่องการแบ่งปันมรดกและผลประโยชน์ในมรดกกันได้

โดยปกติแล้วมรดกจะตกทอดสู่ทายาทโดยธรรมหรือผู้รับพินัยกรรมทันทีที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย และไม่จำเป็นต้องมีการตั้งผู้จัดการมรดกหากทายาทสามารถตกลงปัญหากันได้ แต่ในทางปฏิบัติแล้วในบางกรณีที่เกิดเหตุขัดข้องในการครอบครองทรัพย์สิน เช่น ธนาคารไม่ยอมให้ทายาทถอนเงินฝากในบัญชีได้ หากไม่มีคำสั่งศาลให้มีการตั้งผู้จัดการมรดกมาแสดงเสียก่อน ถึงจะดำเนินการให้ หรือในกรณีที่มีเหตุขัดข้องในกรณีอื่น เช่น กองมรดกมีจำนวนมากจนไม่สามารถแบ่งปันกันได้จนลงตัว หรือต้องมีการชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ก่อน เหตุเช่นนี้ ทายาท ผู้มีส่วนได้เสียหรือพนักงานอัยการก็สามารถร้องขอต่อศาล เพื่อให้ศาลมีคำสั่งแต่งตั้งผู้จัดการมรดกขึ้นมาเพื่อดำเนินการจัดการแบ่งปันมรดกต่อไปได้

การแต่งตั้งผู้จัดการมรดกตามมาตรา 1711 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แบ่งผู้จัดการมรดกออกเป็น 2 ประเภท คือ ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม และผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล ซึ่งผู้เขียนจะทำการศึกษาในกรณีผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลเท่านั้น มาตรา 1713 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ การตั้งผู้จัดการมรดก

โดยคำสั่งศาลนั้น ทายาทหรือผู้มีส่วนได้เสียหรือพนักงานอัยการสามารถร้องต่อศาลโดยขอให้ตั้งผู้จัดการมรดกได้ในกรณี คือ

1) เมื่อเจ้ามรดกตาย ทายาทโดยธรรมหรือผู้รับพินัยกรรมได้สูญหายไป หรืออยู่นอกราชอาณาเขต หรือเป็นผู้เยาว์

2) เมื่อผู้จัดการมรดกหรือทายาทไม่สามารถที่จะจัดการหรือมีเหตุขัดข้อง (เหตุขัดข้อง เช่น ผู้จัดการมรดกตาย ลาออก หรือทายาทไม่อาจปรองดองกันได้ เป็นต้น) ที่จะจัดการหรือแบ่งปันทรัพย์มรดกได้

3) เมื่อข้อกำหนดในพินัยกรรม ซึ่งตั้งผู้จัดการมรดกไว้ ไม่มีผลใช้บังคับด้วยประการใด ๆ เช่น พินัยกรรมตกเป็นโมฆะ เนื่องจากไม่ทำตามแบบที่กฎหมายกำหนด เป็นต้น ทายาทหรือผู้มีส่วนได้เสียหรือพนักงานอัยการก็สามารถร้องต่อศาลโดยขอให้ตั้งผู้จัดการมรดก เพื่อให้มาทำหน้าที่เป็นตัวแทนในการแบ่งปันมรดกได้

อีกทั้ง เมื่อศาลตั้งให้ผู้ใดเป็นผู้จัดการมรดก ผู้นั้นไม่จำเป็นต้องจัดทำบัญชีทรัพย์มรดก เว้นแต่ จะจำเป็นเพื่อการนั้นหรือแล้วแต่ศาลเห็นสมควร

หากนำหลักกฎหมายมรดกของประเทศอังกฤษมาเปรียบเทียบจะพบว่า กฎหมายของอังกฤษถือว่า หลักทรัพย์สินของผู้ตายจะยังไม่โอนหรือตกทอดไปยังทายาททันที แต่จะตกทอดไปยังผู้จัดการมรดกซึ่งเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ และจะดำเนินการจัดการมรดกตามขั้นตอน ผู้จัดการมรดกจะถือเป็นตัวแทนของเจ้ามรดกที่ค่อยดำเนินการจัดการทรัพย์มรดกและแบ่งปันทรัพย์มรดกนั้นให้แก่ทายาทต่อไป โดยหน้าที่ของผู้จัดการมรดก (The Personal Representative) ในกฎหมายอังกฤษ คือ เก็บรวบรวมและได้รับมรดกอันแท้จริง และส่วนบุคคลของผู้ตายจะดำเนินการตามกฎหมาย ต่อมาหากผู้จัดการมรดกมีความประสงค์ที่จะเป็นผู้แทนแล้ว ต้องทำการให้คำสาบานตัวต่อศาล รวมถึงแสดงรายการทรัพย์สินทั้งหมดแห่งมรดกในศาลและจัดทำบัญชีรายการอสังหาริมทรัพย์ไปยังศาล และเมื่อมีความประสงค์ที่จะเป็นผู้แทนแล้ว ผู้จัดการมรดกต้องเข้าแสดงการยอมรับหน้าที่ ต่อศาลสูงหรือศาลสูงมีคำสั่งให้ปฏิบัตินั่นเอง

ส่วนกฎหมายมรดกของประเทศฝรั่งเศสที่ใช้หลัก Universal Succession คือ มรดกของผู้ตาย ได้แก่ สิทธิและหน้าที่ของผู้ตายย่อมตกทอดเข้ารวมกับสิทธิและหน้าที่ของทายาท แต่ทั้งนี้ สิทธิและหน้าที่ดังกล่าวนั้น ต้องเป็นสิทธิและหน้าที่ที่อาจคำนวณ

เป็นราคาเงินได้หรือที่เรียกว่า Patrimonial Right และเนื่องจากทรัพย์สินเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดังนั้น แนวคิดเกี่ยวกับการรับมรดกจึงมีลักษณะรวม คือ ทายาทต้องรับไปทั้งทรัพย์สิน สิทธิ และหนี้ไปทั้งทรัพย์มรดกและการตกทอดของทรัพย์มรดกย่อมตกทอดไปทันที เมื่อเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย และกฎหมายมรดกของประเทศฝรั่งเศสก็ให้สิทธิแก่ผู้รับมรดกในการเลือก คือ

1) การยอมรับมรดกโดยปกติ ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือโดยปริยายที่แสดงให้เห็นว่า มีเจตนารับมรดก เช่น การเข้าจัดการทรัพย์มรดก

2) การยอมรับมรดกบางส่วนโดยมีเงื่อนไข ซึ่งกฎหมายได้กำหนดแบบพิธีไว้ว่าต้องแสดงเจตนาต่อเจ้าหน้าที่ที่ศาลแพ่งซึ่งมีอำนาจเหนือกองมรดกนั้น และต้องแสดงบัญชีทรัพย์สินต่อเจ้าหน้าที่ภายในสามเดือน นับแต่เจ้ามรดกเสียชีวิตลง ซึ่งทายาทจะมีเวลา 40 วันในการเข้ารับมรดกส่วนที่ต้องการเข้ารับ

3) การปฏิเสธไม่รับมรดก เช่น คือ กรณีที่ทายาทอาจจะพิจารณาแล้วว่ากองมรดกมีหนี้สินมากกว่าจำนวนทรัพย์มรดก ทายาทผู้มีสิทธิรับมรดกจึงปฏิเสธการรับมรดกนี้โดยแจ้งต่อเจ้าหน้าของศาลแพ่งได้

ทั้งนี้ หากไม่มีทายาทผู้ใดมาแสดงเจตนารับมรดก ผู้มีส่วนได้หรือพนักงานอัยการอาจขอคำสั่งศาลให้แต่งตั้งผู้ที่จะเข้ามาจัดการทรัพย์สินที่เป็นมรดกได้ ซึ่งกฎหมายมรดกของประเทศฝรั่งเศสนั้น ก็แบ่งผู้จัดการมรดกออกเป็น 2 ประเภท คือ ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม และผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล ซึ่งผู้เขียนจะกล่าวถึงผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลเท่านั้น

คำว่า Admistrateur Judiciaire เป็นคำที่อยู่ในกฎหมายวิธีพิจารณาความของฝรั่งเศส โดยมีความหมายว่า ผู้จัดการมรดกที่ศาลตั้งขึ้น มีหน้าที่จัดการผลประโยชน์ของบุคคลหรือนิติบุคคลที่ไม่สามารถดำเนินการในกิจการได้หรือไม่สามารถจัดการผลประโยชน์ หรือมีความจำเป็นเร่งด่วนในการดำเนินการ ทั้งนี้ การที่ผู้จัดการมรดกจะมีหน้าที่อย่างไรนั้น ย่อมเป็นไปตามคำสั่งศาลนั้น โดยสาเหตุต้องมีการแต่งตั้งผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลนั้น เกิดจากการที่ทายาทละเลยไม่จัดการมรดก หรือมีการโต้แย้งเรื่องผลประโยชน์ในมรดก ทายาทอื่นจึงร้องขอต่อศาลเพื่อให้มีการจัดตั้งผู้จัดการมรดกได้ และผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลมีหน้าที่เป็นไปตามที่ศาลกำหนดไว้ ซึ่งจะจำกัด

เฉพาะอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับเรื่องการจัดการทรัพย์มรดกเท่านั้น ไม่มีอำนาจจัดการเกี่ยวกับการฟ้องคดีเรื่องทรัพย์มรดก ไม่สามารถต่อสู้คดีเกี่ยวกับการยึดอสังหาริมทรัพย์ได้ เป็นต้น

ผู้เขียนมีความเห็นว่า การจัดการมรดกของทั้งสองประเทศจะมีความแตกต่างกัน โดยที่กฎหมายมรดกของประเทศอังกฤษถือว่า หลักทรัพย์สินของผู้ตายจะยังไม่โอนหรือตกทอดไปยังทายาททันที แต่จะตกทอดไปยังผู้จัดการมรดก ซึ่งเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์และจะดำเนินการจัดการมรดกตามขั้นตอน โดยผู้จัดการมรดกจะถือเป็นตัวแทนของเจ้ามรดกที่ค่อยดำเนินการจัดการทรัพย์มรดก และแบ่งปันทรัพย์มรดกนั้นให้แก่ทายาทต่อไป ส่วนกฎหมายมรดกของประเทศฝรั่งเศสจะมีการจัดการทรัพย์มรดกที่คล้ายคลึงกับการจัดการมรดกของประเทศไทย เพราะเหตุที่ประเทศไทยใช้ระบบกฎหมายแบบ Civil Law เป็นการอนุวัติตามแบบกฎหมายของประเทศฝรั่งเศส ดังนั้น การจัดการลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์มรดกนั้น เมื่อไม่สามารถนำลิขสิทธิ์มาแบ่งปันให้แก่ทายาทเพื่อให้ได้ส่วนที่เท่า ๆ กันได้ จึงต้องนำการจัดตั้งผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล ตามมาตรา 1713 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาปรับใช้กับการจัดการลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์มรดก โดยผู้จัดการมรดกมีหน้าที่ในการจัดทำบัญชีและบริหารจัดการสิทธิ เช่น สิทธิในการทำซ้ำ สิทธิในการดัดแปลง หรือสิทธิในการอนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิ หรือจะนำลิขสิทธิ์ไปประเมินมูลค่าเพื่อนำเงินที่ได้มาแบ่งปันหรือให้องค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์เข้ามาดูแล เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทายาทผู้มีสิทธิรับมรดกทุกคน

เมื่อนำเรื่องผู้จัดการมรดกมาปรับใช้กับการจัดการมรดกที่เป็นลิขสิทธิ์แล้ว หากภายหลังที่ผู้จัดการมรดกเข้ามาทำหน้าที่ดูแลบริหารจัดการสิทธิในลิขสิทธิ์แล้ว หากทายาทมีความประสงค์ให้ผู้จัดการมรดกนำผลงานลิขสิทธิ์ที่เป็นมรดกไปทำการประเมินมูลค่า เพื่อนำเงินที่ได้มาแบ่งปันแก่ทายาท จะสามารถนำวิธีการประเมินมูลค่าทรัพย์สินทั่วไปมาปรับใช้กับการประเมินลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์สินทางปัญญาได้หรือไม่ และเป็นวิธีการแบ่งปันทรัพย์มรดกที่เหมาะสมหรือไม่ เนื่องจากผู้เขียนมีความเห็นว่าลิขสิทธิ์นั้น มีอยู่ด้วยกันหลายประเภท เช่น งานวรรณกรรมโดยรวมถึงโปรแกรมคอมพิวเตอร์ งานนาฏกรรม งานศิลปกรรม งานดนตรีกรรม งานโสตทัศน์วัสดุ งานภาพยนตร์ สิ่งบันทึกเสียง งานแพร่เสียงแพร่ภาพ และงานอื่นใดอันเป็นงานในแผนก

วรรณคดี วิทยาศาสตร์ หรืองานศิลปะ ตามมาตรา 6 แห่ง พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 การคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์เหล่านี้ เริ่มต้นทันทีเมื่อมีการสร้างสรรค์งานสำเร็จ โดยไม่ต้องไปจดแจ้งสิทธิเพื่อให้ได้รับการคุ้มครอง ก็สามารถได้รับการคุ้มครองโดยอัตโนมัติ อายุการคุ้มครองมีการจำกัดระยะเวลา เมื่อสิ้นอายุการคุ้มครองลงผลงานดังกล่าวก็จะตกเป็นสาธารณะของแผ่นดิน ทำให้มูลค่าในทางเศรษฐกิจก็หมดไปด้วยเช่นกัน

ด้วยเหตุนี้ จึงต้องวิเคราะห์ถึงหลักการประเมินมูลค่า หรือ Valuation เสียก่อนว่า มีรูปแบบหรือวิธีการประเมินอย่างไร เหมาะสมกับการนำมาประเมินมูลค่าที่เป็นลิขสิทธิ์หรือไม่ และเมื่อนำมาประเมินมูลค่าจะเกิดความแม่นยำในเรื่องมูลค่าที่ได้หรือไม่ เพื่อนำเงินที่ได้จากการประเมินมูลค่าไปแบ่งปันแก่ให้แก่ทายาทต่อไป

จากการศึกษา หลักการประเมินมูลค่า หรือ Valuation คือ ประมาณการหรือการกำหนดจำนวนเงินหรือมูลค่าของบางสิ่ง โดยอาศัยผู้เชี่ยวชาญด้านการประมาณการพิเศษ เช่น การประเมินมูลค่าที่พบเห็นกันโดยทั่วไป คือ การประเมินมูลค่าในสิ่งที่จับต้องได้ เช่น อสังหาริมทรัพย์ หรือสังหาริมทรัพย์ เป็นการประเมินมูลค่าทั้งมูลค่าจำนวนเงิน คุณค่าหรือราคาโดยผู้เชี่ยวชาญ พิจารณารวมไปถึงธรรมชาติของวัตถุที่ต้องการประเมินและการแปลงความหมายออกมาเป็นมูลค่า ส่วนการประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญานั้น มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันจากการประเมินมูลค่าทรัพย์สินประเภทอื่น คือ ทรัพย์สินทางปัญญามีมูลค่าแปรผันไปตามช่วงอายุของทรัพย์สินทาง-ปัญญา โดยอาจเป็นช่วงอายุทางเศรษฐกิจ หรือช่วงอายุทางกฎหมายก็ได้ เมื่อหมดช่วงอายุก็ไม่อยู่ในสภาพที่จะสามารถหวงกันสิทธิแต่เพียงผู้เดียวได้ ทรัพย์สินทางปัญญาดังกล่าวนั้น ก็ย่อมสิ้นคุณค่าไป

ในปัจจุบันมีโครงการศึกษาวิจัย เรื่อง ประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญา ที่สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทยได้ทำเสนอต่อกรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ โดยการศึกษาวิจัยของโครงการดังกล่าวนี้ ได้แบ่งวิธีการประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญาออกเป็น 2 วิธี คือ การประเมินมูลค่าแบบพื้นฐาน และการประเมินมูลค่าด้วยการประยุกต์ใช้วิธีพื้นฐาน ซึ่งการประเมินมูลค่าแบบพื้นฐานจะยึดหลักเกณฑ์การประเมินมูลค่าในรูปแบบการประเมินมูลค่าจากทรัพย์สินทั่วไปมาเป็นหลักเกณฑ์

เพื่อเทียบเคียงและปรับใช้ในการประเมิน ซึ่งการประเมินมูลค่าแบบพื้นฐาน มีอยู่ด้วยกัน 3 แบบ คือ

1) การประเมินมูลค่าจากต้นทุน (Cost Approach) การประเมินมูลค่าจากต้นทุนของทรัพย์สินทางปัญญานั้น เป็นการคำนวณมูลค่าจากต้นทุนราคาในการสร้างสรรค์ผลงานทรัพย์สินทางปัญญาที่กำลังจะประเมิน ด้วยการคิดจากต้นทุนที่เป็นราคาปัจจุบัน หรือประมาณการต้นทุนที่จำเป็นต้องใช้ในการสร้างสรรค์ทรัพย์สินทางปัญญาที่สามารถทดแทนทรัพย์สินทางปัญญาที่กำลังประเมินได้ ซึ่งการคำนวณมูลค่าด้วยวิธีดังกล่าวนี้ ต้องเอาต้นทุนในการได้มาซึ่งทรัพย์สินทางปัญญาตั้งแต่ต้นทุนในการวิจัยและพัฒนา รวมถึงต้นทุนจากการลงค่าแรง ค่าบุคลากร ค่าเครื่องจักรและอุปกรณ์ ต้นทุนการจัดทำต้นแบบสินค้าหรือบริการ ต้นทุนการทดสอบ ทดลอง ตลอดจนต้นทุนการดำเนินการทางกฎหมาย เช่น การออกใบอนุญาต เป็นต้น และต้องพิจารณาว่า หากสิ่งที่คิดค้นขึ้นมาได้นั้น ต้องผ่านการทดลองหลายครั้ง หรือมีความล้มเหลว ในการวิจัยหลายครั้ง ก็จะต้องนำต้นทุนทางด้านการเงินสำหรับเงินทุนที่ใช้ไปเหล่านั้นรวมเข้ามาเป็นต้นทุนของทรัพย์สินทางปัญญาด้วย

2) การประเมินมูลค่าจากราคารายได้ (Income Approach) เป็นการประเมินมูลค่าของทรัพย์สินทางปัญญาโดยดูจากศักยภาพในการสร้างผลประโยชน์ ที่จะได้มาในอนาคต ตลอดระยะเวลาของการเป็นเจ้าของทรัพย์สินทางปัญญา การคำนวณด้วยวิธีนี้อยู่บนสมมุติฐานที่ว่า ทรัพย์สินทางปัญญาจะก่อให้เกิดรายได้มากกว่าเงินลงทุนทั้งหมด การประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญาจากรายได้โดยทั่วไปจะคิดคำนวณได้ 2 วิธี คือ

(1) การประมาณค่าจากเงินลงทุนโดยตรง (Direct Capitalization Approach) เป็นวิธีการประมาณค่าโดยการคำนวณจากรายได้สุทธิของทรัพย์สินทางปัญญาที่ประเมินโดยพิจารณาเป็นอัตราร้อยละของผลตอบแทน (Capitalization Rate) ที่คาดว่าจะได้รับจากทรัพย์สินทางปัญญาในช่วงระยะเวลาหนึ่ง หรือตลอดอายุการสร้างรายได้ของทรัพย์สินทางปัญญานั้น ๆ การคำนวณโดยวิธีนี้จะเหมาะกับทรัพย์สินทางปัญญาที่มีรายได้สม่ำเสมอ หรือมีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก รายได้สุทธิที่นำมาคำนวณจะต้องเป็นรายได้ที่เกิดจากรายรับที่ค่อนข้างคงที่ หักด้วยค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานค่าเสื่อมราคา

ค่าดอกเบี้ยหรือภาษีที่เกิดขึ้นจริง โดยอาจจะหาค่าอ้างอิงจากการสำรวจค่าความเสี่ยงของทรัพย์สินทางปัญญาประเภทเดียวกัน

(2) การประมาณค่าจากมูลค่าปัจจุบันของกระแสเงินสด (Discount Cash Flow: DCF) เป็นวิธีการประเมินมูลค่าของทรัพย์สินทางปัญญาที่ได้รับความนิยมมากกว่าวิธีการประมาณค่าจากเงินลงทุนโดยตรง หลักการคิดประมาณค่าจากมูลค่าปัจจุบันของกระแสเงินสดจะคำนวณจากรายได้กระแสเงินสดสุทธิรายปีและแปลงเป็นมูลค่าปัจจุบัน ด้วยอัตราส่วนลดทางเศรษฐกิจซึ่งผลรวมทั้งหมดของมูลค่าปัจจุบันของรายได้ที่จะถือเป็นมูลค่าของทรัพย์สินทางปัญญา

3. การประเมินมูลค่าโดยเปรียบเทียบจากราคาตลาด (Market Approach) คือ การระบุค่าของทรัพย์สินทางปัญญาเป็นส่วนต่าง ระหว่างราคาที่เหมาะสมของธุรกิจและมูลค่าของทรัพย์สินต่าง ๆ ของธุรกิจ ซึ่งผู้ประเมินต้องมีการประเมินมูลค่าของธุรกิจในประเภทเดียวกันและหักลบมูลค่าของทรัพย์สินประเภทอื่นออกจนหมด จึงจะเหลือเพียงมูลค่าของทรัพย์สินทางปัญญา โดยสิ่งที่สำคัญในการใช้การประเมินราคาตลาดนั่น คือ ผู้ประเมินต้องแยกแยะทรัพย์สินประเภทต่าง ๆ และสามารถกำหนดมูลค่าของทรัพย์สินประเภทอื่นได้อย่างแม่นยำ จึงจะกำหนดมูลค่าของทรัพย์สินได้

การประเมินมูลค่าด้วยวิธีการเปรียบเทียบราคาตลาดมีขั้นตอนหลัก ๆ 3 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

(1) ขั้นตอนการกำหนดคุณสมบัติหรือคุณลักษณะของทรัพย์สินทางปัญญาที่จะประเมินมูลค่ากับทรัพย์สินทางปัญญาอื่น ๆ ในตลาดที่มีการแข่งขันสมบูรณ์

(2) ขั้นตอนการกำหนดราคาสำหรับทรัพย์สินทางปัญญาโดยพิจารณาเปรียบเทียบอย่าง น้อย 2-3 คู่ เพื่อให้คุณลักษณะของทรัพย์สินทางปัญญามีความใกล้เคียงกันมากที่สุดและเพื่อความแม่นยำของมูลค่าของทรัพย์สินทางปัญญา

(3) ขั้นตอนการวิเคราะห์และประมวลผลมูลค่าของทรัพย์สินทางปัญญา

จากการประเมินทั้ง 3 วิธี ผู้เขียนมีความคิดเห็นว่า การประเมินมูลค่าจากต้นทุนยังไม่สามารถนำมาประเมินมูลค่ากับงานอันมีลิขสิทธิ์ได้อย่างแม่นยำและเหมาะสม เนื่องจากงานลิขสิทธิ์ไม่ต้องจดแจ้งสิทธิในงานที่สร้างสรรค์ ก็สามารถได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์โดยอัตโนมัติ ตัวอย่างเช่น งานวรรณกรรม งานนาฏกรรม

อาจไม่ได้ใช้ต้นทุนในการสร้างสรรค์งานมากนัก หรือไม่มีต้นทุนในการผลิต ไม่ต้องมีค่าใช้จ่ายในการจดแจ้งสิทธิ ไม่มีต้นทุนของผู้ช่วยวิจัยหรือสร้างสรรค์ ไม่มีต้นทุนค่าอุปกรณ์ แต่ผลงานที่ได้กลับทรงคุณมากกว่าต้นทุนที่ใช้ไป เป็นต้น

ส่วนวิธีการประเมินมูลค่าจากรายได้ก็เช่นกัน ผู้เขียนเห็นว่า วิธีการประเมินมูลค่าจากรายได้นี้ ไม่เหมาะสมกับการประเมินมูลค่าลิขสิทธิ์บางประเภท ตัวอย่างเช่น งานวรรณกรรมรวมถึงโปรแกรมคอมพิวเตอร์หรือซอฟแวร์ หรืองานศิลปะ งานนาฏกรรม เนื่องจากงานวรรณกรรมที่เป็นโปรแกรมคอมพิวเตอร์หรือซอฟแวร์นั้น ถูกสร้างขึ้นเพื่อการใช้งานสำหรับคนที่ต้องการความสะดวกสบายหรือพัฒนาระบบงานสำหรับองค์กรนั้น ๆ การที่จะนำโปรแกรมคอมพิวเตอร์มาประเมินมูลค่าเพื่อเป็นรายได้ที่จะได้รับในอนาคตนั้น จะทำให้เกิดปัญหาในการประเมิน เพราะเหตุที่โปรแกรมคอมพิวเตอร์นั้น จะถูกพัฒนาและปรับเปลี่ยนไปตามความต้องการของยุคสมัย รวมถึงความต้องการขององค์กร หรือความต้องการความสะดวกสบายของคนในยุคนั้น ๆ รายได้ที่ได้รับอาจไม่คงที่ หากหมดความต้องการของผู้ใช้หรือองค์กรอยากได้โปรแกรมแนวใหม่ ผลงานลิขสิทธิ์ที่เป็นโปรแกรมคอมพิวเตอร์ก็หมดความต้องการ หรือเป็นวรรณกรรมนวนิยายซึ่งได้รับความนิยมในขณะปัจจุบันที่สร้างสรรค์งานขึ้น แต่ในอนาคตงานวรรณกรรมเรื่องดังกล่าวอาจจะไม่เป็นที่นิยม ไม่สามารถสร้างรายได้ในอนาคตได้ อีกทั้ง งานศิลปะที่ได้สร้างสรรค์ขึ้น ณ ปัจจุบัน ยังไม่มีคุณค่าหรือเป็นที่รู้จักมากนัก แต่ในอนาคตกับได้รับความนิยมและเป็นผลงานศิลปะที่ไม่สามารถประเมินค่าได้ ก็เป็นได้ เช่น ภาพวาดของอาจารย์เฉลิมชัย ที่มีค่าเกินกว่าจะนำมาประเมินมูลค่าเป็นเงินได้

สุดท้าย วิธีการประเมินมูลค่าโดยเปรียบเทียบจากราคาตลาด ผู้เขียนมีความเห็นว่า ไม่สามารถประเมินมูลค่าลิขสิทธิ์ได้อย่างแม่นยำและเหมาะสมเช่นกัน เนื่องจากงานลิขสิทธิ์นั้น เป็นงานที่เกิดขึ้นจากจิตวิญญาณของแต่ละบุคคล การที่จะใช้วิธีการเปรียบเทียบราคาตลาดโดยการประเมินมูลค่าของทรัพย์สินทางปัญญาจากราคาของทรัพย์สินทางปัญญา ที่มีลักษณะหรือคุณสมบัติที่เหมือนหรือคล้ายคลึงกันที่มีการซื้อขายหรือให้เช่าในตลาดนั้น ไม่สามารถประเมินได้ เพราะแต่ละบุคคลก็มีจิตวิญญาณในการสร้างสรรค์ผลงานคนละแบบ คุณค่าทางจิตใจก็ต่างกัน การที่จะประเมินมูลค่า

ทางจิตวิญญาณว่า คนใดมีการสร้างสรรค์ผลงานได้ดีกว่ากันนั้น ประเมินได้ยาก มันมีลักษณะเป็นนามธรรม ถึงแม้งานลิขสิทธิ์จะถูกถ่ายทอดลงบนตัววัตถุก็ตาม ผู้เขียนก็มีความเห็นว่า การจะนำวิธีการประเมินมูลค่าด้วยวิธีการเปรียบเทียบราคาตลาดมาใช้กับลิขสิทธิ์นั้นไม่เหมาะสม

ดังนั้น จากวิธีการประเมินมูลค่าพื้นฐาน 3 วิธีการ คือ การประเมินมูลค่าจากต้นทุน (Cost Approach) การประเมินราคารายได้ (Income Approach) การประเมินมูลค่าโดยเปรียบเทียบจากราคาตลาด (Market Approach) การนำลิขสิทธิ์ที่ตกเป็นมรดกมาประเมินมูลค่าด้วยวิธีพื้นฐาน เพื่อนำเงินที่ได้มาแบ่งปันให้แก่ทายาทนั้น วิธีการประเมินมูลค่าทั้ง 3 วิธี ดังกล่าวยังไม่สามารถนำมาประเมินมูลค่ากับทรัพย์สินทางปัญญาที่เป็นงานลิขสิทธิ์ได้อย่างแม่นยำและเหมาะสม

อย่างไรก็ตาม ยังมีการประเมินมูลค่าด้วยการประยุกต์ใช้วิธีพื้นฐาน เช่น การประเมินค่าใช้สิทธิ (Royalties) วิธีการนี้ เป็นหนึ่งในแนวทางการประเมินมูลค่าจากรายได้ โดยพิจารณาจากค่าใช้สิทธิ โดยหลักการของการประเมินด้วยวิธีนี้ คือ การคิดเสมือนว่า ต้องจ่ายค่าใช้สิทธิเพื่อใช้ทรัพย์สินทางปัญญาที่ตนเองมีอยู่ เพื่อการประกอบธุรกิจ เสมือนหนึ่งว่า เป็นการเช่าสิทธิจากผู้อื่น ซึ่งค่าสิทธิ หรือ Royalty ที่จะถูกใช้ในการคำนวณด้วยวิธีดังกล่าว จะได้มาจากการหาค่าเฉลี่ยจากธุรกรรมการเช่าสิทธิที่เปรียบเทียบได้ในอดีตที่เคยเกิดขึ้น แล้วนำมาปรับให้เหมาะสมกับทรัพย์สินทางปัญญาที่กำลังพิจารณาอยู่

ขั้นตอนในการคำนวณมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญาจากค่าใช้สิทธิ มีดังนี้

1) หาค่าเช่าสิทธิจากธุรกรรมการเช่าสิทธิที่เคยเกิดขึ้นจริงในอดีต โดยจะต้องพิจารณาจากการเช่า ที่สามารถเทียบเคียงกันได้ เช่น เป็นทรัพย์สินทางปัญญาชนิดเดียวกัน ดำเนินธุรกิจประเภทเดียวกันหรือมีความคล้ายกัน เป็นต้น

2) ประเมินจากกระแสรายได้ในอนาคตที่คาดว่า จะได้รับไปตลอดระยะเวลาที่ทรัพย์สินทางปัญญาสามารถสร้างรายได้ส่วนเพิ่มให้แก่ผู้สร้างสรรค์

3) คำนวณค่าใช้สิทธิที่จะต้องจ่าย หากเป็นการเช่าสิทธิมา ซึ่งหมายถึง ค่าใช้สิทธิที่สามารถประหยัดไปได้จากการที่เป็นเจ้าของสิทธิเอง แล้วจึงนำไปหักลบกับภาษีที่ต้องจ่าย

4) คิดลดค่าใช้สิทธิที่คำนวณได้ เพื่อให้สะท้อนกับมูลค่าของเงินในปัจจุบัน โดยใช้ต้นทุนทางการเงินของบริษัท เช่นเดียวกับวิธีประเมินด้วยรายได้

5) มูลค่าของทรัพย์สินทางปัญญาเท่ากับมูลค่าปัจจุบันของค่าสิทธิในแต่ละปีมารวมกัน เช่นเดียวกับวิธีประเมินด้วยรายได้

วิธีการประเมินค่าใช้สิทธิเหมาะสมกับการประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญาประเภท เครื่องหมายการค้า เครื่องหมายบริการและลิขสิทธิ์ เนื่องจากอัตราค่าใช้สิทธิสำหรับลิขสิทธิ์มักจะใช้อัตราร้อยละ 25 ถึง อัตราร้อยละ 33.3 ของกำไร ทั้งหมดก่อนหักภาษี เนื่องจากคิดเสมือนว่า ต้องจ่ายค่าใช้สิทธิ เพื่อใช้ทรัพย์สินทางปัญญาที่ตนเองมีอยู่ เพื่อการประกอบธุรกิจ เสมือนหนึ่งว่า เป็นการเช่าสิทธิจากผู้อื่น ซึ่งค่าสิทธิ หรือ Royalty ที่จะถูกใช้ในการคำนวณด้วยวิธีดังกล่าว จะได้มาจากการหาค่าเฉลี่ยจากธุรกรรมการเช่าสิทธิที่เปรียบเทียบได้ในอดีตที่เคยเกิดขึ้น แล้วนำมาปรับให้เหมาะสมกับทรัพย์สินทางปัญญาที่กำลังพิจารณาอยู่นั่นเอง ตัวอย่าง เช่น การขอใช้สิทธิในงานวรรณกรรม เพื่อนำไปดัดแปลงสร้างเป็นละคร ซึ่งการขอใช้สิทธิในลักษณะนี้ก็สามารถเปรียบเทียบกับงานวรรณกรรมในอดีตที่เคยเกิดขึ้นได้ว่า มีการขอใช้สิทธิในอัตราเท่าใด และอัตราผลกำไรเท่าใด สามารถประเมินมูลค่าได้เป็นรูปของตัวเงินที่ชัดเจนมากกว่า ดังนั้น วิธีการนี้จึงเป็นวิธีการที่สามารถนำมาประเมินมูลค่าในงานลิขสิทธิ์ที่เป็นมรดกได้แม่นยำกว่าการประเมินมูลค่าขั้นพื้นฐาน

แต่ถึงอย่างไรก็ตาม หากผู้จัดการมรดกและทายาท มีความต้องการเพื่อลดปัญหาความยุ่งยากในการประเมินมูลค่า ผู้เขียนมีความคิดเห็นว่า ควรนำองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ เข้ามาดูแลในงานลิขสิทธิ์ที่ตกทอดเป็นมรดก โดยให้อำนาจผู้จัดการมรดกที่ตั้งขึ้นนั้น เป็นผู้ทำหน้าที่นำงานลิขสิทธิ์ที่เป็นมรดกไปยื่นแก่องค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ ซึ่งองค์กรนี้ จะมีหน้าที่บริหารดูแลสิทธิ ประกอบกับการเก็บค่าลิขสิทธิ์ที่เกิดจากการอนุญาตให้บุคคลอื่นมาใช้สิทธิ และจัดสรรค่าตอบแทนจากการใช้สิทธินี้ ให้แก่ทายาทอย่างโปร่งใสและตรวจสอบได้ และสามารถดำเนินคดีละเมิดลิขสิทธิ์กับผู้ประกอบการได้ ซึ่งถือเป็นวิธีการที่เหมาะสม ภายใต้ความตกลง Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works 1971 หรืออนุสัญญากรุงเบอร์น ที่กำหนดให้ประเทศภาคีสมาชิกจะต้องให้ความคุ้มครองงานลิขสิทธิ์แก่งานของตนและประเทศภาคีสมาชิกอื่น

โดยอัตโนมัติและปราศจากแบบพิธี ซึ่งแต่ละประเทศภาคีที่เป็นสมาชิกต้องรับหลักการดังกล่าว เพื่อบัญญัติออกมาเป็นกฎหมายภายในและกำหนดหลักการดังกล่าวมาเป็นมาตรฐานขั้นต่ำในการคุ้มครองงานลิขสิทธิ์ของในประเทศตน ร่วมถึงประเทศไทยด้วย

ดังนั้น จากการวิเคราะห์ปัญหาการจัดการลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์มรดก ผู้เขียนมีความเห็นว่า เมื่อไม่สามารถจัดการมรดกที่เป็นลิขสิทธิ์ได้โดยวิธีการทั่วไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยเรื่อง มรดก จึงถือเป็นเหตุขัดข้องอย่างหนึ่งที่ทายาท ผู้มีส่วนได้เสียหรือพนักงานอัยการ ควรร้องขอต่อศาลเพื่อให้ศาลแต่งตั้งผู้จัดการมรดกมาทำหน้าที่ในการดูแลจัดการทรัพย์มรดกที่เป็นลิขสิทธิ์ของทายาท และให้องค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์เข้ามาดูแลการใช้สิทธิในผลงานลิขสิทธิ์ที่ตกเป็นทรัพย์มรดก ในกรณีที่ทายาทไม่ต้องการนำลิขสิทธิ์ไปประเมินมูลค่าให้ออกมาเป็นรูปของตัวเงิน แต่ต้องการให้อยู่ในความดูแลขององค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ โดยที่องค์กรจัดเก็บ-ค่าลิขสิทธิ์จะทำหน้าที่บริหารดูแลสิทธิ และจัดสรรค่าตอบแทนจากการใช้สิทธินี้ให้กลับมาในรูปตัวเงิน ตลอดระยะเวลาที่ทายาทมีสิทธิครอบครองผลงานลิขสิทธิ์นั้น โดยผู้จัดการมรดกจะมีหน้าที่เป็นคนกลางที่คอยจัดสรรเงินที่ได้จากการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์และนำเงินมาแบ่งปันให้แก่ทายาทต่อไป

2. ปัญหาการบริหารจัดการธรรมสิทธิที่เป็นมรดกตกทอดแก่ทายาทโดยธรรม

กฎหมายลิขสิทธิ์นอกจากจะมอบสิทธิเด็ดขาดในทางเศรษฐกิจให้แก่ผู้สร้างสรรค์แล้ว ยังมอบสิทธิที่เรียกว่า “ธรรมสิทธิ” ให้แก่ผู้สร้างสรรค์ด้วยอีกทางหนึ่ง ถึงแม้จะไม่ได้บัญญัตินิยามความหมายของคำว่า “ธรรมสิทธิ” ไว้อย่างชัดเจนก็ตาม แต่เจตนารมณ์ของกฎหมายที่ได้บัญญัติขึ้นนั้น ก็เพื่อปกป้องชื่อเสียงหรือเกียรติคุณของผู้สร้างสรรค์ หากได้รับความเสียหายที่เกิดขึ้น จากเหตุที่ผู้รับโอนลิขสิทธิ์หรือบุคคลอื่นใด บิดเบือน ตัดทอน ดัดแปลง หรือทำโดยประการอื่นใดแก่งานจนเกิดความเสียหายหรือทำให้เสื่อมคุณค่าลง และกฎหมายลิขสิทธิ์ยังส่งต่อ “ธรรมสิทธิ” นี้ให้แก่ทายาทของผู้สร้างสรรค์ โดยให้สิทธิแก่ทายาทของผู้สร้างสรรค์ที่จะฟ้องร้องบังคับตามสิทธิดังกล่าว

ต่อบุคคลอื่นหรือผู้รับโอนลิขสิทธิ์ที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่งานอันมีลิขสิทธิ์ได้ภายหลังที่ผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย

ธรรมสิทธิ หรือ Moral Rights หมายถึง สิทธิของผู้สร้างสรรค์ ในการที่จะปกป้องชื่อเสียงเกียรติคุณอันเนื่องมาจากงานที่ตนได้สร้างสรรค์ขึ้น โดยการปกป้องชื่อเสียงหรือเกียรติคุณของผู้สร้างสรรค์ อาจมาจากการกระทำในลักษณะต่าง ๆ ของบุคคลอื่น เช่น การทำซ้ำ ดัดแปลง ตัดทอนงานให้เสียรูป หรือการที่บุคคลใดแอบอ้างว่าเป็นผู้สร้างสรรค์งาน ทั้ง ๆ ที่บุคคลนั้นมิใช่เป็นผู้สร้างสรรค์

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนมีความเห็นว่า ธรรมสิทธิ หรือ Moral Rights ตามมาตรา 18 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 จะเป็นมรดกหรือไม่นั้น คงต้องพิจารณา คำว่ามรดกเสียก่อนว่า มรดก หมายถึงอะไร “มรดก ได้แก่ ทรัพย์สินทุกชนิดของผู้ตาย ตลอดทั้งสิทธิ หน้าที่และความรับผิดต่าง ๆ ของผู้ตาย เว้นแต่ตามกฎหมายหรือโดยสภาพแล้วเป็นการเฉพาะตัวของผู้ตายโดยแท้ ไม่ต้องตกทอดเป็นมรดก” จากนิยามความหมายคำว่ามรดก จึงไม่ได้หมายถึง ทรัพย์สินที่เป็นรูปร่างเพียงอย่างเดียว แต่มีความหมายรวมถึงสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดของเจ้ามรดกที่ต้องตกทอดเป็นมรดกไปสู่ทายาทอีกด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้ ลิขสิทธิ์เป็นทรัพย์สินทางปัญญาอย่างหนึ่ง เป็นสิทธิแต่เพียงผู้เดียวที่มีอยู่เหนือทรัพย์สิน เป็นนามธรรม ไม่สามารถจับต้องหรือสัมผัสได้ แต่สามารถใช้ให้เกิดประโยชน์ในเชิงพาณิชย์และอาจถือเอาได้เช่นเดียวกับทรัพย์สินทั่วไป จึงถือเป็นสิทธิเด็ดขาดที่ผู้สร้างสรรค์จะกระทำการใด ๆ แก่งานที่ตนได้สร้างสรรค์หรือเรียกว่า สิทธิในทางเศรษฐกิจ หรือ Economic Rights นั่นเอง รวมถึงพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 18 ยังได้มอบสิทธิที่เรียกว่า ธรรมสิทธิ หรือ Moral Rights ที่ถือเป็นสิทธิเด็ดขาดอย่างหนึ่งที่กฎหมายมอบให้แก่ผู้สร้างสรรค์ ในการที่จะห้ามบุคคลอื่นใด บิดเบือน ตัดทอน ดัดแปลง หรือทำให้เกิดความเสียหายแก่งานที่ได้สร้างสรรค์ เพื่อเป็นการปกป้องชื่อเสียงของผู้สร้างสรรค์ และภายหลังที่ผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย กฎหมายก็ยังให้สิทธินี้ แก่ทายาทของผู้สร้างสรรค์ โดยมีสิทธิที่จะฟ้องร้องบังคับคดีตามสิทธิดังกล่าวนั้นได้

ด้วยเหตุนี้ สิทธิทั้งสองประเภทจึงสามารถตกทอดเป็นมรดกได้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1600 ถึงแม้กฎหมายลิขสิทธิ์ของไทยจะไม่ได้บัญญัติให้เห็นความชัดเจนในเรื่อง ธรรมสิทธิ หรือ Moral Rights ที่สามารถตกทอดเป็นมรดกได้

ก็ตาม แต่เจตนารมณ์ของกฎหมายไทยก็ได้อนุวัติกฎหมายลิขสิทธิ์ตามอนุสัญญากรุงเบอร์น ค.ศ. 1971 ที่กรุงปารีส เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2514 (ค.ศ. 1971) และแก้ไขเพิ่มเติมในวันที่ 28 กันยายน 2522 (ค.ศ. 1979) ในข้อ 6 ทวิ เรื่อง ธรรมสิทธิ หรือ Moral Rights ไว้ใน (2) ว่า ภายหลังการตายของผู้ประพันธ์ สิทธิที่กฎหมายได้มอบให้ในวรรคก่อน จะได้รับการดูแลจนกว่าสิทธิในทางเศรษฐกิจจะสิ้นอายุลง และบุคคลหรือสถาบันจะต้องได้รับอนุญาตให้ใช้สิทธิตามกฎหมายของประเทศที่คุ้มครองสิทธินั้น โดยข้อตกลง TRIPs ข้อ 9(1) ก็ได้กำหนดให้ “สมาชิกจะต้องปฏิบัติตามข้อ 1 ถึง ข้อ 21 ของอนุสัญญากรุงเบอร์น ค.ศ. 1971 แต่อย่างไรก็ตาม ข้อตกลง TRIPs ข้อ 9(1) ยังเปิดโอกาสให้สมาชิกไม่ข้อผูกพันภายใต้ความตกลงในเรื่องที่เกี่ยวกับสิทธิ ภายใต้ข้อ 6 ทวิ ของอนุสัญญากรุงเบอร์น ค.ศ. 1971 ซึ่งหมายความว่า ข้อตกลง TRIPs ข้อ 9(1) เปิดโอกาสให้สมาชิก TRIPs ไม่ต้องบัญญัติหรือกำหนดหลักเกณฑ์ว่าด้วยเรื่องธรรมสิทธิไว้ในกฎหมายภายในของแต่ละประเทศ แม้ว่าประเทศสมาชิกจะมีความผูกพันที่ต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์อื่น ๆ ในข้อ 1 ถึง ข้อ 21 อนุสัญญากรุงเบอร์น ค.ศ. 1971 ก็ตาม ดังนั้น เรื่อง ธรรมสิทธิ หรือ Moral Rights จึงเป็นเรื่องที่แต่ละประเทศสมาชิกจะบัญญัติให้เข้ากับวัฒนธรรมและประเพณีของประเทศตน ถึงแม้กฎหมายลิขสิทธิ์ของไทยจะไม่ได้บัญญัติให้ธรรมสิทธิ หรือ Moral Rights ให้สามารถตกทอดเป็นมรดกได้ไว้ชัดเจน แต่เพื่อรักษาเจตนารมณ์และคุณค่าของผลงานที่ผู้สร้างสรรค์ได้สร้างสรรค์ไว้ กฎหมายลิขสิทธิ์ของไทยจึงได้บัญญัติเจตนารมณ์ในเรื่องของ ธรรมสิทธิ หรือ Moral Rights ไว้ในมาตรา 18 แห่ง พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 นั่นเอง

เมื่อศึกษาพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 18 แล้ว ผู้เขียนมีความเห็นว่า มาตรา 18 ได้บัญญัติเพียงการให้อำนาจแก่ผู้สร้างสรรค์ที่จะแสดงว่า ตนนั้นเป็นผู้สร้างสรรค์งานอันมีลิขสิทธิ์ และมีสิทธิที่จะห้ามมิให้ผู้รับโอนลิขสิทธิ์หรือบุคคลอื่นใดบิดเบือน ตัดทอน ดัดแปลงงานอันมีลิขสิทธิ์ จนก่อให้เกิดความเสียหายต่อชื่อเสียงหรือเกียรติคุณของผู้สร้างสรรค์และให้อำนาจแก่ทายาทของผู้สร้างสรรค์ เมื่อภายหลังที่ผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย ทายาทมีสิทธิที่จะฟ้องร้องบังคับคดีกับผู้ที่รับโอนลิขสิทธิ์หรือบุคคลอื่นที่ทำให้เกิดความเสื่อมเสียต่อชื่อเสียงแก่งานอันมีลิขสิทธิ์นี้ไปตลอดอายุแห่งการคุ้มครองลิขสิทธิ์ได้ แต่มิได้บัญญัติถึงวิธีการบริหารจัดการสิทธิที่เรียกว่า

ธรรมสิทธิ หรือ Moral Rights ไว้เป็นการเฉพาะ มีเพียงการให้สิทธิแก่ทายาทในการฟ้องร้องบังคับตามสิทธิดังกล่าวนั้น ได้ตลอดอายุแห่งการคุ้มครองลิขสิทธิ์

อย่างไรก็ตาม เมื่อศึกษากฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศอังกฤษ Copyright, Designs and Patents Act 1988 พบว่า กฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศอังกฤษได้บัญญัติเรื่อง ธรรมสิทธิ หรือ Moral Rights ไว้ในบทบัญญัติมาตรา 94 กล่าวว่า ธรรมสิทธินั้นไม่สามารถโอนให้แก่กันได้ และในมาตรา 95 การตกทอดแห่งธรรมสิทธิ ภายหลังผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย

(1) เมื่อผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย บุคคลผู้มีสิทธิได้รับสิทธิตามมาตรา 77 (สิทธิในการระบุชื่อเป็นผู้เขียนหรือผู้สร้างสรรค์) สิทธิตามมาตรา 80 (สิทธิในการคัดค้านเพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายต่องาน) สิทธิตามมาตรา 85 (สิทธิในความเป็นส่วนตัวของรูปถ่ายและภาพยนตร์)

(a) สิทธิดังกล่าวนั้นจะถูกถ่ายทอดไปยังบุคคลโดยผลแห่งพินัยกรรม

(b) ในกรณีที่ไม่ได้ทำพินัยกรรมไว้ ลิขสิทธิ์ดังกล่าวจะตกทอดเป็นมรดกเพื่อให้แก่ทายาทผู้มีสิทธิได้รับมรดก และ

(c) ถ้าหรือไม่ได้ปฏิบัติตามกรณี (a) และ (b) ก็สามารถใช้สิทธิได้โดยการทำผ่านตัวแทน

(2) เมื่อลิขสิทธิ์เป็นส่วนหนึ่งของทรัพย์มรดกที่ตกทอดไปยังทายาทก็จะต้องจำกัดสิทธิในการรับดังนี้

(a) ผู้รับโอนจะมีสิทธิรับได้ส่วนหนึ่งหรือมากกว่า แต่ไม่สามารถรับได้ทั้งหมดแห่งลิขสิทธิ์ที่ผู้สร้างสรรค์มี โดยกระทำหรืออนุญาตให้ใช้สิทธินั้นได้ หรือ

(b) การแบ่งปันแต่ไม่ใช่ทั้งหมดของระยะเวลาที่คุ้มครองลิขสิทธิ์ ซึ่งสิทธิใด ๆ ให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งอนุมาตรา (1) คือ จะถูกแบ่งตามลำดับ

(3) เรื่องธรรมสิทธิโดยอาศัยอำนาจตามอนุมาตรา (1) (a) หรือ (b) สิทธินั้นสามารถใช้ได้มากกว่าหนึ่งคน

(a) ในกรณีที่ได้รับสิทธิตามมาตรา 77 คือ สิทธิที่เป็นผู้เขียนหรือผู้สร้างสรรค์

(b) เมื่อได้รับสิทธิตามมาตรา 80 มาตรา 85 สามารถใช้สิทธินั้นเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหายได้

(c) หากมีการสละสิทธิตามมาตรา 87 สิทธินั้นก็จะไม่กระทบสิทธิของผู้อื่น

(4) การยินยอมหรือการสละสิทธิ์ ตามอนุมาตรา (1) มีผลผูกพันธ์ต่อบุคคลนั้น

(5) หากมีการทำละเมิด ๆ เกี่ยวกับงานอันมีลิขสิทธิ์ ตามมาตรา 84 ผู้รับมรดกสามารถกระทำการแทนผู้สร้างสรรค์ได้

(6) ภายใต้อำนาจมาตรานี้ ค่าเสียหายใด ๆ ที่เกิดขึ้นจากการละเมิดของผู้รับโอนซึ่งภายหลังที่ผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตายจะตกทอดเป็นส่วนหนึ่งของทรัพย์มรดก

จากการศึกษากฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศอังกฤษนั้น มีความชัดเจนในเรื่องของการจัดการ ธรรมสิทธิ หรือ Moral Rights เป็นอย่างดี คือ มีการระบุรายละเอียดว่าหากภายหลังที่ผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย ธรรมสิทธิ หรือ Moral Rights นั้นจะถูกถ่ายทอดไปยังบุคคลโดยผลแห่งพินัยกรรม โดยให้บุคคลที่ระบุในพินัยกรรมเป็นผู้ดูแลสิทธิ แต่ถ้าไม่ได้ทำพินัยกรรมไว้ ธรรมสิทธิ หรือ Moral Rights ดังกล่าวนี้ จะตกทอดเป็นมรดกให้แก่ทายาทผู้มีสิทธิได้รับมรดกต่อไป ทั้งนี้ หากไม่ได้ทำพินัยกรรมไว้และไม่มีทายาทผู้รับมรดก ก็สามารถใช้สิทธิได้โดยการทำผ่านตัวแทนของผู้สร้างสรรค์ และบุคคลเหล่านั้น มีสิทธิได้รับสิทธิตามมาตรา 77 คือ สิทธิในการระบุชื่อเป็นผู้เขียนหรือผู้สร้างสรรค์ สิทธิตามมาตรา 80 คือ สิทธิในการคัดค้านเพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายต่องาน และสิทธิตามมาตรา 85 คือ สิทธิในความเป็นส่วนตัวของรูปถ่ายและภาพยนตร์

ส่วนในอนุมาตรา (2) เป็นเรื่องของการจำกัดสิทธิในการรับโอนลิขสิทธิ์ของผู้ที่รับโอนลิขสิทธิ์ว่า เมื่อลิขสิทธิ์เป็นส่วนหนึ่งของทรัพย์มรดก ที่ตกทอดไปยังทายาทก็จะต้องจำกัดสิทธิในการรับ คือ ผู้รับโอนจะมีสิทธิรับได้ส่วนหนึ่งหรือมากกว่า แต่ไม่สามารถรับได้ทั้งหมดแห่งลิขสิทธิ์ที่เจ้าของผู้สร้างสรรค์มี โดยกระทำหรืออนุญาตให้ใช้สิทธินั้นได้หรือการแบ่งส่วนแต่ไม่ใช่ทั้งหมดของระยะเวลาที่คุ้มครองลิขสิทธิ์ ซึ่งสิทธิใด ๆ ให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งอนุมาตรา (1) คือ จะถูกแบ่งตามลำดับ

และในอนุมาตรา (3) จะเป็นเรื่องของอำนาจในการใช้สิทธิโดยบุคคลที่ระบุไว้ในมาตรา (1) ข้อ (a) และ (b) สามารถใช้สิทธิตาม มาตรา 77 คือ สิทธิในการระบุชื่อเป็น

ผู้เขียนหรือผู้สร้างสรรค์ สิทธิตามมาตรา 80 คือ สิทธิในการคัดค้านเพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายต่องาน และสิทธิตามมาตรา 85 คือ สิทธิในความเป็นส่วนตัวของรูปถ่ายและภาพยนตร์ ได้มากกว่า 1 คน

ส่วนอนุมาตรา (4) จะเป็นเรื่องของการยินยอมและการใช้สิทธิ ส่วน (5) และ (6) เป็นเรื่องของการละเมิดภายหลังที่ผู้สร้างสรรค์ถึงตาย ค่าเสียหายใด ๆ ที่ผู้เกิดจากการทำละเมิดของผู้รับโอนจะตกทอดเป็นมรดกตกแก่ทายาท

ดังนั้น กฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศอังกฤษจึงให้ความสำคัญแก่เรื่อง ธรรมสิทธิ หรือ Moral Rights เป็นอย่างมากโดยมีการบัญญัติรายละเอียดในเรื่องของตัวผู้มีสิทธิรับมรดก และเรื่องการจำกัดสิทธิในการรับโอนลิขสิทธิ์ เพื่อมิให้ผลงานอันมีลิขสิทธิ์นั้นผูกขาดในเรื่อง ธรรมสิทธิ หรือ Moral Rights มากเกินไป ซึ่งประเทศอังกฤษจะให้ความสำคัญในเรื่องของการนำผลงานไปต่อยอดทางความคิดและการพัฒนาผลงานให้ก้าวหน้าไปในเชิงเศรษฐกิจมากกว่า จึงจำกัดสิทธิของผู้รับที่สามารถอ้าง ธรรมสิทธิ หรือ Moral Rights ได้เพียงส่วนหนึ่งแต่ไม่ใช่ทั้งหมดของระยะเวลาที่คุ้มครองลิขสิทธิ์นั่นเอง

ส่วนกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศฝรั่งเศส ที่ใช้ระบบซีวิลลอร์นั้น ได้บัญญัติเรื่อง ธรรมสิทธิ หรือ Moral Rights ไว้ใน Intellectual Property Code หมวด Moral Rights Article L121-1 ว่า ธรรมสิทธิมีอยู่เสมอและไม่สามารถโอนได้ ดังนั้นผู้สร้างสรรค์ก็ไม่สามารถสละสิทธิได้ และสิทธินี้ยังคงมีอยู่ แม้งานดังกล่าว จะตกเป็นสาธารณะแล้วก็ตาม และเมื่อภายหลังที่ผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย ธรรมสิทธิ หรือ Moral Rights ก็จะตกทอดเป็นมรดกไปสู่ทายาทและกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศฝรั่งเศสยังได้บัญญัติหลักเกณฑ์การบริหารจัดการสิทธิในผลงานลิขสิทธิ์ ภายหลังที่ผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย ไว้ใน Article L121-2 คือ ผู้เขียนหรือผู้สร้างสรรค์เท่านั้นที่มีสิทธิที่จะเปิดเผยงานของตน โดยจะต้องกำหนดวิธีการเปิดงานและกำหนดเงื่อนไขดังกล่าวภายใต้บังคับข้อบังคับของ Article L132-4 และภายหลังที่ผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย สิทธิในการที่จะเปิดเผยงานจะต้องเป็นหน้าที่ของผู้จัดการมรดกที่ผู้สร้างสรรค์ได้มอบหมายไว้ หรือเว้นแต่ ผู้สร้างสรรค์จะได้กล่าวไว้เป็นอย่างอื่น สิทธิของผู้สร้างสรรค์นั้นจะถูกใช้ได้โดยลูกหลาน โดยคู่สมรสซึ่งไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดในการ

หย่า และยังไม่ได้สมรสใหม่หรือทายาทในลำดับอื่นที่ไม่ใช่ลูกหลานที่สืบทอดกันมา ทั้งหมดหรือบางส่วน หรือผู้ที่ได้รับมรดกอื่นที่เกิดจากทรัพย์ในอนาคต แต่สิทธิดังกล่าวนี้จะใช้ได้ภายหลังจากระบุไว้ใน Article L123-1 เท่านั้น คือ สิทธินี้ใช้ได้ภายหลังที่ผู้เขียนหรือผู้สร้างสรรค์ได้รับสิทธิในการใช้ผลงานของตนในรูปแบบใด ๆ เพื่อได้กำไรจากการดำเนินงานดังกล่าว ภายหลังที่ผู้เขียนตาย สิทธิดังกล่าวก็จะตกทอดไปยังทายาทหลังจากนั้น อีก 70 ปี และใน Article L121-2 ในกรณีเกิดข้อพิพาทระหว่างผู้แทนดังกล่าวขึ้น ถ้าไม่มีผู้สืบสันดาน ไม่มีทายาทหรือคู่สมรสที่มีสิทธิได้รับมรดกเรื่องดังกล่าว ศาลอาจสั่งให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงด้านวัฒนธรรมเป็นผู้รับผิดชอบแทน

จากการศึกษากฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศฝรั่งเศสจะพบว่า กฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศฝรั่งเศสให้ความสำคัญกับเรื่องธรรมสิทธิ หรือ Moral Rights มากกว่าสิทธิในทางเศรษฐกิจ ซึ่งจะเห็นได้จากการบัญญัติเรื่องธรรมสิทธิไว้ว่า สิทธินั้นมีอยู่เสมอ และไม่สามารถโอนได้ ผู้สร้างสรรค์ก็ไม่สามารถสละสิทธิได้ และสิทธินี้ยังคงมีอยู่แม้งานดังกล่าวจะตกเป็นสาธารณะแล้วก็ตาม รวมถึงการบัญญัติถึงรายละเอียดภายหลังที่ผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย หากไม่มีผู้จัดการมรดก ไม่มีทายาทหรือคู่สมรสและหากเกิดข้อพิพาทระหว่างผู้แทนดังกล่าวขึ้น กฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศฝรั่งเศส ยังบัญญัติให้ศาลเป็นผู้มีอำนาจในการส่งเรื่องให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงด้านวัฒนธรรมเป็นผู้รับผิดชอบแทน เนื่องจากกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศฝรั่งเศส มองเรื่องความเป็นธรรมของผู้สร้างสรรค์ ซึ่งเป็นผู้ที่ใช้ความรู้ความสามารถสร้างสรรค์งานอันทรงคุณค่าขึ้น จึงให้ความคุ้มครองและคำนึงธรรมสิทธิของผู้สร้างสรรค์มากกว่า เรื่องสิทธิในทางเศรษฐกิจ

ด้วยเหตุนี้ จากการศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายของทั้งสองประเทศ ผู้เขียนพบว่า กฎหมายลิขสิทธิ์ของไทย คือ พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 18 ไม่ได้บัญญัติถึงรายละเอียดของกฎหมายในเรื่องการบริหารจัดการธรรมสิทธิ หรือ Moral Rights เมื่อภายหลังที่ผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตายไว้อย่างชัดเจน ว่า ผู้ใดมีอำนาจในการดูแลสิทธินี้ ซึ่งแตกต่างจากกฎหมายลิขสิทธิ์ของทั้งสองประเทศ ที่มีการบัญญัติถึงรายละเอียดในการบริหารจัดการลิขสิทธิ์ เมื่อภายหลังที่ผู้สร้างสรรค์ได้ถึงแก่ความตายไว้อย่างชัดเจน ว่า ผู้ใดมีสิทธิในการดูแลธรรมสิทธิ หรือ Moral Rights นี้ โดยทั้งสอง

ประเทศจะมีวิธีการบริหารจัดการสิทธิในลิขสิทธิ์นี้คล้าย ๆ กัน คือ ในกรณีกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศอังกฤษ หากผู้สร้างสรรค์หรือเจ้าลิขสิทธิ์ไม่ได้ทำพินัยกรรมใด ๆ ไว้ ว่า ลิขสิทธิ์นั้นเป็นของผู้ใด ลิขสิทธิ์ดังกล่าว จะตกทอดไปสู่ทายาทโดยทางมรดก ผู้มีเชื้อสายที่ใกล้ชิดมากที่สุดนั้นก็คือ ผู้สืบสันดาน หรือหากไม่มีทั้งพินัยกรรมหรือไม่มีทั้งทายาท ลิขสิทธิ์ที่เป็นมรดกดังกล่าวสามารถใช้สิทธิได้โดยผ่านตัวแทน แต่จะแตกต่างบางเล็กน้อยในเรื่องของผู้จัดการมรดกที่กฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศฝรั่งเศสให้สิทธิในการเปิดเผยงานลิขสิทธิ์ ต้องทำผ่านผู้จัดการมรดกหรือตัวแทนก่อน หากไม่มีการตั้งผู้จัดการมรดกหรือตัวแทนที่กำหนดไว้ชัดเจน ผู้ที่ใช้สิทธิดังกล่าวนี้ได้ คือ ลูกหลานและคู่สมรส เช่นเดียวกับกฎหมายมรดกของประเทศฝรั่งเศสที่ประเทศไทยได้อนุวัติเข้ามาบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1629 อีกทั้ง หากไม่มีผู้จัดการมรดก ไม่มีทายาทหรือคู่สมรส และหากมีกรณีเกิดข้อพิพาทระหว่างผู้แทนดังกล่าวขึ้น กฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศฝรั่งเศสยังให้อำนาจศาลในการส่งเรื่องให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงด้านวัฒนธรรมเป็นผู้รับผิดชอบในงานลิขสิทธิ์ดังกล่าวแทน

ดังนั้น จากปัญหาการบริหารจัดการธรรมสิทธิที่เป็นมรดกตกทอดแก่ทายาทโดยธรรม เมื่อพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 18 ไม่ได้บัญญัติถึงหลักการบริหารจัดการธรรมสิทธิ หรือ Moral Rights เมื่อภายหลังที่ผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตายไว้อย่างชัดเจนว่า ผู้ใดมีอำนาจในการดูแลจัดการสิทธินี้ จึงควรนำหลักการจัดการธรรมสิทธิ หรือ Moral Rights ในกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศฝรั่งเศสมาเป็นแนวทางในการบัญญัติถึงรายละเอียดของกฎหมายว่า ผู้ใดมีหน้าที่ดูแลธรรมสิทธิและเปิดเผยผลงาน ภายหลังที่งานลิขสิทธิ์นั้นตกทอดเป็นมรดก เพื่อเป็นการให้เกียรติแด่ผู้สร้างสรรค์อย่างชัดเจน อีกทั้ง ประเทศฝรั่งเศสใช้ระบบกฎหมายแบบ Civil Law ที่เป็นต้นแบบของระบบประมวลกฎหมายลายลักษณ์อักษรที่ประเทศไทยได้อนุวัติกฎหมายมาบัญญัติเป็นกฎหมายของไทย จึงควรนำหลักการจัดการธรรมสิทธิ หรือ Moral Rights ของกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศฝรั่งเศสที่มีระบบกฎหมายแบบเดียวกัน มาเป็นแนวทางในการบัญญัติแก้ไขในรายละเอียดเรื่องของการบริหารจัดการธรรมสิทธิ หรือ Moral Rights ของมาตรา 18 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ต่อไป

3. ปัญหาการนำองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์มาบริหารจัดการเกี่ยวกับสิทธิในลิขสิทธิ์ของทายาท

จากปัญหาการบริหารจัดการสิทธิในลิขสิทธิ์ที่เป็นมรดกตกทอดแก่ทายาท แม้ว่า จะอยู่ภายใต้หลักกฎหมายทั่วไป อันได้แก่ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แต่ในขณะเดียวกันก็ยังสามารถให้ผู้จัดการมรดกเข้ามาดูแลและบริหารจัดการสิทธิในลิขสิทธิ์ดังกล่าวได้ ถึงแม้พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 จะมิได้บัญญัติไว้ก็ตาม แต่เนื่องจาก การบริหารจัดการสิทธิในลิขสิทธิ์ดังกล่าว ยังคงเป็นปัญหาอยู่พอสมควร ทั้งในเรื่องของการบริหารจัดการในภาพรวมของงานลิขสิทธิ์แต่ละประเภท รวมถึงมูลค่าของงานอันมีลิขสิทธิ์ที่มีความแตกต่างกัน ดังนั้น หากการบริหารจัดการสิทธิในลิขสิทธิ์ดังกล่าวนี้ จะทำในรูปแบบขององค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ ซึ่งเป็นประเด็นปัญหาที่จะพิจารณาว่า จะให้องค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ของประเทศไทยที่มีอยู่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการได้หรือไม่ อีกทั้งจะกำหนดกฎหมายเฉพาะสำหรับองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ในประเทศไทยในการจัดการลิขสิทธิ์ทั่วไป รวมถึงการจัดการลิขสิทธิ์ในส่วนที่ตกทอดเป็นมรดกแก่ทายาทได้หรือไม่

จากการศึกษาพบว่า ในต่างประเทศ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศออสเตรเลีย ประเทศฝรั่งเศส หรือแม้แต่ในกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน อย่างเช่น มาเลเซียหรือสิงคโปร์ ได้มีการนำองค์กลางที่จัดตั้งขึ้นโดยกฎหมาย เข้ามาทำหน้าที่จัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ โดยมีหน้าที่เป็นตัวแทนเจ้าของผลงานลิขสิทธิ์ นักประพันธ์ สำนักพิมพ์ ในการจัดเก็บค่าตอบแทนลิขสิทธิ์และรายงานการจัดเก็บค่าตอบแทนลิขสิทธิ์ด้วยความโปร่งใสให้แก่รัฐบาล รวมถึงมีการวางกฎระเบียบ หลักเกณฑ์และขั้นตอนในการจัดเก็บ พร้อมทั้งตรวจสอบการทำซ้ำงานลิขสิทธิ์ทั้งในสถาบันการศึกษาและสถานที่ต่าง ๆ เพื่อป้องกันการละเมิดลิขสิทธิ์ โดยผู้ที่จะทำซ้ำงานได้ต้องไปขออนุญาตกับองค์กรจัดเก็บค่าตอบแทนลิขสิทธิ์และชำระค่าตอบแทนให้แก่เจ้าของลิขสิทธิ์ผ่านองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์นี้ ตลอดจนมีการกำหนดอัตราค่าตอบแทนในการใช้งานอันมีลิขสิทธิ์ที่ชัดเจนและเป็นมาตรฐานเดียวกัน ทำให้ปัญหาความไม่เป็นธรรมและความซ้ำซ้อนในการจัดเก็บลดลง ซึ่งองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์นั้น มีหลายองค์กร ซึ่งแต่ละองค์กรก็จะจัดเก็บ

ค่าลิขสิทธิ์ในงานแต่ประเภท เช่น งานดนตรีกรรมและงานสิ่งบันทึกเสียง ที่บริษัทลิขสิทธิ์ดนตรี (ไทยแลนด์) จำกัด เป็นสมาชิกเพียงองค์กรเดียวในประเทศไทย (The International Confederation of Societies of Authors and Composers: CISAC) องค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ในงานดนตรีกรรมและงานภาพยนต์ (APRA) เป็นต้น แต่ผู้เขียนจะขอยกตัวอย่างสำหรับองค์กรจัดเก็บในการทำซ้ำงานวรรณกรรม ที่เป็นองค์กรกลางในการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ในการทำซ้ำงานวรรณกรรมเท่านั้น เพื่อพิจารณาให้เห็นถึงรูปแบบและประโยชน์ของการจัดตั้งองค์กรกลางในการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์

องค์กรสำหรับการทำซ้ำงานวรรณกรรม (Reproduction Rights Organization) เป็นองค์กรที่ตั้งขึ้นภายใต้การสนับสนุนของรัฐบาล โดยรัฐบาลมีหน้าที่ในการสร้างความรู้และออกกฎหมายรับรอง รวมถึงการออกใบอนุญาตในการทำซ้ำงานวรรณกรรมให้แก่ผู้ขอทำงานซ้ำ และผู้ขอทำงานซ้ำต้องชำระค่าตอบแทนลิขสิทธิ์ให้แก่เจ้าของลิขสิทธิ์ ผ่านทางองค์กรจัดเก็บค่าตอบแทนในการทำงานซ้ำงานวรรณกรรม RROs และเป็นองค์กรสมาชิกของสมาพันธ์สมาคมสิทธิ (The International Federation of Reproduction Rights Organization: IFRRO)

ประเทศสหรัฐอเมริกา มีองค์กรกลางที่คอยดูแลเรื่องการทำซ้ำงานวรรณกรรมที่ชื่อว่า Copyright Clearance Center เป็นศูนย์กลางระหว่างผู้สร้างสรรค์กับเจ้าของลิขสิทธิ์ เพื่อให้มีสถานที่ในการขออนุญาตและจ่ายค่าตอบแทนค่าลิขสิทธิ์โดยทาง CCC มีการกำหนดรูปแบบของการให้อนุญาตและการบริการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์เพื่อความสะดวกในการติดต่อและการจ่ายเงินค่าตอบแทนค่าลิขสิทธิ์ ตัวอย่างเช่น Annual Authorizations Service เป็นบริการให้อนุญาตในการทำซ้ำแก่องค์กรขนาดใหญ่ AAS เป็นกลไกหนึ่งที่จะทำให้เกิดความสะดวกและง่ายต่อการขออนุญาตและปฏิบัติตามกฎหมายลิขสิทธิ์ ซึ่งผู้ที่มีความประสงค์จะขอใช้งานลิขสิทธิ์การบริการในรูปแบบนี้ จะต้องจ่ายเงินค่าตอบแทนเป็นรายปีโดยคิดคำนวณจากสถิติผลรวมของค่าตอบแทนลิขสิทธิ์ที่เจ้าของลิขสิทธิ์แจ้งไว้และรวมถึงข้อมูลที่ได้รับจากการสำรวจสถิติของการถ่ายสำเนาของพนักงานของบริษัทหรือองค์กรที่เข้าทำสัญญาอนุญาตกับ AAS ซึ่งมีบริษัทหรือองค์กรมากกว่าพันองค์กรที่ขออนุญาตเพื่อการทำซ้ำกับ CCC อาทิเช่น บริษัททางด้านการบัญชีธุรกิจ การบินธุรกิจ กระทรวงกลาโหมของสหรัฐอเมริกา เป็นต้น

ส่วนประเทศออสเตรเลียมีองค์กรกลางที่ชื่อ Copyright Agency Limited ได้รับอนุญาตในการบริหารและจัดสรรประโยชน์ที่อยู่ในงานอันมีลิขสิทธิ์จากเจ้าของลิขสิทธิ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การให้อนุญาตแก่บุคคลที่มีความต้องการจะขออนุญาต เพื่อการนำเอางานวรรณกรรมไปทำซ้ำ ตัวอย่างเช่น การอนุญาตสำหรับบริษัทจำกัด (Corporate Licence) CAL อนุญาตในรูปแบบของสัญญาอนุญาตที่จัดทำขึ้น เพื่อบริษัทที่มีความต้องการจะขออนุญาตทำสำเนางานลิขสิทธิ์ที่ CAL เป็นผู้ดูแลผลประโยชน์ ซึ่งสัญญาดังกล่าวจะเปิดโอกาสให้บริษัทที่เป็นผู้ได้รับอนุญาต มีอำนาจในการสำเนางานลิขสิทธิ์ให้แก่ กรรมการของบริษัท พนักงานตลอดจนลูกค้า โดย CAL จะอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ได้รับอนุญาต ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลรายชื่อหนังสือหรือวรรณกรรมที่อยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของ CAL เป็นต้น

สำหรับประเทศไทยมีองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ที่ก่อตั้งขึ้นในนามภาคเอกชน คือ คณะกรรมการร่วมภาคเอกชน 3 สถาบัน (กกร.) ณ ปัจจุบัน ในปี พ.ศ. 2562 มีบริษัทที่แจ้งสิทธิการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ทั้งสิ้น 24 บริษัท ส่วนใหญ่เป็นบริษัทจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ในงานดนตรีกรรมและงานสิ่งบันทึกเสียงแทบทั้งสิ้น อาทิเช่น บริษัทโฟโนไรทส์ (ไทยแลนด์) มีหน้าที่หลักในการดูแลและประสานงานเกี่ยวกับลิขสิทธิ์เพลง สำหรับผู้ที่สนใจใช้งานเพลงตั้งแต่การค้นหาเจ้าของลิขสิทธิ์ การขออนุญาตรวมทั้งเป็นหน่วยงานที่ได้รับอนุญาตในการบริหารสิทธิ งานสิ่งบันทึกเสียง เพื่อประโยชน์ในการเผยแพร่ต่อสาธารณชน บริษัทลิขสิทธิ์ดนตรี (ไทยแลนด์) จำกัด เป็นองค์กรของนักแต่งเพลงไทย เพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ทางลิขสิทธิ์ รวมทั้งสนับสนุนให้นักแต่งเพลงสามารถดูแลและบริหารสิทธิในงานสร้างสรรค์ของตนได้ โดยบริษัทจะดูแลเฉพาะงานลิขสิทธิ์ประเภทงานดนตรีกรรม เป็นองค์กรนักแต่งเพลงองค์กรเดียวในประเทศไทยที่ได้เป็นสมาชิกของสมาพันธ์แห่งสมาคมผู้สร้างสรรค์และนักแต่งเพลงระหว่างประเทศ (The International Confederation of Societies of Authors and Composers: CISAC)

อย่างไรก็ตาม ในปี พ.ศ. 2548 ได้มีการเสนอร่างพระราชบัญญัติองค์กรบริหารการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์และสิทธินักแสดง รวมถึงร่างพระราชบัญญัติจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ และสิทธินักแสดง โดยประธานคณะทำงานยกร่างกฎหมายของกรมทรัพย์สินทางปัญญา และโฆษกคณะกรรมาธิการวิสามัญของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ที่พิจารณาร่างกฎหมายนี้

จัดให้มีการรับฟังความเห็นและข้อเสนอแนะของทุกฝ่ายหลายครั้ง และมีตัวแทนบริษัทจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ ค่ายเพลง ครูเพลง ผู้ใช้งาน เข้าร่วมประชุมด้วยทุกครั้ง ร่างนี้ผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการกฤษฎีกา (คณะพิเศษ) ซึ่งได้มีการประชุมพิจารณาอย่างรอบคอบมากกว่า 30 ครั้ง สภานิติบัญญัติแห่งชาติได้พิจารณารับหลักการร่างกฎหมายฉบับดังกล่าวในวาระแรก เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2550 แต่ภายหลังร่างพระราชบัญญัติทั้ง 2 ฉบับ ดังกล่าวได้ตกไป ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ที่ผ่านมาประเทศไทยไม่มีองค์กรกลางในจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ในงานประเภทอื่น มีเพียงองค์กรกลางในการเรียกเก็บค่าลิขสิทธิ์ในงานดนตรีกรรมและงานสิ่งบันทึกเสียงที่ดูแลสิทธิประโยชน์ของผู้สร้างสรรค์ที่ประเทศไทยเป็นสมาชิกของสมาพันธ์แห่งสมาคมผู้สร้างสรรค์และนักแต่งเพลงระหว่างประเทศ (The International Confederation of Societies of Authors and Composers: CISAC) เท่านั้น รวมถึงยังไม่มีกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองเรื่ององค์กรจัดเก็บค่าตอบแทนดังกล่าว

ดังนั้น หากต้องการนำองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์เข้ามาบริหารจัดการสิทธิในลิขสิทธิ์ของทายาท ผู้เขียนมีความเห็นว่า ต้องวิเคราะห์ร่างพระราชบัญญัติองค์กรบริหารการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์และสิทธินักแสดง และร่างพระราชบัญญัติจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์และสิทธินักแสดงดังกล่าวก่อน ว่า มีรายละเอียดข้อกฎหมายและหลักความคุ้มครองที่สร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้สร้างสรรค์หรือเจ้าของลิขสิทธิ์ หรือทายาทอย่างไร เพื่อเป็นแนวทางในการผลักดันร่างพระราชบัญญัติทั้ง 2 ฉบับ ให้บรรลุผลสำเร็จต่อไป

3.1 ร่างพระราชบัญญัติองค์กรบริหารการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ และสิทธินักแสดง พ.ศ. ....

ร่างพระราชบัญญัติที่ให้อำนาจผู้ที่ประสงค์จะดำเนินการเป็นองค์กรจัดเก็บต้องได้รับอนุญาตจากอธิบดี ซึ่งให้นิยาม “องค์กรจัดเก็บ” ว่า คือ องค์กรซึ่ง ได้รับอนุญาตตามพระราชบัญญัตินี้ให้ดำเนินการบริหารการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์และสิทธินักแสดงแทนผู้เป็นเจ้าของสิทธิหรือผู้มีสิทธินั้นตามกฎหมายว่าด้วยลิขสิทธิ์

โดยผู้มีสิทธิยื่นคำขออนุญาตต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ คือ เป็นนิติบุคคลหรือคณะบุคคลที่มิได้มีวัตถุประสงค์หลัก เพื่อแสวงหากำไรอย่างอื่นนอกจากค่าบริการ

เพื่อการบริหารการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์และสิทธินักแสดงแทนเจ้าของสิทธิ และมีเจ้าของสิทธิเป็นสมาชิกโดยมอบหมายให้นิติบุคคลหรือคณะบุคคลนั้น บริหารการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์หรือสิทธินักแสดงแทนตน จำนวนไม่น้อยกว่าที่กำหนดในกฎกระทรวง รวมทั้งมีสถานะทางการเงินที่น่าเชื่อถือได้

การขออนุญาตและเอกสารและหลักฐานที่ต้องยื่นประกอบคำขออนุญาตให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง ซึ่งกฎกระทรวงจะอนุญาตให้ดำเนินการเป็นองค์กรจัดเก็บเพียงองค์กรเดียว สำหรับงานอันมีลิขสิทธิ์แต่ละประเภทหรือสำหรับสิทธินักแสดง ในการนี้ ให้อธิบดีพิจารณาสั่งอนุญาตให้ผู้ขอที่มีความเหมาะสมมากที่สุด ดำเนินการเป็นองค์กรจัดเก็บสำหรับงานอันมีลิขสิทธิ์ประเภทนั้น หรือสำหรับสิทธินักแสดง และแจ้งคำสั่งให้ผู้ยื่นคำขอที่เกี่ยวข้องทราบ

สิทธิและหน้าที่ขององค์กรจัดเก็บเริ่มตั้งแต่วันที่ออกใบอนุญาต ใบอนุญาตให้มีอายุห้าปีนับแต่วันที่ออกใบอนุญาต ในกรณีที่ใบอนุญาตสูญหายหรือชำรุดในสาระสำคัญ ให้องค์กรจัดเก็บขอรับใบแทนได้

ในกรณีงานวรรณกรรม ให้องค์กรจัดเก็บมีสิทธิจัดเก็บค่าตอบแทนการใช้สิทธิแทนเจ้าของสิทธิได้เฉพาะในส่วนของสิทธิทำซ้ำ หรือดัดแปลง ให้องค์กรจัดเก็บมีสิทธิทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิหรือสัญญาโอนสิทธิแทนเจ้าของสิทธิ เว้นแต่จะรู้ว่า ขัดต่อความประสงค์ของเจ้าของสิทธิ

เมื่อได้จัดเก็บค่าตอบแทนจากผู้ใช้สิทธิแล้ว ให้จัดสรรค่าตอบแทนให้แก่บรรดาเจ้าของสิทธิอย่างเป็นธรรมโดยไม่ชักช้า ตามข้อบังคับเกี่ยวกับการบริหารการจัดเก็บค่าตอบแทนและอัตราค่าตอบแทนที่คณะกรรมการให้ความเห็นชอบ

ในหมวด 4 เป็นเรื่องการกำกับดูแลองค์กรจัดเก็บ มีหน้าที่ดังต่อไปนี้

(1) ทำและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับงานอันมีลิขสิทธิ์และสิทธินักแสดงที่จะมีหรือได้มีการจัดเก็บหรือเปิดเผยข้อมูลดังกล่าวแก่ผู้ร้องขอ โดยให้เรียกเก็บค่าธรรมเนียมจากผู้ร้องขอได้

(2) จัดทำรายงานประจำปีแสดงผลการดำเนินการจัดเก็บค่าตอบแทนและการที่เกี่ยวข้อง เพื่อเผยแพร่ให้ประชาชนทราบและตรวจสอบได้ และส่งสำเนารายงานประจำปีต่อกรมทรัพย์สินทางปัญญาภายในสามสิบวัน นับแต่วันสิ้นปีบัญชีของทุกปี

(3) จัดทำงบดุล งบการเงิน และบัญชี และจัดให้ผู้สอบบัญชีตรวจสอบภายในเก้าสิบวันนับแต่วันสิ้นปีบัญชีของทุกปี

หากเกิดในกรณีที่มีข้อพิพาทเกี่ยวกับค่าตอบแทนระหว่างองค์กรจัดเก็บและผู้ใช้งานอันมีลิขสิทธิ์หรือสิทธินักแสดงที่องค์กรจัดเก็บดำเนินการจัดเก็บตามพระราชบัญญัตินี้ และไม่สามารถตกลงกันได้ ให้เสนอข้อพิพาทนั้นให้คณะอนุญาโตตุลาการตามหมวดนี้เป็นผู้ชี้ขาด โดยยื่นคำขอต่อกรมทรัพย์สินทางปัญญา

สุดท้ายจะเป็นบทกำหนดโทษว่า ผู้ใดดำเนินการเป็นองค์กรจัดเก็บโดยไม่ได้รับใบอนุญาตต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี และผู้ดำเนินการเป็นองค์กรจัดเก็บ ผู้ใดจัดเก็บค่าตอบแทนจากผู้ใช้สิทธิโดยไม่จัดสรรค่าตอบแทนให้แก่บรรดาเจ้าของสิทธิอย่างเป็นธรรม ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งล้านบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

จากการศึกษาร่างพระราชบัญญัติองค์กรบริหารการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ และสิทธินักแสดง พ.ศ. .... ผู้เขียนเห็นว่า ร่างพระราชบัญญัติดังกล่าว มีการบัญญัติที่ควบคุมถึงผู้ที่ต้องการจัดตั้งองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ โดยในร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวนี้ ได้บัญญัติถึงความชัดเจนสำหรับผู้ที่ต้องการยื่นขอเป็นองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ บัญญัติถึงคุณสมบัติผู้ยื่น อำนาจหน้าที่ การบริหารงานองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ เรื่องการกำกับดูแลองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ว่าจะต้องรวบรวมข้อมูลและเปิดเผยข้อมูลแก่ผู้ร้องขอ รวมถึงจัดทำรายงานประจำปีแสดงผลการดำเนินการจัดเก็บค่าตอบแทนและการที่เกี่ยวข้องเพื่อเผยแพร่ให้ประชาชนทราบและจัดทำงบดุล งบการเงิน และบัญชี และจัดให้ผู้สอบบัญชีตรวจสอบภายในเก้าสิบวัน นับแต่วันสิ้นปีบัญชีของทุกปีและยังบัญญัติ บทกำหนดโทษ ไว้ในหมวด 6 มาตรา 32 ว่า ผู้ดำเนินการเป็นองค์กรจัดเก็บผู้ใดจัดเก็บค่าตอบแทนจากผู้ใช้สิทธิโดยไม่จัดสรรค่าตอบแทนให้แก่บรรดาเจ้าของสิทธิอย่างเป็นธรรม ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งล้านบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ซึ่งจะเห็นได้ว่า โทษของผู้ดำเนินการเป็นองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ หากไม่จัดสรรค่าตอบแทนแก่เจ้าของสิทธิอย่างเป็นธรรมนั้น มีโทษที่ค่อนข้างสูง

ดังนั้น เป็นการเชื่อมั่นได้ว่า หากผู้สร้างสรรค์หรือเจ้าของลิขสิทธิ์ หรือทายาทผู้รับมรดก ต้องการนำงานลิขสิทธิ์ของตนให้องค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ เป็นผู้ดูแล

ผลประโยชน์ ภายใต้ความคุ้มครองร่างพระราชบัญญัติองค์กรบริหารการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ และสิทธินักแสดง พ.ศ. .... ดังกล่าวนี้ ผู้สร้างสรรค์หรือเจ้าของสิทธิ หรือทายาทจะได้รับค่าตอบแทนจากการใช้สิทธิอย่างเป็นธรรม โปร่งใสและตรวจสอบได้

3.2 ร่างพระราชบัญญัติจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์และสิทธินักแสดง พ.ศ. ....

เป็นพระราชบัญญัติที่เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ อำนาจหน้าที่ ขององค์กรจัดเก็บและผู้ที่ต้องการเป็นสมาชิกขององค์ซึ่งในหมวด 1 เป็นบททั่วไป มาตรา 3 ได้บัญญัตินิยามคำว่า “องค์กรจัดเก็บ” หมายความว่า องค์กรที่ได้รับหนังสืออนุญาตให้ประกอบการจัดเก็บค่าตอบแทน จากการใช้งานลิขสิทธิ์ หรือสิทธินักแสดงตามพระราชบัญญัตินี้

“สมาชิก” หมายความว่า ผู้เป็นเจ้าของผลงานลิขสิทธิ์หรือนักแสดง

“ผู้บริหารองค์กร” หมายความว่า ผู้บริหารองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์และสิทธินักแสดง

“ค่าตอบแทน” หมายความว่า เงินและ/หรือทรัพย์สินที่ได้จากการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ และสิทธินักแสดง

“ค่าสิทธิ” หมายความว่า รายได้จากสิทธิประโยชน์ที่ได้แบ่งปันแก่เจ้าของลิขสิทธิ์หรือสิทธินักแสดง

“นายทะเบียน” หมายความว่า อธิบดีกรมทรัพย์สินทางปัญญาหรือผู้ซึ่งอธิบดีกรม ทรัพย์สินทางปัญญาแต่งตั้ง

“อธิบดี” หมายความว่า อธิบดีกรมทรัพย์สินทางปัญญา และให้หมายความรวมถึงผู้ซึ่งอธิบดีกรมทรัพย์สินทางปัญญามอบหมายด้วย”

ในหมวด 2 เป็นเรื่องของการขึ้นทะเบียนองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์หรือสิทธินักแสดงในมาตรา 8 เป็นวัตถุประสงค์ขององค์กร คือ

1) จัดให้ได้มารับโอนสิทธิหรือด้วยวิธีอื่นใดซึ่งสิทธิในการเผยแพร่ต่อสาธารณชนแก่งานลิขสิทธิ์หรือสิทธินักแสดง

2) อนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิในงานอันมีลิขสิทธิ์หรือสิทธินักแสดงในการเผยแพร่ต่อสาธารณชน เพื่อประโยชน์ของสมาชิก โดยไม่เลือกปฏิบัติ

3) ดำเนินการแบ่งค่าตอบแทนที่จัดเก็บได้ให้แก่มวลสมาชิกตามที่คณะกรรมการกำหนด

4) ให้ความช่วยเหลือแก่สมาชิกทางด้านคดีความที่ฟ้องหรือถูกฟ้องต่อศาลอันเนื่องมาจากการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์หรือสิทธินักแสดง

5) ดำเนินกิจการอย่างอื่นที่เกี่ยวข้องเพื่อให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์และสิทธินักแสดง

6) ในการดำเนินงานองค์กรจัดเก็บจะกำหนดข้อบังคับอย่างหนึ่งอย่างใดหรือไม่ก็ได้

7) ให้การสงเคราะห์ตามสมควรแก่สมาชิกที่ต้องอันตรายแก่กายหรือเสียชีวิตเกี่ยวกับอาชีพ

ในหมวด 3 ได้บัญญัติสิทธิและหน้าที่องค์กรจัดเก็บไว้ มาตรา 16-22 โดยให้มีคณะผู้บริหารองค์กรดำเนินการองค์กรจัดเก็บ ซึ่งที่ประชุมใหญ่เลือกตั้งจากสมาชิก ผู้จัดตั้งองค์กรจัดเก็บเป็นผู้ดำเนินการ และเป็นผู้แทนในกิจการอันเกี่ยวกับบุคคลภายนอกและการจัดสรรค่าสิทธิแก่สมาชิกเจ้าของลิขสิทธิ์หรือสิทธินักแสดงให้จัดสรรตามข้อสัญญาเข้าเป็นสมาชิก ซึ่งคิดจากรายได้ภายหลังจากที่ได้หักค่าใช้จ่ายในการบริหารองค์กรจัดเก็บแล้ว ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงจำนวนครั้งที่ใช้งาน ความนิยมของผู้ใช้งาน ณ เวลานั้น ความเหมาะสม และความเป็นธรรม

ในหมวด 4 ได้บัญญัติถึงการกำกับดูแลการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์และสิทธินักแสดง คณะกรรมการ ซึ่งได้บัญญัติไว้ในมาตรา 23-27 และในหมวด 5 ตั้งแต่ มาตรา 28-30 จะเป็นเรื่องหลักปฏิบัติขององค์กรจัดเก็บ และองค์กรจัดเก็บต้องให้จัดทำรายงานประจำปีแสดงผลการดำเนินการจัดเก็บค่าตอบแทน โดยติดประกาศไว้ ณ สำนักงานใหญ่ไม่น้อยกว่าสามสิบวัน ก่อนวันที่มีการจ่ายส่วนแบ่งค่าสิทธิแก่สมาชิก และให้ส่งสำเนารายงานประจำปีต่อกรมทรัพย์สินทางปัญญาภายในสามสิบวัน นับแต่วันที่มีการจ่ายส่วนแบ่งค่าสิทธิให้แก่สมาชิก ทั้งนี้ต้องไม่เกิน สิ้นเดือนมีนาคมของปีถัดไป

หากผู้บริหารองค์กรกระทำการไม่ถูกต้อง ในการดำเนินกิจการของตนจน ทำให้เกิดความเสียหายหรือมีข้อบกพร่องเกี่ยวกับการเงินหรือการบัญชีแก่องค์กรจัดเก็บของสมาชิก ให้สมาชิกขององค์กรจัดเก็บไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าได้เข้าชื่อกัน

ทำหนังสือถึงอธิบดี เพื่อพิจารณาและสั่งให้ดำเนินการแก้ไขข้อบกพร่องภายในระยะเวลาที่กำหนด

หากผู้บริหารองค์กรมิได้ดำเนินการแก้ไขข้อบกพร่องภายในระยะเวลาที่กำหนด ให้นายทะเบียนส่งรายงานการพิจารณาของอธิบดี ให้แก่คณะกรรมการออกคำสั่งให้ปฏิบัติดังต่อไปนี้

(1) ให้ระงับการปฏิบัติบางส่วนที่เป็นเหตุให้เกิดข้อบกพร่อง หรือความเสียหายต่อองค์กรจัดเก็บ หรือสมาชิก

(2) ให้หยุดดำเนินการชั่วคราวเพื่อปฏิบัติการแก้ไขข้อบกพร่องภายในระยะเวลาที่คณะกรรมการกำหนด

ให้คำสั่งของคณะกรรมการตามวรรคสองเป็นที่สุด

ส่วนในหมวด 6 จะเป็นเรื่องการเลิกองค์กรจัดเก็บ ที่บัญญัติอยู่ใน มาตรา 31-33 คือ องค์กรจัดเก็บ ย่อมเลิกด้วยเหตุหนึ่งเหตุใดดังต่อไปนี้

(1) ถ้าในข้อบังคับขององค์กรจัดเก็บมีกำหนดกรณีอันใดเป็นเหตุที่จะเลิกกันเมื่อมีกรณีนั้น

(2) เมื่อองค์กรจัดเก็บล้มละลาย

(3) เมื่อคณะกรรมการมีคำสั่งเป็นหนังสือให้เลิกตามมาตรา 32

(4) ในกรณีที่องค์กรจัดเก็บมิได้ขอต่ออายุภายในกำหนดเวลา ตามมาตรา 15

หมวด 7 เป็นเรื่องการชำระบัญชีให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล

ส่วนในหมวด 8 จะเป็นเรื่องกองทุนบริหารการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ และสิทธินักแสดง ซึ่งเป็นหมวดที่เพิ่มเติมเพื่อดูแลสมาชิกในองค์กรจัดเก็บและครอบครัวที่ต้องอันตรายแก่ตาย หรือเสียชีวิตเกี่ยวกับอาชีพ

ในหมวด 9 บทกำหนดโทษ

จากการศึกษา ร่างพระราชบัญญัติจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์และสิทธินักแสดง พ.ศ. .... ผู้เขียนเห็นว่า ร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวมีบทกฎหมายที่ครอบคลุมในลักษณะการกำหนดอำนาจหน้าที่ขององค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ เพื่อให้การจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ที่เป็นธรรมและโปร่งใส หากเกิดความเสียหายขึ้น นายทะเบียน ตามพระราชบัญญัตินี้

สามารถเข้าตรวจสอบได้ พร้อมกับรายงานการจ่ายค่าตอบแทนประจำปีให้แก่กรมทรัพย์สินทางปัญญาทราบ ทั้งนี้ พระราชบัญญัติดังกล่าว ยังให้ความคุ้มครองไปถึงทายาทของสมาชิกที่เข้าร่วมองค์กร โดยหากสมาชิกขององค์กรคนใด ได้ถึงแก่ความตาย พระราชบัญญัตินี้ ให้มีการตั้งกองทุนบริหารการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ เพื่อดูแลทายาทของสมาชิกดังกล่าวด้วย

ดังนั้น จากการศึกษาพระราชบัญญัติทั้ง 2 ฉบับ ผู้เขียนมีความเห็นว่าต้องผลักดันร่างพระราชบัญญัติทั้งสอง 2 ฉบับ ดังกล่าวนี้ ให้มีผลประกาศใช้ เนื่องจากร่างพระราชบัญญัติทั้ง 2 ฉบับ มีเนื้อหาข้อกฎหมายที่กำหนดหน้าที่ขององค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ และหลักการให้คุ้มครองของกฎหมายที่ชัดเจน ซึ่งทำให้เกิดความเชื่อมั่นได้ว่า หากผู้สร้างสรรค์หรือเจ้าของลิขสิทธิ์ รวมถึงทายาท ที่มีความต้องการให้องค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์เป็นผู้ดูแลผลประโยชน์อันเกิดจากการใช้งานลิขสิทธิ์ จะได้รับค่าตอบแทนจากการใช้สิทธิอย่างเป็นธรรม โปร่งใส และตรวจสอบได้ ภายใต้ความคุ้มครองของพระราชบัญญัติดังกล่าวนี้

บทที่ 5
บทสรุปและข้อเสนอแนะ

1. บทสรุป

เมื่อผู้สร้างสรรค์หรือเจ้าของลิขสิทธิ์ได้สร้างสรรค์ผลงานขึ้น ด้วยการใช้ความคิด สติปัญญาประกอบกับความวิริยะอุตสาหะจนก่อให้เกิดสิ่งสร้างสรรค์แนวใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน และผลงานดังกล่าว ยังสามารถส่งต่อไปยังสาธารณชนเพื่อนำไปเรียนรู้และต่อยอดทางความคิดจนเกิดการพัฒนาแบบไม่มีจุดสิ้นสุด

ลิขสิทธิ์เป็นทรัพย์สินทางปัญญาประเภทหนึ่ง ที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากทรัพย์สินทั่วไป ที่ไม่ใช่สังหาริมทรัพย์และอสังหาริมทรัพย์ เป็นสิทธิอย่างหนึ่งที่ไม่สามารถสัมผัสหรือจับต้องได้ อาจมีราคาและถือเอาได้ จึงมีพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ให้ความคุ้มครองและกำหนดไว้เป็นการเฉพาะ ดังนั้น เมื่อลิขสิทธิ์ที่ตกทอดเป็นทรัพย์มรดกแล้วย่อมต้องนำลิขสิทธิ์นี้ มาทำการจัดการแบ่งปันแก่ทายาทเพื่อให้ได้ส่วนที่เท่า ๆ กัน แต่ด้วยพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 17 ไม่ได้บัญญัติถึงวิธีการแบ่งทรัพย์มรดกที่เป็นลิขสิทธิ์ไว้ชัดเจนว่า จะแบ่งปันลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์มรดกกันอย่างไร จำต้องนำบทบัญญัติแห่งกฎหมายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ อันเป็นหลักทั่วไป และบทบัญญัติของกฎหมายต่างประเทศที่เกี่ยวข้องมาปรับใช้ จึงมีปัญหาที่ต้องนำมาศึกษา ดังนี้

1.1 ปัญหาการจัดการลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์มรดก

เมื่อพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มิได้รองรับถึงเรื่องการจัดการลิขสิทธิ์ที่ตกทอดเป็นมรดกไว้เป็นการเฉพาะ เนื่องจากการจัดการลิขสิทธิ์ที่เป็นมรดกนั้น เป็นเรื่องที่จัดการได้ยากในรายละเอียด เพราะเหตุที่ลิขสิทธิ์เป็นสิ่งที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ประกอบกับการใช้ความวิริยะอุตสาหะของผู้สร้างสรรค์ที่ได้ลงทุน

ลงแรง สร้างสรรค์ผลงานผ่านลงบนวัตถุที่มีรูปร่าง จนก่อให้เกิดผลงานอันทรงคุณค่า โดยที่ไม่ต้องนำไปจดเพื่อแจ้งสิทธิการเป็นเจ้าของ ผู้สร้างสรรค์ก็สามารถได้ลิขสิทธิ์โดยอัตโนมัติ ดังนั้น การนำลิขสิทธิ์มาจัดการเพื่อแบ่งปันให้แก่ทายาทโดยธรรม จึงเป็นเรื่องที่ต้องใช้ความละเอียดอ่อนในการจัดการเป็นอย่างมาก จึงต้องวิเคราะห์ถึงลักษณะของทรัพย์และทรัพย์สินก่อนว่า มีความแตกต่างจากทรัพย์สินทางปัญญาหรือไม่ อย่างไร ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ตามมาตรา 137 บัญญัติว่า “ทรัพย์” หมายความถึง วัตถุมีรูปร่าง ได้แก่ สิ่งที่มองเห็นได้ด้วยตา จับต้องสัมผัสได้ เช่น ปากกา โต๊ะ เก้าอี้ เป็นต้น และมาตรา 138 “ทรัพย์สิน” ที่นิยามความหมายรวมทั้งทรัพย์ และวัตถุที่ไม่มีรูปร่างซึ่งอาจมีราคาและถือเอาได้ เป็นสังหาริมทรัพย์ เช่น นาฬิกา ทีวี ตู้เย็น หรือ อสังหาริมทรัพย์ เช่น ที่ดิน บ้าน เป็นต้น ทรัพย์สินมีความหมายกว้างกว่าทรัพย์ คือ เป็นได้ทั้งวัตถุมีรูปร่างและไม่มีรูปร่าง แต่อาจมีราคาและอาจถือเอาได้ ถึงแม้กฎหมายจะกล่าวถึงตัววัตถุ ที่มีรูปร่างหรือไม่มีรูปร่างก็ตาม ทรัพย์สินก็ไม่ได้หมายถึง ตัววัตถุเพียงอย่างเดียว แต่ได้หมายความรวมถึงสิทธิทางกฎหมายที่เจ้าของใช้เพื่อกีดกันผู้อื่นไม่ให้เข้ามาเกี่ยวข้องกับสิ่งที่เป็นของตน เป็นสิทธิเด็ดขาดอย่างหนึ่งที่มีอยู่เหนือทรัพย์สินที่จะบังคับเอาแก่ทรัพย์สินได้โดยตรง เช่น สิทธิในอสังหาริมทรัพย์ สิทธิในสังหาริมทรัพย์ สิทธิในการครอบครองปรปักษ์ เป็นต้น

ส่วนทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property) คือ สิทธิที่เกิดขึ้นจากผลิตผลทางความคิด เกิดจากสติปัญญา ความนึกคิดของมนุษย์ และการสร้างสรรค์นั้นเป็นสิ่งที่นำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้าทางวัฒนธรรม ทางด้านอุตสาหกรรมและสังคม เมื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเริ่มเข้ามามีบทบาทต่อผู้สร้างสรรค์ จึงมีความจำเป็นต้องให้ความคุ้มครองตอบแทนแก่ผู้สร้างสรรค์ให้ได้รับประโยชน์จากการคิดค้นสิ่งนั้น โดยมอบสิทธิแต่เพียงผู้เดียว (Exclusive Rights) ให้แก่ผู้สร้างสรรค์ ถึงอย่างไรก็ตาม สิทธิแต่เพียงผู้เดียวนี้อาจถูกจำกัดไว้เพื่อประโยชน์บางประการหรือเพื่อประโยชน์ของสาธารณชน เช่น ให้สิทธิแก่ผู้อื่นในการค้นคว้าวิจัย อ้างอิงงานที่ได้จากการสร้างสรรค์ขึ้นตามสมควร เพื่อเป็นการไม่ก่อให้เกิดการผูกขาดโดยไม่ชอบธรรม อาจกล่าวได้ว่าลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์สินทางปัญญานี้ ถึงแม้จะไม่ใช่สังหาริมทรัพย์และไม่ใช่อสังหาริมทรัพย์ แต่ก็เป็นสิทธิอย่างหนึ่งที่กฎหมายได้ให้ความคุ้มครองและมอบ

อำนาจให้แก่ผู้สร้างสรรค์หรือเจ้าของลิขสิทธิ์ และเป็นสิทธิที่อาจมีราคาและถือเอาได้เช่นเดียวกับทรัพย์สินทั่วไปนั่นเอง

ดังนั้น ลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์สินทางปัญญา จึงมีรูปแบบหนึ่งที่คล้ายกับทรัพย์สินทั่วไป แต่มีความพิเศษและเฉพาะที่แตกต่างออกไปจากทรัพย์สินทั่วไปตรงที่ตัววัตถุแห่งสิทธิของลิขสิทธิ์ คือ อำนาจหรือสิทธิที่กฎหมายมอบให้ เป็นนามธรรม โดยสิทธินี้จะไม่ผูกติดไปกับตัววัตถุ แม้วัตถุจะเสื่อมสลายไป สิทธินี้ก็ยังคงอยู่ ผู้สร้างสรรค์สามารถสร้างสรรค์ผลงานขึ้นใหม่ได้ และอาจใช้หาประโยชน์ได้ในเชิงพาณิชย์ และอาจถือเอาได้ จึงอยู่ภายใต้ความคุ้มครองเฉพาะของพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 นั่นเอง

ด้วยเหตุนี้ เมื่อลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์สินทางปัญญาประเภทหนึ่งได้ตกทอดเป็นมรดกภายหลังที่ผู้สร้างสรรค์หรือเจ้าของลิขสิทธิ์ถึงแก่ความตาย จึงต้องนำมาทำการจัดการเพื่อแบ่งปันแก่ทายาทตามลำดับ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1629 ประกอบกับมาตรา 1633 ต่อไป ซึ่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 17 ก็ได้บัญญัติให้ลิขสิทธิ์นั้น สามารถโอนได้ 2 ทาง คือ

1) โอนได้โดยทางนิติกรรม โดยทำเป็นเอกสารลงลายมือชื่อของทั้งผู้โอนและผู้รับโอนไว้เป็นหลักฐาน

2) การโอนโดยทางมรดก เมื่อภายหลังที่ผู้สร้างสรรค์หรือเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย ลิขสิทธิ์นั้น ก็จะตกทอดเป็นส่วนหนึ่งของทรัพย์มรดกที่ต้องนำมาแบ่งปันแก่ทายาทตามลำดับเช่นเดียวกับทรัพย์สินทั่วไป

เมื่อศึกษาถึงบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 17 พบว่า กฎหมายลิขสิทธิ์ได้บัญญัติเพียงให้ลิขสิทธิ์นั้น สามารถตกทอดได้โดยทางมรดกไว้เท่านั้น แต่กลับมิได้บัญญัติถึงวิธีการจัดการลิขสิทธิ์ภายหลังที่ตกทอดเป็นทรัพย์มรดกไว้ เนื่องจากลักษณะของลิขสิทธิ์ที่มีความพิเศษและเฉพาะ จึงทำให้การจัดการหรือการแบ่งปันลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์สินทางปัญญานั้น ทำได้ค่อนข้างยากในรายละเอียด เพราะด้วยลักษณะทางกายภาพของลิขสิทธิ์ เป็นสิ่งที่เกิดจากสติปัญญาของมนุษย์ ที่ถูกถ่ายทอดความคิดผ่านลงบนตัววัตถุ จึงไม่สามารถนำวิธีการจัดการมรดกโดยทั่วไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาปรับใช้กับการจัดการมรดกที่เป็นลิขสิทธิ์ได้

แต่เพื่อให้ทายาทมีสิทธิรับมรดกที่เป็นลิขสิทธิ์ของผู้สร้างสรรค์หรือเจ้าของลิขสิทธิ์ได้ การที่ไม่สามารถจัดการแบ่งปันมรดกให้แก่ทายาทได้นั้น จะถือเป็นเหตุขัดข้องที่สามารถนำหลักการจัดตั้งผู้จัดการมรดกตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาปรับใช้ได้โดยอนุโลม ถึงแม้พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มิได้บัญญัติในเรื่องนี้ไว้ชัดเจนก็ตาม ดังนั้น การตั้งผู้จัดการมรดกถือเป็นทางออกทางหนึ่ง ที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติขึ้น เพื่อรองรับเหตุขัดข้องในกรณีที่ทายาทเกิดความขัดแย้งและไม่สามารถตกลงเรื่องการแบ่งปันมรดกและผลประโยชน์ในมรดกกันได้ โดยการแต่งตั้งผู้จัดการมรดกตามมาตรา 1711 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แบ่งผู้จัดการมรดกออกเป็น 2 ประเภท คือ ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม และผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล ซึ่งผู้เขียนจะทำการศึกษาในกรณีผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลเท่านั้น

มาตรา 1713 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ การตั้งผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลนั้น ทายาทหรือผู้มีส่วนได้เสียหรือพนักงานอัยการสามารถร้องขอต่อศาลโดยขอให้ตั้งผู้จัดการมรดกได้ในกรณี คือ

1) เมื่อเจ้ามรดกตาย ทายาทโดยธรรมหรือผู้รับพินัยกรรมได้สูญหายไป หรืออยู่นอกราชอาณาเขต หรือเป็นผู้เยาว์

2) เมื่อผู้จัดการมรดกหรือทายาทไม่สามารถที่จะจัดการหรือมีเหตุขัดข้อง (เหตุขัดข้อง เช่น ผู้จัดการมรดกตาย ลาออก หรือทายาทไม่อาจปรองดองกันได้ เป็นต้น) ที่จะจัดการหรือแบ่งปันทรัพย์มรดกได้

3) เมื่อข้อกำหนดในพินัยกรรม ซึ่งตั้งผู้จัดการมรดกไว้ไม่มีผลใช้บังคับด้วยประการใด ๆ เช่น พินัยกรรมตกเป็นโมฆะ เนื่องจากไม่ทำตามแบบที่กฎหมายกำหนด เป็นต้น ทายาทหรือผู้มีส่วนได้เสียหรือพนักงานอัยการก็สามารถร้องต่อศาลโดยขอให้ตั้งผู้จัดการมรดก เพื่อให้มาทำหน้าที่เป็นตัวแทนในการแบ่งปันมรดกได้

อีกทั้ง เมื่อศาลตั้งให้ผู้ใดเป็นผู้จัดการมรดก ผู้นั้นไม่จำเป็นต้องจัดทำบัญชีทรัพย์มรดก เว้นแต่ จะจำเป็นเพื่อการนั้นหรือแล้วแต่ศาลเห็นสมควร

หากนำหลักกฎหมายมรดกของประเทศอังกฤษมาเปรียบเทียบจะพบว่า กฎหมายของประเทศอังกฤษถือว่า หลักทรัพย์สินของผู้ตายจะยังไม่โอนหรือตกทอดไปยังทายาททันที แต่จะตกทอดไปยังผู้จัดการมรดก ซึ่งเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์และจะ

ดำเนินการจัดการมรดกตามขั้นตอน ผู้จัดการมรดกจะถือเป็นตัวแทนของเจ้ามรดกที่คอยดำเนินการจัดการทรัพย์มรดก และแบ่งปันทรัพย์มรดกนั้นให้แก่ทายาทต่อไป โดยหน้าที่ของผู้จัดการมรดกในกฎหมายอังกฤษ คือ เก็บรวบรวมและได้รับมรดกอันแท้จริงและส่วนบุคคลของผู้ตายและจะดำเนินการตามกฎหมาย ต่อมา หากผู้จัดการมรดกมีความประสงค์ที่จะเป็นผู้แทนแล้ว ต้องทำการให้คำสาบานตัวต่อศาล รวมถึงแสดงรายการทรัพย์สินทั้งหมดแห่งมรดกในศาล และจัดทำบัญชีการอสังหาริมทรัพย์ไปยังศาล และเมื่อมีความประสงค์ที่จะเป็นผู้แทนแล้ว ผู้จัดการมรดกต้องเข้าแสดงการยอมรับหน้าที่ต่อศาลสูงหรือศาลสูงมีคำสั่งให้ปฏิบัตินั่นเอง

ส่วนกฎหมายมรดกประเทศของประเทศฝรั่งเศสที่ใช้หลัก Universal Succession ได้แบ่งผู้จัดการมรดกออกเป็น 2 ประเภท คือ ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมและผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล ซึ่งผู้เขียนจะกล่าวถึง ผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลเท่านั้น

คำว่า Admistrateur Judiciaire เป็นคำที่อยู่ในกฎหมายวิธีพิจารณาความของประเทศฝรั่งเศส โดยมีความหมายว่า ผู้จัดการมรดกที่ศาลตั้งขึ้น มีหน้าที่จัดการผลประโยชน์ของบุคคลหรือนิติบุคคลที่ไม่สามารถดำเนินการในกิจการได้หรือไม่สามารถจัดการผลประโยชน์หรือมีความจำเป็นเร่งด่วนในการดำเนินการ ทั้งนี้ การที่ผู้จัดการมรดกจะมีหน้าที่อย่างไรนั้น ย่อมเป็นไปตามคำสั่งศาลนั้น โดยสาเหตุต้องมีการแต่งตั้งผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลนั้น เกิดจากการที่ทายาทละเลยไม่จัดการมรดก หรือมีการโต้แย้งเรื่องผลประโยชน์ในมรดก ทายาทอื่นจึงร้องขอต่อศาลเพื่อให้มีการจัดตั้งผู้จัดการมรดกได้ และผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลมีหน้าที่เป็นไปตามที่ศาลกำหนดไว้ ซึ่งจะจำกัดเฉพาะอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับเรื่องการจัดการทรัพย์มรดกเท่านั้น ไม่มีอำนาจจัดการเกี่ยวกับการฟ้องคดีเรื่องทรัพย์มรดก ไม่สามารถต่อสู้คดีเกี่ยวกับการยึดอสังหาริมทรัพย์ได้ เป็นต้น

จากการศึกษาระบบกฎหมายมรดกของทั้งสองประเทศ พบว่า มีความแตกต่างกัน โดยที่กฎหมายมรดกของประเทศอังกฤษถือว่า หลักทรัพย์สินของผู้ตายจะยังไม่โอนหรือตกทอดไปยังทายาททันที แต่จะตกทอดไปยังผู้จัดการมรดกซึ่งเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ และจะดำเนินการจัดการมรดกตามขั้นตอน โดยผู้จัดการมรดกจะถือเป็น

ตัวแทนของเจ้ามรดกที่คอยดำเนินการจัดการทรัพย์มรดกและแบ่งปันทรัพย์มรดกนั้นให้แก่ทายาทต่อไป ส่วนกฎหมายมรดกของประเทศฝรั่งเศสจะมีการจัดการทรัพย์มรดกที่คล้ายคลึงกับการจัดการมรดกของประเทศไทย เพราะเหตุที่ประเทศไทยใช้ระบบกฎหมายแบบ Civil Law เป็นการอนุวัติตามแบบกฎหมายของประเทศฝรั่งเศส

ดังนั้น การจัดการลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์มรดกนั้น เมื่อไม่สามารถนำลิขสิทธิ์มาแบ่งปันให้แก่ทายาทเพื่อให้ได้ส่วนที่เท่า ๆ กันได้ จึงต้องนำการจัดตั้งผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล ตามมาตรา 1713 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาปรับใช้กับการจัดการลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์มรดก โดยผู้จัดการมรดกมีหน้าที่ในการจัดทำบัญชีและบริหารจัดการสิทธิ เช่น สิทธิในการทำซ้ำ สิทธิในการดัดแปลง หรือสิทธิในการอนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิหรือจะนำลิขสิทธิ์ไปประเมินมูลค่า เพื่อนำเงินที่ได้มาแบ่งปันหรือให้องค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์เข้ามาดูแล เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทายาทผู้มีสิทธิรับมรดกทุกคน

เมื่อนำเรื่องผู้จัดการมรดกมาปรับใช้กับการจัดการมรดกที่เป็นลิขสิทธิ์แล้ว หากภายหลังที่ผู้จัดการมรดกเข้ามาทำหน้าที่ดูแลบริหารจัดการสิทธิ์ในลิขสิทธิ์แล้ว หากทายาทมีความประสงค์ ให้ผู้จัดการมรดกนำผลงานลิขสิทธิ์ที่เป็นมรดกไปทำการประเมินมูลค่า เพื่อนำเงินที่ได้มาแบ่งปันแก่ทายาท จะสามารถนำวิธีการประเมินมูลค่าทรัพย์สินทั่วไปมาปรับใช้กับการประเมินลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์สินทางปัญญาได้หรือไม่ และเป็นวิธีการแบ่งปันทรัพย์มรดกที่เหมาะสมหรือไม่ เนื่องจากลิขสิทธิ์นั้นมีอยู่ด้วยกันหลายประเภท เช่น งานวรรณกรรมโดยรวมถึงโปรแกรมคอมพิวเตอร์ งานนาฏกรรม งานศิลปกรรม งานดนตรีกรรม งานโสตทัศน์วัสดุ งานภาพยนตร์ สิ่งบันทึกเสียง งานแพร่เสียงแพร่ภาพ และงานอื่นใดอันเป็นงานในแผนกวรรณคดี วิทยาศาสตร์ หรืองานศิลปะ ตามมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 การคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์เหล่านี้ เริ่มต้นทันทีเมื่อมีการสร้างสรรค์งานสำเร็จ โดยไม่ต้องไปจดแจ้งสิทธิเพื่อให้ได้รับการคุ้มครองก็สามารถได้รับการคุ้มครองโดยอัตโนมัติ อายุการคุ้มครองมีการจำกัดระยะเวลา เมื่อสิ้นอายุการคุ้มครองลง ผลงานดังกล่าวก็จะตกเป็นสาธารณะของแผ่นดิน ทำให้มูลค่าในทางเศรษฐกิจก็หมดไปด้วยเช่นกัน

ด้วยเหตุนี้ จากการวิเคราะห์การประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญานั้น มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันจากการประเมินมูลค่าทรัพย์สินประเภทอื่น คือ ทรัพย์สินทางปัญญามีมูลค่าแปรผันไปตามช่วงอายุของทรัพย์สินทางปัญญา โดยอาจเป็นช่วงอายุทางเศรษฐกิจ หรือช่วงอายุทางกฎหมายก็ได้ เมื่อหมดช่วงอายุก็ไม่อยู่ในสภาพที่จะสามารถหวงกันสิทธิแต่เพียงผู้เดียวได้ ทรัพย์สินทางปัญญาดังกล่าวนั้น ก็ย่อมสิ้นคุณค่าไป และในปัจจุบันมีโครงการศึกษาวิจัย เรื่อง ประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญา ที่สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทยได้ทำเสนอต่อกรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ โดยการศึกษาวิจัยของโครงการดังกล่าวนี้ ได้แบ่งวิธีการประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญาออกเป็น 2 แบบ คือ การประเมินมูลค่าแบบพื้นฐาน และการประเมินมูลค่าด้วยการประยุกต์ใช้วิธีพื้นฐาน พบว่า แบบแรก คือ การประเมินมูลค่าแบบพื้นฐาน ที่มีการประเมินจากวิธีการประเมินมูลค่าพื้นฐาน 3 วิธีการ คือ การประเมินมูลค่าจากต้นทุนยังไม่สามารถนำมาประเมินมูลค่ากับงานอันมีลิขสิทธิ์ได้อย่างแม่นยำและเหมาะสม เนื่องจากงานลิขสิทธิ์ไม่ต้องจดแจ้งสิทธิในการที่สร้างสรรค์ก็สามารถได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์โดยอัตโนมัติ ตัวอย่างเช่น งานวรรณกรรม งานนาฏกรรม อาจไม่ได้ใช้ต้นทุนในการสร้างสรรค์งานมากนักหรือไม่มีต้นทุนในการผลิตไม่ต้องมีค่าใช้จ่ายในการจดแจ้งสิทธิ ไม่มีต้นทุนของผู้ช่วยวิจัยหรือสร้างสรรค์ไม่มีต้นทุนค่าอุปกรณ์ แต่ผลงานที่ได้กลับทรงคุณมากกว่าต้นทุนที่ใช้ไป เป็นต้น

ส่วนวิธีการประเมินมูลค่าจากรายได้ ก็ยังไม่เหมาะสมกับการประเมินมูลค่าลิขสิทธิ์บางประเภท ตัวอย่างเช่น งานวรรณกรรมรวมถึงโปรแกรมคอมพิวเตอร์หรือซอฟแวร์ หรืองานศิลปะ งานนาฏกรรม เนื่องจากงานวรรณกรรมที่เป็นโปรแกรมคอมพิวเตอร์หรือซอฟแวร์นั้น ถูกสร้างขึ้นเพื่อการใช้งานสำหรับคนที่ต้องการความสะดวกสบายหรือพัฒนาระบบงานสำหรับองค์กรนั้น ๆ การที่จะนำโปรแกรมคอมพิวเตอร์มาประเมินมูลค่า เพื่อเป็นรายได้ที่จะได้รับในอนาคตนั้น จะทำให้เกิดปัญหาในการประเมิน เพราะเหตุที่โปรแกรมคอมพิวเตอร์นั้น จะถูกพัฒนาและปรับเปลี่ยนไปตามความต้องการของยุคสมัย รวมถึงความต้องการขององค์กรหรือความต้องการความสะดวกสบายของคนในยุคนั้น ๆ รายได้ที่ได้รับอาจไม่คงที่ หากหมดความ

ต้องการของผู้ใช้หรือองค์กรอยากได้โปรแกรมแนวใหม่ ผลงานลิขสิทธิ์ที่เป็นโปรแกรมคอมพิวเตอร์ก็หมดความต้องการลง หรือเป็นวรรณกรรมนวนิยายซึ่งได้รับความนิยมในขณะปัจจุบันที่สร้างสรรค์งานขึ้น แต่ในอนาคตงานวรรณกรรมเรื่องดังกล่าว อาจจะไม่เป็นที่นิยมก็ได้ และสุดท้ายวิธีการประเมินมูลค่าโดยเปรียบเทียบจากราคาตลาดไม่สามารถประเมินมูลค่าลิขสิทธิ์ได้อย่างแม่นยำและเหมาะสมเช่นกัน เนื่องจากงานลิขสิทธิ์นั้น เป็นงานที่เกิดขึ้นจากจิตวิญญาณของแต่ละบุคคล การที่จะใช้วิธีการเปรียบเทียบราคาตลาดโดยการประเมินมูลค่าของทรัพย์สินทางปัญญา จากราคาของทรัพย์สินทางปัญญาที่มีลักษณะหรือคุณสมบัติที่เหมือนหรือคล้ายคลึงกัน ที่มีการซื้อขายหรือให้เช่าในตลาดนั้น ไม่สามารถประเมินได้ เพราะแต่ละบุคคลก็มีจิตวิญญาณในการสร้างสรรค์ผลงานคนแบบ คุณค่าทางจิตใจก็ต่างกัน การที่จะประเมินมูลค่าทางจิตวิญญาณว่า คนใดมีการสร้างสรรค์ผลงานได้ดีกว่ากันนั้นประเมินได้ยาก

ดังนั้น การประเมินมูลค่าจากต้นทุน (Cost Approach) การประเมินราคารายได้ (Income Approach) การประเมินมูลค่าโดยเปรียบเทียบจากราคาตลาด (Market Approach) การนำลิขสิทธิ์ที่ตกเป็นมรดกมาประเมินมูลค่าด้วยวิธีพื้นฐาน เพื่อนำเงินที่ได้มาแบ่งปันให้แก่ทายาทนั้น วิธีการประเมินมูลค่าทั้ง 3 วิธีดังกล่าว ยังไม่สามารถนำมาประเมินมูลค่ากับทรัพย์สินทางปัญญาที่เป็นงานลิขสิทธิ์ได้อย่างแม่นยำและเหมาะสม

การประเมินแบบที่สอง คือ การประเมินมูลค่าด้วยการประยุกต์ใช้วิธีพื้นฐานเป็นการประเมินค่าใช้สิทธิ (Royalties) วิธีการนี้ เป็นหนึ่งในแนวทางการประเมินมูลค่าจากรายได้ โดยพิจารณาจากค่าใช้สิทธิ โดยหลักการของการประเมินด้วยวิธีนี้ คือ การคิดเสมือนว่า ต้องจ่ายค่าใช้สิทธิเพื่อใช้ทรัพย์สินทางปัญญาที่ตนเองมีอยู่ เพื่อการประกอบธุรกิจ เสมือนหนึ่งว่า เป็นการเช่าสิทธิจากผู้อื่น ซึ่งค่าสิทธิ หรือ Royalty ที่จะถูกใช้ในการคำนวณด้วยวิธีดังกล่าว จะได้มาจากการหาค่าเฉลี่ยจากธุรกรรมการเช่า สิทธิที่เปรียบเทียบได้ในอดีตที่เคยเกิดขึ้น แล้วนำมาปรับให้เหมาะสมกับทรัพย์สินทางปัญญาที่กำลังพิจารณาอยู่ ซึ่งวิธีการประเมินค่าใช้สิทธิเหมาะสมกับการประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญาประเภท เครื่องหมายการค้า เครื่องหมายบริการและลิขสิทธิ์ เนื่องจากอัตราค่าใช้สิทธิสำหรับลิขสิทธิ์มักจะใช้อัตราร้อยละ 25 ถึงอัตราร้อยละ 33.3 ของกำไรทั้งหมดก่อนหักภาษี เนื่องจากคิดเสมือนว่า ต้องจ่ายค่าใช้สิทธิเพื่อใช้ทรัพย์สินทาง-

ปัญญาที่ตนเองมีอยู่ เพื่อการประกอบธุรกิจ เสมือนหนึ่งว่า เป็นการเช่าสิทธิจากผู้อื่น ซึ่งค่าสิทธิ หรือ Royalty ที่จะถูกใช้ในการคำนวณด้วยวิธีดังกล่าวจะได้มาจากการหาค่าเฉลี่ยจากธุรกรรมการเช่า สิทธิที่เปรียบเทียบได้ในอดีตที่เคยเกิดขึ้น แล้วนำมาปรับให้เหมาะสมกับทรัพย์สินทางปัญญาที่กำลังพิจารณาอยู่นั่นเอง ตัวอย่าง เช่น การขอใช้สิทธิในงานวรรณกรรม เพื่อนำไปดัดแปลงสร้างเป็นละคร ซึ่งการขอใช้สิทธิในลักษณะนี้ก็สามารถเปรียบเทียบกับงานวรรณกรรมในอดีตที่เคยเกิดขึ้นได้ว่า มีการขอใช้สิทธิในอัตราเท่าใด และอัตราผลกำไรเท่าใด สามารถประเมินมูลค่าได้เป็นรูปของตัวเงินที่ชัดเจนมากกว่า ดังนั้น วิธีการนี้จึงเป็นวิธีการที่สามารถนำมาประเมินมูลค่าในงานลิขสิทธิ์ที่เป็นมรดกได้แม่นยำกว่า การประเมินมูลค่าขั้นพื้นฐาน

แต่ถึงอย่างไรก็ตาม หากผู้จัดการมรดกและทายาท มีความต้องการเพื่อลดปัญหาความยุ่งยากในการประเมินมูลค่า ผู้เขียนมีความคิดเห็นว่า ควรนำองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์เข้ามาดูแลในงานลิขสิทธิ์ที่ตกทอดเป็นมรดก โดยให้อำนาจผู้จัดการมรดกที่ตั้งขึ้นนั้น เป็นผู้ทำหน้าที่นำงานลิขสิทธิ์ที่เป็นมรดกไปยื่นแก่องค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ ซึ่งองค์กรนี้ จะมีหน้าที่บริหารดูแลสิทธิ ประกอบกับการเก็บค่าลิขสิทธิ์ ที่เกิดจากการอนุญาตให้บุคคลอื่นมาใช้สิทธิ และจัดสรรค่าตอบแทนจากการใช้สิทธินี้ให้แก่ทายาทอย่างโปร่งใสและตรวจสอบได้ และสามารถดำเนินคดีละเมิดลิขสิทธิ์กับผู้ประกอบการได้ ซึ่งถือเป็นวิธีการที่เหมาะสม ภายใต้ความตกลง Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works 1971 หรืออนุสัญญากรุงเบอร์น ที่กำหนดให้ประเทศภาคีสมาชิกจะต้องให้ความคุ้มครองงานลิขสิทธิ์แก่งานของตนและประเทศภาคีสมาชิกอื่นโดยอัตโนมัติและปราศจากแบบพิธี

ดังนั้น จากการวิเคราะห์ปัญหาการจัดการลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์มรดก เมื่อไม่สามารถจัดการมรดกที่เป็นลิขสิทธิ์ได้โดยวิธีการทั่วไป ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยเรื่อง มรดก จึงถือเป็นเหตุขัดข้องอย่างหนึ่งที่ทายาท ผู้มีส่วนได้เสีย หรือพนักงานอัยการ ควรร้องขอต่อศาล เพื่อให้ศาลแต่งตั้งผู้จัดการมรดกมาทำหน้าที่ในการดูแลจัดการทรัพย์มรดกที่เป็นลิขสิทธิ์ของทายาท และให้องค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์เข้ามาดูแลการใช้สิทธิในผลงานลิขสิทธิ์ที่ตกเป็นทรัพย์มรดก ในกรณีที่ทายาทไม่ต้องการนำลิขสิทธิ์ไปประเมินมูลค่าให้ออกมาเป็นรูปของตัวเงิน แต่ต้องการให้อยู่ในความดูแลของ

องค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ ซึ่งมีผู้จัดการมรดกจะมีหน้าที่เป็นคนกลางที่ค่อยจัดสรรเงินที่ได้จากการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์และนำมาแบ่งปันให้แก่ทายาทต่อไป

1.2 ปัญหาการบริหารจัดการธรรมสิทธิที่เป็นมรดกตกทอดแก่ทายาทโดยธรรม

กฎหมายไทยก็ได้อนุวัติกฎหมายลิขสิทธิ์ตามอนุสัญญากรุงเบอร์น ค.ศ. 1971 ที่กรุงปารีส เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2514 (ค.ศ. 1971) และแก้ไขเพิ่มเติมในวันที่ 28 กันยายน 2522 (ค.ศ. 1979) ในข้อ 6 ทวิ เรื่อง ธรรมสิทธิ หรือ Moral Rights ไว้ใน (2) ว่า ภายหลังการตายของผู้ประพันธ์ สิทธิที่กฎหมายได้มอบให้ในวรรคก่อนจะได้รับการดูแลจนกว่าสิทธิในทางเศรษฐกิจจะสิ้นอายุลงและบุคคลหรือสถาบันจะต้องได้รับอนุญาตให้ใช้สิทธิตามกฎหมายของประเทศที่คุ้มครองสิทธินั้น โดยข้อตกลง TRIPs ข้อ 9(1) ก็ได้กำหนดให้ “สมาชิกจะต้องปฏิบัติตามข้อ 1 ถึง ข้อ 21 ของอนุสัญญากรุงเบอร์น ค.ศ. 1971 แต่อย่างไรก็ตาม ข้อตกลง TRIPs ข้อ 9(1) ยังเปิดโอกาสให้สมาชิกไม่มีข้อผูกพันภายใต้ความตกลงในเรื่องที่เกี่ยวกับสิทธิภายใต้ข้อ 6 ทวิ ของอนุสัญญากรุงเบอร์น ค.ศ. 1971 ซึ่งหมายความว่า ข้อตกลง TRIPs ข้อ 9(1) ยังเปิดโอกาสให้สมาชิก TRIPs ไม่ต้องบัญญัติหรือกำหนดหลักเกณฑ์ว่าด้วยเรื่องธรรมสิทธิไว้ในกฎหมายภายในของแต่ละประเทศตามข้อ 6 ทวิ ของอนุสัญญากรุงเบอร์น ค.ศ. 1971 ก็ได้ แม้ว่าประเทศสมาชิกจะมีความผูกพันที่ต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์อื่น ๆ ในข้อ 1 ถึง ข้อ 21 อนุสัญญากรุงเบอร์น ค.ศ. 1971 ก็ตาม ดังนั้น เรื่อง ธรรมสิทธิ หรือ Moral Rights จึงเป็นเรื่องที่แต่ละประเทศสมาชิกจะบัญญัติให้เข้ากับวัฒนธรรมและประเพณีของประเทศตน ถึงแม้กฎหมายลิขสิทธิ์ของไทยจะไม่ได้บัญญัติให้ธรรมสิทธิ หรือ Moral Rights สามารถตกทอดเป็นมรดกได้ไว้ชัดเจน แต่เพื่อรักษาเจตนารมณ์และคุณค่าของผลงานที่ผู้สร้างสรรค์ได้สร้างสรรค์ไว้ กฎหมายลิขสิทธิ์ของไทยจึงได้บัญญัติเจตนารมณ์ในเรื่องของธรรมสิทธิหรือ Moral Rights ไว้ในมาตรา 18 แห่ง พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 นั่นเอง

เมื่อศึกษาพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 18 แล้ว พบว่าได้บัญญัติเพียงการให้อำนาจแก่ผู้สร้างสรรค์ที่จะแสดงว่า ตนนั้นเป็นผู้สร้างสรรค์งานอันมีลิขสิทธิ์ และมีสิทธิที่จะห้ามมิให้ผู้รับโอนลิขสิทธิ์หรือบุคคลอื่นใดบิดเบือน ตัดทอน ดัดแปลงงานอันมีลิขสิทธิ์ จนก่อให้เกิดความเสียหายต่อชื่อเสียงหรือเกียรติคุณ

ของผู้สร้างสรรค์และให้อำนาจแก่ทายาทของผู้สร้างสรรค์เมื่อภายหลังที่ผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย ทายาทมีสิทธิที่จะฟ้องร้องบังคับคดีกับผู้ที่รับโอนลิขสิทธิ์หรือบุคคลอื่นที่ทำให้เกิดความเสื่อมเสียต่อชื่อเสียงแก่งานอันมีลิขสิทธิ์นี้ ไปตลอดอายุแห่งการคุ้มครองลิขสิทธิ์ได้ แต่มิได้บัญญัติถึงวิธีการบริหารจัดการสิทธิที่เรียกว่า ธรรมสิทธิ หรือ Moral Rights ไว้เป็นการเฉพาะ มีเพียงการให้สิทธิแก่ทายาทในการฟ้องร้องบังคับตามสิทธิดังกล่าวนั้น ได้ตลอดอายุแห่งการคุ้มครองลิขสิทธิ์ ซึ่งแตกต่างจากลิขสิทธิ์ของประเทศอังกฤษ Copyright, Designs and Patents Act 1988 พบว่า กฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศอังกฤษได้บัญญัติเรื่อง ธรรมสิทธิ หรือ Moral Rights ไว้ในบทบัญญัติมาตรา 94 กล่าวว่า ธรรมสิทธินั้นไม่สามารถโอนให้แก่กันได้ และในมาตรา 95 การตกทอดแห่งธรรมสิทธิภายหลังผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย ที่บัญญัติให้เห็นความชัดเจนในเรื่องของการจัดการธรรมสิทธิ หรือ Moral Rights เป็นอย่างดี คือ มีการระบุรายละเอียดว่า หากภายหลังที่ผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย ธรรมสิทธิ หรือ Moral Rights นั้น จะถูกถ่ายทอดไปยังบุคคลโดยผลแห่งพินัยกรรม โดยให้บุคคลที่ระบุในพินัยกรรมเป็นผู้ดูแลสิทธิ แต่ถ้าไม่ได้ทำพินัยกรรมไว้ ธรรมสิทธิ หรือ Moral Rights ดังกล่าวนี้ จะตกทอดเป็นมรดก เพื่อให้แก่ทายาทผู้มีสิทธิได้รับมรดกต่อไป ทั้งนี้ หากไม่ได้ทำพินัยกรรมไว้และไม่มีทายาทผู้รับมรดกสิทธิ ดังกล่าวนี้ทั้ง 2 กรณี ก็สามารถใช้สิทธิได้โดยการทำผ่านตัวแทนของผู้สร้างสรรค์ และบุคคลเหล่านั้น มีสิทธิได้รับสิทธิตามมาตรา 77 คือ สิทธิในการระบุชื่อเป็นผู้เขียนหรือผู้สร้างสรรค์ สิทธิตามมาตรา 80 คือ สิทธิในการคัดค้านเพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายต่องาน และสิทธิตามมาตรา 85 คือ สิทธิในความเป็นส่วนตัวของรูปถ่ายและภาพยนตร์

ส่วนในอนุมาตรา (2) เป็นเรื่องของการจำกัดสิทธิในการรับโอนลิขสิทธิ์ของผู้ที่รับโอนลิขสิทธิ์ว่า เมื่อลิขสิทธิ์เป็นส่วนหนึ่งของทรัพย์มรดก ที่ตกทอดไปยังทายาทก็จะต้องจำกัดสิทธิในการรับ คือ ผู้รับโอนจะมีสิทธิรับได้ส่วนหนึ่งหรือมากกว่าแต่ไม่สามารถรับได้ทั้งหมดแห่งลิขสิทธิ์ที่เจ้าของผู้สร้างสรรค์มี โดยกระทำหรืออนุญาตให้ใช้สิทธินั้นได้ หรือ การแบ่งส่วนแต่ไม่ใช่ทั้งหมดของระยะเวลาที่คุ้มครองลิขสิทธิ์ ซึ่งสิทธิใด ๆ ให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งอนุมาตรา (1) คือ จะถูกแบ่งตามลำดับ

และในอนุมาตรา (3) จะเป็นของอำนาจในการใช้สิทธิโดยบุคคลที่ระบุไว้ในมาตรา (1) ข้อ (a) และ (b) สามารถใช้สิทธิตาม มาตรา 77 คือ สิทธิในการระบุชื่อเป็นผู้เขียนหรือผู้สร้างสรรค์ สิทธิตามมาตรา 80 คือ สิทธิในการคัดค้านเพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายต่องาน และสิทธิตามมาตรา 85 คือ สิทธิในความเป็นส่วนตัวของรูปถ่ายและภาพยนตร์ ได้มากกว่า 1 คน

ส่วนอนุมาตรา (4) จะเป็นเรื่องของการยินยอมและการใช้สิทธิ ส่วน (5) และ (6) เป็นเรื่องของการละเมิดภายหลังที่ผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย ค่าเสียหายใด ๆ ที่เกิดจากการทำละเมิดของผู้รับโอนจะตกทอดเป็นมรดกตกแก่ทายาท

ส่วนกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศฝรั่งเศสที่ใช้ระบบซีวิลลอร์นั้น ได้บัญญัติเรื่อง ธรรมสิทธิ หรือ Moral Rights ไว้ใน Intellectual Property Code หมวด Moral Rights Article L121-1 ว่า ธรรมสิทธิมีอยู่เสมอและไม่สามารถโอนได้ ดังนั้น ผู้สร้างสรรค์ก็ไม่สามารถสละสิทธิได้ และสิทธินี้ยังคงมีอยู่ แม้งานดังกล่าวจะตกเป็นสาธารณะแล้วก็ตาม และเมื่อภายหลังที่ผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย ธรรมสิทธิ หรือ Moral Rights ก็จะตกทอดเป็นมรดกไปสู่ทายาทและกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศฝรั่งเศสยังได้บัญญัติหลักเกณฑ์การบริหารจัดการสิทธิในผลงานลิขสิทธิ์ ภายหลังที่ผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย ไว้ใน Article L121-2 คือ ผู้เขียนหรือผู้สร้างสรรค์เท่านั้นที่มีสิทธิที่จะเปิดเผยงานของตน โดยจะต้องกำหนดวิธีการเปิดงานและกำหนดเงื่อนไขดังกล่าวภายใต้บังคับข้อบังคับของ Article L132-4 และภายหลังที่ผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย สิทธิในการที่จะเปิดเผยงานจะต้องเป็นหน้าที่ของผู้จัดการมรดกที่ผู้สร้างสรรค์ได้มอบหมายไว้หรือ เว้นแต่ ผู้สร้างสรรค์จะได้กล่าวไว้เป็นอย่างอื่น สิทธิของผู้สร้างสรรค์นั้นจะถูกใช้ได้โดยลูกหลาน โดยคู่สมรสซึ่งไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดในการหย่า และยังไม่ได้สมรสใหม่หรือทายาทในลำดับอื่นที่ไม่ใช่ลูกหลานที่สืบทอดกันมาทั้งหมดหรือบางส่วน หรือผู้ที่ได้รับมรดกอื่นที่เกิดจากทรัพย์ในอนาคต แต่สิทธิดังกล่าวนี้จะใช้ได้ภายหลังจากระบุไว้ใน Article L123-1 เท่านั้น คือ สิทธินี้ใช้ได้ภายหลังที่ผู้เขียนหรือผู้สร้างสรรค์ได้รับสิทธิในการใช้ผลงานของตนในรูปแบบใด ๆ เพื่อได้กำไรจากการดำเนินงานดังกล่าว ภายหลังที่ผู้เขียนตาย สิทธิดังกล่าวก็จะตกทอดไปยังทายาทหลังจากนั้นอีก 70 ปี และในตามมาตรา L121-2 ในกรณีเกิดข้อพิพาทระหว่าง

ผู้แทนดังกล่าวขึ้น ถ้าไม่มีผู้สืบสันดาน ไม่มีทายาทหรือคู่สมรสที่มีสิทธิได้รับมรดกเรื่องดังกล่าว ศาลอาจสั่งให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงด้านวัฒนธรรมเป็นผู้รับผิดชอบ

จากการศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายของทั้งสองประเทศ พบว่า กฎหมายลิขสิทธิ์ของไทย คือ พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 18 ไม่ได้บัญญัติถึงการบริหารจัดการธรรมสิทธิ หรือ Moral Rights เมื่อภายหลังที่ผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตายไว้อย่างชัดเจนว่า ผู้ใดมีอำนาจในการดูแลสิทธินี้ ซึ่งแตกต่างในรายละเอียดกฎหมายลิขสิทธิ์ของทั้งสองประเทศ ที่มีการบัญญัติถึงรายละเอียดในการบริหารจัดการลิขสิทธิ์ เมื่อภายหลังที่ผู้สร้างสรรค์ได้ถึงแก่ความตายไว้อย่างชัดเจน ว่า ผู้ใดมีสิทธิในการดูแลธรรมสิทธิ หรือ Moral Rights นี้ โดยทั้งสองประเทศจะมีวิธีการบริหารจัดการสิทธิในลิขสิทธิ์นี้คล้าย ๆ กัน คือ ในกรณีกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศอังกฤษ หากผู้สร้างสรรค์หรือเจ้าลิขสิทธิ์ไม่ได้ทำพินัยกรรมใด ๆ ไว้ ว่า ลิขสิทธิ์นั้นเป็นของผู้ใด ลิขสิทธิ์ดังกล่าวจะตกทอดไปสู่ทายาทโดยทางมรดก ผู้มีเชื้อสายที่ใกล้ชิดมากที่สุดนั้นก็คือ ผู้สืบสันดาน หรือหากไม่มีทั้งพินัยกรรมหรือไม่มีทั้งทายาท ลิขสิทธิ์ที่เป็นมรดกดังกล่าวสามารถใช้สิทธิได้โดยผ่านตัวแทน แต่จะแตกต่างบางเล็กน้อยในเรื่องของผู้จัดการมรดกที่กฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศฝรั่งเศสที่ให้สิทธิในการเปิดเผยงานลิขสิทธิ์ต้องทำผ่านผู้จัดการมรดกหรือตัวแทนก่อน หากไม่มีการตั้งผู้จัดการมรดกหรือตัวแทนที่กำหนดไว้ชัดเจน ผู้ที่ใช้สิทธิดังกล่าวนั้นได้ คือ ลูกหลานและคู่สมรส เช่นเดียวกับกฎหมายมรดกของประเทศฝรั่งเศสที่ประเทศไทยได้อนุวัติเข้ามาบัญญัติเป็นไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1629 อีกทั้ง หากไม่มีผู้จัดการมรดก ไม่มีทายาทหรือคู่สมรส และเกิดกรณีเกิดข้อพิพาทระหว่างผู้แทนดังกล่าวขึ้น กฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศฝรั่งเศสยังให้อำนาจศาลในการส่งเรื่องให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวง-ด้านวัฒนธรรมเป็นผู้รับผิดชอบในงานลิขสิทธิ์ดังกล่าวแทน

ดังนั้น จากปัญหาการบริหารจัดการธรรมสิทธิที่เป็นมรดกตกทอดแก่ทายาทโดยธรรม เมื่อพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 18 ไม่ได้บัญญัติถึงการบริหารจัดการธรรมสิทธิ หรือ Moral Rights เมื่อภายหลังที่ผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตายไว้ อย่างชัดเจนว่า ผู้ใดมีอำนาจในการดูแลสิทธินี้ จึงควรนำวิธีการจัดการธรรมสิทธิหรือ Moral Rights ในกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศฝรั่งเศสมาเป็นแนวทางในการ

บัญญัติถึงรายละเอียดของกฎหมายว่า ผู้ใดมีหน้าที่ดูแลธรรมสิทธิและเปิดเผยผลงานภายหลังที่งานลิขสิทธิ์นั้นตกทอดเป็นมรดก เพื่อเป็นการให้เกียรติแด่ผู้สร้างสรรค์อย่างชัดเจน อีกทั้ง ประเทศฝรั่งเศสใช้ระบบกฎหมายแบบ Civil Law ที่เป็นต้นแบบของระบบประมวลกฎหมายลายลักษณ์อักษรที่ประเทศไทยได้อนุวัติกฎหมายมาบัญญัติเป็นกฎหมายของไทย จึงควรนำหลักการจัดการธรรมสิทธิ หรือ Moral Rights ของกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศฝรั่งเศสที่มีระบบกฎหมายแบบเดียวกัน มาเป็นแนวทางในการบัญญัติแก้ไขในรายละเอียดเรื่องของการบริหารจัดการธรรมสิทธิ หรือ Moral Rights ของมาตรา 18 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ต่อไป

1.3 ปัญหาการนำองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์มาบริหารจัดการเกี่ยวกับสิทธิในลิขสิทธิ์ของทายาท

จากปัญหาการบริหารจัดการสิทธิในลิขสิทธิ์ที่เป็นมรดกตกทอดแก่ทายาท แม้ว่า จะอยู่ภายใต้หลักกฎหมายทั่วไป อันได้แก่ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แต่ในขณะเดียวกันก็ยังสามารถให้ผู้จัดการมรดกเข้ามาดูแลและบริหารจัดการสิทธิในลิขสิทธิ์ดังกล่าวได้ ถึงแม้พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 จะมิได้บัญญัติไว้ก็ตาม แต่เนื่องจาก การบริหารจัดการสิทธิในลิขสิทธิ์ดังกล่าว ยังคงเป็นปัญหาอยู่พอสมควร ทั้งในเรื่องของการบริหารจัดการในภาพรวมของงานลิขสิทธิ์แต่ละประเภท รวมถึงมูลค่าของงานลิขสิทธิ์ที่มีความแตกต่างกัน ดังนั้น หากการบริหารจัดการสิทธิในลิขสิทธิ์ดังกล่าวนี้ จะทำในรูปแบบขององค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ ซึ่งเป็นประเด็นปัญหาที่จะพิจารณาว่า จะให้องค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ของประเทศไทยที่มีอยู่ เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการได้หรือไม่ อีกทั้งจะกำหนดกฎหมายเฉพาะสำหรับองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ในประเทศไทยในการจัดการลิขสิทธิ์ทั่วไป รวมถึงการจัดการลิขสิทธิ์ในส่วนที่ตกทอดเป็นมรดกแก่ทายาทได้หรือไม่

จากการศึกษาพบว่า ในต่างประเทศ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกามีองค์กรกลางที่คอยดูแลเรื่องการทำซ้ำงานวรรณกรรมที่ชื่อว่า Copyright Clearance Center เป็นศูนย์กลางระหว่างผู้สร้างสรรค์กับเจ้าของลิขสิทธิ์ เพื่อให้มีสถานที่ในการขออนุญาตและจ่ายค่าตอบแทนค่าลิขสิทธิ์โดยทาง CCC มีการกำหนดรูปแบบของการให้อนุญาต

และการบริการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์เพื่อความสะดวกในการติดต่อและการจ่ายเงินค่าตอบแทนค่าลิขสิทธิ์ ส่วนประเทศออสเตรเลีย มีองค์กรกลางที่ชื่อ Copyright Agency Limited ได้รับอนุญาตในการบริหารและจัดสรรประโยชน์ที่อยู่ในงานอันมีลิขสิทธิ์จากเจ้าของลิขสิทธิ์โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การให้อนุญาตแก่บุคคลที่มีความต้องการจะขออนุญาตเพื่อการนำเอางานวรรณกรรมไปทำซ้ำ ซึ่งทั้งสองประเทศเป็นสมาชิกของ (Reproduction Rights Organization) ที่เป็นองค์กรที่ตั้งขึ้นภายใต้การสนับสนุนของรัฐบาล โดยรัฐบาลมีหน้าที่ในการสร้างความรู้และออกกฎหมายรับรอง รวมถึงการออกใบอนุญาตในการทำซ้ำงานวรรณกรรมให้แก่ผู้ขอทำงานซ้ำ และผู้ขอทำงานซ้ำต้องชำระค่าตอบแทนลิขสิทธิ์ให้แก่เจ้าของลิขสิทธิ์ ผ่านทางองค์กรจัดเก็บค่าตอบแทนในการทำงานซ้ำงานวรรณกรรมและองค์ RROs ที่เป็นองค์กรสมาชิกของสมาพันธ์สมาคมสิทธิ (The International Federation of Reproduction Rights Organization: IFRRO) หรือแม้แต่ในกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน อย่างเช่น มาเลเซียหรือสิงคโปร์ ก็ได้มีการนำองค์กรกลางที่จัดตั้งขึ้นโดยกฎหมายเข้ามาทำหน้าที่จัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ และมีหน้าที่เป็นตัวแทนเจ้าของผลงานลิขสิทธิ์ นักประพันธ์ สำนักพิมพ์ ในการจัดเก็บค่าตอบแทนลิขสิทธิ์และรายงานการจัดเก็บค่าตอบแทนลิขสิทธิ์ด้วยความโปร่งใสให้แก่รัฐบาล รวมถึงมีการวางกฎระเบียบหลักเกณฑ์และขั้นตอนในการจัดเก็บพร้อมทั้งตรวจสอบการทำซ้ำงานลิขสิทธิ์ ทั้งในสถาบันการศึกษาและสถานที่ต่าง ๆ เพื่อป้องกันการละเมิดลิขสิทธิ์ โดยผู้ที่จะทำซ้ำงานได้ต้องไปขออนุญาตกับองค์กรจัดเก็บค่าตอบแทนลิขสิทธิ์และชำระค่าตอบแทนให้แก่เจ้าของลิขสิทธิ์ผ่านองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์นี้ ตลอดจนมีการกำหนดอัตราค่าตอบแทนในการใช้งานอันมีลิขสิทธิ์ที่ชัดเจนและเป็นมาตรฐานเดียวกัน ทำให้ปัญหาความไม่เป็นธรรมและความซ้ำซ้อนในการจัดเก็บลดลง

สำหรับประเทศไทย เมื่อปี พ.ศ. 2548 ได้มีการเสนอร่างพระราชบัญญัติองค์กรบริหารการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์และสิทธินักแสดงรวมถึงร่างพระราชบัญญัติจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์และสิทธินักแสดง โดยประธานคณะทำงานยกร่างกฎหมายของกรมทรัพย์สินทางปัญญาและโฆษกคณะกรรมาธิการวิสามัญของสภานิติบัญญัติแห่งชาติที่พิจารณาร่างกฎหมายนี้ จัดให้มีการรับฟังความเห็นและข้อเสนอแนะของทุกฝ่ายหลายครั้ง และมีตัวแทนบริษัทจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ ค่ายเพลง ครูเพลง ผู้ใช้งาน เข้าร่วมประชุมด้วยทุกครั้ง

ร่างนี้ผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการกฤษฎีกา (คณะพิเศษ) ซึ่งได้มีการประชุมพิจารณาอย่างรอบคอบมากกว่า 30 ครั้ง สภานิติบัญญัติแห่งชาติได้พิจารณารับหลักการร่างกฎหมายฉบับดังกล่าว ในวาระแรก เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2550 แต่ภายหลังร่างพระราชบัญญัติทั้ง 2 ฉบับ ดังกล่าวได้ตกไป ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ที่ผ่านมาประเทศไทยไม่มีองค์กรกลางในจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์งานประเภทอื่น มีเพียงองค์กรกลางในการเรียกเก็บค่าลิขสิทธิ์ในงานดนตรีกรรมและงานสิ่งบันทึกเสียงที่ดูแลสิทธิประโยชน์ของผู้สร้างสรรค์ที่ประเทศไทยเป็นสมาชิกของสมาพันธ์แห่งสมาคมผู้สร้างสรรค์และนักแต่งเพลงระหว่างประเทศ (The International Confederation of Societies of Authors and Composers: CISAC) เท่านั้น และไม่มีกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองเรื่ององค์กรจัดเก็บค่าตอบแทนดังกล่าว

ดังนั้น เมื่อวิเคราะห์ปัญหาพบว่า ร่างพระราชบัญญัติองค์กรบริหารการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์และสิทธินักแสดง พ.ศ.... มีการบัญญัติที่ควบคุมถึงผู้ที่ต้องการจัดตั้งองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ โดยในร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวนี้ ได้บัญญัติถึงความชัดเจนสำหรับผู้ที่ต้องการยื่นขอเป็นองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ บัญญัติถึงคุณสมบัติผู้ยื่น อำนาจหน้าที่ การบริหารงานองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ เรื่องการกำกับองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์จะต้องรวบรวมข้อมูลและเปิดเผยข้อมูลแก่ผู้ร้องขอ รวมถึงจัดทำรายงานประจำปีแสดงผลการดำเนินการจัดเก็บค่าตอบแทนและงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเผยแพร่ให้ประชาชนทราบและจัดทำงบดุล งบการเงิน และบัญชี และจัดให้ผู้สอบบัญชีตรวจสอบภายในเก้าสิบวัน นับแต่วันสิ้นปีบัญชีของทุกปีและยังบัญญัติบทกำหนดโทษ ไว้ในหมวด 6 มาตรา 32 ว่า ผู้ดำเนินการเป็นองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ ผู้ใดจัดเก็บค่าตอบแทนจากผู้ใช้สิทธิ โดยไม่จัดสรรค่าตอบแทนให้แก่บรรดาเจ้าของสิทธิอย่างเป็นธรรม ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งล้านบาท หรือ ทั้งจำทั้งปรับ ซึ่งจะเห็นได้ว่า โทษของผู้ดำเนินการเป็นองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ หากไม่จัดสรรค่าตอบแทนแก่เจ้าของสิทธิอย่างเป็นธรรมนั้น มีโทษที่ค่อนข้างสูง ซึ่งถือเป็นการสร้างความเชื่อมั่นได้ว่า หากผู้สร้างสรรค์หรือเจ้าของลิขสิทธิ์ต้องการนำงานลิขสิทธิ์ของตน ให้องค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์เป็นผู้ดูแลผลประโยชน์ ภายใต้ความคุ้มครองร่างพระราชบัญญัติองค์กรบริหาร

การจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ และสิทธินักแสดง พ.ศ. .... ดังกล่าวนี้ ผู้สร้างสรรค์หรือเจ้าของสิทธิจะได้รับค่าตอบแทนจากการใช้สิทธิอย่างเป็นธรรม โปร่งใสและตรวจสอบได้

อีกทั้ง เมื่อวิเคราะห์ร่างพระราชบัญญัติจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์และสิทธินักแสดง พ.ศ. .... ร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวมีบทกฎหมายที่ครอบคลุมในลักษณะการกำหนดอำนาจหน้าที่ขององค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ เพื่อให้การจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ที่เป็นธรรมและโปร่งใส หากเกิดความเสียหายขึ้น นายทะเบียน ตามพระราชบัญญัตินี้ สามารถเข้าตรวจสอบได้ พร้อมกับรายงานการจ่ายค่าตอบแทนประจำปีให้แก่กรมทรัพย์สินทางปัญญาทราบ ทั้งนี้พระราชบัญญัติดังกล่าว ยังให้ความคุ้มครองไปถึงทายาทของสมาชิกที่เข้าร่วมองค์กร โดยหากสมาชิกขององค์กรคนใด ได้ถึงแก่ความตาย พระราชบัญญัตินี้ให้มีการตั้งกองทุนบริหารการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ เพื่อดูแลทายาทของสมาชิกดังกล่าวด้วย

ดังนั้น จากการศึกษาพระราชบัญญัติทั้ง 2 ฉบับ ผู้เขียนมีความเห็นว่า ต้องผลักดันร่างพระราชบัญญัติทั้งสอง 2 ฉบับ ดังกล่าวนี้ ให้มีผลประกาศใช้ เนื่องจากร่างพระราชบัญญัติทั้ง 2 ฉบับ มีเนื้อหาข้อกฎหมายที่กำหนดหน้าที่ขององค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ และหลักการให้คุ้มครองของกฎหมายที่ชัดเจน ซึ่งทำให้เกิดความเชื่อมั่นได้ว่า หากผู้สร้างสรรค์หรือเจ้าของลิขสิทธิ์ รวมถึงทายาท ที่มีความต้องการให้องค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์เป็นผู้ดูแลผลประโยชน์อันเกิดจากการใช้งานลิขสิทธิ์ จะได้รับค่าตอบแทนจากการใช้สิทธิอย่างเป็นธรรม โปร่งใส และตรวจสอบได้ ภายใต้ความคุ้มครองของพระราชบัญญัติดังกล่าวนี้

2. ข้อเสนอแนะ

จากการที่ได้ศึกษามาทั้งหมด ผู้เขียนขอเสนอแนะ ข้อแก้ไขปัญหาการจัดการลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์มรดกที่ตกทอดแก่ทายาทโดยธรรม ดังต่อไปนี้

2.1 ผู้เขียนขอเสนอแนะให้นำหลักการจัดตั้งผู้จัดการมรดก มาบังคับใช้กับการจัดการลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์มรดก ภายหลังที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย โดยผู้จัดการมรดกมีหน้าที่ ดังต่อไปนี้

1) จัดทำบัญชีทรัพย์มรดกที่เป็นลิขสิทธิ์

2) รวบรวมมรดกที่เป็นลิขสิทธิ์

3) บริหารจัดการสิทธิในลิขสิทธิ์ ตามมาตรา 15

4) บริหารผลประโยชน์ที่เกิดจากงานลิขสิทธิ์

5) แบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการใช้ลิขสิทธิ์

2.2 ผู้เขียนขอเสนอแนะให้องค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์เข้ามาดูแลผลงานลิขสิทธิ์โดยผ่านทางผู้จัดการมรดก ซึ่งองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์นี้จะทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการใช้ผลงานลิขสิทธิ์ ซึ่งจะมีการบริหารสิทธิในงานลิขสิทธิ์อย่างโปร่งใส เป็นธรรมและสามารถตรวจสอบได้ และมีการจ่ายค่าตอบแทนผ่านทางผู้จัดการมรดกที่เป็นตัวแทนของทายาท เพื่อให้ผู้จัดการมรดกนำผลประโยชน์ที่ได้มาแบ่งปันแก่ทายาทอย่างเท่าเทียมกัน

2.3 เมื่อ ธรรมสิทธิ หรือ Moral Rights สามารถตกทอดเป็นมรดกได้ แต่พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 18 มิได้บัญญัติวิธีการจัดการธรรมสิทธิไว้เป็นการเฉพาะ เมื่อภายหลังที่ผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย ผู้เขียนจึงขอเสนอแนะให้นำหลักการจัดการ ธรรมสิทธิ หรือ Moral Rights ในกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศฝรั่งเศสมาเป็นแนวทางในการบัญญัติเพิ่มเติมในรายละเอียดของ มาตรา 18 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537

จากเดิม มาตรา 18 ผู้สร้างสรรค์งานอันมีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัตินี้ มีสิทธิที่จะแสดงว่า ตนเป็นผู้สร้างสรรค์งานดังกล่าว และมีสิทธิที่จะห้ามมิให้ผู้รับโอนลิขสิทธิ์หรือบุคคลอื่นใดบิดเบือน ตัดทอน ดัดแปลงหรือทำโดยประการอื่นใดแก่งานนั้น จนเกิดความเสียหายต่อชื่อเสียง หรือเกียรติคุณของผู้สร้างสรรค์ และเมื่อผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย ทายาทของผู้สร้างสรรค์มีสิทธิที่จะฟ้องร้อง บังคับตามสิทธิดังกล่าวได้ ตลอดอายุแห่งการคุ้มครองลิขสิทธิ์ ทั้งนี้ เว้นแต่ จะได้ตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่นเป็นลายลักษณ์อักษร

โดยแก้ไขเพิ่มเติม เป็น

มาตรา 18 ผู้สร้างสรรค์งานอันมีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัตินี้มีสิทธิที่จะแสดงว่า ตนเป็นผู้สร้างสรรค์งานดังกล่าว และมีสิทธิที่จะห้ามมิให้ผู้รับโอนลิขสิทธิ์หรือบุคคลอื่นใดบิดเบือน ตัดทอน ดัดแปลงหรือทำโดยประการอื่นใดแก่งานนั้นจนเกิดความ

เสียหายต่อชื่อเสียง หรือเกียรติคุณของผู้สร้างสรรค์ และเมื่อผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย ทายาทของผู้สร้างสรรค์มีสิทธิที่จะฟ้องร้องบังคับตามสิทธิดังกล่าวได้ตลอดอายุแห่งการคุ้มครองลิขสิทธิ์ ทั้งนี้ เว้นแต่จะได้ตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่นเป็นลายลักษณ์อักษร

ในกรณีที่ทายาทแสดงเจตนารับเอาสิทธิตามวรรคหนึ่ง ให้ทายาทร่วมกันบริหารจัดการสิทธิดังกล่าวตามวรรคหนึ่ง หรือหากไม่มีทายาทแสดงเจตนารับเอาสิทธิตามวรรคหนึ่ง ให้ทายาทร่วมกันตั้งผู้จัดการมรดก เพื่อมาเป็นผู้ดูแลและบริหารสิทธิตามวรรคหนึ่ง

ในกรณีที่มีการละเมิดสิทธิหรือมีเหตุฟ้องร้องใด ๆ ให้ทายาทหรือผู้จัดการมรดกที่ทายาทร่วมกันแต่งตั้งเป็นผู้ดำเนินการตามสิทธิเป็นการเฉพาะ

ในกรณีที่ไม่มีทายาทหรือผู้จัดมรดก ให้สิทธิในการฟ้องร้องนั้น ตกเป็นอำนาจของศาลเป็นผู้พิจารณา หากเกิดการละเมิดในงานลิขสิทธิ์ขึ้น

2.4 ผู้เขียนขอเสนอแนะให้มีการผลักดันร่างพระราชบัญญัติองค์กรบริหารการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์และสิทธินักแสดง และร่างพระราชบัญญัติจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์และสิทธินักแสดง เพื่อเป็นกฎหมายที่สร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้สร้างสรรค์หรือเจ้าของลิขสิทธิ์หรือทายาท ที่ต้องการนำเอางานลิขสิทธิ์ไปหาประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ ภายใต้องค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ และเพื่อให้ผู้สร้างสรรค์หรือเจ้าของลิขสิทธิ์ หรือทายาทของผู้สร้างสรรค์มั่นใจได้ว่า หากผู้สร้างสรรค์หรือเจ้าของลิขสิทธิ์หรือทายาท นำงานลิขสิทธิ์ไปให้องค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ดูแล จะได้รับค่าตอบแทนจากการใช้สิทธิอย่างเป็นธรรมและโปร่งใส ตรวจสอบได้ ภายใต้ความคุ้มครองของพระราชบัญญัติดังกล่าวนี้

อีกทั้ง ผู้เขียนจะขอเสนอแนะในส่วนของข้อกฎหมาย ซึ่งในขณะนี้เป็นเพียงร่างพระราชบัญญัติองค์กรบริหารการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์และสิทธินักแสดงเท่านั้น คือ

“ในกรณีที่ทายาทหรือผู้จัดการมรดกร้องขอต่อคณะกรรมการ ให้คณะกรรมการมีอำนาจพิจารณาในส่วนของการบริหารจัดการลิขสิทธิ์ที่ตกเป็นมรดก” นี้

บรรณานุกรม

เอกสารภาษาไทย

หนังสือ

กรีติ กาญจนรินทร์. **คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดก**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2554.

จักรกฤษณ์ ควรพจน์. **กฎหมายสิทธิบัตร**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2556.

จักรกฤษณ์ ควรพจน์ และนันทน อินทนนท์. “แนวคิดและวิวัฒนาการของการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา.” ใน **เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา**, หน่วยที่ 1, หน้า 34-36. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2554.

จิรประภา มากลิ่น. **คำอธิบายกฎหมายลิขสิทธิ์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2558.

จิรศักดิ์ รอดจันทร์. **ลิขสิทธิ์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555.

เฉลิมชัย เกษมสันต์. **คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2556.

ไชยยศ เหมะรัชตะ. **คำอธิบายกฎหมายลิขสิทธิ์**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2549.

_____. **ลักษณะของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา.** พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2555.

ธีสุทธิ์ พันธ์ฤทธิ์. **คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 4 ทรัพย์สิน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2557.

บัญญัติ สุชีวะ. **คำอธิบายกฎหมายลักษณะทรัพย์**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เนติบัณฑิตยสภา, 2550.

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. **ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ว่าด้วยมรดก**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2537.

ปภาศรี บัวสวรรค์. **กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา** 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์-มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2553.

ปวริศร เลิศธรรมเทวี. **ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา (ฉบับแก้ไขปรับปรุง)**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2561.

พินัย ณ นคร. **คำอธิบายกฎหมายลักษณะมรดก**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2556.

พรชัย สุนทรพันธ์. **คำอธิบายกฎหมายลักษณะมรดก**. กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรม-ศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2546.

ไพโรจน์ ซึงศิลป์. **หลักการประเมินมูลค่าทรัพย์สิน แก้ไขเพิ่มเติม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศุธาศิน, 2538.

เพรียบ หุตางกูร. **คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก**. พิมพ์-ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2555.

มานิตย์ จุมปา. **คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยทรัพย์**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556.

วิกรณ์ รักษ์ปวงชน. **คำอธิบายกฎหมายว่าด้วยทรัพย์สิน (Property Law)**. กรุงเทพ-มหานคร: พิมพ์ดีการพิมพ์, 2560.

ศรีราชา เจริญพาณิช. **คำอธิบายกฎหมายว่าด้วยทรัพย์สิน**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2553.

สมหมาย จันทร์เรือง. **“ลิขสิทธิ์” ตำรากฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา**. กรุงเทพมหานคร: เนติบัณฑิตยสภาในพระบรมราชูปถัมภ์, 2555.

อาจารี มีอินทร์เกิด มีสิทธิ์. **คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ว่าด้วยมรดก**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2557.

อานนท์ มาเม้า. **กฎหมายทรัพย์สิน: ความรู้พื้นฐานทางความคิดหลักทั่วไปและบทเบ็ดเสร็จทั่วไป**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญชน, 2560.

อรพรรณ พนัสพัฒนา. **คำอธิบายกฎหมายลิขสิทธิ์ (ฉบับปรับปรุงใหม่)**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2557.

อำนาจ เตยสุภา และชาญชัย อารีวิทยาเลิศ. **คำอธิบายกฎหมายลิขสิทธิ์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญชน, 2556.

บทความ

ปัญญาพน เจริญพานิช. “ปัญหาการคุ้มครองธรรมสิทธิ์ในลิขสิทธิ์และสิทธิข้างเคียงตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537.” **วารสารกระบวนการยุติธรรม** 5, 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2555): 43-77.

หัทญา อัศวนิเวศน์. “การบริหารการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ในการทำซ้ำงานวรรณกรรมบนสื่อดิจิทัล.” **วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์** 5, 1 (มกราคม- มิถุนายน 2559): 244-245.

วิทยานิพนธ์

ณัฐวุฒิ วังวงศ์. “ผู้มีส่วนได้เสียในการร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1713.” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550.

พินิจ ศรีสวัสดิ์. “ปัญหาในทางกฎหมายเกี่ยวกับสินสมรส: ศึกษากรณีลิขสิทธิ์.” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2546.

มนัส มอบมั่น. “ปัญหาในทางกฎหมายเกี่ยวกับการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์และสิทธิของนักแสดงในงานสิ่งบันทึกเสียง.” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542.

วันชัย รักษ์สิริวรกุล. “การบริหารการจัดเก็บค่าตอบแทนลิขสิทธิ์ในการทำซ้ำงานวรรณกรรม.” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

ศรตม์ ดิษฐปาน. “การประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อวัตถุประสงค์ทางภาษี-เงินได้.” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2555.

รายงานวิจัย

กรมทรัพย์สินทางปัญญา. **คู่มือการประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญา**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2560.

มนวรรัตน์ ผ่องไพบูลย์ และพงศ์ทิพย์ อรุณวัฒนาพร. **แนวทางและหลักเกณฑ์การประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญาด้านซอฟต์แวร์: โครงการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญาด้านซอฟต์แวร์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานส่งเสริมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์แห่งชาติ (องค์การมหาชน) , 2557.

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. **รายงานผลการศึกษา: โครงการประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญา**. เสนอต่อกรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2560.

เอกสารอื่น ๆ

กรมทรัพย์สินทางปัญญา. **การออกแบบผลิตภัณฑ์ (Product Design)** [Online]. Available URL: http://www.ipthailand.go.th/, 2560 (กันยายน, 1).

_____. **กฎหมายจัดระเบียบการเก็บค่าลิขสิทธิ์: ใครได้ ใครเสีย** [Online]. Available URL: http://www.ipthailand.go.th/, 2562 (เมษายน, 7).

_____. **เครื่องหมายการค้า** [Online]. Available URL: http://www.ipthailand.go.th/, 2560 (กันยายน, 12).

_____. **ความลับทางการค้า** [Online]. Available URL: http://www.ipthailand.go.th/, 2560 (กันยายน, 1).

_____. **ความรู้เบื้องต้นด้านทรัพย์สินทางปัญญา (Introduction to Intellectual Property)** [Online]. Available URL: http://www.ipthailand.go.th, 2560 (สิงหาคม, 28).

_____. **แบบผังภูมิวงจรรวม** [Online]. Available URL: http://www.ipthailand.go.th/, 2560 (กันยายน, 7).

_____. **รายชื่อบริษัทจัดเก็บ (ปี 2562)** [Online]. Available URL: http//www .ipthailand.go.th, 2562 (มีนาคม, 29).

เฉลิมชัย ก๊กเกียรติกุล. **วิธีการประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญา** [Online]. Available URL: http://www.chalermchai-nbtc.blogspot.com/2013/06/intangible-asset-present-value-future.html, 2560 (กันยายน, 23).

บริษัทโฟโนไรทส์ (ไทยแลนด์). **About Us** [Online]. Available URL: http://www .phonorights.com/about-us/, 2562 (มีนาคม, 28).

บริษัท ลิขสิทธิ์ดนตรี (ไทยแลนด์) จำกัด. **ข้อมูลหน่วยงาน** [Online]. Available URL: http://www.mct.in.th/about.php?LanGuage=TH, 2562 (มีนาคม, 28).

ปริญญา ศรีเกตุ. **แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการให้ความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา** [Online]. Available URL: http://www.1stopmusic.com/history.html, 2560 (สิงหาคม, 26).

ภัทรพร จักรางกูร และคนอื่น ๆ. **กฎหมายลิขสิทธิ์: ศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายลิขสิทธิ์ประเทศไทยกับประเทศออสเตรเลีย** [Online]. Available URL: http://www.library.coj.go.th/Openmedia/index?f=../file_upload/module/manage_digital_file/digital_file/b7652c18.pdf, 2560 (กันยายน, 7).

มีชัย ฤชุพันธุ์. **กองมรดก** [Online]. Available URL: http://www.meechaithailand.com/, 2559 (พฤศจิกายน, 2).

รุจิระ บุนนาค. **ปัญหาในการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์** [Online]. Available URL: http://www .marutbunnag.com, 2562 (เมษายน, 2).

วิกิพีเดีย. **การตายและมรดก** [Online]. Available URL: http://www.thailaws.com//, 2559 (พฤศจิกายน, 5).

_____. **กฎหมายตราสามดวง** [Online]. Available URL: https://th.wikipedia.org/ wiki/ กฎหมายตราสามดวง, 2560 (กันยายน, 12).

_____. **กฎหมายลิขสิทธิ์ฝรั่งเศส** [Online]. Available URL: https://en.wikipedia .org/wiki/Copyright_law_of_France, 2561 (กุมภาพันธ์, 23).

_____. **ทายาทแห่งกองมรดก** [Online]. Available URL: http://th.wikipedia.org/, 2559 (พฤศจิกายน, 2).

สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์. **มาตรฐานและจรรยาบรรณวิชาชีพการประเมินมูลค่าทรัพย์สินในประเทศไทย** [Online]. Available URL: http://www.capital.sec.or.th/webapp/nrs/data/5907a5.pdf 2560 (กันยายน, 23).

สำนักงานอุทยานการเรียนรู้ สังกัดสำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน). **กฎหมายและการยุติธรรมของไทยสมัยโบราณ** [Online]. Available URL: http://www.valuablebook2.tkpark.or.th/2015/13/document3.html, 2560 (กันยายน, 12).

สมพร ปานยินดี. **การแปลงทรัพย์สินเป็นทุน กับการพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ของไทย** [Online]. Available URL: https://www .thaifranchisedownload.com/dl/5n12.doc, 2560 (เมษายน, 12).

Casalonga. **Copyright in France** [Online]. Available URL: http://www.casalonga .com/documentation/Copyright/copyright-in-france-230/Copyright-in France.html?lang=en, 2561 (กุมภาพันธ์, 23).

CISAC. **What We Do** [Online]. Available URL: https://www.cisac.org/What-We-Do, 2562 (เมษายน, 1).

IFRRO. **What is IFRRO** [Online]. Available URL: https:// www.ifrro.org, 2562 (เมษายน, 1).

RCP. **กฎหมายลิขสิทธิ์ฝรั่งเศส** [Online]. Available URL: https://www.rpc.co.uk/ perspectives/ip/terralex-cross-border-copyright-guide-2018/france/, 2561 (กุมภาพันธ์, 23).

World Intellectual Property Organization. **WIPO Intellectual Property Handbook: Policy, Law and Use Traditional Knowledge Folklore** [Online]. Available URL: http://www.wipo.int/treaties/en/text.jsp?file_id=283854, 2560 (สิงหาคม, 26).

กฎหมาย

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์.

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537.

“พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2558 (ฉบับที่ 2).” **ราชกิจจานุเบกษา** เล่มที่ 132 ตอนที่ 6 ก (5 กุมภาพันธ์ 2558): 7.

“พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2558 (ฉบับที่ 3).” **ราชกิจจานุเบกษา** เล่มที่ 132 ตอนที่ 6 ก (5 กุมภาพันธ์ 2558): 14.

ระเบียบคณะกรรมการบริหารสำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตรว่าด้วยการประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญา พ.ศ. 2556.

เอกสารภาษาอังกฤษ

Administration of Estates Act 1925.

Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works.

Copyright, Designs and Patents Act 1988.

Land Registration Act 2002.

Intellectual Property Code.

TRIPs.

Supreme Court Act 1981.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ ชื่อสกุล	นางสาวปิยะรัตน์ แก้วงาม
วัน เดือน ปีเกิด	7 กันยายน 2531
สถานที่เกิด	จังหวัดอุบลราชธานี
วุฒิการศึกษา	สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจาก โรงเรียนเบ็ญจะมะมหาราช จังหวัดอุบลราชธานี ปีการศึกษา 2550
	สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีนิติศาสตรบัณฑิต จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง ปีการศึกษา 2553
ตำแหน่งหน้าที่ การงานปัจจุบัน	เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป ปฏิบัติการ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง